

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

HZ. PEYGAMBER'İN SERİYYELERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

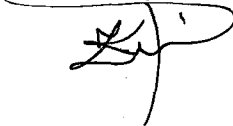
Serdar ÖZDEMİR

Enstitü Anabilim Dalı : İSLAM TARİHİ ve SANATLARI
Enstitü Bilim Dalı : İSLAM TARİHİ

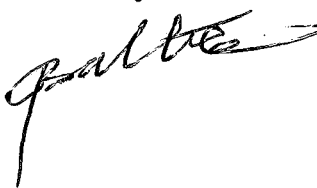
Bu tez 16/8/1996 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği/Çoğunluğu ile kabul edilmiştir.

T-54033

Prof. Dr. Ziya Kazıcı
Jüri Başkanı

Prof. Dr. Cahit Baltacı
Jüri Üyesi

Doc. Dr. Ali Yılmaz
Jüri Üyesi

ÖNSÖZ

Alemlere rahmet olarak gönderilen Hz. Muhammed (s.a.), bu hususiyetini, bir beşer olarak yaşadığı hayatın her noktasında sergilemiştir. Onun hayatına hangi açıdan bakılırsa, o açıdan insanlığa örnek olacak bir mükemmellik sergilediği görülecektir. Bu yüzden, güzeli arayanlara "en güzel örnek" olarak gösterilmiştir. O, toplumların sosyal değişimlerinin gerektirdiği süreden çok daha kısa bir zaman diliminde, örnek bir toplum meydana getirmiştir.

Elbette, bu göz kamaştırıcı değişimin en önemli dinamiklerinden birisi de, Hz. Peygamber'in askeri ve siyasi başarısıdır. Komunun bu yönüyle incelenmesi, mücadelesinin bütününe anlamayı mümkün kılacaktır. Hz. Peygamber'in yaşadığı dönemde, bilinen-bilinmeyen her türlü harp taktik ve teçhizatını kullanması; daha da önemlisi emrindeki potansiyel insan gücünü en verimli şekilde değerlendirmesiyle, askeri mücadelesi, topyekün mücadelenin içinde ön plana çıkmıştır.

Bilindiği gibi, Hz. Peygamber'in askeri faaliyetleri, genel olarak iki farklı başlık altında incelenmektedir. Bunlardan, bizzat kendisinin komuta ettiği askeri seferlere "Gazve"; sahabeden birinin komutası altında sevkettiği askeri birliklere ise "Seriyye" denilmektedir. Rasulullah, Medine dönemini teşkil eden on yıllık zaman zarfında, yirmi yedi tane gazve ve seksenden fazla seriyye tanzim etmek suretiyle, yüzden fazla askeri operasyonu gerçekleştirmiştir. Bugüne kadar, özellikle gazvelerin birçok araştırmaya konu olduğu malumdur. Bununla beraber, seriyyeler aynı genişlikte ve titizlikte bir araştırma konusu olarak ele alındığını söylemek mümkün değildir.

Bu konuda var olan kaynak ve araştırmalarda seriyyelerin sayısı hakkında bir ittifaktan söz etmek mümkün olmadığı gibi, birbirinden oldukça farklı rakamlar verilmektedir. Seriyyelerin sayısı konusundaki bu karışıklığın bize göre, iki sebebi vardır. Birincisi, bir kaynakta var olan seriyyenin, bir başka kaynakta zikredilmemiş

olması, araştırmalarda ise hepsinin biraraya toplanmamış olması; ikincisi ise, seriyye olarak kabul edilen askeri faaliyetlerde ortak bir kabln olmaması, yani, bir kaynaktan seriyye olarak kabul edilen bir vakıtanın, bir başka yerde bu konuya dahil edilmemesidir

Bu iki sebep, aynı zamanda çalışmamızın hedeflerini ve çerçevesini belirleyen unsurlar olmuştur. Bir taraftan farklı kaynaklarda zikredilen seriyyelerin ortak bir başlık altında toplanmasını, diğer taraftan bu konunun ele alınmasında bir standart getirmeye gayret ettik. Bununla birlikte, asıl hedeflediğimiz ve ortaya koymaya çalıştığımız husus, bu askeri faaliyetlerin kronolojik olarak ele alınmasının, Hz. Peygamber'in askeri mücadelesini anlamada yeterli olmadığıdır. Bu nedenle, seriyyeleri, fonksiyonlarına göre farklı başlıklar altında incelemeye gayret ettik. Araştırmamızın bölümlerini de bu esasa göre belirlemeye çalıştık. Komuları ele alırken, seriyyeleri, askeri yönü veya harp sanatından ziyade, siyasi ve idari ymiyle ele almayı hedefledik.

Birinci bölümde, Hz. Peygamber'in Kureyş kervanlarına karşı düzenlediği seriyyeleri, iktisadi ve siyasi fonksiyonlarını ön plana çıkararak ele aldık.

İkinci bölümde, seriyyelerin büyük çoğunluğunu teşkil eden askeri operasyonları, güvenlik seriyyeleri adı altında, i ve dış güvenlik seriyyeleri olarak iki alt başlıkta incelemeye çalıştık.

nc bölümde, askeri ve siyasi ynemitimin başarisının temelini teşkil eden, istihbarat seriyyelerini ve bunlardan biraz daha farklı olan keşif ve nc birliklerini ele aldık.

Dördüncü ve son bölümde ise, fonkiyonları gereği birçok başlık altında incelenebilecek seriyyeleri, "zel Görevli Seriyyeler" başlığı altında bir araya topladık.

Seriyyelerin bölümlerinin sınırlarını çizerken, aynı hedefleri gerçeklemek için düzenlenmiş olan seriyyeleri bir araya getirmeye, böylece konunun daha iyi anlaşılmasına yardımcı olacağımızı düşünerek hareket ettik. Bununla beraber, bu bölümlerin sayısına artırmak, veya bazı seriyyeleri bir başka bölüm altında

zikretmek de mümkündür. Bir seriyyenin birden başka fonksiyonu icra ettiği de göz önüne alınarak, bölümlerinin subjektif olduğu ileri sürülebilir. Bu hususta, bir seriyyenin en temel fonksiyonunu esas aldığımızı ifade etmek gerekmektedir.

Son olarak, rehberliğiyle çalışmamıza yön veren, çalışmamızın tamamlanmasında kıymetli yardımlarını esirgemeyen, yazılan her bölümü titizlikle okuma zahmetinde bulunarak, eksiklerimi tamamlamada büyük sabır gösteren, danışman hocam Prof. Dr. Ziya Kazıcı Bey'e; kendileriyle istişare etmekten her zaman istifade ettiğim; özellikle bölümlerin teşekkülünde değerli fikirleriyle katkıda bulunan ve kaynak temininde kitaplarından istifade imkanı veren Dr. Tahsin Görgün ve kıymetli arkadaşım İbrahim Altan'a teşekkür etmeyi bir borç bilirim.

Serdar ÖZDEMİR
Sakarya 1996

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	i
İÇİNDEKİLER	iv
KISALTMALAR	ix
TÜRKÇE ÖZET.....	x
İNGİLİZCE ÖZET.....	xi
1. KUREYŞ KERVANLARINA KARŞI DÜZENLENEN İKTİSADİ VE SİYASİ AMAÇLI TACİZ SERİYYELERİ.....	1
1.1.Hamza b. Abdulmuttalib (İs) Seriyyesi	5
1.2.Ubeyde b. el-Haris (Rabiğ) Seriyyesi.....	8
1.3.Sa'd b. Ebi Vakkas (Harrar) Seriyyesi.....	11
1.4.Zeyd b. Harise (Karede) Seriyyesi	12
1.5.Zeyd b. Harise (İs) Seriyyesi	17
2.GÜVENLİK SERİYYELERİ	21
2.1. DIŞ GÜVENLİK SERİYYELERİ.....	21
2.1.1. Ebu Seleme b. Abd'l-Esed (Katan) Seriyyesi.....	22

2.1.2. Muhammed b. Mesleme (Kurata) Seriyyesi	25
2.1.3. Ukkāse b. Mihsan (Ġamr) Seriyyesi	29
2.1.4. Ebu Ubeyde b. el-Cerrah (Zü'l-Kassa) Seriyyesi.....	33
2.1.5. Zeyd b. Harise (Cemum) Seriyyesi	35
2.1.6. Zeyd b. Harise (Tarif) Seriyyesi.....	38
2.1.7. Zeyd b. Harise (Hisma) Seriyyesi.....	40
2.1.8. Zeyd b. Harise (Vadi'l-Kura) Seriyyesi.....	44
2.1.9. Zeyd b. Harise (Medyen) Seriyyesi.....	46
2.1.10. Ali b. Ebi Talip (Fedek) Seriyyesi	47
2.1.11. Zeyd b. Harise (II.Vadi'l-Kura) Seriyyesi	49
2.1.12. Ömer b. Hattab (Türebe) Seriyyesi	52
2.1.13. Ebu Bekir b. Ebi Kuhafe (Necd) Seriyyesi.....	53
2.1.14. Beşir b. Sa'd (Fedek) Seriyyesi	54
2.1.15. Galib b. Abdullah (Meyfea) Seriyyesi	56
2.1.16. Beşir b. Sa'd (Cinab) Seriyyesi.....	58
2.1.17. Galib b. Abdullah (Kedid) Seriyyesi.....	62
2.1.18. Galib b. Abdullah (Fedek) Seriyyesi.....	64
2.1.19. Şüca' b. Vehb (Siyy) Seriyyesi.....	68
2.1.20. Zeyd b. Harise (Mute) Seriyyesi	70

2.1.21. Amr b. As (Zatu's-Selasil) Seriyyesi.....	80
2.1.22. Ebu Ubeyde b. Cerrah (Habat) Seriyyesi	85
2.1.23. Ebu Katade (Hadıra) Seriyyesi	89
2.1.24. Uyeyne b. Hısn (Beni Temim) Seriyyesi	91
2.1.25. Kutbe b. Amir (Tebale) Seriyyesi.....	94
2.1.26. Dahhak b. Süfyan (Kurata) Seriyyesi.....	96
2.1.27. Alkame b. Mucazziz (Habeşe) Seriyyesi	98
2.1.28. Ukkâşe b. Mıhsan (Cinab) Seriyyesi	99
2.1.29. Halid b. Velid (Dumetü'l-Cendel) Seriyyesi.....	100
2.1.30. Üsame b. Zeyd (Übnâ) Seriyyesi	102
2.2. İÇ GÜVENLİK SERİYYELERİ	104
2.2.1. Zeyd b. Harise ve Seleme b. Eslem el-Eşheli Seriyyeleri	105
2.2.2. Kürz b. Cabir Seriyyesi	106
3.İSTİHBARAT SERİYYELERİ İLE KEŞİF VE ÖNCÜ BİRLİKLERİ	108
3.1. İSTİHBARAT SERİYYELERİ	108
3.1.1. Abdullah b. Cahş İstihbarat Seriyyesi.....	109
3.1.2. Besbes b. Amr ve Adiy b. Ebi Zağba İstihbarat Seriyyesi	116
3.1.3. Büreyde b. Husayb'ın İstihbarat İçin Görevlendirilmesi	117
3.1.4. Zübeyr b. Avvam'ın Görevlendirilmesi.....	118

3.1.5. Havvat b. Cübeyr'in İstihbarat İçin Görevlendirilmesi	119
3.1.6. Nuaym b. Mesud'un Düşmanların Arasını Bozmakla Görevlendirilmesi	120
3.1.7. Muhammed b. Mesleme (Zü'l-Kassa) İstihbarat Seriyyesi.....	124
3.1.8. Abdullah b. Revaha'nın İstihbarat İçin Hayber'e Görevlendirilmesi	125
3.2. KEŞİF VE ÖNCÜ BİRLİKLERİ	126
3.2.1. Sa'd b. Zeyd Öncü Birliği	126
3.2.2. Abbad b. Bişr Keşif Birliği.....	127
3.2.4. Zübeyr b. Avvam Öncü Birliği	128
4. ÖZEL GÖREVLİ SERİYYELER	131
4.1. İSLAMA DAVET SERİYYELERİ.....	131
4.1.1. Asım b. Sabit (Reci') Seriyyesi.....	131
4.1.2. Münzir b. Amr (Bi'r-i Maune) Seriyyesi	133
4.1.3. Abdurrahman b. Avf (Dumetu'l-Cendel) Seriyyesi	137
4.1.4. Ahrem b. Ebi'l-Avca'nın Beni Süleym'e Gönderilmesi	130
4.1.5. Ka'b b. Umeyr (Zat-ı Atlah) Seriyyesi.....	139
4.1.6. Halid b. Velid'in Necran'a Gönderilmesi	140
4.1.7. Ali b. Ebi Talib'in Yemen'e Gönderilmesi	141
4.2. SUİKAST TİMLERİ.....	142

4.2.1. Asma Binti Mervan'ın Öldürülmesi.....	143
4.2.2. Ebu Afek'in Öldürülmesi	144
4.2.3. Ka'b b. Eşref'in Öldürülmesi	144
4.2.4. Ebu Rafi'in Öldürülmesi	145
4.3. PUTLARI İMHA ETMEKLE GÖREVLENDİRİLEN SERİYYELER.....	146
4.3.1. Uzza'nın İmhası	146
4.3.2. Suva'nın İmhası.....	146
4.3.3. Menat'ın İmhası	146
4.3.4. Zül-Keffeyn'in İmhası	147
4.3.5. Lat'ın İmhası	147
4.4. HEDEF ŞAŞIRTMA/DÜŞMANI YANILTMAKLA GÖREVLİ SERİYYE.....	147
4.4.1. Ebu Katade (Batn-ı İzam) Seriyesi.....	147
4.5. YARDIMCI KUVVET/DESTEK SERİYYESİ	148
SONUÇ.....	149
KAYNAKLAR.....	151
ÖZGEÇMİŞ	156

KISALTMALAR LİSTESİ

A.g.e.	Adı geçen eser
Bkz.	Bakınız
DİA	Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
Hız.	Hazreti
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
MÜ	Marmara Üniversitesi
Nşr.	Neşreden
s.a.	Sallallahu aleyhi ve sellem
SAÜ	Sakarya Üniversitesi
Tah.	Tahkik eden
trc.	Tercüme eden
Trz.	Tarihsiz

TEZ ÖZETİ

Hız. Peygamber'in Seriyeleri adlı yüksek lisans tezinde, Rasulullah'ın Medine'ye hicretiyle başlayan, on yıllık Medine Dönemi'nde gerçekleşen Askeri Operasyonların bir bölümü ele alınmıştır. Rasulullah'ın askeri mücadelesi ana hatlarıyla iki bölümde incelenmektedir. Birincisi, Gazve denilen, bizzat Rasulullah'ın kendi komutasında sevk ve idare ettiği askeri seferleri; ikincisi ise, arkadaşlarından birinin komutasında sevkettiği askeri faaliyetlerdir. Bu tez çalışmasında, ikinci bölüme dahil olan askeri faaliyetler incelenmiştir. Bu faaliyetler de, harp sanatı yönünden ziyade, siyasi ve idari yönü itibarıyla ele alınmıştır.

Fonksiyonlarına göre, aynı hedefi gerçekleştirmek üzere tertip edilmiş olan askeri faaliyetler bir grupta incelenmek suretiyle, hangi sahada daha fazla mücadele edildiği, kimlerle ve ne için savaşıldığı ayrıca, bu fonksiyonel seferlerin sonuçlarının ortak noktaları tesbit edilmeye çalışılmıştır.

Seriyeler, iktisadi ve siyasi taciz seriyeleri, güvenlik seriyeleri, istihbarat seriyeleri olmak üzere üç ana bölümde incelenmiştir. Bunlardan birinci bölümü teşkil eden seriyeler, özellikle hicretin ilk yıllarında tertip edilen askeri faaliyetlerdir. Bu operasyonların temel gayesi, Kureys'in Şam ticaretine engel olmak suretiyle, iktisadi gücünü zayıflatmak, aynı zamanda Medine İslam Devleti'nin siyasi nüfuzunu kabul etmek zorunda bırakmaktır. Şüphesiz ilk seriyelerin en önemli fonksiyonlarından biri de henüz düzenli bir ordu teşkil etmemiş olan Müslümanların askeri eğitimleri için bir fırsat olmalarıdır. İkinci bölümde ele alınan güvenlik seriyeleri ise, iki ayrı başlık altında incelenmiştir. Bunlardan biri, dış güvenlik seriyeleri olup, Medine'ye dışardan yapılan saldırı hazırlıklarına karşı tertip edilmişlerdir. İç güvenlik seriyeleri ise, daha çok Medine içinde vuku bulan olaylara müdahale etmede görevlendirilmişlerdir. İstihbarat seriyeleri bölümünde ise, daha çok dış güvenlik seriyelerinin veya aynı maksatlı gazvelerin hazırlık aşamasında bilgi toplama ve keşif amacıyla tertip edilen askeri faaliyetler ele alınmıştır. Sonuç olarak, Hız. Peygamber'in on yıllık zaman zarfında tertip etmiş olduğu, elliye yakın askeri hareket ele alınmış ve bunların değerlendirilmesi yoluna gidilmiştir.

SUMMARY

In this thesis study, some of the military operations by The Prophet Muhammad are investigated, beginning with the Hijrah and covering a decade in Madinah.

This are treated in two groups: The Gazvas and Saraya, the first being expeditions headed by himself and the second headed by one of his friends.

The saraya are examined in three main parts as political and economical threatening saraya, security saraya and intelligence saraya.

1. KUREYŞ KERVANLARINA KARŞI DÜZENLENEN İKTİSADİ VE SİYASİ AMAÇLI TACİZ SERİYYELERİ

Bu seriyyelerin temel gayesi, Mekke-Şam ticaret yolunu kontrol altına almak suretiyle, Kureyş'in, Şam ticaretini engellemektir. Böylece bir yandan Mekke müşriklerinin iktisadi gücü zayıflayacak, diğer yandan da müslümanların gerektiğinde kendilerini her türlü saldırıya karşı koruyabileceklerini ve o bölgede dikkate alınması gereken bir güç oldukları anlaşılacak olacaktır.

Hz. Peygamber, bu gayeyi gerçekleştirme hususunda askeri operasyonlarını iki şekilde yürütmektedir: Birincisi, bizzat kendi komutasında düzenlediği askeri hareketler: Veddan, Buvat, el-Uşeyra ve Bedir gazveleridir. (Vakidi, 1965:I, 11-12, 19; İbn Hişam, I-II, 591, 598, 670-710; İbn Sa'd, 1985, II, 8,9,11-27.) İkincisi ise, sahabeden bir kişinin komutasında gönderdiği askeri birlikler, diğer bir deyişle seriyyelerdir. Bu anlamda gönderilen seriyyeler: Hamza b. Abdulmuttalib, Ubeyde b. Haris, Sa'd b. Ebi Vakkas ve Zeyd b. Harise komutasında iki seriyye olmak üzere, toplam beş seriyyedir.

Bu seriyyelerin gayesini doğru anlayabilmek için Şam ticaret yolunun Mekkeliler için ne denli önemli olduğunun bilinmesi gerekmektedir. Bu durumda müslümanlar için de, Kureyş'e iktisadi ambargo uygulayabilmek için çok önemli bir koz olduğu tesbit edilmiş olacaktır. Bu konuyla ilgili olarak, Vakidi'nin naklettiği ve Buhari'nin Sahih'inde yer verdiği bir haber bize önemli ipuçları vermektedir.

"Sa'd b. Muaz, Mekkeli Ümeyye b. Halef'in dostu idi. Ümeyye ticaret için Şam'a giderken Medine'ye uğradığında, Sa'd'a misafir olur, Sa'd da Mekke'ye geldiğinde Ümeyye b. Halef'in konağına inip ona misafir olurdu. Sa'd b. Muaz, Rasulullah'ın Medine'ye hicretinden kısa bir müddet sonra , umre yapmak için Mekke'ye gider ve Ümeyye'nin misafiri olur. Sa'd b. Muaz Ümeyye'ye: "Benim için Harem'in تنها bir saatini gözetle de Kabe'yi rahatça tavaf edeyim" der. Bunun üzerine Ümeyye, Sa'd'ı, gündüzün yarısına yakın olan kuşluk vaktinde Ka'be'ye çıkarır. Ümeyye'nin, Sa'd'la beraber bulunduğu bir sırada Ebu Cehil çıkagelir ve: "Ya Eba Safvan! Yanındaki bu adam kimdir?" diye sorar. O

da: "Sa'd b. Muaz'dır" der. Bunun üzerine Ebu Cehil, Sa'd'a hitaben: "Dikkat et, ben görüyorum ki, sen Mekke'de emniyet içinde Ka'be'yi tavaf ediyorsun. Halbuki siz o dinlerini değiştirenleri barındırdınız ve onlara yardım etmekte olduğunuzu söylüyorsunuz. Şunu iyi bil ki, vallahi sen eğer Ebu Safvan'ın beraberinde bulunmasaydın ailene salimen dönemezdin." diyerek tehdit eder. Bunun üzerine Sa'd b. Muaz da Ebu Cehl'e karşı sesini yükselterek: "*Dikkat et, vallahi eğer sen beni bu tavaftan menedersen, ben de sana karşı bundan daha şiddetlisini yapar, senin Medine üzerinden geçen ticaret yolunu keser ve seni elbette ondan men ederim*" dedi. (Vakidi, 1965: I, 35; Buhari, 1981: Meğazi, 2; Menakıb, 133.)

Bu rivayet, Mekke-Şam ticaret yolunun müslümanlar tarafından, Kureyş'in aleyhine ambargo maksadıyla kullanabilecekleri önemli bir vasıta olduğunu göstermektedir.

Rasulullah (s), muhtemelen, Sa'd b. Muaz'ın, Mekke dönüşü anlattığı bu olay üzerine, belki kendisinin de önceden planlamış olduğu, Mekkelilere karşı ellerinde çok önemli bir koz olan, Kureyş içinse hayati öneme haiz olan, Şam ticaret yolunun geçiş hakkını kendi kontrolüne almış, böylece Sa'd'ın, Ebu Cehl'e karşı yaptığı sert tehdit yerini bulmuş oluyordu. Muhtemelen Ebu Cehil de bu durumu bildiği için, Şam'a gitmek üzere hazırlanan ticaret kervanının beraberinde üçyüz kişilik bir koruma gücünü hazır bulundurma ihtiyacı duyuyordu.

Rasulullah'ın Kureyş kervanlarına karşı düzenlediği bu tarz askeri hareketleri, eşkiyalık, yol kesme, tecavüz ve saldırı gibi sıfatlarla niteleyerek yorumlamaya çalışan Caetani, Hamza b. Abdulmuttalib seriyyesinin değerlendirmesinde görüş ve düşüncelerini şu şekilde ifade etmektedir: "*Bu konuda bize ulaşan rivayetler, Hamza'ya verilen talimat hakkında hiç şüpheye mahal bırakmıyor. Hamza, muhtemel olan Kureyş kervanlarına tesadüf ümidiyle dolaşacaktı. Yani ticaret kervanlarına hücum eden eşkiya sıfatıyla hareket etmesi için kendisine müsaade verilmişti. Bu önceden tasarlanmış ve planlanmış hakiki bir tecavüzdür. Müdafâ zarureti gibi, hafifletici sebepler kabul edilemez. Kureyşlilerin Peygambere Medine'de saldırmak akıllarına bile gelmiyordu. Rivayetin Kureyşlilere atfettiği, üçyüz kişilik muhafız gücü de, Hamza'nın kervana saldırısını mazur göstermek için sonradan uydurulmuştur. Bir tarafın otuz, diğer tarafın üçyüz kişilik kuvvete sahip olmasında şüpheli bir durum vardır. Birçok teferruatta diğerlerinden daha güvenilir olan İbn İshak da Kureyşlilerin miktarını belirtmiyor.*" (Caetani, 1925: III, 192.)

Caetani'nin bu görüşlerini, kendisinin tarafsız ve iyi niyetli olmadığını bir tarafa bırakarak, tarihi gerçeklerin ışığında objektif olarak değerlendirdiğimizde, birkaç yanlış noktanın düzeltilmesi gerekmektedir.

Herşeyden önce, "Kureyşlilerin, Hz. Peygamber'e Medine'de saldırmak gibi bir düşünceleri yoktu" şeklindeki bir değerlendirme, ilk bakışta görülebilecek gerçeklerin gözden uzak tutulmak istendiğinin açık bir göstergesidir. Daha Mekke'de iken bile, Rasulullah'a ve arkadaşlarına yapmadıklarını bırakmayan Mekke müşriklerinin, Rasulullah'ı, hicreti esnasında öldürmek niyetiyle tuzak kuranların, onun ve arkadaşlarını güçlenerek ve büyüyerek yeniden kendileriyle yapacakları mücadeleye sessiz kalmalarını düşünmek mümkün değildir. Zaten kaynaklardan bize ulaşan bilgilerde, henüz akabe biatlerinde Kureyş'in, Medinelilerin yardım ve desteğinden rahatsız olduklarını, hatta bir Medineliyi hapsedtiklerini görüyoruz. (Semhudi, 1326: 233; Hamidullah, 1981: I, 159.)

Bununla birlikte yukarda üzerinde durduğumuz Sa'd b. Muaz olayı da Kureyş'in bu konudaki rahatsızlığının ve niyetlerinin açık bir belgesidir.

Ayrıca, Mekke'nin ileri gelen iki başkanı Ebu Süfyan ve Übeyy b. Halef'in, Medineli müslümanlara gönderdikleri şu mektup, Mekkelilerin kötü niyetini ortaya koymaktadır:

"...Asıl meseleye gelince: Arap kabileleri arasında çıkabilecek hiç bir savaş, bizimle sizin aranızda ortaya çıkacak bir savaştan daha ızdırap olmayacaktır. Gerçekte siz, bizim aramızdan çıkan pek asil ve aynı zamanda pek ulu bir kimseye yardım etmeye teşebbüs etmiş bulunuyorsunuz; ona eman hakkı tanıdınız ve onu himayeniz altına aldınız. Bu gerçekten sizin için utanılacak bir şey ve bir lekedir. Bizimle onun arasına girmeyin. Şayet o doğru yolda ve iyi tutuma sahip biri ise bundan çıkarılacak saadet payı bize aittir; şayet kötü biriye, onu ele geçirmede biz herkesden daha çok hak sahibiyiz." (İbn Habib, 271; Hamidullah, 1981: I, 217.)

Mekkeliler bununla da kalmamış, yukardaki tatlı sert uyarı da dikkate alınmayınca, bu kez, Rasulullah'ın Medine'de bulunmasından rahatsız olan Abdullah b. Übeyy ve arkadaşlarına bir ultiatom mektubu gönderdiler:

"Bizden kaçmış bulunan arkadaşımıza bir eman ve sığınma hakkı tanımış bulunuyorsunuz. Allah'a yemin ederiz ki, şayet ona karşı koymaz veya ülkenizden çıkarıp atmazsanız, şavaşılarınızı öldürmek ve kadınlarınızı da kendimize almak üzere hepimiz kalkıp üzerinize yürüyeceğiz." (Ebu Davud, 19, 23; Hamidullah, 1981: I, 218.)

Yine Mekkelilerin Medineli Yahudi kabileleri ile işbirliğine giderek yapmış oldukları eylemler onların niyetlerini en açık bir biçimde ortaya koyan belgelerdir.

O halde, Caetani'nin, "Kureys'in, Medine'de Hz. Peygamber'e saldırmak, gibi birşey akıllarında yoktu." dolayısıyla "Müdafa zarureti kabul edilebilir bir mazeret değildir." (Caetani, 1925: III, 192.) şeklindeki değerlendirmesi, yukarıda ifade etmeye çalıştığımız tarihi gerçeklere aykırıdır.

Bu konuyla ilgili olarak Muhammed Hamidullah'ın şu tesbitini zikretmek yerinde olacaktır: "*Burada dikkat edilmesi gerekli olan nokta, bu ve bundan sonra gelen bütün askeri seferlerde (seriyyelerde) müslümanların sadece ve sadece Mekkelilere ait kervanlara hücum etmeleridir. Bu çeşit hücumlardan, gayr-i müslim olmalarına rağmen ülkenin diğer bütün halk toplulukları selamet içinde kalmışlardır. Gerçek şudur ki, o sırada Mekke müşriklerle, Medine'de toplanan müslümanlar arasında bütün hükümleriyle bir harp hali ortaya çıkmış bulunuyordu. Artık bu iki topluluk arasında 'harp hukuku' yürürlüğe girmişti. Bu duruma göre bu çeşit askeri seferler, basit manada bir kervan durdurma ve yağmalama hareketi olmaktan tamamen uzak bulunmaktadır.*"(Hamidullah, 1981: I, 219.)

Bu konunun değerlendirilmesinde gözden uzak tutulmaması gereken bir diğer husus da, bu seriyyelerin sonuçları bakımından konunun değerlendirilmesi olmalıdır. Her biri, birer askeri operasyon olan ve savaş hukuku içerisinde cereyan eden bu bölümdeki seriyyelerin hiçbirinde ciddi bir çatışma olmamış, ne müslümanlardan ne de müşriklerden bir kişi bile ölmemiş, sadece "ekonomik ambargo" taktiği noktasında gereken tarzda hareket edilmiştir. İleride görüleceği gibi, hatta Hz. Peygamber, çatışma olmamasından adeta memnun kalmıştır.

Nihai emirde, Rasulullah, bu maksadı güden seriyyeler ve gazvelerden oluşan askeri operasyonlarıyla elde etmek istediği sonuçlara ulaşmış, daha aradan iki yıl bile geçmeden, Kureys'i kendine başka yollar aramak zorunda bırakmıştır. (Vakidi, 1965: I, 197)¹¹

¹¹ Ayrıca bkz:Belazuri, 1959: I, 374; Taberi, 1879:II, 493; İbnü'l-Esir, 1979:1979:II, 145; Zehebi, 1990:Meğazi, 154; İbn Kesir, IV, 4; Şami, VI, 32; Caetani, 1925:IV, 19; Hattab, Mahmut Şit, Komutan Peygamber, 102.

1.1 HAMZA B. ABDULMUTTALİB (İS) SERİYYESİ

Hız. Peygamber, Medine'ye hicretinin 7. ayına rastlayan Ramazan'ın başında, Hamza b. Abdulmuttalib'i, emrine otuz kişilik bir süvari birliği vererek sefere çıkardı. Bu seriyyenin gönderiliş tarihi hakkında hemen bütün kaynaklar aynı görüşü paylaşırlar. (Vakidi, 1965: I, 9; İbn Sa'd, 1985: II, 6; Şami, 1993: VI, 11; İbn Kesir, III, 234, Taberi, 1879. II, 402; Zehebi, 1990: 46.) İbn Hişam ise açık bir tarih vermemekle birlikte bunu, Rasulullah'ın ilk gazvesi olan Ebva(Veddân) Gazvesi'nden sonra zikretmiştir.

Bu seriyyenin Hız. Peygamber'in gönderdiği ilk seriyye olduğunda da görüş birliği bulunmaktadır. Ancak İbn İshak, Rasulullah'ın ilk sancağı Ebu Ubeyde'ye verdiğini, henüz Ebva gazvesinden dönmekte iken, Medine'ye varmadan, Ebu Ubeyde'yi görevlendirdiğini, Hamza b. Abdulmuttalib'in ise bundan sonra ikinci seriyye komutanı olarak gönderildiğini belirtmektedir. İbn Hişam'a gelince o, her iki rivayeti de zikreder ve tercihini İbn İshak gibi, ilk sancağın Ebu Ubeyde'ye verildiği yönünde kullanır. Bununla beraber, bu konuda insanların ihtilafa düşmelerinin sebebinin, her iki seriyyenin birbirine yakın, hatta aynı zamanda gönderilmiş olmalarından kaynaklandığını da ilave eder.

Bu seriyyeye katılanların kimler olduğu hususunda birbirinden farklı iki rivayet bulunmaktadır: Bunlardan ilki, muhacir ve ensarın birlikte katıldıkları rivayettir ki, bu rivayete yer veren Vakidi, seriyyeye katılanlardan bir kısmının isimlerini de veren tek kaynaktır. Ona göre bu askeri birliğe katılan müslümanlardan bazıları şunlardır: *Muhacirlerden: Ebu Ubeyde b. el-Cerrah, Ebu Huzeyfe b. Utbe b. Rabia, Ebu Huzeyfe'nin azatlısı Salim, Amir b. Rabia, Amr b. Suraka, Zeyd b. Harise, Kennaz b. Hüseyin, Mersed b. Kennaz, Rasulullah(s)'ın azatlısı Enese. Ensardan: Ubey b. Ka'b, Umare b. Hazm, Ubade b. Samit, Ubeyde b. Evs, Evs b. Havli, Ebu Düccane, Münzir b. Amr, Raft b. Malik, Abdullah b. Amr b. Haram, Kutbe b. Amir b. Hadide ve isimleri kendisine ulaşmayan diğerleri.* (Vakidi, 1965: I, 9.)

Bu konudaki ikinci rivayet ise, Bedir Gazvesinden önce yapılan, gerek Rasulullah'ın komutasındaki gazvelere, gerekse seriyyelere katılanların sadece muhacirlerden olduğu, ensardan hiç kimsenin bu seriyyelere katılmadığı şeklindedir. Bu hususta İbn Sa'd şöyle demektedir: "*Bazıları dediler ki: Bu seriyyenin yarısı muhacirlerden, yarısı ensardan teşekkül ediyordu. Ancak üzerinde ittifak edilen görüş, bu seriyyedekilerin hepsinin muhacirlerden olduğudur. Zira, Rasulullah, ensarla birlikte katıldığı Bedir Gazvesi'ne kadar, onlardan hiç kimseyi görevlendirmemiştir. Bunun sebebi ise ensarın Rasulullah'ı, sadece kendi yurtlarında koruyacaklarına dair söz vermiş olmalarıdır.*"

Bizce de esas olan budur." (İbn Sa'd, 1985:II, 6.) Vakidi de, her ne kadar yukarıda almış olduğumuz rivayeti vermekte ise de, aynı zamanda ikinci rivayeti de zikrederek, Abdurrahman b. Ayyaş'dan, İbn Müseyyeb ve Abdurrahman b. Sa'd b. Yebu'un şöyle dediğini aktarmaktadır: "*Rasulullah, kendisinin bizzat katıldığı Bedir Gazvesi'ne kadar, ensardan hiçkimseyi seriyyelerde görevlendirmedir. Bu husus, ensarın Rasulallah'ı, sadece kendi yurtlarında koruyacaklarına dair ahitleri idi ki, kesin olan budur.*" (Vakidi, 1965: I, 9.)

Bunlardan ortaya çıkan sonuç şudur: Bedir Gazvesi'ne kadar yapılan seriyyelere ensardan hiçkimse katılmamış, katılanlar sadece muhacirlerden seçilmiştir.

Biz buradan, Rasulallah (s)'ın, idari ve askeri prensipleri ile ilgili iki önemli sonucun çıkarılabileceğini düşünüyoruz: Birincisi, Akabe bey'atlerinde peygamberi kendi canlarını korudukları gibi koruyacaklarına dair söz veren ensarın sorumluluklarını, verdikleri söz çerçevesinde tutmak suretiyle, aralarında yapılan sözleşmeye sadık kalmak, onları isteklerinin ve ahitlerinin ötesinde sorumlu tutmamak; ikincisi ve liderlik açısından daha önemlisi ise, herhangi bir şekilde denenmemiş, dayanıklılığı, sabrı ve güvenirliliği imtihandan geçmemiş, kabiliyetleri henüz tamayüz etmemiş bir insan unsuruna dayanan, tehlikeli bir durum karşısında kalma yerine, uzun zamandan beri çeşitli imtihanlarla sadakatini ve sabrını göstermiş olan, vasıf ve kabiliyetlerini en ince teferruatlarına kadar bildiği muhacirlerden oluşan bir güce dayalı hareket etmeyi tercih etmesidir. Özellikle, kendinden sonra yapılacak benzeri faaliyetlere temel teşkil edecek ilk seriyyelerin bu açıdan iyi planlanmış olması gerekirdi.

Buradan, -en azından o dönemde- Ensar'ın güvenilirmez olduğu gibi bir sonuç çıkarmıyor, sadece onların durumlarının, mücadele içerisinde henüz denenmemiş olduğunu söylemekten öteye geçmiyoruz. Nitekim, Vakidi ve İbn Sa'd'ın açıkça belirttikleri gibi, Bedir'den önce ensardan hiç bir kimse, her hangi bir gazve ve seriyyede görevlendirilmezken, (Vakidi, 1965: I, 9; İbn Sa'd, 1985:II, 6.) aradan geçen iki yıla yakın bir zamandan sonra sadakatleri denenmiş ve kabiliyetleri temayüz etmiş olan ensar, Bedir ordusuna katılmışlardır. Ancak orada bile, Rasulallah'ın ensarın görüşünü almak istediğini, ensar adına konuşan Sa'd b. Muaz'ın açıkça desteklediklerini beyan etmesinden sonra onlarla birlikte savaşmaya karar verdiğini müşahede ediyoruz. (Vakidi, 1965: I, 48; İbn Hişam, I-II, 615.)

Rasulullah' Hamza'ya beyaz bir sancak vermişti. Seriyenin sancaktarı da Hamza'nın halifi olan Mersed b. Kennaz el-Hüseyin el-Ganevi idi. (İbn Sa'd, 1985:II, 6; İbn Kesir, III, 234.)

Hız. Peygamber, söz konusu seriyyeyi, Şam'dan dönmekte olan Kureyş kervanını takip etmek, şayet yetişilirse tedip ve taciz etmek üzere görevlendirmişti. (Hattab,1988: 57.) Hamza, sözkonusu kervanın önüne çıkmak üzere Kızıldeniz sahili istikametinde (Sifu'l-bahr) yola çıktı. (İbn Sa'd, 1985:II, 6; Tantavi, es-Seraya, 38.) "İs" adı verilen mevkie ulaştıklarında, Ebu Cehil komutasında Şam'dan dönmekte olan üçyüz kişilik ¹² Kureyş kervanı ile karşılaştı. (Vakidi, 1965: I, 9.)¹³

Her iki taraf da çatışmaya karar vererek savaş düzeni aldı.¹⁴ Ancak herhangi bir çatışma olmadı. Karşılaştıkları bölge, Cühenilerin arazisi içinde bulunmaktaydı. Bölge halkından olan Mecdi b. Amr el-Cüheni her iki tarafın da dostu ve anlaşmalı olduğu için, herhangi bir çatışma olmaması için çok gayret gösterdi. İki taraf arasında mekik dokuyarak arabulucuk yaptı ve bir çatışma olmadan ayrılmalarını sağlamayı başardı. Ebu Cehil, kervanını alarak Mekke yönüne hareket ederken, Hamza ve arkadaşları da operasyona son vererek, Rasulullah'a durumu bildirmek üzere Medine yönüne doğru hareket ettiler. (Vakidi, 1965: I, 9; İbn Hişam, I-II, 595; İbn Sa'd, 1985:II, 6.İbn Kesir, III, 234; Şami, VI, 11.)

Hamza, Rasulullah'ın yanına döndüğünde, Mecdi b. Amr'ın Kureyşlilerle aralarına girerek savaşı engellediğini, kendilerinin de onun arabuluculuğunu kabul ettiklerini ve bir çatışma olmadan ayrıldıklarını haber verdi. (Vakidi, 1965: I, 9; Şami, VI, 11.)

Hız. Peygamber, sonucun böyle olmasından, yani herhangi bir çatışma olmadan dönmelerinden son derece memnun olmuş görünmektedir. Her ne kadar kaynaklarımızda Rasulullah'ın bu memnuniyetini açıkça ifade ettiği yer almıyorsa da, bu konuda zikredeceğimiz iki husus bizi bu kanaate sahip olmaya sevketmektedir:

¹² Zehebi, Zühri'den naklen 130 kişi rivayetine de yer vermiştir, 46.

¹³ Ayrıca bkz: İbn Sa'd, 1985:II, 6; İbn Kesir, III, 234; Şami, VI, 11; Hattab, Mahmud Şit, Peygamber Ordusu'nun Tarihi, trs. İhsan Süreyya Sırma, İstanbul 1983, 69.

¹⁴ Buradan anlaşılacak husus şudur ki; Rasulullah, Hamza b. Abdulmuttalib emrindeki askeri müfrezeyi sadece kervanı uzaktan takip etmesi için görevlendirmemişti. Kaynaklarımızda, seriyye komutanına verilen emirlere dair açık bilgiler olmamakla birlikte, komutanın tavrından anlıyoruz ki, gerektiğinde çatışmaya girmek de verilen emirlerden, en azından izin verilen hususlardan birisidir.

Bu olaydan bir müddet sonra, Mecdi b. Amr bir grup arkadaşıyla birlikte Medine'ye Rasulullah'ın yanına gelmişti. Rasulullah (s), yapmış olduğu davranışından dolayı ona ve arkadaşlarına hediye olarak giyecek bazı şeyler vermek suretiyle yaptığı hareketi ödüllendirmiş oldu. Muhammed b. Ömer'e de Mecdi b. Amr'ı işaret ederek şöyle dedi: "Yapılabilecek en bereketli istişare ve en hayırlı ve en doğru bir iş yaptı." (Vakidi, 1965: I, 10; Şami, VI, 11.)

İkinci husus; Seriyye komutanı Hamza b. Abdulmuttalib'in, çatışmak yerine sulhu kabul etmesinden dolayı, ne ikaz edilmiş, ne de kınanmış olmasıdır.

Binaenaleyh eğer seriyye komutanı Hamza b. Abdulmuttalib, emredilenin dışında hareket etmiş olsaydı, Rasulullah (s), ilerde göreceğimiz Abdullah b. Cahş seriyyesinde açıkça görüleceği gibi, ¹⁵ verilen talimata aykırı hareket edildiğinde ikaz ve uyarıları ile tavrını net olarak ortaya koyacaktı.

Ayrıca, Rasulullah'ın bu memnuniyetinden, bu seriyyenin asıl gayesinin bir çatışma ve hasımların mal ve canlarına kastetme olmadığını, sadece Kureyş kervanını takip ve tedip etmekle görevli bir seriyye olduğunu bizzat hareketi planlayan başkomutan konumundaki Hz. Peygamber'in tavrından anlıyoruz. Eğer aksi söz konusu olmuş olsaydı, hem seriyye komutanı olan Hamza b. Abdulmuttalib'i, verilen görevi emredildiği şekilde yerine getirmediği için sorgular, hem de, Mecdi b. Amr'ı arabuluculuk yapmasından dolayı ödüllendirmek yerine ikaz ederdi.

1.2. UBEYDE B. EL-HARİS (RABIĞ) SERİYYESİ

Rasulullah (s), hicretinin 8. ayına denk gelen Şevval ayının başında, Ubeyde b. el-Haris b. Muttalib'i, emrine sadece Mühacirlerden teşekkül eden altmış kişilik süvari birliği ile Rabiğ'e gönderdi. (Vakidi, 1965: I, 10; İbn Sa'd, 1985:II, 7; İbn Kesir, III, 234; Taberi, 1879:II, 402; Şami, VI, 13; Hattab, 1983: 69.) Rabiğ, Mekke güzergahı üzerinde, Ebva ile Cuhfe arasında bir vadidir (Yakut, 1957: III, 11.) ve Cuhfe'ye 10 mil uzaklıktadır. (Vakidi, 1965: I, 10.) Rasulullah'ın Ubeyde'ye verdiği beyaz sancağı, Mistah b. Üsase b. Muttalib taşıyordu. (İbn Hişam, I-II, 591; İbn Sa'd, 1985:II, 7; İbn Kesir, III, 234; Taberi, 1879:II, 402; Şami, VI, 13; İbnü'l-Esir, II, 111.)

¹⁵ Bkz. 3.1.1.

Önceki seriyyede de ifade ettiğimiz gibi, İbn İshak ve İbn Hişam, Ubeyde Seriyyesi'nin ilk seriyye olduğunu belirtiyorlardı. Onlara göre, Rasulullah, Veddan Gazvesi'nden henüz Medine'ye döndüğü zaman Ubeyde'yi, kısa bir zaman sonra da, Hamza'yı görevlendirmiştir. Bu iki seriyyenin yakın aralıklarla gönderilmeleri sebebiyle müellifler hangisinin ilk seriyye olduğu konusunda ihtilaf etmişlerdir. (İbn Hişam, I-II, 595; İbnü'l-Esir, II, 111.) Ayrıca İbn Hişam, seriyyedeki süvari sayısı konusunda da, altmış kişi oldukları rivayetiyle birlikte, seksen kişi oldukları rivayetine de yer vermektedir. (İbn Hişam, I-II, 591.)

İslam askeri birliği, Cuhfe'ye 10 mil uzaklıktaki Ahya denilen su başına geldiğinde, hayvanlarını otlatmak için yoldan sapmış olan, Ebu Süfyan b. Harb komutasındaki ikiyüz kişilik büyük bir Kureyş birliği ile karşılaşır. (Vakidi, 1965: I, 10; İbn Hişam, I-II, 591; İbn Sa'd, 1985:II, 7; İbn Kesir, III, 234, Şami, 1993: VI, 13.)

Kureyş topluluğunun başında Mikraz b. Hafs veya İkrime b. Ebu Cehil'in de bulunduğu şekilde farklı bilgiler de kaynaklarda yer almaktadır. (Zehebi, 1990: 46.) Ancak Vakidi'nin de belirttiği gibi, Ebu Süfyan b. Harb'in komuta etmiş olması daha kuvvetli ihtimaldir. (Vakidi, 1965: I, 10; İbn Hişam, I-II, 592; İbn Sa'd, 1985:II, 7; İbn Kesir, III, 234.)

Her iki taraf da, çatışma hususunda temkinli davrandı. Savaş düzeni almaksızın ve kılıçlar kınından çıkmadan, sadece karşılıklı ok atma olayı oldu. (İbn Sa'd, 1985:II, 7; Şami, 1993: VI, 13.) Sa'd b. Ebi Vakkas, arkadaşları kendisini kalkanları ile korurken, sadağında bulunan 20 kadar oku Mekke askerleri üzerine attı. İslam'da atılan ilk ok, Sa'd b. Ebi Vakkas'ın attığı bu oklardır. (Vakidi, 1965: I, 10; İbn Hişam, I-II, 591; İbn Sa'd, 1985:II, 7; İbn Kesir, III, 234; Şami, 1993: VI, 13; Zehebi, 1990: 46.) Ve ilk çatışma da budur. Vakidi ve Şami'nin verdiği bilgilerden, Sa'd'ın yirmi ok attığını ve attığı oklardan hiç birinin boşa gitmediğini, ya bir insana veya bir hayvana isabet ederek yaraladığını öğreniyoruz. (Vakidi, 1965: I,10; Şami, 1993:VI, 13.) Zaten, Sa'd b. Ebi Vakkas, öteden beri iyi ok atmakla tanınan bir kişiydi. Öyle anlaşılıyor ki, Sa'd b. Ebi Vakkas'ın bir sonraki seriyyeye komutan olarak tayin edilmesinde de, bu seriyyede gösterdiği bu üstün gayretinin ve iyi ok atabilme kabiliyetinin etkisi olmuştur.

Karşılıklı ok atışma devam ederken, Kureyş tarafında bulunan ve müslümanlara kavuşmak niyetiyle bu toplulukla birlikte Mekke'den ayrılmış olan iki kişi; bir fırsatını

yakalayarak müslümanlar tarafına geçtiler.¹⁶ Bunlardan birisi, Beni Zühre'nin halifi Mikdad b. Amr b. el-Behrani;¹⁷ diğeri de, Beni Nevfel b. Abdi Menaf'ın halifi, Utbe b. Gazvan b. Cabir b. el-Mazini idi. Her ikisi de daha önceden müslüman olmuşlardı ve ikisi de Habeşistan'a hicret etmişlerdi. Oradan Mekke'ye döndüklerinde Rasulullah(s)'ı ve arkadaşlarını Mekke'de bulamayınca, Ebu Süfyan komutasındaki bu kervana katılarak Medine'ye kavuşma fırsatını değerlendirmek istemişler ve bu olay esnasında da istediklerine kavuşmuşlardı. (Vakidi, 1965: I,10; Şami, VI, 13.)

Bundan sonra, her iki taraf da askerlerini alarak kendi merkezlerine doğru yola koyuldular. Tabii ki, özellikle Mekke'de mahsur kalan iki müslümanın bu yolla Medine'ye ulaşmasını sağlayan seriyye, Rasulullah'ın bu operasyonlardan asıl hedefi olan "psikolojik harp" noktasındaki görevini hakkıyla yerine getirmiş ve bir İslam askerinin burnu dahi kanamadan Medine'ye geri dönmüşlerdi.

Vakidi, İbn Ebi Sebre'den, o da, Muhacir b. Mismar'dan, Sa'd b. Ebi Vakkas'ın, bu seriyyeye katılan altmış kişinin tamamının da Kureyşten olduğunu söylediğini aktarıyor. Bunun sebeplerine daha önce temas edilmişti. Ayrıca, seriyyenin sonucu ile ilgili olarak çok önemli bir bilgi daha veriyor. Sa'd b. Ebi Vakkas diyor ki:"Ben Ubeyde'ye, eğer onları takip edersek yetişebiliriz, çünkü onlar korkup kaçtılar, dedim. Ancak Ubeyde bu konuda bana tabi olmadı ve Medine'ye geri döndük." (Vakidi, 1965: I, 11.)

Sa'd b. Ebi Vakkas'ın verdiği bu bilgiden açıkça anlaşılıyor ki, İslam askerleri, kendilerinden sayıca daha üstün olan düşmanlarıyla karşılaşmayı göze alabilmekte, hatta onları korkutup kaçırabilmektedir. Zaten Rasulullah'ın (s), yapmak istediği de, Kureyş'e gözdağı vermek, (Kapar, 1993: 172; Kutub, 1986: 7.) gerektiğinde müslümanların kendilerini savunacak güce eriştiklerini, istedikleri zaman, Şam'a yaptıkları ticaretlerine engel olabileceklerini, artık bu coğrafyada kendilerinin de dikkate alınmaları gerektiğini ve bundan sonraki hesaplarını buna göre yapmaları gerektiğini anlatmaktadır. Ki bu noktada ilk seriyyelerin ve bunlardan biri olan Ubeyde seriyyesinin görevini tam olarak yerine getirdiğini ifade edebiliriz.

¹⁶ M. Ali Kapar'ın bu konuda yapmış olduğu, sanki bu iki kişinin o anda müslümanların gücünü görerek müslüman olup karşı tarafa geçtikleri izlenimin veren değerlendirmesine kaynaklarımızdaki rivayetlere uygun bulmuyoruz. (Kapar, Hz. Muhammed'in Müşriklerle Münasebetleri, 173.)

¹⁷ Mikdad b. Amr, Bedir Savaşı öncesi istişare esnasında Rasulullah'ın sevinmesine vesile olan düşüncelerini şu şekilde dile getirmişti:"Ey Allah'ın Rasulü, Allah sana neyi emrediyorsa onu yap. Biz seninle beraberiz. Biz sana İsrailoğullarının dediği gibi: 'Sen ve Rabbin gidin savaşın, biz burada oturacağız' demeyiz. Ancak 'Sen ve Rabbin gidin savaşın, biz de sizinle beraber savaşacağız' deriz. Seni hak ile gönderen Allah'a yemin olsun ki, sen eğer bizi Berk'il-Gımad'a yürütsen, seninle birlikte yürür ve yanında savaşırız." (Vakidi, 1965: I, 34; İbn Hişam, I-II, 615; İbn Sa'd; III, 162.)

1.3. SA'D BİN EBİ VAKKAS (HARRAR) SERİYYESİ

Rasulullah, hicretinin 9. ayına denk gelen Zi'lkade'nin başında, almış olduğu bir istihbarat üzerine, Sa'd b. Ebi Vakkas'ı çağırarak, Harrar'a kadar gitmek ve oradan geçecek olan Kureyş kervanının önünü keserek, geçmesini engellemek üzere görevlendirdi. (Vakidi, 1965: I, 11; İbn Sa'd, 1985:II, 7; Şami, VI, 13; Hattab, 1983: 70.)

Harrar, Hicaz bölgesinde (İbn Hişam, I-II, 600.), Cuhfe'den Mekke'ye giderken Mahacce'nin solunda, Gadir-i Hum yakınlarında (Vakidi, 1965: I, 11; İbn Sa'd, 1985:II, 7.), Cuhfe'nin doğusunda ve Cuhfe'ye üç mil kadar uzaklıkta, yağmur suyu gölcüklerinin hiç eksilmediği, birkaç ottan başka birşeyin bitmediği, Huzaa ve Kinane boylarından bazılarının konakladığı bir yerdir. (Yakut, 1957: II, 389.)

Rasulullah'ın, Sa'd b. Ebi Vakkas'ı görevlendirmesi ile ilgili olarak, Sa'd'ın kendisinden gelen rivayet şu şekildedir:

Ebu Bekr b. İsmail b. Muhammed'in babasından, onun Amir b. Sa'd'dan, onun da babası (Sa'd b. Ebi Vakkas) dan rivayet ettiğine göre, Sa'd şöyle dedi: " Rasulullah (s), beni yanına çağırdı ve : 'Ya Sa'd, Harrar'a ulaşıncaya kadar git. Kureyş kervanı oradan geçecek.' buyurdu. Ben de yirmi veya yirmibir kişilik bir grupla yaya olarak Medine'den çıktım. Gündüzleri gizlenip geceleri yürümek suretiyle beş gün boyunca yol aldık. Beşinci günün sabahı Harrar'a vardık. Ancak kervan bir gün önce geçip gitmişti. Rasulullah (s), Harrar'ı geçmememiz hususunda emir vermişti. Öyle olmasaydı, onları yakalayacağımı umuyordum." (Vakidi, 1965: I, 11; İbn Sa'd, 1985:II, 7; İbn Kesir, III, 234.)

Bu noktada, daha önceki seriyyeler süvari olarak görevlendirilirken, bu seriyyenin neden yaya olarak gönderildiği sorusu akla gelmektedir. . Bu konuda kaynaklarda bir bilgiye rastlayamadık. Şüphesiz bu durum, askerleri bindirecek at veya devenin bulunmamasından dolayı değildir. Zira önceki iki seriyye ve aynı dönemde yapılan gazveler süvari olarak yapılmıştır. O halde bu seriyyenin yaya olarak çıkmasını askeri bir taktik olarak, düşmanların da istihbarat yaptıklarını ve karşı tarafın hareketlerini takip ettiklerini göz önüne alırsak, yaya olarak yolculuk yapan kimselerin daha az dikkat çekeceği ve asıl amacını gizleyebileceği şeklinde düşünülmüş bir taktik plan olarak anlaşılabilir.

İbn Hişam'ın, seriyyenin gönderiliş zamanı ile ilgili olarak İbn İshak'a dayanarak verdiği bilgiler, diğer kaynakların verdiğiinden farklılık arz etmektedir. O, gerek bu gerekse daha

önceki iki seriyyeyi hicretin ikinci yılında vuku bulmuş olarak kabul etmekte; Sa'd b. Ebi Vakkas'ın ise, Buvat ve Uşeyra gazvelerinden sonra gönderildiğini zikretmektedir. (İbn Hişam, I-II, 600.) Bu konuda İbn Hişam'ın rivayetlerine yer veren İbn Kesir ve Şami ise, Vakidi'nin verdiği bilgilerin daha doğru olduğu yolunda tercihlerini belirtmektedirler. (İbn Kesir, III, 234, 235; Şami, 1993: VI, 13.) Ayrıca, İbn Hişam'da, bu seriyyeye katılan kişilerin sayısı bakımından da farklılıklar vardır. Daha önce zikredilen kaynaklara göre seriyyeye katılanların sayısı yirmi veya yirmibir kişi olarak belirtilirken, İbn Hişam bu rakamın sekiz olduğunu ifade eder. (İbn Hişam, I-II, 600.)

Meseleye seriyye'nin amacı açısından bakıldığında, İbn Hişam'ın verdiği sayının seriyyenin amacını gerçekleştirebilecek miktarda olmadığı anlaşılabilir. Eğer seriyyenin görevi sadece keşif ve istihbarat olmuş olsaydı -Abdullah b. Cahş seriyyesinde olduğu gibi- o takdirde sekiz kişilik bir seriyyenin bu amacı gerçekleştirmek için yeterli olacağı düşünülebilirdi. Ancak, bizzat seriyye komutanının verdiği bilgilerden anlaşıldığı gibi, seriyyenin amacı, o bölgeden geçecek olan Kureyş kervanının geçişine engel olmaktır. Bu amacın gerçekleşmesi için ise, sekiz değil, yirmi kişi olmalarının daha uygun olduğu açıktır.

Seriyyenin gittiği yer konusunda kaynaklarımızda farklılık olmamakla birlikte, Sübülül-hüda müellifi olan Şami'nin, Harrar'ı, "Hazzaz" olarak verdiğini görmekteyiz. Acaba bir baskı ve yazım hatası mıdır? diye meseleyi tetkik ettiğimizde, böyle bir hatanın söz konusu olmadığını, özellikle, her bölümün sonunda yer alan "tenbihat" bölümlerinde kelimenin okunuşu ili ilgili bilgi verilirken, "Hazzaz" şeklinde teleffuz edildiğinin belirtildiğini görmekteyiz. (Şami, 1993: VI, 13-14.)

Sa'd b. Ebi Vakkas'dan gelen rivayetten da açıkca anlaşıldığı gibi, bu seriyye görev yerine vaktinde varamamış, geçişini engellemek üzere gittiği yerde, sözkonusu Kureyş kervanının geçip gittiğini görerek, Rasulullah'ın emri buraya kadar gitmek, ötesine geçmemek olduğu için de, kervan takip edilmeksizin Medine'ye geri dönmüştür. (Vakidi, 1965: I, 11; İbn Hişam, I-II, 600; İbn Sa'd, 1985:II, 7; İbn Kesir, III, 234; Şami, 1993: VI, 13.)

1.4. ZEYD B. HARİSE (KAREDE) SERİYYESİ:

Daha önce de temas edildiği gibi, Rasulullah'ın bu nevi gazve ve seriyyelerden maksadı, Kureyş'i ekonomik ve siyasi baskı altına almaktır. Böylece onların maddi güçlerini

zayıflatmış olacaktı. Bu sayede daha az kan dökülecek veya Kureyş, müslümanlarla barış halinde bulunmak zorunda kalacaktı.

Rasulullah'ın, Mekke ticaret kervanlarının Şam'a gidişlerinde kullandıkları sahil yolunu kontrolü altına almasından sonra, ticaretten başka gelir kaynakları bulunmayan Kureyş müşrikleri, ticaretlerini devam ettirme mecburiyeti içerisinde, ticaret kervanlarını Şam'a ulaştıracak başka yollar aramaya başladılar.

Zeyd b. Harise Seriyeye'sinin gönderilme sebebini teşkil eden ticaret kervanının hazırlanması konusunda kaynaklarımızda yer verilen bir rivayet var ki, bu bize Rasulullah'ın bu askeri operasyonlardan istediği sonuçları elde ettiğini ve Mekke yönetimini bir bakıma çaresiz bıraktığını göstermektedir.

Vakidi'nin, Muhammed b. Hasan b. Üsame b. Zeyd'den rivayet ettiği olay şu şekilde cereyan etmiştir:

"Kureyş, Şam yolunu kullanmaktan sakınıyordu. Zira Rasulullah ve arkadaşlarından korkuyordu. Bununla beraber ticaretle geçinen bir kabile olduğu için bunu yapmaya, diğer bir ifadeyle Şam'a ulaşmaya mecburdular.

Bir gün, Safvan b. Ümeyye şöyle dert yanmıştı: 'Muhammed'le ashabı ticaretimizi berbat edip, felce uğrattı. Ona ve adamlarına karşı ne yapacağımızı da bilemiyoruz. Sahil yolunu kapatmış, kimseyi bırakmıyorlar. Bütün sahil boyu halkı da, ittifak anlaşmaları yapmış, onlarla birlikte hareket ediyorlar. Nereye gideceğimizi, ne yapacağımızı bilmiyoruz. Evimizde oturup kalacak olursak, sermayemizi yiyip bitireceğiz, ondan bir parça bile kalmayacak. Halbuki biz ne güzel, sermayemizi yazın Şam, kışın da Habeşistan ticaretinde çalıştırıyorduk.

Safvan'ın bu şikayeti üzerine o toplulukta bulunan Esved b. Muttalib ile Safvan arasında şöyle bir konuşma geçer:

Esved : "Sahil yolunu bırak, Irak yolunu takip et" deyince

Safvan: "Ben o yolu bilmiyorum ki!" diye cevap verir.

Esved : "Ben sana öyle bir kılavuz tavsiye edeceğim ki, o seni Allah'ın izniye, gözü kapalı olarak varacağın yere ulaştırır" der.

Safvan : "O Kimdir?" diye sorunca,

Esved : "Furat b Hayyan el-İclî'dir. O seni ustaca bir yolculukla varacağın yere ulaştırır" der. Bunu öğrenen Safvan: "Gerçekten öyle mi? Eğer dediğin gibiyse Furat'ı bana gönder" der:

Furat gelince, Safvan niyetini ve durumunu ona anlatarak: "Ben Şam'a gitmek istiyorum. Ancak Muhammed bizim Şam'a giden ticaret kervanlarımızın yolunu kapattı. Böylece Şam ticaretimizi felce uğrattı. Şimdi ben oraya Irak yolundan gitmek istiyorum" der. Furat da, Irak yolunun durumunu ve çare oluşunu: "Ben seni Irak yolundan götüreceğim. Öyle ki, oraya Muhammed ve adamlarından hiçbiri inmeyi göze alamaz. Çünkü orası uçsuz bucaksız ve susuz Necid çölleridir." diyerek anlatır. (Vakidi, 1965: I, 197.)¹⁸

Bu gelişmeler üzerine Safvan, Necid çöllerini daha az suya ihtiyaç duyacakları kış mevsiminde geçmek üzere hemen hazırlıklara başlar.

Öyle anlaşılıyor ki, kervanın hazırlanışının kış mevsimine denk gelmesi aynı zamanda bir başka gayeye matuf olarak yapılmıştır. Kureyş, yazın kuzeye yani Şam'a, kışın güneye yani Habeşistan'a ticari seferler düzenliyorlardı. Teamülün dışına çıkılarak kış mevsiminde Şam'a düzenlenen bir kervan, müslümanların beklemediği ve tahmin etmedikleri bir zamanda yapılmış olacak ve böylece yola çıkacak olan kervandan haber almaları da engellenmiş olacaktı.

Hazırlanan ticaret kervanına, Safvan b. Ümeyye otuz bin dirhem tutarında altın, gümüş ve çeşitli ticaret mallarıyla; Esved b. Muttalib, üçyüz miskal altın ve gümüşle; Ebu Süfyan da, bol miktarda altın ve gümüşle katılmıştı. Ayrıca Kureyşin öteki tüccarları da, çeşitli ticaret malları ile bu kervana iştirak etmişlerdi. Abdullah b. Ebi Rebia, Huveytib b. Abdiluzza ve Kureyşten birçok kişi kervanla birlikte yola çıkmışlardı. Kervan Zat-ı İrk'a doğru yola koyulmuştu. (Vakidi, 1965: I, 197-198; İbn Sa'd, 1985:II, 36; Şami, VI, 32.)

Alışılmışın aksine, kış mevsiminde kuzeye yönelen ve tahmin edilmeyen bir yoldan Şam'a doğru yola çıkan bu kervandan, Rasulullah'ın nasıl haberdar olduğu sorusu ister istemez aklımıza gelmektedir. Gerçekten, Hz. Peygamber'in istihbarat kaynakları ve her bir

¹⁸ Ayrıca bkz:Belazuri, 1959: I, 374; Taberi, 1879:II, 493; İbnü'l-Esir, 1979:1979:II, 145; Zehebi, 1990:Meğazi, 154; İbn Kesir, IV, 4; Şami, VI, 32; Caetani, 1925:IV, 19; Hattab, Mahmut Şit, Komutan Peygamber, trc. Ahmet Ağırakça, İstanbul 1988, 102.

müslümanın bu hususta nasıl sorumluluk bilinciyle hareket ettiğini gösteren bu örnek, istihbarat konusunda ciddi ipuçları ihtiva etmektedir.

O zaman henüz müslüman olmamış ve kavminin dini üzerinde olan Nuaym b. Mes'ud, Medine'ye gelmiş, Nadir oğulları yahudilerinden Kinane b. Ebi'l-Hukayk'ın misafiri olmuştu. Birlikte içki içtikleri mecliste, müslüman olan Salit b. Numan b. Eslem de bulunuyordu.¹⁹ Nuaym içkili olarak konuşurken, sohbet esnasında, Safvan b. Ümeyye'nin yanında pek çok ticaret malı ile birlikte ticaret kervanıya yola çıktığını ağzından kaçırmıştı. Salit b. Numan, aldığı bu haberi hemen Rasulullah'a ulaştırdı. (Vakidi, 1965: I, 198; Caetani, IV, 20.)

Mahmut Şit Hattab'ın, bu olayı Nuaym b. Mesud'un bilgileri bile bile Salit b. Numan'a ulaştırdığı şeklinde ifade etmektedir. (Hattab, 1988: 102.) Ancak kaynaklarda benzer bir bilgiye rastlayabilmiş değiliz.

Böylece durumdan haberdar olan Hz. Peygamber, derhal Zeyd b. Harise'nin komutasında yüz kişilik bir askeri birliği yola çıkardı. (Vakidi, 1965: I, 198; İbn Hişam, III-IV, 50; İbn Sa'd, 1985:II, 36; Hattab, 1983: 74.) Bu askeri birliğin beşyüz kişi olduğu rivayeti de bulunmakla birlikte (Diyarbakri, 1283: I, 416.), yüz kişi olduğu rivayeti vakıaya daha uygun görünmektedir.

Hicretten sonraki yirmisekizinci ay olan Cemadiyelahire ayının başlarında, kış mevsiminde hazırlanan bu seriyye, Zeyd b. Harise'nin komutasında çıkarılan ilk seriyyedir. (Vakidi, 1965: I, 198, İbn Sa'd, 1985:II, 36; Belazuri, 1959: I, 374; Taberi, 1879:II, 492; İbnü'l-Esir, 1979: II, 145; İbn Haldun, II, 202; Şami, VI, 32.) İbn Kesir'e göre bu seriyye Bedir'den altı ay sonra çıkarılmıştır. (İbn Kesir, IV, 4.) Bu seriyyenin hedefi, bol miktarda altın, gümüş ve çeşitli ticaret malları yüklü olan, içinde Safvan b. Ümeyye, Huvaytib b. Abduluzza ve Abdullah b. Rebia'nın da bulunduğu, Kureyş kervanını ele geçirmektir. (İbn Sa'd, 1985: II, 36; Belazuri, 1959: I, 374.)

Zeyd b. Harise, içinde Ebu Süfyan'ın da bulunduğu Kureyş kervanını, beklemedikleri bir anda, Karade denilen yerde yakaladı. Karade, Necid arazisinde, Rebeze ile Gamre arasında bulunan (İbn Sa'd, 1985:II, 36; Belazuri, 1959: I, 374.) Necid sularından bir su başıdır. (İbn Hişam, III-IV, 50; Zehebi, 1990:Meğazi, 154.)

¹⁹ O dönemde içki henüz yasaklanmamıştı.

Bu hareketi "Gazve" olarak isimlendiren İbnü'l-Esir, olayın mahallini de, "Karede" yerine "Ferde" olarak zikretmektedir. Ayrıca, bu yerin yazılışının kaynaklarda iki şekilde olduğuna da işaret ederek, İbn İshak'ın da "Ferde" şeklinde yazdığını kendisine delil olarak göstermektedir. Bazılarının "Karde" şeklinde yazdığını, ancak eğer ikisi farklı yerler değilse, bu şekilde yazarların hata ettiğini belirtmektedir (İbnü'l-Esir, 1979: II, 145.). "Ferde" şeklinde yazıldığına Tarihü'l-Hamis'de de değinilmiştir. (Diyarbakri, 1283: I, 416.) Mekkeliler, muhtemelen, kervan kılavuzu olan Furat b. Hayyan'ın vermiş olduğu, müslümanların bu bölgeye asla inemeyecekleri güvencesine dayanarak çok fazla sayıda koruma almadan yola çıkmışlardı. Bu yüzden olsa gerek, Zeyd b. Harise komutasındaki İslam askerlerini karşılarında gördükleri zaman kaçmaktan başka bir çare bulamamışlardı. Vakidi'nin verdiği bilgiye göre, bu seriyyede sadece bir veya iki kişi esir edilmiş diğerleri kervanı ve yüklerini bırakarak kaçmışlardı. (Vakidi, 1965: I, 198; Şami, VI, 32.)

Esir edilenlerden birisi kervanın kılavuzu olan Furat b. Hayyan idi. *Sübülü'l-Hüda* müellifi Şami'ye göre, bu Furat'ın ikinci defa esir düşmesi idi. İlk defa Bedir günü esir edilmiş ancak kaçarak kurtulmayı başarmıştı. (Şami, VI, 32.) Ele geçirilen kervanla birlikte esirler de Medine'ye getirildi. Ebu Bekir b Ebi Kuhafe ile Mekke'den beri dost olan Furat b. Hayyan, kurtulmak için onun yardımını talep etti. Ancak Müslüman olduğu takdirde kurtulabileceğini anlayınca, Müslüman olarak kurtulma yolunu seçti.(Vakidi, 1965: I, 198; İbn Sa'd, 1985:II, 36; İbn Kesir, IV, 5; Belazuri, 1959: I, 374.)

Zeyd b. Harise, savaşmaksızın elde ettiği ticaret kervanını alıp Medine'ye, Rasulullah'ın huzuruna getirdi. (İbn Hişam, III-IV, 50; Taberi, 1879:II, 492; İbnü'l-Esir, 1979:II, 145; Zehebi, 1990:Meğazi, 154; İbn Kesir, IV, 5.) Ele geçirilen ganimetin beşte biri yirmi bin dirhem tutmuştu. Belazuri'ye göre ise yirmibeşbin dirhem tutarındaydı. (Belazuri, 1959: I, 416.) Kalan beşte dördü ise seriyyeye katılan komutan ve asker arasında, eşit bir şekilde (İbnü'l-Esir, 1979:1979:II, 145; Diyarbakri, 1283: I, 416.) paylaştırılmıştı. (Vakidi, 1965: I, 198; İbn Sa'd, 1985:II, 36; İbn Kesir, IV, 5; Şami, VI, 32; Diyarbakri, 1283: 1283: 1283: I, 416.)

Hız. Peygamber, bu askeri operasyondaki başarılı komutanlığından dolayı Zeyd b. Harise'yi tebrik ederek, "Seriyye komutanlarının hayırlısı Zeyd b. Harise'dir." demek suretiyle taltif etti. (Diyarbakri, 1283: I, 416.)

Zeyd b. Harise'nin daha sonra arka arkaya seriyye komutanı olarak tayin edilmesinde bu seriyyede gösterdiği başarılı komutasının payı büyüktür. Ayrıca, kan dökmeden ve yüklü

bir ganimetle dönen komutanı tebrik eden Rasulullah'ın, bu hareketinin sözde kalmadığını, üstün bir komutanlık kabiliyetine sahip olduğunu gösteren Zeyd b. Harise'yi sonraki seriyyelerde de devamlı görevlendirmek suretiyle fiilen de ona takdirlerini sunduğunu görebiliyoruz.

İbn Hişam, bu seriyyeyi fazla ayrıntıya girmeksizin, özellikle Bedir'de, müşriklerin başlarına gelen musibetin neticesinde Şam ticaret yolunu kullanmaktan çekindiklerini, bunun yerine Irak yolunu tercih ettiklerini ve Bekir b. Vail oğullarından Furat b. Hayyan'ın rehberliğinde bu yoldan gitmek üzere, Ebu Süfyan'ın da içinde bulunduğu bazı Mekkeli tüccarların büyük bir ticaret kervanı hazırladıklarını haber vermektedir. (İbn Hişam, III-IV, 50.)

İbn Habîb, *Kitabu'l-Muhabber*'de, çok az yer verdiği bu seriyye hakkında, diğer kaynakların vermiş oldukları bilgilerden farklı iki hususa değinmektedir: Bunların ilki, seriyyenin gönderiliş tarihi ile ilgilidir. Ona göre bu seriyye, Receb ayının yirmibeşinci günü gönderilmiştir. İkincisi de; İbn Hubeyb'e göre bu seriyye görevinin sonunda hiç bir şeyle karşılaşmadan Medine'ye geri dönmüştür. (İbn Habîb, 117.)¹⁰

1.5. ZEYD B. HARİSE (İS) SERİYYESİ:

Rasulullah, Ğabe seferinden Medine'ye döndüğünde, kendisine Şam'dan dönmekte olan Kureyş kervanının haberi ulaşmıştı. (Vakidi, 1965: II, 553; İbn Sa'd, 1985:II, 87; İbn Seyyidünnas, 1982: II, 140; Diyarbekri, 1283: II, 9.) Bunun üzerine, Zeyd b. Harise komutasındaki ikinci seriyye, hicretin altıncı yılı, Cemadiyelula ayında Medine'den yola çıkarıldı.(Vakidi, 1965: II, 553; İbn Sa'd, 1985:II, 87; Belazuri, 1959: I, 377; İbnü'l-Esir, 1979:II, 207; İbn Seyyidünnas, 1982:II, 140; Zehebi, 1990: 354; İbn Kesir, IV, 178; Diyarbekri, 1283: II, 9; Caetani, 1925: IV, 351; Hattab, 1983: 81.)

Hız. Peygamber, vakit geçirmeden Zeyd b. Harise'nin emrine yüzyetmiş kişilik bir askeri birlik vererek alınan istihbarat doğrultusunda, İs istikametine doğru gitmesini emretmişti.(Vakidi, 1965: II, 553; İbn Sa'd, 1985:II, 87; İbn Seyyidünnas, 1982:II, 140.)¹¹ 'İs, Medine'ye dört gecelik, Zül-merve'ye bir gecelik mesafede (İbn Sa'd, 1985:II, 87; İbn Seyyidünnas, 1982:II, 140.), deniz sahilinde Kureyş müşriklerinin Şam'a giderken izledikleri yol üzerinde (Yakut, 1957: IV, 173.), ağaçlı bir mevkiidir (Zürkani,

¹⁰ İbn Habîb'in "hiç bir şey olmadan geri döndü" ifadesini, her halde, bir çatışma olmadan döndü, anlamında değerlendirmek yerinde olsa gerekir.

¹¹ Askeri birliğin yetmiş kişi olduğu rivayetine de kaynaklarda yer verilmiştir. Diyarbekri, 1283: II, 9.

1325: II, 156.). Aynı mevkiye Hamza b. Abdulmuttalib komutasında görevlendirilen ilk seriyyenin gönderildiğini daha önce incelemiştik.¹¹²

Rasulullah'ın bu seriyyeyi görevlendiriş sebebi, Kureyş'i iktisadi ve siyasi yönden baskı altına almak ve benzer kervanlar vasıtasıyla elde edeceği karla güçlenerek, Medine'yi tehdit eder konumda bulunmalarına mani olmaktır. Uhud savaşının, Ebu Süfyan idaresindeki ticaret kervanından elde edilen ve bağışlanan kazancı ile hazırlıklarının yapıldığı unutulmamalıdır. O halde, Kureyş iktisadi açıdan güçlü oldukça Medine için bir tehdit unsuru olmaya devam edecek demektir. (Köksal, 1987: VI, 60.) Dolayısıyla, onların bu güce ulaşmalarını sağlayan ticaret kervanlarına engel olmaktan daha tabii birşey olamazdı. Bu sebeple Hz. Peygamber, kendisine ulaşan haberleri hemen değerlendirmekte ve operasyon için derhal askeri birliği yola çıkarmaktadır.

Seriyye komutanı Zeyd b. Harise, Hz. Peygamber'in emri müvacehesinde hareket edip, İslam denilen yere varınca Kureyş ticaret kervanı ile karşılaştı. Kervanın yanında bulunan Mekkeliler etkisiz hale getirilerek esir edilirken, büyük bir kısmını Safvan b. Ümeyye'ye ait gümüşlerin oluşturduğu kervanın malları ganimet olarak alındı. (Vakidi, 1965: II, 553; İbn Sa'd, 1985:II, 87; İbn Kesir, IV, 178.) Caetani, Kureyş kervanının başında, Furat b. Hayyan'ın olduğunu ifade etmektedir. (Caetani, 1925: IV, 351.) Ancak bu konuda kaynaklarda bir bilgi yoktur. Ayrıca, Caetani'nin de yer verdiği, (Caetani, 1925: III, 20.) Zeyd b. Harise komutasındaki Karede seriyyesinin karşıladığı Kureyş kervanında rehber olarak bulunan Furat b. Hayyan'ın müslüman olduğu daha önce zikredilmişti. Bu sebeple Furat b. Hayyan'ın bu olayda Kureyş kervanının başında bulunması mümkün değildir.

İslam askeri birliği, ele geçirdikleri Kureyş kervanını, mallar ve esirlerle birlikte Medine'ye getirdiler. Rasulullah, ganimet mallarını seriyyeye katılan askerler arasında paylaştırdı. (İbn Kayyim, 1987: II, 134.) Bu sonuçtan, Zeyd b. Harise'nin almış olduğu bu görevi de askeri açıdan zayıf vermeden ve istenen şekilde yerine getirdiğini, Rasulullah'ın övgüsüne layık olan bir komutan olduğunu görüyoruz.

Esir alınan Mekkelilerden iki kişinin ismi kaynaklarda zikredilmektedir. Bunlardan biri, Hz. Peygamber'in kızı Zeyneb'in kocası olan Ebü'l-As b. Rebi', diğeri ise Muğire b. Muaviye b. Ebi'l-As'dır. (Belazuri, 1959: I, 377; İbnü'l-Esir, 1979:II, 207; İbn Seyyidünnas, 1982: II, 140; Diyarbekri, 1283: II, 9.)

¹¹² Bkz: I. bölüm, I. seriyye.

Burada, Hamidullah'ın ifade etmiş olduğu farklı bir bilgiye değinmek gerekmektedir. Ona göre Kureyş kervanının başında bulunan Ebü'l-As, Zeyd b. Harise komutasındaki askeri devriye birliğini aniden karşısında görünce, kervanı bırakıp canını kurtarır ve Medine'ye gidip zevcesi Zeyneb'in himayesine sığınır. (Hamidullah, 1981: I, 232.). Ancak bu olaya yer veren bütün kaynaklarda, kervanda bulunan herkesin ve bu arada Ebü'l-As'ın esir edildiği belirtilmektedir. Ayrıca, Ebü'l-As'ın, kervanın başkanı olduğuna dair bir rivayeti de başka kaynaklarda göremedik.

Hız. Peygamber'in damadı Ebü'l-As b. Rebi', Mekke'de kendisine güvenilen ve emanete riayet eden bir tüccardı. Bu nedenle kervanla birlikte, kendi mallarından hariç, Mekkelilerin emanet mallarını da Şam'a götürmüştü. (İbn Kayyim, 1987: II, 134.) Ancak Mekke'ye dönüş yolunda mezkur olayda hem esir düşmüş hem de kendi mallarıyla birlikte, kendisine emanet edilen malları da kaybetmişti. (Vakidi, 1965: II, 553; İbn Sa'd, 1985:II, 87; Belazuri, 1959: I, 377; İbnü'l-Esir, 1979:II, 207; Zehebi, 1990: 354; İbn Seyyidünnas, 1982: II, 140; İbn Kesir, IV, 178; Şami, VI, 83; Diyarbekri, 1283: II, 9.)

Ebü'l-As, Medine'ye getirilince bir fırsatını bulup zevcesi ve Rasulullah'ın kızı Zeyneb'le görüşerek kendisini himayesine almasını ister. Zeyneb de, sabah namazı sonrası mescidin kapısından yüksek sesle, Ebü'l-As'a eman verdiğini bütün müslümanlara ilan eder. Bunun üzerine Hız. Peygamber, bu olaydan daha önce haberi olmadığını, ancak müslümanlardan en zayıf kimsenin verdiği emanın bile, bütün müslümanlar için hüküm ihtiva ettiğini buyurur. Namazdan sonra kızının evine giderek ona, eman verdiği kimseye iyi davranmasını, ancak kocası iman etmedikçe kendisine yaklaşmasına mücade etmemesini ister. Çünkü, mümin kadınların müşrik erkeklerle münasebet kurmaları artık yasaklanmıştır. (Vakidi, 1965: II, 553; İbn Sa'd, 1985: II, 87; İbn Kesir, IV, 179; Şami, VI, 83; Hamidullah, 1981: I, 232-233.)

Bunu müteakip Hız. Peygamber, seriyyeye katılan ve ganimete hak sahibi olan kimselere haber gönderir ve onlara, kervan mallarından hisselerine düşen malları üzerinde mutlak yetkileri olduğunu, ancak Ebü'l-As'ın kervandaki mallarının geri verilmesinden memnun olacağını ifade eder. Ebü'l-As'ın malları hiç bir şeyi kalmadan kendisine iade edilir ve kendisi de serbest bırakılır. (Vakidi, 1965: II, 554; Şami, VI, 83-84; Hamidullah, 1981: I, 233.)

Ebü'l-As b. Rebi', Medine'den ayrıldıktan sonra doğruca Mekke'ye gider ve ticari ortak ve müşterileri ile hesaplarını kapatır. Bütün hak sahiplerine haklarını ödedikten sonra, Kureyşlilere hitaben: "Ey Kureyş cemaati! Sizden kimseye vereceğim bir borcum kaldı

mı?" diye sorar. Onların "hayır" cevabı üzerine Ebü'l-As konuşmasına şöyle devam eder: "Ben şahadet ederim ki, Allah'tan başka ilah yoktur ve Muhammed O'nun Rasulü'dür. Esasen ben Medine'de müslüman olmuştum. Ancak sizin benim hakkımda, mallarınızı zimmetine geçirdi diye düşünmenizden korktuğum için Medine'de kalmadım ve geldim." (Vakidi, 1965: II, 554.)

Mekke'deki işlerini bitiren Ebül-As, Medine'ye Rasulullah'ın yanına döner. Hz. Peygamber de kızı Zeyneb'i önceki nikahı üzerine Ebü'l-As'a geri verir. (Vakidi, 1965: II, 554.)

Bu seriyye ile ilgili olarak, teferruat sayılabilecek, ancak o günlere ait önemli ayrıntılar ihtiva eden ve Vakidi'nin uzunca zirkettiği bir olaya da değinmek istiyoruz.

Hız. Peygamber, kervandan esir alınanlardan biri olan Muğire b. Muaviye'yi Aişe'ye emanet eder ve iyi muhafaza etmesini ister. Aişe'nin kendi rivayetine göre, kadınlarla konuşmaya daldığı bir sırada esiri gözetmeyi unutur ve Muğire b. Muaviye bir fırsatını bulup kaçar. Geldiğinde esiri bıraktığı yerde göremeyen Hz. Peygamber, Aişe'ye ne olduğunu sorar. Aişe'de durumu olduğu gibi anlatır. Bu duruma çok kızan Rasulullah, "Allah elini kurutsun!" diye Aişe'ye beddua eder ve gider. Bir müddet sonra döndüğünde Aişe'nin kolunun tutulmuş olduğunu görünce ne olduğunu sorar. O da, kendisinin bedduasından sonra olduğunu söyleyince, Hz. Peygamber kibleye yönelir ve ellerini açarak şöyle dua eder: "Allah'ım ben de bir insanım ve her insan gibi ben de üzülür ve kızarım. Ben hangi mümin erkek ve kadın için beddua edecek olursam, sen ona rahmet olarak kabul eyle!" (Vakidi, 1965: II, 554.)

Muğire b. Muaviye, Medine'den çıkınca Mekke yönüne doğru tek başına giderken, bir müslüman devriye birliği onu görmüştü. Bu devriye, Sa'd b. Ebi Vakkas'ın emrindeki yedi kişilik bir elçi veya haberci devriyesi idi. Askerlerden Havvat b. Cübeyr, Muğire b. Muavi'yeyi yakaladı ve ikinci vaktinde Medine'ye ulaştılar. (Vakidi, 1965: II, 554.)

2. GÜVENLİK SERİYYELERİ

2.1. DIŞ GÜVENLİK SERİYYELERİ

Uhud savaşına kadar, Rasulullah'ın dış işlerinde uğraştığı yegane düşman, Mekkeli müşrikler idi. Zira, Medine'ye tehdit yalnız onlardan gelmekteydi. Ancak Kureyş ordusunun Uhud'da müslümanları yenecek duruma gelmiş olması, Medine civarındaki bazı kabilelerin adeta iştahını kabartmış ve bu durum kendilerinin de Medine'ye saldıracakları vehmine kapılarak, savaş hazırlıkları yapmalarına sebep olmuştu..

Mahmut Şit Hattab, Uhud savaşını müteakip, Medine ve civarında, gerek Hz. Peygamber gerekse müslümanların durumunu hakkında şu bilgileri verir:

"Müslümanlar, Uhud öncesinde Medine'yi emin bir belde haline getirme imkanı bulmuşlardı. Ama Uhud savaşı, müslümanlar için içte ve dışta bazı pürüzler doğurmuştu. İçteki pürüzler, istikrar anında sinsice niyetlerini gizleyip, kritik anlarda gerçek niyetlerini ortaya koyan yahudilerden kaynaklanıyordu. Münafıklar da iç problemlerin kaynağıydılar. Müslümanların tehlike ile karşı karşıya olduklarını görünce Uhud öncesi ve savaş sonrası kinlerini açığa vurmaya başlamışlardı.

Dış pürüzler büyük ölçüde Kureyş'le ilgiliydi. Kureyşliler Müslümanları yıpratma operasyonuna girişmiş, onlar sebebiyle kaybettiği saygınlıklarını yeniden kazanma ve müslümanların prestijini sarsma hevesine düşmüş bulunuyordu.

Dış problemlerin bir kısmı da civar kabilelerden kaynaklanıyordu. Bunlar, her zaman güçlü olanın yanında bulunmayı prensip edinmiş, menfaatleri uğruna her duruma yönelen bedevilerdi. Güçlüye boyun eğer, zayıfları da son derece insafsızca tepelerlerdi.

Müslümanlar, safları sıklaştırmak ve Uhud öncesi otorite ve saygınlıklarını tekrar diriltmek için bir temizlik hareketine girişmeliydi. Söz konusu hareket ile Medine içinde

ve dışında tekrar otoritelerini tesis edip, Kureyş'i caydırma imkanını bulabilirlerdi." (Hattab, 1988: 131-132.)

İşte dış güvenlik seriyeleri adını verdiğimiz bu bölümdeki seriyelerin temel fonksiyonu, Medine civarındaki kabilelerin, özellikle Uhud hadisesinden sonra müslümanları zayıf görerek, fırsattan istifade ile saldırı hazırlığında olanlar üzerine sevk edilmiş olan seriyelerdir.

2.1.1. EBU SELEME B. ABDİ'L-ESED (KATAN) SERİYYESİ

Ebu Seleme b. Abdilesed komutasında gönderilen seriye de, Uhud'dan iki ay sonra, Medine'ye saldırı hazırlığında olduğu haber alınan Benu Esed üzerine sevk edilmiştir. (Vakidi, 1965:I, 340-345; İbn Sa'd, 1985:II, 50; Belazuri, 1956:I, 374-375; Beyhaki, III, 320-322; İbnü'l-Cevzi, 1975: 56; İbn Seyyidünnas, 1982: II, 54; Zehebi, 1990: 229; İbn Kesir, IV, 61; Şami, 1993: VI, 34; Diyarbekri, 1283: I, 450.)

Benu Esed'den Huveylid'in iki oğlu Tulayha ve Seleme'nin saldırı hazırlıklarını, Hz. Peygamber'in nasıl haber aldığı hususu, kaynaklarda ayrıntılı bir şekilde verilmektedir. Bu bilgiler, Rasulullah'ın haber alma kaynakları ve istihbarata verdiği değer bakımından önemlidir. Bu husus ayrıca müslümanların bu konudaki eğitimleri açısından da dikkatle incelenmesi gereken bir konudur.

Tayyi' kabilesinden Velid b. Züheyr, yeğeni ve aynı zamanda ashabdan Tuleyb b. Umeyr'in hanımı olan akrabasını ziyaret için Medine'ye gelmişti. (Vakidi, 1965:I, 340; Halebi, 1980: III, 186; Şami, 1993: VI, 34.) Velid b. Züheyr, yeğenin kocası Tuleyb b. Umeyr'e, geldiği yerden çok önemli haberler vermişti: Benu Esed'den Huveylid'in iki oğlu, Tulayha ve Seleme, kendi kabilesinden ve kendilerine tabi olan diğer kabilelerden müteşekkil bir ordu hazırlayarak; Rasulullah'la savaşmak üzere Medine'ye saldırma planları yaptıklarını; (Vakidi, 1965:I, 342; İbn Sa'd, 1985:II, 50; Belazuri, 1956:I, 374; İbnü'l-Cevzi, 1975: 56; İbn Seyyidünnas, 1982:II, 54; Diyarbekri, 1283: I, 450.) Uhud yenilgisi ile güçlerini kaybeden müslümanları ve Hz. Peygamber'i kendi yurdunda kıştırarak Medine'yi yağmalamak istediklerini anlatmıştı. (Vakidi, 1965:I, 342; Beyhaki, III, 320-321; Şami, 1993: VI, 34..)

Velid, ayrıca Kays b. Haris adında bir kişinin, Huveylid'in oğullarının yapmak istediklerine karşı çıktığını: "Vallahi bu bizim için hayırlı bir görüş değildir. Yurdumuz Medine'den çok uzak, Kureyş'in ordusu gibi bir ordumuz da yoktur. Kureyş, uzun

müddet bekleyip; diğer Arap kabilelerini dolaşarak onların da yardımını talep ettikten sonra, develerine ve atlarına binip, tamamen silahlandıktan sonra, Muhammed'e tabi olanların tamamının sayısına denk üçbin kişilik bir ordu ile saldırdılar. Siz ise, topu topu üçyüz kişilik bir toplulukla yurdunuzdan çıkmaya çalışıyorsunuz. Mağlubiyet sizinle olacaktır." diyerek, Tuleyha ve Seleme'nin çağrısına uyanları bu işten vazgeçirmeye çalıştığını haber vermişti. (Vakidi, 1965:I, 342; Şami, 1993: VI, 34.)

Tuleyb b. Umeyr, Velid b. Zühey'r'in anlattığı bu bilgileri derhal Rasulullah'a ulaştırır.²¹ Hz. Peygamber, aldığı bu haber üzerine, Uhud savaşında aldığı yaraları henüz iyileşmiş olan Ebu Seleme'yi yanına çağırarak, kendisine bir sancak tahsis eder ve Beni Esed üzerine gönderilmek üzere hazırlanan seriyyenin komutanı olarak görevlendirir. (Vakidi, 1965:I, 340; İbn Sa'd, 1985:II, 50; İbn Habib, 117; Beyhaki, III, 320; İbnü'l-Cevzi, 1975: 56; İbn Seyyidünnas, 1982: II, 54; Zehebi, 1990: 229; İbn Kesir, IV, 61; Şami, 1993: VI, 34.)

Vakidi, bu seriyye esnasında Rasulullah'ın Ebu Seleme'ye verdiği talimatı şu şekilde naklediyor: "Rasulullah, Ebu Seleme'yi yanına çağırdı ve şöyle buyurdu: Seni bu seriyyenin başına komutan olarak tayin ettim. Bu seriyye ile beraber yola çıkacaksın. Beni Esed'in topraklarına kadar git. Onlar toplanıp sana saldırmadan önce, sen onlara baskın yap." Ayrıca, Allah'tan korkmasını ve beraberindeki müslümanlara karşı hayırhah davranmasını da tavsiye etti. (Vakidi, 1965:I, 341; İbn Sa'd, 1985:II, 50; Beyhaki, III, 320.)

Ebu Seleme'nin komutan tayin edildiği bu seriyye, hicretin dördüncü yılı Muharrem ayının başında,²² Muhacir ve Ensardan oluşan yüzelli kişilik bir kuvvetle Medine'den ayrıldı. (Vakidi, 1965:I, 341; İbn Sa'd, 1985:II, 50; Belazuri, 1956:I, 374; Beyhaki, III, 320; İbn Seyyidünnas, 1982:II, 54; Zehebi, 1990: 229; Şami, 1993: VI, 34.) Vakidi, yüzyirmibeş kişi rivayetine de yer vermektedir. (Vakidi, 1965:I, 345.)

Vakidi, bu seriyyeye katılan askerlerden bir kısmının ismini de zikretmektedir. Bunlar: Ebu Sebre b. Ebi Rühm (Ebu Seleme'nin anne bir kardeşidir.), Sa'd b. Ebi Vakkas, Urve

²¹ Muhammed Seyyid Tantavi, herhangi bir kaynak zikretmeksizin, Beni Esed'den gelen kişinin haberi direk Hz. Peygamber'e ulaştırdığını zikretmektedir. Ancak doğrusu, yukarıda da ifade ettiğimiz gibi, Rasulullah'ın haberi, doğrudan Beni Esed'den gelen kişiden değil, ondan duyduğu bilgileri kendisine ulaştıran Tuleyb b. Umeyr'den almış olmasıdır. (Tantavi, 67.)

²² Bazı kaynaklarda seriyyelerin gönderiliş tarihleri yıl olarak değil de, ay olarak verilmektedir. Örnek olarak, İbn Sa'd, 1985:bu seriyyenin gönderiliş tarihini, "hicretin otuz beşinci ayı olan Muharrem'in başında" şeklinde vermektedir. Ancak gönderilen tarih hususunda bir ihtilaf söz konusu değildir. Bkz. Vakidi, 1965:I, 343; İbn Sa'd, 1985:II, 50; Beyhaki, III, 320; İbn Seyyidünnas, 1982:II, 54.

b. Mes'ud, Abdullah b. Süheyl b. Amr, Abdullah b. Mahreme b. Amiri, Ebu Huzeyfe b. Utbe, Ebu Huzeyfe'nin azatlısı Salim, Beni Mahzum'dan: Muattıb b. el-Fadl b. Hamra' el-Huzai, Erkam b. Ebi'l-Erkam; Beni Fih'r'den Ebu Ubeyde b. el-Cerrah, Süheyl b. Beyda'; Ensar'dan Üseyd b. el-Hudayr, Abbad b. Bişr, Ebu Naile, Ebu Abs, Katade b. Nu'man, Nadr b. Haris, Ebu Katade, Ebu Ayyaş ez-Zureki, Hubeyb b. Yesaf'dır.(Vakidi, 1965:I, 341; Diyarbekri, 1283: I, 450.)

Beni Esed'in hazırlıklarını haber veren Velid b. Züheyr'in bu seriyyeye klavuz olarak tayin edilmesi, dikkat çekici bir husustur. (Vakidi, 1965:I, 342; İbn Sa'd, 1985:II, 50; Beyhaki, III, 321; İbn Kesir, IV, 61; Şami, 1993: VI, 34.) Şüphesiz seriyyenin hedefine bir an önce varabilmesi, yolculuğun daha çabuk ve güvenli olarak tamamlanabilmesi, o bölgeyi çok iyi bilen bir kişinin klavuzluğunda olmasını gerektiriyordu. Kaynaklarda Velid b. Züheyr'in seriyyenin klavuzluğunu kabul etmesinin sebebi belirtilmemektedir. Velid'in müslüman olduğuna dair bir rivayet bulunmamasından ve seriyyenin sonunda ona da pay verilmesinden (Vakidi, 1965: I, 343; İbn Kesir, IV, 62.), muhtemelen ücretli olarak görevlendirildiğini ifade edebiliriz.

İslam askeri birliği, Velid b. Züheyr'in klavuzluğunda, gece gündüz durmaksızın devam eden dört günlük bir yolculuktan sonra, Beni Esed'in toplandığı su başlarından birisi larak haber alınan Katan'a ulaşmıştı.²³ Bu yolculukta, karşı tarafın haber almasını engellemek için o bölgeye gidilen yol güzergahı kullanılmamış, farklı yollar kullanılmak suretiyle düşmanın bilgi alması engellenmişti. (Vakidi, 1965:I, 344, İbn Sa'd, 1985:II, 50; İbn Seyyidünnas, 1982:II, 54; Şami, 1993: VI, 34.)

Seriyye burada ilk olarak, Beni Esed'in hayvanlarını otlatan çobanlarla karşılaştı. Çobanlardan üç kişi esir alınırken, diğerleri kaçmışlardı. Hayvanlara da ganimet olarak el konmuştu. Kaçan çobanlar, müslümanların büyük bir orduyla üzerlerine geldiği haberini yayarak Beni Esed'i daha karşılaşmadan korku içinde bırakmışlardı. (Vakidi, 1965:I, 343; İbn Sa'd, 1985:II, 50; Beyhaki, III, 321; İbn Seyyidünnas, 1982:II, 54; Zehebi, 1990: 229.)

Ebu Seleme asıl düşman kuvvetlerine yetiştiğinde, Hz. Peygamber'in emrettiği gibi, sabah erkenden ani baskın yapmak üzere onları kuşattı. Sabah erkenden başlayan ani saldırı sonucunda düşman kuvvetleri çareyi kaçmakta buldular. Bu esnada müslümanlardan

²³ Katan, Necd bölgesinde, bir dağdır ve Beni Esed'in su başlarından birisidir. İbn Hişam, III-IV, 612; Belazuri, 1956: I, 374; Beyhaki, III, 321; Taberi, 1879: III, 171; Kastalani, Mevahip, I, 129.

Urve b. Mes'ud, bir düşman mızrağı ile şehid oldu. (Vakidi, 1965:I, 344; İbn Habib, 117; Şami, 1993: VI, 34.) Bu seriyyede şehid olan tek kişi de Urve olmuştu.

Ebu Seleme emrindeki askerleri üç gruba ayırır. Bunlardan bir grubu yanında tutar, diğer ikisini kaçanları takip etmekle görevlendirir. Her bölüğe de içlerinden birini komutan olarak görevlendirir. Kaçanları takip etmek üzere görevlendirdiği askerlerine, kaçanları sonuna kadar takip etmemelerini ve sabah olmadan kendi yanında bulunmalarını, aralarında tefrikaya düşmekten sakınmaları gerektiğini tenbih eder. (Vakidi, 1965:I, 343; İbn Sa'd, 1985:II, 50; Beyhaki, III, 322.) Gönderilen birlikler, kimseyle karşılaşmaksızın, sadece Beni Esed'in deve ve koyunlarını alarak salimen Ebu Seleme'nin yanına gelirler. (Vakidi, 1965:I, 343; Beyhaki, III, 322; İbn Seyyidünnas, 1982:II, 54; Şami, 1993: VI, 34.)

Ebu Seleme, almış olduğu ganimet malları ile birlikte Medine'ye dönmek üzere hareket eder. Yolda, seriyyeye klavuzluk eden Velid b. Züheyr'i memnun edecek miktarda mal vererek hizmetinin karşılığını öder. Ayrıca, elde edilen ganimetin beşte birini ayırdıktan sonra, kalanını arkadaşları arasında taksim eder. (Vakidi, 1965:I, 343; Beyhaki, III, 322; Şami, 1993: VI, 34; Diyarbekri, 1283: I, 450.) Bu seriyyenin Medine'den ayrıldıktan sonra yeniden Medine'ye dönüşü, on günden fazla bir zaman almıştı. (Vakidi, 1965:I, 343; Zehebi, 1990: 229.)

Sonuç olarak bu seriyye, ganimeti bol, zayıyatı az ve başarılı bir seriyye olarak görevini tamamlamış oldu. (Belazüri, I, 375; İbnü'l-Cevzi, 1975: 56.)

2.1.2. MUHAMMED B. MESLEME (KURATA) SERİYYESİ:

Dış güvenlik seriyyeleri diye ifade ettiğimiz dışardan Medine'ye gelebilecek saldırılara karşı düzenlenen ikinci eriyye, Muhammed b. Mesleme komutasında gönderilmiştir. ²⁴ İbn Hişam ve İbn Habib'in yer vermediği Muhammed b. Mesleme seriyyesi, Vakidi ve İbn Sa'd'ın Tabakat'ında geniş bir şekilde zikredilmiştir.

Bu seriyyenin gönderiliş sebebi, bir önceki Ebu Seleme seriyyesinde olduğu gibi açık bir şekilde bildirilmemektedir. Kaynaklarda bu konuda detaylı bir rivayete

²⁴ Beyhaki, Delailü'n-Nübüvve'de, Muhammed b. Mesleme Seriyyesi'nin gönderiliş gayesi noktasında diğer kaynaklarımızdan farklı olarak, seriyyenin Sümame b. Ūsal'ın yakalanması için gönderildiğini belirtirken, diğer olaylardan hiç bahsetmeksizin, Sümame'nin yakalanışı ve Medine'deki durumu ile ilgili geniş bilgiler vermektedir. Ayrıca, bu seriyyeyi "Necd Seriyyesi" olarak isimlendirmesi de oldukça ilginçtir. Beyhaki, IV, 78-81.

rastlanmamaktadır. Ancak kronolojik olarak olayların gelişim seyrine bakıldığında, Hendek gazvesinden sonra vuku bulan bu seriyyenin Medine'ye gelmesi muhtemel saldırılara karşı tertip edildiği anlaşılmaktadır. Zaten, bu seriyyeden sonraki birkaç ay zarfında Hz. Peygamber'in kendi komutasında tertip etmiş olduğu Beni Lihyan ve Zukared (Ğabe) gazveleri de aynı gayeyi gerçekleştirmek üzere yapılmıştır. Bunlardan Zukared gazvesi Medine'ye yapılan fiili bir saldırı üzerine düzenlenmiştir.

Bu seriyyenin zikredildiği kaynaklarda, gönderilme sebebi açıkça belirtilmediği için olsa gerek, Caetani, bilinen üslubu ile seriyyenin faaliyetini, önüne çıkan her kafileye saldıran bir eşkiya hareketi gibi göstermeye çalışmaktadır. Hatta, ona göre kafilelerde bulunan küçük çocuk ve kadınlar bile saldırıya uğramışlardır. Ve yine Caetani'ye göre bu ve benzeri askeri hareketlerin temel hedefi ganimet elde etmektir. (Caetani, 1924: IV, 339-340.) Oysa gerçek hiç de böyle değildir. Aşağıda belirtileceği gibi kaynaklarda, saldırılan kafilelerde kadın ve çocuklar bulunduğu dair bir bilgi yer almamaktadır. Hatta seriyye komutanı Muhammed b. Mesleme'nin, uzaktan farkettileri hareket halindeki kafileye saldırmadan önce, onların kim olduklarını ve ne durumda bulduklarını öğrenmek üzere gözcü gönderdiğini öğreniyoruz. Komutanın, keşfe gönderdiği gözcü, görevini yaptıktan sonra durumu şu şekilde rapor etmişti: "kavmun min muharib" (Vakidi, 1965: II, 534; Şami, 1993: VI, 71.) Bu durum, görülen kafilenin savaş halinde bulunulan kabilelere ait bir topluluk olduğunu ortaya koymaktaydı. Halbuki Caetani, bu durumu gözardı ederek, sanki oradan geçmekte olan her hangi bir kafileye saldırılmış gibi göstererek, yapılan askeri operasyonların hedefini saptırıp, değerini düşürmeye çalışmaktadır.

Seriyyenin gönderiliş tarihi, hicretin altıncı yılı Muharrem ayının, onuncu günüdür. (Belazuri, 1956: I, 376; İbn Seyyidünnas, 1982: II, 108; Şami, 1993: VI, 71; Diyarbekri, 1283: II, 2.) Kaynaklarda seriyyenin gönderiliş tarihi ile ilgili olarak, Muharrem ayı içinde vuku bulması hususunda farklılık olmamakla birlikte, (Vakidi, 1965: II, 534; İbn Sa'd, 1985: II, 78; Belazuri, 1956: I, 376; İbn Hibban, 268; Beyhaki, IV, 78; İbn Seyyidünnas, 1982: II, 108; Şami, 1993: VI, 71; Diyarbekri, 1283: II, 2.) Vakidi, hicretin ellibeşinci ayı, İbn Sa'd, hicretin ellidokuzuncu ayı şeklinde ifade etmektedir. (Vakidi, 1965: II, 534; İbn Sa'd, 1985: II, 78.)²⁵ Halife b. Hayyat ise, bu seriyyeyi, hicri beşinci sene seriyyeleri içinde zikretmekle kalmayıp, Muhammed b. Mesleme'nin Zül-Kassa'ya gönderildiği, bizim istihbarat seriyyeleri içerisinde ele aldığımız diğer bir seriyye

²⁵ Vakidi ve İbn Sa'd'ın seriyyenin gönderiliş tarihi ile ilgili verdikleri tarihler arasında bir çelişki vardır. Her ikisi de, Muharrem ayında gönderildiğini tasrih etmelerine rağmen, birisi ellibeşinci ay, diğeri ellidokuzuncu ayda gönderildiğini söylemektedir. Aradaki dört aylık farka rağmen nasıl Muharrem ayına kabul ettiğini izah edemedik.

ile birleştirmiştir. (Halife b. Hayyat, 1967: 78.) Halbuki, diğer kaynaklarda bu iki seriyye ayrı ayrı zikredilmektedir.

Seriyyenin hedefi, Beni Bekr b. Kilab oğullarından el-Kurata²⁶ obası idi. (Vakidi, 1965: II, 534; İbn Sa'd, 1985: II, 78; Belazüri, Ensab, I, 376; İbnü'l-Cevzi, 1975: 60; İbn Seyyidünnas, 1982: II, 108; Şami, 1993: VI, 71; Diyarbekri, 1283: II, 2.) Bunlar, Dariyye bölgesindeki Bekerat suyu başında konaklardı. (İbn Sa'd, 1985: II, 78; İbn Seyyidünnas, 1982: II, 108.) Dariyye, Necid bölgesinde, Basra'dan Mekke'ye giden yol üzerinde, Mekke'ye Basra'dan daha yakın ve Medine'ye yedi gecelik mesafede bulunan bir yerdir. (İbn Sa'd, 1985: II, 78; Belazuri, 1956: I, 376; Yakut, II, 457; İbn Seyyidünnas, 1982:II, 108; Diyarbekri, 1283: II, 2.)

Muhammed b. Mesleme komutasındaki seriyye, tamamı süvari olan otuz kişilik bir kuvvetten müteşekkildi. (İbn Sa'd, 1985: II, 78; İbnü'l-Cevzi, 1975: 60; Şami, 1993: VI, 71; Diyarbekri, 1283: II, 2; Halebi, 1980: 171.) Seriyyeye asker olarak katılanlardan, kaynaklarda isimleri verilen sahabeler şunlardır: Abbad b. Bişr, Seleme b. Selame b. Kays ve Haris b. Huzeyme. (Vakidi, 1965: II, 534; Şami, 1993: VI, 71.) Seriyye komutanına sancak verildiğine dair bir rivayete rastlayamadığımızı belirtmek isteriz.. Ancak, Hz. Peygamber'in, seriyyeyi uğurlarken bazı tavsiyelerde bulunduğu belirtilmektedir. Rasulullah bu tavsiyelerinde, seriyye komutanı ve askerlerine, gündüzleri gizlenip, geceleri yol almalarını, düşmana ani baskın yapmalarını emretti. (Vakidi, 1965: II, 534; İbn Sa'd, 1985: II, 78; İbn Seyyidünnas, 1982: II, 108; Diyarbekri, 1283: II, 2; Halebi, 1980: 171.)

Muhammed b. Mesleme, emrindeki askerleriyle birlikte, Hz. Peygamber'in emrettiği şekilde, gündüzleri gizlenip geceleri ilerlemek suretiyle, baskın yapmakla görevlendirildikleri Beni Bekr b. Kilab'ın bulunduğu Dariyye bölgesine doğru yol aldı. Dariyye bölgesinde, Şerebbe tabir edilen mevkie geldikleri sırada, uzaktan bir kafilayı görürler. Seriyye komutanı, bir adamını bu kafilenin kim olduğunu araştırması için keşifle görevlendirir. Araştırmadan dönen kişi, bunların savaş halinde buldukları kabileye ait bir kabile olduğu bilgisini getirir.

Bunun üzerine kafilenin konmasını ve hayvanlarını salıverip rahatlamalarını beklediler. Bir müddet sonra da ani bir baskın yaptılar. Bu esnada kafileden bir kişi öldürüldü, bir kısmı kaçtı. (Vakidi, 1965: II, 534; İbn Sa'd, 1985: II, 78; İbnü'l-Cevzi, 1975: 60; İbn

²⁶ el-Kurata: Abdullah b. Ebi Bekr b. Kilab kabilesinden, Benu Kirt ve Karit, demektir. Belazuri, 1956: I, 376.

Seyyidünnas, 1982: II, 108; Şami, 1993: VI, 71; Halebi, 1980: 171.) Kafilenin hayvanlarına ganimet olarak el konurken, kaçanlar yakalanmak üzere takip edilmediği gibi, kaçmayıp da orada kalanlara da birşey yapılmadı. Vakidi, 1965: II, 534; İbn Sa'd, 1985: II, 78; İbn Seyyidünnas, 1982: II, 108; Şami, 1993: VI, 71; Halebi, 1980: 171.) Bu, seriyyenin ilk çatışması olmuştu.

Muhammed b. Mesleme, asıl düşman kuvvetlerini bulmak üzere, Beni Bekirlerin yurtlarına doğru yola devam etti. Düşman topluluğunun gözle görülebileceği bir mesafeye gelindiğinde, Muhammed b. Mesleme, Abbad b. Bişr'i gözcü olarak keşif yapmak üzere görevlendirdi. Abbad b. Bişr, gizlice kabilenin bulunduğu yerin yakınına kadar sokulup, ne olup bittiğini öğrendikten sonra, gelip seriyye komutanı Muhammed b. Mesleme'ye gördüklerini haber verdi. O da gelen bilgilerin ışığında bir saldırı planı hazırlayarak, düşmanın ummadığı bir anda, her taraftan ani bir baskın düzenledi. Bu esnada Beni Bekirlerden on kişi öldürüldü. Elleri bulunan deve ve davarları ganimet olarak alındı. Elde edilen ganimet miktarı, üçbin koyun ve yüzelli kadar deveden ibaretti. Muhammed b. Mesleme, elde ettiği ganimetlerle birlikte, muhtemelen emrindeki kuvveti az olduğu için, düşmanın daha büyük sayıda bir kuvvetle takip etmesinden çekinerek, hızla Medine'ye dönmek üzere yola koyuldu. Öyle ki, davarlar da, develer kadar hızlı koşmak zorunda bırakılacak kadar acele dönüldüğü kaynaklarımız da rivayet edilmiştir. Muhammed b. Mesleme, Medine'ye iki günlük mesafede bulunan Nahle'ye gelinceye kadar gece gündüz durmadan yoluna devam etti. Oraya gelindiğinde, hayvanlar çok acele gelmekten yoruldukları için, onları arkadan yavaş yavaş getirmek üzeri birkaç kişi bıraktıktan sonra, kendisi önden Medine'ye dönerek olup bitenleri Hz. Peygamber'e bildirdi. Beni Bekirlerden alınan üçbin davar ve yüzelli deve, beşte biri yani humusu ayrıldıktan sonra, kalanı seriyyeye katılan askerler ve komutan arasında eşit olarak paylaştırıldı. Bu paylaşırmada, bir deve, on koyuna denk sayılmıştı. (Vakidi, 1965: II, 535; İbn Sa'd, 1985: II, 78; Şami, 1993: VI, 71; Halebi, 1980: 171.)

Şami'nin, Muhammed b. Amr b. Ca'fer b. Mahmud'dan rivayet ettiğine göre; seriyye komutanı Muhammed b. Mesleme, seriyyenin ne zaman yola çıktığı, ne kadar devam ettiği ve ne zaman döndüğü hususunda, şöyle demişti: "Muharrem'in onuncu günü yola çıktım, on dokuz gece boyunca operasyon devam etti, Muharrem'in son gecesi de Medine'ye döndüm." (Şami, 1993: 71.)²⁷

²⁷ Ayrıca bkz.: İbnü'l-Cevzi, 1975: Uyun, 60; İbn Seyyidünnas, 1982: II, 108; Diyarbekri, 1283: II, 2; Halebi, 1980: 171.

Anlaşıldığı kadarıyla, Medine için potansiyel tehlike arzeden civar kabilelere gözdağı vermek, böylece muhtemel saldırı niyetlerinden vazgeçmelerini temin etmek; ayrıca savaş hukuku çerçevesinde alının ganimet malları ile de onları iktisadi olarak zaafa uğratmak suretiyle, saldırı güçlerini kırmak üzere planlanan bu seriyye, görevini ifa etmiş ve zayıat vermeksizin merkezine dönerek, başarılı bir askeri operasyon olmuştur.

Muhammed b. Mesleme komutasındaki bu seriyye, asıl görevinin dışında, bir başka görev daha icra etmişti. Medine'ye dönüş yolunda iken, Umre yapmak üzere Mekke'ye gitmekte olan, Yemame halkının büyüğü Sümame b. Üsal'i de yakalamışlardı. (Belazuri, 1956: I, 376; İbn Hibban, 268; Beyhaki, IV, 78.) Sümame b. Üsal, Hz. Peygamber'e suikast teşebbüsünde bulunmuş, bu yüzden Rasulullah, onun yakalanmasını istemişti. Muhammed b. Mesleme'nin Sümame'yi yakaladığında onun kim olduğunu bilmediğini ve Medine'ye geldiğinde Hz. Peygamber'den öğrendiğini görüyoruz. C halde, muhtemelen bir şüphe üzerine yakalandığını düşünebiliriz. Sümame, Medine'ye getirildikten sonra, Hz. Peygamber kendisini bağışladı. Beklemediği bir şekilde bağışlanıp affedildiğini gören Sümame, Hz. Peygamber'in kendisiyle yakından ilgilenmesinin de etkisiyle müslüman olarak Medine'den ayrıldı. (İbn Sa'd, 1985: V, 550; İbn Hibban, 268; Beyhaki, IV, 78-81; Ahmed b. Hanbel, II, 452; Müslim, III, 1387; İbn-i Abdü'lber, I, 213; İbn Seyyidünnas, 1982: II, 108; Diyaröbekri, 1283: II, 2; Halebi, 1980: 171.)

2.1.3. ÜKKAŞE B. MIHSAN (ĞAMR)28 SERİYYESİ:

Dış güvenlik seriyyeleri altında incelediğimiz Ükkaşe b. Mihsan komutasında gönderilen bu seriyye de, Ebu Seleme b. Abdilesed seriyyesinde olduğu gibi, Beni Esed üzerine gönderilmiştir. Mahmut Şit Hattab'ın işaret ettiği gibi, Medine civarındaki bedevi kabileleri, müslümanların zor duruma düştüğü ve zayıf görüldüğü dönemlerde müslümanlar aleyhine tertip edilen savaş hazırlıklarına destek vermekteydiler. Ebu Seleme b. Abdilesed seriyyesinin gönderilmesine sebep teşkil eden olay, Beni Esed'den Huveylid'in iki oğlu Tulayha ve Seleme'nin kendi kabilesi ve müttefiklerinden bir ordu toplayarak Medine üzerine saldırma hazırlıklarının haber alınması olmuştur. Bir anlamda, düşmanlıklarının cezalandırılması yoluna gidilmişti. Ancak, aynı kabile, bu kez de, Hendek savaşında, Mekke'li müşriklerle işbirliği yapan Gatafanlıların çağrısına uyarak, Medine'yi kuşatan creunun içinde yer almışlardı.

28 Anlaşıldığı kadarıyla sadece İbnü'l-Esir, seriyyenin gönderildiği mevki, "Ğamr" değil de, "el-Amk" olarak zikretmektedir. İbnü'l-Esir, el-Kami, II, 207. İbn Kesir de ise, seriyyenin gönderildiği yer "....." şeklinde boş bırakılmıştır. Bkz. İbn Kesir, el-Bidaye, IV, 178; İbn Kesir, es-Siretü'n-Nebeviyye, II, 70

Hız. Peygamber, Hendek savaşında ihanet ederek müslümanları arkadan vurmak isteyen Beni Kurayza'nın cezasını verdikten sonra sıra, aynı savaşta müslümanların karşısında ittifak oluşturan ve Medine için her zaman potansiyel tehlike olan Beni Esed'in cezalandırılmasına gelmişti.

Hicretin altıncı yılı Rebiulahir ayında, (Vakidi, II, 551; Belazuri, 1956: I, 376-377; Taberi, 1879: II, 640; İbnü'l-Esir, II, 206-207; Zehebi, 1990: 352.) Beni Esed'in bulunduğu Ğamr istikametine gönderilen seriyye, Ukkâşe b. Mihsan'ın komutasında kırk kişiden müteşekkil bir askeri birlikti. Vakidi, 1965: II, 551; İbn Sa'd, 1985: II, 85; Taberi, 1879: II, 640; İbn Seyyidünnas, 1982: II, 137; Zehebi, 1990: 352; Halebi, 1980: 174.) İbn Sa'd'a göre, seriyye hicretin altıncı yılı, Rebiulevvel ayında gönderilmiştir. (İbn Sa'd, 1985: II, 84.)²⁹ Halife b. Hayyat ise, diğer kaynaklardan tamamen farklı bir şekilde, bu seriyyeyi hicri yedinci yılda gönderilen seriyyeler içinde zikretmektedir. (Halife b. Hayyat, 1967: 85.) Seriyye komutanının, Sabit b. Akrem olduğu rivayeti de kaynaklarda zikredilmektedir. İbn Seyyidünnas, 1982: II, 137; Halebi, 1980: 174.) Bu seriyyede bulunan ashabdan ismi verilenler: Sabit b. Akrem, Şüca' b. Vehb, Yezid b. Rukayş ve Lakit b. A'sam'dır.

Ukkâşe b. Mihsan, Hız. Peygamber'in emrettiği şekilde, bir an önce hedefe varmak için, Beni Esed'in konakladığı Ğamr'a doğru, çok suratlı bir şekilde hareket etti. Vakidi, 1965: II, 551; İbn Sa'd, 1985: II, 85; İbn Hibban, 269; Beyhaki, IV, 83; İbn Seyyidünnas, 1982: II, 137; Şami, 1993: VI, 77-78; Halebi, 1980: 174.) Ğamr, Necid yolu üzerinde, (Yakut, IV, 212; Semhudi, IV, 1278.) Medine'ye iki gecelik mesafede bulunan Beni Esed'e ait bir su başıdır. (İbn Sa'd, 1985: II, 84; Diyarbekri, 1283: II, 9.) Ğamr-ı Merzuk şeklinde de tabir edilmektedir. (İbn Sa'd, 1985: II, 84-85; Belazuri, 1956: I, 376-377; İbn Seyyidünnas, 1982: II, 137; Şami, 1993: VI, 77.)

İslam askeri birliği Ğamr'a ulaştığında, durumdan haberdar olan Beni Esed, (Diyarbekri, 1283: II, 9.) konakladıkları su başını terkederek ve çeşitli yönlerde dağılarak, buldukları bölgenin tepelerine çekilmişlerdi. (Vakidi, 1965: II, 551; İbn Sa'd, 1985: II, 85; İbn Hibban, 269; Beyhaki, IV, 83; İbnü'l-Esir, II, 206-207; İbn Seyyidünnas, 1982: II, 137; Zehebi, 1990: 352; İbn Kesir, IV, 178; İbn Kesir, II, 70; Şami, 1993: VI, 77-78; Diyarbekri, 1283: II, 9; Halebi, 1980: 174.) Dolayısıyla seriyye Ğamr'a geldiğinde kimseyi bulamamıştı. Bunun üzerine seriyye komutanı Ukkâşe b. Mihsan, Beni Esed'in

²⁹ Ayrıca bkz.: Beyhaki, IV, 83; İbnü'l-Cevzi, 1966: 61; İbn Seyyidünnas, 1982: II, 137; Diyarbekri, 1283: II, 9. Beyhaki, Vakidi'den rivayet etmesine rağmen, seriyyenin gönderiliş tarihinde, Vakidi'nin verdiği tarihten farklılık göstermektedir. O da İbn Sa'd gibi, altınca sene Rebiulevvel ayında gönderildiğini zikretmektedir.

hangi tarafa gitmiş olduğunu öğrenmek, onlara ait bir haber veya iz bulmak üzere etrafa casuslar 2¹⁰ veya diğer bir anlamda keşif birliği (İbnü'l-Esir, II, 206-207; Zehebi, 1990: 352.) gönderdi. (Vakidi, 1965: II, 551; İbn Sa'd, 1985: II, 85; Belazuri, 1956: I, 376-377; Taberi, 1879: II, 640; İbn Hibban, 269; Zehebi, 1990: 352; Şami, 1993: VI, 77-78.) Casus olarak görevlendirilenlerden Şuca' b. Vehb, seriyye komutanına Beni Esed'e ait deve izlerini gördüğü haberini ulaştırdı. Bu haber doğrultusunda hareket edilerek, takibe başlandı. Bu takip sırasında, Beni Esed'in İslam askeri birliğini takip etmekle görevlendirdikleri gözcüsünü uykudayken (Vakidi, 1965: II, 551; Şami, 1993: VI, 77-78; Halebi, 1980: 174.) yakaladılar. (Vakidi, 1965:II, 551; İbn Sa'd, 1985:II, 85; Taberi, 1879: II, 640; İbn Hibban, 269; Beyhaki, IV, 83; İbn Seyyidünnas, 1982: II, 137; Şami, 1993: VI, 77-78; Diyarbekri, 1283: II, 9; Halebi, 1980: 174.) Bu gözcü, geceleri etraftaki sesleri dinleyerek durumu kabilesine haber vermekle görevlendirilmişti. Bu yüzden gündüzleri uyuyordu. Zira, daha önce de işaret ettiğimiz gibi, Hz. Peygamber', seriyye komutanlarına, gündüzleri gizlenip, geceleri hareket etmeleri talimatını veriyordu. Seriyye komutanı yakaladıkları Beni Esed gözcüsünü sorguya çekmeye başladılar. Aralarında şu şekilde bir konuşma geçti: Müslümanlar,

- "İnsanlardan (Beni Esed) ne haber?" diye sordular. Beni Esedli,
- "İnsanlar nerede ki! Hepsi yurtlarının yüksek yerlerine çekildiler" dedi.
- "Peki hayvanları nerede?" diye sorulunca,

- "Beraberlerinde götürdüler." dedi. Bunun üzerine, seriyyede bulunanlardan birisi, elindeki kamçı ile vurunca, Beni Esed'in gözcüsü olan adam: "kanımı bağışlanacağına dair eman verirseniz, size amcam oğullarına ait develerin yerini gösteririm, çünkü onlar kendilerine saldırılacağını bilmiyorlar" dedi. (Vakidi, 1965:II, 551; Şami, 1993: VI, 77-78; Halebi, 1980: 174.) Kendisine dokunulmayacağına dair eman verildikten sonra seriyye gözcünün klavuzluğunda yola çıktı. (Vakidi, 1965:II, 551; İbn Sa'd, 1985:II, 85; İbn Seyyidünnas, 1982: II, 137; Şami, 1993: VI, 77-78; Halebi, 1980: 174)

İslam askeri birliği Beni Esed'in casusu ile birlikte, onun gösterdiği istikamette bir müddet yol aldı. Ancak, herhangi bir şeye rastlamayınca, casusun kendilerini bir tuzağa düşüreceği endişesine kapılarak yeniden sorguya başladılar. "Ya bize doğruyu söylersin,

210 Vakidi, seriyye komutanının "casuslar" gönderdiğini belirtirken, İbn Sa'd, sadece Şuca' b. Vehb'in casus olarak görevlendirildiğini zikretmektedir. İbn Seyyidünnas da, İbn Sa'd gibi, sadece Şuca' b. Vehb'in casus olarak görevlendirildiğini belirtmektedir. Bkz.: İbn Seyyidünnas, 1982: II, 137; Diyarbekri, 1283: II, 9. İbnü'l-Esir de, seriyye komutanının casuslar gönderdiği rivayetine yer vermiş, ancak bu casusların ikiyüz deve ganimeti bularak alıp getirdikleri şeklinde, diğer kaynaklarda verilmeyen bir şekilde zikretmiştir. Beni Esed'in gözcüsünün yakalandığından ise hiç bahsetmemektedir.

ya da boynunu vururuz" diye tehdit edilince, casus, onları önlerindeki bir tepenin arkasında göreceklerini söyledi. Oraya çıktıklarında, Beni Esed'in orada bulunduğunu gördüler ve ani bir baskın yaptılar. Bedeviler her tarafa dağılarak kaçmaya başladılar. Seriyye komutanı Ukkāşe b. Mihsan, insanların kaçmalarına adeta göz yumdu, ve askerlerinin kaçanların peşinden gitmesini engelledi. Eman vererek yardımına başvurdukları Beni Esed'in casusunu da serbest bıraktılar. Beni Esed'den ele geçirdikleri ikiyüz deve ²¹¹ miktarındaki ganimeti alarak Medine'ye dönmek üzere yola çıktılar.(Vakidi, 1965:II, 551; İbn Sa'd, 1985:II, 85; Taberi, 1879: II, 640; İbn Hibban, 269; Beyhaki, IV, 83; İbnü'l-Esir, II, 206-207; İbn Seyyidünnas, 1982: II, 137; Zehebi, 1990: 352; İbn Kesir, IV, 178; İbn Kesir, II, 70; Şami, 1993: VI, 77-78; Diyarbekri, 1283: II, 9; Halebi, 1980: 174.) Medine dönüşünde başka her hangi bir şeyle karşılaşmadılar.(İbn Sa'd, 1985:II, 85; İbn Habib, 122; İbnü'l-Cevzi, 1975: 61; Diyarbekri, 1283: II, 9.)

Burada bir konuya dikkat çekilmesi gerekiyor. Birçok seriyyede görülen bir uygulama burada da tekrarlanmaktadır. Seriyye komutanları baskın yaptıkları esnada kaçan düşmanları takip ettirmemek gibi ortak bir tavır takınıyorlar. Bu hususun, Hz. Peygamber'in talimatı gereği olduğuna dair bir rivayet mevcut görünmüyorsa da, ancak vakıada bu hususun önemli bir taktik karar olduğu düşünülebilir.

Birinci bölümdeki seriyyelerin gönderiliş sebepleri noktasında işaret ettiğimiz gibi, görevlendirdiği seriyyelerin düşmanla bir çatışmaya girmesi, Hz. Peygamber'in arzu ettiği bir durum değil, bilakis, herhangi bir çatışma meydana gelmemesi memnun olduğu bir netice olmuştur. Zira, bir savaş hukuku içinde bile olsa, insan öldürmek herşeyden önce kalıcı düşmanlığı doğuran önemli bir sebep olmaktadır. Halbuki, Hz. Peygamber'in ve İslam'ın temel gayesi insanların uzun vadede müslüman olmalarını veya müslümanlarla birlikte barış içinde yaşamalarını temin etmektir. Araya kan davası girmiş olan bir ilişki, bu gayeyi engelleyen, en azından geciktiren bir sebep olacaktır.

Diğer bir husus ise, kaçan düşmanı kendi bölgesinde takip etmek, tuzağa düşürülmek tehlikesini de beraberinde getirebilir. Bu da Müslümanlar tarafında daha fazla zayıat verilmesine sebep olabilirdi.

²¹¹ Halebi, ganimet olarak alınan develerin yüz tane olduğunu rivayet etmektedir. Bunun haricindeki bütün kaynaklarda alınan develerin iki yüz adet olduğu zikredilmiştir. Bkz.; Halebi, 1980: 174.

2.1.4. EBU UBEYDE B. CERRAH (ZÜ'L-KASSA 2¹²) SERİYYESİ:

Dış güvenlik seriyyelerinden biri de, Ebu Ubeyde b. el-Cerrah komutasında sevkedilen Zül-kassa seriyyesidir. Bu seriyye, istihbarat seriyyeleri içinde ele aldığımız, Muhammed b. Mesleme komutasındaki, on kişilik istihbarat seriyyesinin hem devamı, hem de cevabı mahiyetindedir. Daha sonra temas edilecek olan bu seriyye hakkında konu bağlantısı açısından kısaca bilgi vermek yerinde olacaktır.

Medine'ye otuz altı mil uzaklıkta bulunan(İbn Sa'd, 1985:II, 85; İbn Seyyidünnas, 1982:II, 138.) Tağlemeyn 2¹³ ve Meraz bölgesinde toplanan, Beni Muharib, Beni Salebe ve Beni Enmar'ın, Medine'ye yedi mil uzaklıktaki Heyfa(İbn Sa'd, 1985: II, 85.) 2¹⁴ vadisindeki müslümanlara ait hayvanları yağmalamak, aynı zamanda Medine'ye saldırmak üzere toplandıkları ve bunun için hazırlık yaptıkları haberi Hz. Peygamber'e ulaşmıştı.(İbn Sa'd, 1985:II, 86.) Bunun üzerine Muhammed b.Mesleme komutasında on kişilik keşif ve istihbarat birliği, haberi tetkik etmek ve durumu yerinde incelemek üzere, mezkur kabilelerin konakladıkları bölgeye sevkedilmişti.(Vakidi, 1965:II, 551; İbn Sa'd, 1985:II, 86;) Ancak İslam askeri birliği Zül-Kassa'ya ulaştığında, bir mola esnasında uykudayken, Beni Salebe'nin yüz kişi ile kuşatması sonucunda, Muhammed b. Mesleme dışında geri kalan askerleri şehid etmişlerdi.(Vakidi, 1965:II, 551; İbn Sa'd, 1985:II, 86.)

Böylece düşmanlıklarını açığa vurmuş olan Beni Salebe ve Beni Uval üzerine, gerek yaptıkları saldırının cezasını vermek,(Diyarbakri, 1283:II, 9; Halebi, 1980:174; Zürkani, II, 154.) gerekse Medine'ye saldırı planlarını bozmak üzere, Ebu Ubeyde b. el-Cerrah komutasındaki İslam askeri birliği, olay mahalli olan Zül-Kassa'ya sevkedildi. (Vakidi, 1965:II, 551; İbn Sa'd, 1985:II, 86; Belazuri, 1956:I, 377; İbnü'l-Cevzi, 1975: 61; Şami, 1993:VI, 81; Diyarbakri, 1283:II, 9.) 2¹⁵

²¹² Zül-Kassa: Rebeze yolu üzerinde, Medine'ye yirmidört mil uzaklıkta bir yerdir. Beni Salebe ve Salebe'den Beni Uval'in konak yerleridir. Mu'cemu'l-Buldan, IV, 366.

²¹³ Tağlemeyn, Beni Fezare'nin yurdunda, Rim'den önceki bir yerdir. (Mu'cem Me's-ta'cem, 203.)

²¹⁴ Vakidi'de, muhtemelen yanlışlıkla "Heyka" olarak yazılmıştır. Bkz: Vakidi, 1965:II, 552.

²¹⁵ Osman Aydınlı, Ebu Ubeyde b. el-Cerrah adlı yüksek lisans tezinde, Ebu Ubeyde'nin Zül-Kassa'ya iki kez gönderildiğini ifade etmektedir. Ancak, bu bilgiyi aldığı kaynaklardan bu sonuca ulaşmak mümkün değildir. Vakidi, 1965:Ebu Ubeyde'nin Zül-Kassa'ya gönderilişini iki kez, birincisi, Muhammed b. Mesleme seriyyesinde, ikincisi de, Ebu Ubeyde seriyyesinde zikretmiştir, ancak dikkatle incelendiğinde bu iki seriyyenin de aynı olduğu görülecektir. Bu seriyye, bir öncekinin hemen akabinde sevkedilmiş olduğundan dolayı, Vakidi ve İbn Sa'd, 1985:önce Muhammed b. Mesleme seriyyesinde bahsetmişler, bilahere ayrı bir başlık altında incelemişlerdir. Zaten eğer ikinci kez gönderilme durumu olsaydı, bu seriyyeyle ilgili ayrıntılı bilgiler ihtiva eden Vakidi ve İbn Sa'd, 1985:ikinci kez gönderildiğini de belirtmeden geçmezlerdi. Ayrıca, Vakidi, 1965:Meğazi'nin birinci cildin girişinde tüm seriyyelerin listesini vermiştir. Bu listeye baktığımız

Muhammed b. Mesleme'nin yaralı olarak bir müslüman tarafından kurtarılıp Medine'ye getirilmesiyle durumdan haberdar olan Hz. Peygamber, akşam namazı kılındıktan hemen sonra Ebu Ubeyde b. el-Cerrah'ı kırk kişilik bir kuvvetle, Beni Sa'lebe, Beni Muharib ve Beni Enmar'ın toplandıkları Zül-Kassa'ya doğru derhal yola çıkardı.(Vakidi, 1965:II, 552; İbn Sa'd, 1985:II, 85; Belazuri, 1956:I, 377; Taberi, 1879: II, 641; İbn Hibban, 270; İbn Seyyidünnas, 1982:II, 138; Zehebi, 1990: 352; İbn Kesir, IV, 178; İbn Kesir, Sire, II, 70; İbnü'l-Esir, II, 207; Diyarbekri, 1283:II, 9; Halebi, 1980:174.) Daha önce de işaret edildiği gibi, bu kabilelerin toplanma sebebi, Müslümanların Heyfa vadisindeki hayvanlarını yağmalamaktı.(Vakidi, 1965:II, 552; İbn Sa'd, 1985:II, 85; Belazuri, 1956:I, 377; Taberi, 1879: II, 641; İbn Seyyidünnas, 1982:II, 138.) Bu arada , Vakidi ve İbn Sa'd', Beni Sa'lebe ve Enmar'ın toplanmalarını başka bir sebebe daha bağlamaktadırlar. Onlara göre, kendi yurtlarında kuraklık olduğu için, o esnada yağmurlu olan Tağlemeyn'e doğru hareket ederek orada toplanmışlardı.(Vakidi, 1965:II, 552; İbn Sa'd, 1985:II, 85.) Onlar Medine'ye yaklaşmışken, Heyfa mer'asında bulunan müslümanların hayvanlarını yağmalamayı da düşünmüşlerdi.(İbn Seyyidünnas, 1982:II, 138.)

Kaynaklar, seriyyenin gönderiliş tarihi olarak genelde , hicri altıncı sene Rebiu'l-Ahir ayını verirler.(Vakidi, 1965:II, 552; İbn Sa'd, 1985:II, 85; Belazuri, 1956:I, 377; Taberi, 1879: II, 641; İbn Hibban, 270; Beyhaki, IV, 83; İbn Seyyidünnas, 1982:II, 138; Zehebi, 1990: 352; İbn Kesir, IV, 178; İbn Kesir, Sire, II, 70; İbnü'l-Esir, II, 207; Şami, 1993:VI, 81; Diyarbekri, 1283:II, 9.) Vakidi, gönderiliş zamanı konusunda daha teferruatlı bir bilgi olarak, Cumartesi gecesini olduğunu da ilave etmektedir.(Vakidi, 1965:II, 552; Şami, 1993:VI, 81.) Bununla beraber, İbn Habib, bu seriyyeyi hicri dördüncü yılda gönderilen seriyyeler arasında zikretmektedir. (İbn Habib, 118)

Ebu Ubeyde, Medine'den ayrıldıktan sonra *gece*(Vakidi, 1965:II, 552; Taberi, 1879: II, 641; Beyhaki, IV, 83; Şami, 1993:VI, 81.) ²¹⁶ *boyunca yola devam etti* ve sabaha karşı Zül-Kassa'ya ulaştı.(Vakidi, 1965:II, 552; İbn Sa'd, 1985:II, 85; İbn Hibban, 270; Beyhaki, IV, 83; İbn Seyyidünnas, 1982:II, 138; İbn Kesir, IV, 178; İbn Kesir, Sire, II,

zaman, Ebu Ubeyde'nin, Zül-Kassa'ya bir kez gönderildiğini açıkça belirttiğini görebiliriz. Dolayısıyla sözkonusu olan tek bir seriyyedir. Sadece Belazuri'nin iki ayrı paragrafta zikretmektedir. Diğer kaynakların desteklemediği bu şekildeki bir değerlendirmenin doğru olmadığı kanaatine ulaşmış bulunuyoruz. Bkz.: Vakidi, 1965:I, 4-5; Vakidi, 1965:II, 551; İbn Sa'd, II, 85; Belazuri, 1956:I, 377; Aydınli, Osman, Ebu Ubeyde b. el-Cerrah, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1994.

²¹⁶ Bütün gece boyunca yol aldıklarını Vakidi özellikle belirtmektedir. Bu iki hususa işaret eder: Birincisi; Bu seriyyenin, Muhammed b. Mesleme seriyyesinin devamı olduğunu göstermektedir. İkincisi; Seriyyelerin Hz. Peygamber'in talimatıyla, gündüzleri gizlenip, geceleri yol aldığını yeniden hatırlatmaktadır.

70; Şami, 1993:VI, 81; Diyarbekri, 1283:II, 9; Halebi, 1980:174.) Orada toplanmış bulunan bedeviler üzerine ani bir baskın yaparak onları dağıttı. Bunun üzerine bedeviler dağlara doğru kaçmaktan başka bir kurtuluş çaresi bulamadılar.(Vakidi, 1965:II, 552; İbn Sa'd, 1985:II, 85; Belazuri, 1956:I, 377; Taberi, 1879: II, 641; Beyhaki, IV, 83; İbn Seyyidünnas, 1982:II, 138; Zehebi, 1990: 352; İbn Kesir, IV, 178; İbn Kesir, Sire, II, 70; Şami, 1993:VI, 81; Halebi, 1980:174.) Bu esnada bedevilerden bir kişi yakalanabildi.(Vakidi, 1965:II, 552; İbn Sa'd, 1985:II, 85; Taberi, 1879: II, 641; Beyhaki, IV, 83; İbn Seyyidünnas, 1982:II, 138; Zehebi, 1990: 352; İbn Kesir, IV, 178; İbn Kesir, Sire, II, 70; İbnü'l-Esir, II, 207; Şami, 1993:VI, 81.) Bıraktıkları eşya ve mallarına el konarak, gerisin geri Medine'ye doğru yola çıkıldı.(Vakidi, 1965:II, 552; İbn Sa'd, 1985:II, 85; Taberi, 1879: II, 641; İbn Hibban, 270; İbn Seyyidünnas, 1982:II, 138; İbn Kesir, IV, 178; İbn Kesir, Sire, II, 70; Şami, 1993:VI, 81; Diyarbekri, 1283:II, 9.) İbn Habîb, Kitabu'l-Muhabber'de, seriyyelerin genelinde yaptığı değerlendirmeyi burada da tekrarlayarak, seriyyenin sonucunu "*herhangi bir çatışma olmadı*" demek suretiyle özetlemektedir.(İbn Habîb, 118.)

Medine'ye, Hz. Peygamber'in yanına geldiklerinde, elde edilen ganimetin beşte biri ayrıldıktan sonra geri kalanı seriyyeye katılan askerler ve komutan arasında taksim edildi.(Vakidi, 1965:II, 552; İbn Sa'd, 1985:II, 85; Taberi, 1879: II, 641; İbn Hibban, 270; İbn Seyyidünnas, 1982:II, 138; Şami, 1993:VI, 81; Diyarbekri, 1283:II, 9; Halebi, 1980:174.) Esir alınan bir kişi de, müslüman olması üzerine serbest bırakıldı.(Vakidi, 1965:II, 552; İbn Sa'd, 1985:II, 85; Taberi, 1879: II, 641; Beyhaki, IV, 83; Zehebi, 1990: 352; İbnü'l-Esir, II, 207; Şami, 1993:VI, 81; Halebi, 1980:174.)

2.1.5. ZEYD B. HARİSE (CEMUM 2¹⁷) SERİYYESİ:

Dış güvenlik seriyyelerinden bir diğeri, Zeyd b. Harise komutasında, Beni Süleym üzerine sevk edilen, Cemum seriyyesidir.(Vakidi, 1965:I, 5; İbn Sa'd, 1985:II, 86; İbn Habîb,, 118; Belazuri, 1956:I, 377; Taberi, 1879: Tarih, II, 641; İbn Hibban, 270; Beyhaki, IV, 84 ; İbnü'l-Cevzi, 1975: 62; İbn Seyyidünnas, 1982:II, 139; Zehebi, 1990: 353; İbn Kesir, IV, 178; İbn Kesir, Sire, II, 70; Diyarbekri, 1283: II, 9.)

²¹⁷ Cemum: Beni Süleym'in konak yeri olan Cemum, Medine'ye uzaklığı dört bürüd (276 km.) olan Nahle vadisi ile Nakre arasında bir yerdir. (Yakut, Mucem, II, 163; Vakidi, 1965:I, 5; İbn Sa'd, 1985:II, 86.)

İbn Habîb ve Halebi, 1980:seriyyenin gittiği yeri "Cemuh" olarak telaffuz etmektedirler. İbn Habîb,, 118; Halebi, 1980:Sire, III, 175. Ancak onun dışındaki kaynaklar Cemum olarak telaffuz etmektedirler. Diyarbekri, 1283:Tarihu'l-Hamis'de, her iki telaffuzu da zikretmiştir. Bkz: Diyarbekri, 1283: II, 9.

Bu seriyye ile birlikte, dış güvenlik seriyyelerinin ortak hedefi daha belirgin bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Bu ortak hedef, İslam'ın var olmasını ve hayat bulmasını istemeyen Mekke'deki Kureyş ve Medine'deki yahudi ve münafıklarla işbirliğine gitmek suretiyle, düşman kuvvetleri arasında yer alan civardaki bedevi kabilelerini, tek tek yakalayıp yaptıklarının bir anlamda hesabını sorup cezalarını vermektir. Bu şekilde Medine'nin otoritesini hissettirilerek bir daha aynı yola başvurmalarını engellenmiş olacaktır.

Müslümanlara karşı düşmanlarıyla ittifak cephesi oluşturan bedevi kabilelerden biri de, Beni Süleym idi. Hendek gazvesi öncesi, Yahudi propaganda heyeti ile birlikte Mekke'ye giderek, Kureyş'e destek sözü vermişler(Vakidi, 1965:II, 442.); Medine kuşatmasına da, Süfyan b. Abdışşems idaresinde yediyüz kişilik bir kuvvetle katılarak, "Ahzab ordusu" arasında yerlerini almışlardı.(Vakidi, II, 443; İbn Sa'd, 1985:II, 66.) Ayrıca, Bi'r-i Maune'de kırk kişilik davet seriyyesini tuzağa düşürerek, hepsini şehid eden, Usay, Ri'l ve Zekvanlar, Beni Süleym'e mensub kabilelerdi.(Vakidi, 1965:I, 347;İbn Hişam, III-IV, 194; Abdurrezzak, V, 384.)

Bütün bu sebeplerden dolayı, Hz. Peygamber, Zeyd b. Harise'yi Beni Süleym üzerine emrine verdiği askeri birliğin komutanı olarak görevlendirdi.(Vakidi, 1965:I, 5; İbn Sa'd, 1985:II, 86; Belazuri, 1956:I, 377; Taberi, 1879: Tarih, II, 641; İbn Hibban, 270; Beyhaki, IV, 84; İbnü'l-Esir, II, 207; İbn Seyyidünnas, 1982:II, 139; Zehebi, 1990: 353; İbn Kesir, IV, 178; İbn Kesir, Sire, II, 70; Diyarbekri, 1283: II, 9.) Bu seriyye, Zeyd b. Harise komutasında gönderilen üçüncü seriyyedir.²¹⁸

İbn Hişam, bu seriyyeden çok kısa bahsetmekte, tafsilatlı bilgi vermemektedir. Sadece Beni Süleym yurdundaki Cemum'a gönderildiğini zikretmektedir.(İbn Hişam, Sire, III-IV, 612.) Vakidi, bu seriyye hakkında, birinci cildin giriş bölümünde bütün seriyyelerin listesini sıraladığı yerde bahsetmiş, bu seriyyenin, Ebu Ubeyde b. el-Cerrah komutasında Zül-Kassa'ya gönderilen seriyye ile birlikte, hicri altıncı sene Rebiulahir ayında gönderilen iki seriyyeden biri olduğunu söyler. O, Cemum'un, Nahle ve Nekra arasında bir yer olduğunu söyler.(Vakidi, 1965:I, 5.) Ancak kitabının ileriki sayfalarında kronolojik olarak sırası gelen yerde bu seriyyeyi atlamış ve Zül-Kassa seriyyesinden sonra ele alması gerekirken almamıştır.(Vakidi, 1965:II, 552-553.)²¹⁹

²¹⁸ Diğer ikisi, Kureyş kervanları üzerine gönderilen, Karde ve İs seriyyeleridir ki, birinci bölüm de ele alınmıştı. Bkz: 1.4. ve 1.5.

²¹⁹ Bunun sebebi belki fazla bilgi olmadığı için zikredilmemiş olabileceği gibi bir ihtimali düşündürse de, Vakidi'nin diğer seriyyeleri ele alış tekniğinden hareketle, bu seriyyeyi izah etmek lüzumu

Zeyd b. Harise komutasındaki İslam askeri birliği Medine'den, hicri altınca sene 2²⁰ Rebiulahir ayının başında hareket etti.(Vakidi, 1965:I, 5; İbn Sa'd, 1985:II, 86; Belazuri, 1956:I, 377; Taberi, 1879: Tarih, II, 641; İbn Hibban, 270; Beyhaki, IV, 84; İbn Seyyidünnas, 1982:II, 139; İbn Kesir, IV, 178; İbn Kesir, Sire, II, 70; Diyarbekri, 1283: II, 9.) Zeyd'in emrinde kaç kişinin bulunduğu kaynaklarda belirtilmemiştir. Seriyeye, Medine'ye takriben ikiyüzseksen km ²²¹. uzaklıkta bulunan Nahle vadisindeki, Beni Süleym'in yurdu olan Cemum'a kadar geldi. Seriyedeki askerler orada, Halime adında Müzeyneli bir kadını yakalayıp kendisinden Beni Süleym'in konak yerlerini göstermesini istediler. Kadın da seriyeyi Süleym oğullarının bulunduğu yere ulaştırdı.(İbn Sa'd, 1985:II, 86; Taberi, 1879: Tarih, II, 641; Beyhaki, IV, 84; İbnü'l-Esir, II, 207; İbn Seyyidünnas, 1982:II, 139; Zehebi, 1990: 353; İbn Kesir, IV, 178; İbn Kesir, Sire, II, 70; Halebi, 1980:Sire, III, 175.) Zeyd b. Harise ansızın bir baskın yaparak, Beni Süleym'in mallarına el koydu. Kabiledeki birçok kişiyi de esir olarak yakaladı.(Taberi, 1879: Tarih, II, 641; Belazuri, 1956:I, 377; İbn Hibban, 270; İbnü'l-Esir, II, 207; İbn Seyyidünnas, 1982:II, 139; Zehebi, 1990: 353; İbn Kesir, IV, 178; İbn Kesir, Sire, II, 70; Halebi, 1980:Sire, III, 175.) Beni Süleym'in konak yerlerini gösteren Halime'nin kocası da alınan esirler arasında bulunuyordu. Beyhaki'ye göre, alınan ilk esir bu kadının kocası idi. (Beyhaki, IV, 84.)

Zeyd b. Harise, ele geçirdiği ganimetler ve esirlerle birlikte Medine'ye döndü. Hz. Peygamber, muhtemelen yaptığı hizmetin karşılığı olarak, seriyeye yol gösteren kadını ve kocasını bağışladı ve her ikisini de serbest bıraktı.(İbn Sa'd, 1985:II, 86; Taberi, 1879: Tarih, II, 641; Beyhaki, IV; İbnü'l-Esir, II, 207; İbn Kesir, Sire, III, 338, 84; İbnü'l-Esir, II, 207; İbn Seyyidünnas, 1982:II, 139; Zehebi, 1990: 353; İbn Kesir, IV, 178; İbn Kesir, Sire, II, 70; Halebi, 1980:Sire, III, 175.)

İbn Habib, Kitabu'l-Muhabber'de, diğer birçok seriyyenin sonucunda ifade ettiği gibi, bu seriyyenin sonucunu da, "herhangi bir çatışma olmadı" diyerek özetlemektedir. (İbn Habib, 118.) Bundan dolayı bu seriyye, kendisine verilen görevi hakkıyla yerine getirmiş ve tek bir kişi bile zayıf vermeden dönmeyi başarmıştır. Zeyd'in bu başarılı komutanlığı

hissetmediği gibi bir ihtimal yerine, kitabının daha sonraki dönemlere geçişi ve baskısı esnasında bu kısmın atlanmış veya kaybolmuş olabileceği ihtimali daha kuvvetli gözükmektedir.

²²⁰ İbn Habib, bu seriyeyi diğer kaynaklardan farklı olarak, hicri dördüncü senede gönderilen seriyelerin arasında zikretmiştir. Bkz: İbn Habib, 118.

²²¹ Kaynaklarda bu uzaklık dört bürüd olarak ifade edilmiştir. Dört bürüd yaklaşık 276 km. karşılığıdır. Ancak, Diyarbekri, 1283:Nahle vadisinin uzaklığını dört bürüd değil, dört mil olarak vermiştir. Bu diğer rivayetlere uygun değildir. Ayrıca dört mil olması mümkün de değildir. Bkz: Diyarbekri, 1283: II, 9

sebebiyledir ki, Hz. Peygamber, bu seriyyeden sonra da, Zeyd'i arka arkaya seriyye komutanı olarak görevlendirmeye devam etmiştir.

2.1.6. ZEYD B. HARİSE (TARİF) 2²² SERİYYESİ:

Güvenlik seriyyelerinden bir diğeri, Zeyd b. Harise komutasında sevk edilen, Tarif seriyyesidir. Kaynakların vermiş olduğu bilgilerden, bu seriyyenin Ubeyde b. el-Cerrah seriyyesinin devamı olarak gönderildiği anlaşılıyor. Bu seriyye aynı zamanda Muhammed b. Mesleme komutasındaki istihbarat seriyyesinin de devamı mahiyetindedir. Zira Ebu Ubeyde seriyyesi, Muhammed b. Mesleme seriyyesinin görevini tamamlamak üzere sevk edilmiştir.

Ebu Ubeyde b. el-Cerrah komutasındaki İslam askeri birliği, Beni Salebe ve Beni Enmar üzerine gönderilmiş, ancak bedeviler kaçtıkları için gerekli cezayı görmemişlerdi. Bu yüzden, Zeyd b. Harise komutasında başka bir seriyye, bu kabileler üzerine yeniden baskı kurmak ve Ebu Ubeyde'nin bıraktığı yarım görevi tamamlamak üzere görevlendirilmiştir.

İbn Hişam "gazve" olarak nitelediği bu seriyyeden kısaca bahsederek, Zeyd b. Harise'nin yeniden komutan olarak Nahl bölgelerinden olan Tarafa gönderildiğini ve Irak yolunu takip ettiklerini haber vermektedir. (İbn Hişam, III-IV, 616.)

Hz. Peygamber, Zeyd b. Harise'nin emrine onbeş kişilik bir birlik vererek, Tarif'de konaklayan Beni Salebe'ler üzerine sevketti. (Vakidi, 1965:I, 5; II, 555; İbn Sa'd, 1985:II, 87; Belazuri, 1956:I, 377; Taberi, 1879: II, 641; İbn Hibban, 271; İbnü'l-Cevzi, 1975: 62; İbnü'l-Esir, II, 207; İbn Seyyidünnas, 1982: II, 140; Zehebi, 1990: 353-354; İbn Kesir, IV, 178; Sire, II, 70(İbn Kesir, seriyyenin gittiği yer konusunda her hangi bir bilgi vermemiş, sadece Beni Salebe üzerine sevk edildiğini zikretmiştir); Şami, 1993: VI, 87; Diyarbekri, 1283: II, 9.) Seriyyenin Medine'den ayrılış tarihi, hicretin altıncı senesi Cemadiye'l-Ahire ayının başlarıdır. (Vakidi, 1965:I, 5; II, 555; İbn Sa'd, 1985:II, 87; Belazuri, 1956:I, 377; Taberi, 1879: II, 641; İbn Hibban, 271; İbnü'l-Cevzi, 1975: 62; İbnü'l-Esir, II, 207; Şami, 1993: VI, 87; Diyarbekri, 1283: II, 9.) Diğer kaynaklardan farklı olarak İbn Hibban, bu seriyyeyi hicri yedinci yıl seriyyeleri arasında zikretmiştir. 2²³

²²² Tarif, Zü'l-Kassa gibi, Beni Salebe'nin konak yerlerinden, Meraz yakınlarında, Mahacce'de Bakare yolu üzerinde, Medine'ye otuz altı mil uzaklıkta bulunan bir su başıdır. (Vakidi, 1965:I, 5; İbn Sa'd, 1985:II, 87; Yakut, Mu'cem, IV, 31; İbn Seyyidünnas, 1982: II, 140; Şami, 1993: VI, 87; Diyarbekri, 1283: II, 9.) İbn Hişam, İbn Sa'd ve Zehebi'de "Tara" şeklinde telaffuz edilmektedir.

²²³ İbn Hibban, bu seriyyenin gönderilişini ifade için, diğer seriyyelerde kullandığı "bease" fiili yerine "veccehe" fiilini kullanmıştır.

Beyhaki ise, hicri altıncı yıl içinde zikretmekle birlikte, gönderildiği ay konusunda diğer kaynaklardan ayrılmakta, Cemadiye'l-Ula olarak belirtmektedir. (Beyhaki, IV, 84.) İbn Kesir de, Cemadiye'l-Ula ayında gönderildiği rivayetini tercih etmektedir. (İbn Kesir, IV, 178; Sire, II, 70.)

Zeyd b. Harise komutasındaki İslam askeri birliğinin parolası "*emit-emit*" idi. (Vakidi, 1965:II, 555; İbn Sa'd, 1985:II, 87; İbn Seyyidünnas, 1982: II, 140; Şami, 1993: VI, 87; Halebi, 1980:es-Siretü'l-Halebiyye, 178.) Bu parola gece karanlığında müslüman askerlerin birbirlerini tanımalarını sağlamaya yarıyordu. Şami, 1993: VI, 87; Halebi, 1980: 178.) Seriyeye, Tarife ulaştığı zaman kimseyi bulamadı, zira Beni Salebe, Hz. Peygamber'in büyük bir orduyla üzerlerine geldiğini zannederek yurtlarını bırakıp kaçmıştı. (Vakidi, 1965:II, 555; İbn Sa'd, 1985:II, 87; Belazuri, 1956:I, 377; Taberi, 1879: II, 641; İbn Hibban, 271; Beyhaki, IV, 84; İbnü'l-Esir, II, 207; İbn Seyyidünnas, 1982: II, 140; Zehebi, 1990: 353-354; Şami, 1993: VI, 87; Diyarbekri, 1283: II, 9; Halebi, 1980:es-Siretü'l-Halebiyye, 178.) Zeyd b. Harise komutasındaki onbeş kişilik seriyeyi, büyük bir ordunun öncü birliği olarak düşünmüşlerdi. (Zürkani, 1325: II, 158.)

Beni Salebe ile herhangi bir çatışma olmadı. Zeyd b. Harise, onlara ait yirmi kadar deve ve çok miktarda koyunu alarak Medine'ye geri döndü. (Vakidi, 1965:II, 555; İbn Sa'd, 1985:II, 87; Belazuri, 1956:I, 377; İbn Hibban, 271; Beyhaki, IV, 84; İbn Seyyidünnas, 1982: II, 140; Zehebi, 1990: 353-354; İbn Kesir, IV, 178; Sire, II, 70; Şami, 1993: VI, 87; Diyarbekri, 1283: II, 9.) Tarif seriyesinin Medine'den ayrıldıktan sonra, tekrar Medine'ye dönüşü dört gece sürmüştü. (Vakidi, 1965:II, 555; İbn Sa'd, 1985:II, 87; Taberi, 1879: II, 641; Beyhaki, IV, 84; İbn Seyyidünnas, 1982: II, 140; İbn Kesir, IV, 178; Sire, II, 70; Şami, 1993: VI, 87; Diyarbekri, 1283: II, 9.)

Bu sırada, seriyyenin öncü birliği değil, yalnız başına bir kuvvet olduğunun farkına varan bedeviler, Medine'ye dönmekte olan seriyyenin arkasından takip etmek istedilerse de yetişmeye muvaffak olamadılar. (Vakidi, 1965:II, 555; Şami, 1993: VI, 87; Halebi, 1980:178.)

Medine'ye dönüldüğünde, ele geçirilen ganimet malları, seriyyeye katılanlar arasında taksim edildi. Her birinin payına iki deve veya yirmişer koyun düşmüştü. (Vakidi, 1965:II, 555; İbn Sa'd, 1985:II, 87; Belazuri, 1956:I, 377; Taberi, 1879: II, 641.)

Böylece bu seriyye, üzerine düşen görevi, zayıf vermeden başarmıştı. Aynı zamanda düşman üzerinde gerekli baskıyı kurup, pervasız bir şekilde hareket etmelerini engelleyecek korkuyu saldıktan sonra, salimen Medine'ye dönmeyi başarmıştı.

2.1.7 ZEYD B. HARİSE (HISMA) 2²⁴ SERİYYESİ:

Dış güvenlik seriyyelerinden bir diğeri, yine Zeyd b. Harise komutasında sevk edilen, Hısma seriyyesidir. Bu seriyye gönderiliş sebebi dolayısıyla diğer seriyyelerden oldukça farklı, bu yönü itibarıyla Mute seriyyesine benzemekte ve kaynaklarda oldukça teferruatlı olarak anlatılmaktadır.

Hiz. Peygamber, Dihye el-Kelbi'yi Kayser'e elçi olarak göndermişti. Dihye, Kayser'le görüştüktan sonra, Kayser'in Rasulullah'a ulaştırmak üzere verdiği hediyelerle birlikte Medine'ye dönerken Hısma mevkiinde 2²⁵, Cüz'am'lardan Hüneyd b. Arız 2²⁶ ve oğlu Arız b. Hüneyd'le adamları tarafından yolu kesilmişti. Hüneyd ve adamları, Dihye'nin beraberindeki bütün eşyayı, üzerindeki elbisesine varana kadar almışlardı. (Vakidi, 1965:II, 555-556; İbn Hişam, III-IV, 612; İbn Sa'd, 1985:II, 88; İbn Habib, 121; Belazuri, 1956:I, 377; Taberi, 1879: Tarih, II, 641-642; Beyhaki, IV, 84; İbnü'l-Esir, II, 207; İbn Seyyidünnas, 1982: II, 141.)

Dihye, Medine'ye ulaştığında evine bile uğramadan doğruca Rasulullah'ın evine gitti. Kayser'le olan görüşmesini anlattıktan sonra, Hısma'da Cüz'am'ların yolunu kestiğini ve elindeki hediyelerle birlikte herşeyini soyduklarını haber verdi. Rasulullah'dan Hüneyd ve oğlunun yaptıklarının cezasını vermesini istedi. (İbn Hişam, III-IV, 613.)

Vakidi, Dihye'nin yolunun kesilmesi ile ilgili bir başka rivayete daha yer vermektedir. Bu rivayette, Dihye'nin Cüz'am'lardan Hüneyd b. Arız ve adamları tarafından soyulduktan sonra, Beni Dübeyb'den bazı adamların bu durumu haber alarak, Hüneyd'e kızdıklarını ve almış olduğu malları elinden alarak Dihye'ye geri verdiklerini ve Dihye'nin salimen Medine'ye dönmesini sağladıklarını haber vermektedir. (Vakidi, 1965:II, 556.) İbn Sa'd da bu rivayeti tercih etmiş, diğerinden hiç bahsetmemiştir. (İbn Sa'd, 1985:II, 88.) İbnü'l-Esir ve İbn Seyyidünnas da aynı şekilde ikinci rivayeti tercih etmişlerdir. (İbnü'l-Esir, II, 207-208; İbn Seyyidünnas, 1982: II, 141.)

2²⁴ Hısma: Şam topraklarında, Medine'ye altı gecelik mesafede bulunan Vadi'l-Kura'ya yedi gecelik mesafede, sert topraklı bir arazidir ve Cüz'am'ların konak yeridir. Tebük'ün batısında yer alır.

2²⁵ İbn Hişam'a göre. Şenar denilen bir vadide.

2²⁶ İbn Hişam, "Hüneyd b. Uvs" ve "Uvs b. Hüneyd" şeklinde zikretmektedir. İbn Hişam, 612.

İbn Hişam, bu olayı daha farklı bir biçimde zikretmektedir. Ona göre, Dıhye'nin Kayser'in yanında bulunduğu sırada, Medine'ye gelerek Rasulullah'la görüşen ve müslüman olan, ²²⁷ ayrıca kabilesini İslam'a davet için Hz. Peygamber'den bir yazı da alan, Beni Dübeyb'den Nu'man b. Ebu Cual, Dıhye b. Halife'nin yolunun kesilip soyulduğunu haber alınca, derhal duruma müdahale etmiş, hatta Hüneyd b. Arız ve adamları ile çatışmaya bile girerek, aldıkları malları kurtarmış ve Dıhye'ye geri vererek, Medine'ye salimen dönmesini sağlamıştı.(İbn Hişam, III-IV, 612.)

Hangi rivayet kabul edilirse edilsin, alınanlar iade edilsin veya edilmesin sonuçta Hz. Peygamber'in elçisinin yolu kesilmiş ve hakarete uğramıştı.

Hz. Peygamber, bu hadise üzerine Cüz'am'ları te'dib için, Zeyd b. Harise komutasında beşyüz kişilik bir seriyyeyi mezkur bölgeye sevketti.(Vakidi, 1965:II, 555-556; İbn Hişam, III-IV, 612; İbn Sa'd, 1985:II, 88; Taberi, 1879: Tarih, II, 641-642; Beyhaki, IV, 84; İbn Seyyidünnas, 1982: II, 141.) ²²⁸ Bu seriyye, asker sayısı bakımından da diğerlerinden ayrılmaktadır. Bu kadar büyüklükte bir kuvvet ilk defa sevk edilmiştir. ²²⁹ Bu da, Rasulullah'ın konuya verdiği önemin bir işareti olarak değerlendirilebilir.

Seriyyenin gönderiliş tarihi konusunda kaynaklarda farklı bilgiler zikredilmiştir. İbn Hişam, bu seriyyenin gönderiliş tarihi hususunda birşey söylememiştir. Vakidi ve İbn Sa'd ise, hicretin altınca yılı, Cemadü'l-Ahira ayında olduğunu kabul etmişlerdir. (Vakidi, 1965:II, 555; İbn Sa'd, 1985:II, 88.) Taberi, Vakidi'nin rivayetini tercih etmiştir.(Taberi, 1879: Tarih, II, 641-642.) Belazuri, seriyyenin hicri altıncı yılda gönderildiğini belirtmekle birlikte, yedinci yılda gönderildiği rivayetini de ayrıca zikretmiştir.(Belazuri, 1956:I, 377.) İbn Seyyidünnas da bu rivayeti tercih etmiştir.(İbn Seyyidünnas, 1982: II, 140.) İbn Hibban, altıncı yıl seriyyeleri içinde zikretmiş ancak ayını belirtmemiştir.(İbn Hibban, 271.)

Hz. Peygamber, Zeyd b. Harise'nin beraberinde, Dıhye b. Halife'yi ve klavuz olarak da Beni Uzre'den bir kişiyi görevlendirmişti.(Vakidi, 1965:II, 557; İbn Sa'd, 1985:II, 88; İbn Seyyidünnas, 1982: II, 141.)

²²⁷ İbnü'l-Esir de, Rifaa b. Zeyd'in Rasulullah'ın yanına gelerek müslüman olduğunu ve Medine'de kalmak suretiyle İslamını güzelleştirdiğini. Hz. Peygamber'in de ona, kavmini İslam'a davet etmesi için bir yazı verdiğini zikretmektedir. İbnü'l-Esir, II, 207.

²²⁸ Caetani, 1924: bu seriyyenin elli kişiden müteşekkil olduğunu ifade etmektedir ki, herhangi bir kaynakta böyle bir rivayete rastlayamadık. Caetani, 1924: IV, 355.

²²⁹ İbnü'l-Esir, bu seriyye için, "Ceş" yani, "ordu" terimini kullanmıştır.

Seriyye, Hz. Peygamber'in talimatı gereği gündüzleri gizlenip, geceleri yol almak suretiyle varılması gereken yere ulaştı.(İbn Seyyidünnas, 1982: II, 141.) Zeyd b. Harise Hısma'ya geldiğinde, Gatafan'ın tamamı, Vail ve Behralardan bazı boylar da orada toplanmıştı. Toplanma sebepleri, Vakidi'nin verdiği bilgiye göre, Beni Dübeyb'den Rifaa b. Zeyd'in, Rasulullah'dan almış olduğu yazıyı onlara bildirmek ve onları İslam'a davet etmektir.(İbn Hişam, III-IV, 613; Vakidi, 1965:II, 557.)

Zeyd b. Harise komutasındaki İslam askeri birliği, beraberindeki klavuzun rehberliğinde, Cüz'amların haberinin olamayacağı farklı bir yoldan, vadinin aşağılarından Hısma'ya ulaşmış ve sabaha karşı buldukları yere gelmişti. Zeyd b. Harise'nin onların toplanma sebebinden haberi olmadığı gibi, onların da kendilerine saldırılacağından haberleri yoktu.

Zeyd, sabahın ilk ışıkları ile birlikte, Dihye'nin yolunu kesmiş olan Hüneyd b. Ariz ve oğlunun konakladıkları yere ani bir baskın yaptı, bu sırada Hüneyd ve oğlunu öldürdüler.(Vakidi, 1965:II, 558; İbn Seyyidünnas, 1982: II, 141.) İbn Hişam'ın rivayetine göre, Beni Ecnef'den de iki adam öldürülmüştü.(İbn Hişam, III-IV, 613.) Orada bulunanlar esir alındı ve malları ganimet olarak ele geçirildi. Baskında, bin kadar deve, beşbin koyun ve yüzden fazla kadın ve çocuk esir olarak alınmıştı.(Vakidi, 1965:II, 557; İbn Seyyidünnas, 1982: II, 141.) Muhtemelen orada, kabilenin savaştıkları erkekleri yoktu. Zira kaynaklarda ne esir alınan erkeklerden, ne de, Hüneyd ve oğlundan başka öldürülmüş olan kimseden bahsedilmektedir. Ayrıca, Beni Dübeyb'den bazılarının olayı sonradan öğrenerek Zeyd b. Harise'nin yanına gelmeleri, bu düşüncemizi doğrulamaktadır. Kabilenin diğer fertlerinin nerede bulunduğu dair kaynaklarda bilgi verilmemekle beraber, yukarıda ifade ettiğimiz toplanma sebepleri ile ilgili rivayet gözönüne alınırsa, belki orada bulunmuş olabilecekleri düşünülebilir.

Zeyd b. Harise komutasındaki seriyye, aldığı ganimetler ve esirlerle birlikte Medine'ye dönmek üzere, Medan çölünde iken, Beni Dübeyb'in elçileri Zeyd b. Harise'nin yanına ulaşmıştı.(İbn Hişam, III-IV, 613.) Zeyd'in yaptıklarını öğrenen Beni Dübeyb, bir yanlışlık olduğunu anlatmak üzere Zeyd b. Harise'ye elçiler göndermişti. Bu elçiler, Hassan b. Melle²³⁰, Süveyd b. Zeyd, Üneyf b. Melle ve Ebu Zeyd b. Amr idi. Aralarında yalnız Ebu Zeyd b. Amr'ın konuşmasını kararlaştırarak Zeyd b. Harise'nin yanına gittiler.

Ebu Zeyd, Zeyd b. Harise'ye kendilerinin müslüman bir kabile olduklarını ve bu saldırının yanlış olduğunu söyleyince, Zeyd b. Harise, onun iddiasının doğruluğunu anlamak için

²³⁰ İbn Hişam, bir yerde "Hassan b. Mille" bir başka yerde, "Hayyan b. Mille" şeklinde zikretmektedir. İbn Hişam, III-IV, 613.

ondan Fatıha suresini okumasını istedi, Ebu Zeyd de okudu. Bunun üzerine Zeyd b. Harise, başka bir şey sormaya gerek duymadan askerlerini topladı ve durumu onlara izah ederek, bunlardan aldıkları malların ve esirlerin kendilerine haram olduğunu, zira onların müslüman olduklarını ve fatihayı okuduklarını anlattı. (Vakidi, 1965:II, 558; İbnü'l-Esir, II, 208.) Ancak ahidlerini bozanların bundan istisna olduğunu da ilave etti.(İbn Hişam, III-IV, 613.)

Beni Dübeyb'in elçilerini esirler arasında bulunan ailelerinin yanına gönderdi. Muhtemelen onların söylediklerini tam olarak tetkik etmek için biraz daha zaman kazanmak için beklemeyi uygun gördü. Ancak gece olduğunda, Beni Dübeyb'in elçileri bir fırsatını bularak kaçtılar ve Hz. Peygamber'le görüşerek ondan eman alan ve elinden Rasulullah'dan almış olduğu yazı bulunan Rifaa b. Zeyd'e gelerek durumu haber verdiler. Ondan, Hz. Peygamber'e gidip olup biteni anlatmasını ve durumu düzeltmesini istediler.(İbn Hişam, III-IV, 613; İbnü'l-Esir, II, 208.)

Bunun üzerine Rifaa b. Zeyd, yanına Ebu Zeyd b. Amr'ı da alarak üç gün gibi kısa bir zamanda Hz. Peygamber'in yanına ulaştı. Rasulullah'a, daha önce kendisine vermiş olduğu yazıyı gösterdi. Hz. Peygamber, "O yazıyı oku ve nelerin olduğunu anlat evladım." dedi. Bunun üzerine Rifaa, kendisine daha önce verilen yazıyı okudu ve başlarına geleni anlattı.(İbn Hişam, III-IV, 615; İbn Seyyidünnas, 1982: II, 141.)

Beni Dübeyb'in elçilerini dinleyen Rasulullah, onlara "öldürülmüş olanların ne olacağını" sorunca, Rifaa, "Ya Rasulallah, sen en iyisini bilirsin. Bizim için helal olanı bize haram kılma, haram olanı da helal yapma." dedi. Ebu Zeyd de kendi düşüncesini ifade ederek: "Bize hayatta olanları iade et, öldürülmüş olanlar iki ayağımın altında olsunlar." deyince, Rasulullah: "Ebu Zeyd doğruyu söyledi" diyerek onun söylediğini tasdik etti.(İbn Hişam, III-IV, 615; İbnü'l-Esir, II, 208; İbn Seyyidünnas, 1982: II, 141.)

Bundan sonra, Hz. Peygamber'den, kendileri ile birlikte gelerek Zeyd b.Harise'ye emirlerini iletcek bir adam göndermesini istediler. Rasulullah da, Ali b. Ebi Talib'i onlarla birlikte gönderdi (İbn Hişam, 615; İbnü'l-Esir, II, 208; İbn Seyyidünnas, 1982: II, 141.) ve Zeyd'in emre itaat etmesini sağlamak üzere emrinin bir işareti olarak kendi kılıcını da Ali'ye verdi. (Vakidi, 1965: II, 559.) İbn Hişam'ın rivayetinde, Beni Dübeyb elçilerinin böyle bir isteği olmadan, Rasulullah Hz. Ali'ye onlarla beraber çıkmasını emretmiştir. Ayrıca İbn Hişam, Hz. Ali'nin "Ya Rasulallah, Zeyd bana itaat etmeyecektir." demesi üzerine, Hz. Peygamber'in kendi kılıcını, bir işaret olarak ona verdiğini zikretmiştir.(İbn Hişam, III-IV, 615.)

Ali b. Ebi Talib ve beraberindekiler yolda, Zeyd b. Harise'nin Hz. Peygamber'e elçi olarak gönderdiği Rafi' b. Mükeys'e rastladılar. Onu da geri çevirdiler ve beraber Zeyd b. Harise'nin bulunduğu yere yöneldiler. (İbn Seyyidünnas, 1982: II, 141.)²³¹

Zeyd b. Harise komutasındaki seriyye, Medine ve Zül-Merve arasında bulunan Fahleteyn çölünde buldukları sırada, Ali b. Ebi Talib ve beraberindekiler onlara kavuştu.(İbn Seyyidünnas, 1982: II, 141.) Hz. Ali, Zeyd b. Harise'nin yanına giderek, ona Rasulullah'ın emrini ilettiler. Zeyd b. Harise, Rasulullah'ın gönderdiğini gösteren bir işaret isteyince, Ali b. Ebi Talib de Rasulullah'ın kılıcını gösterdi. Kılıcı tanıyan Zeyd, emre itaat etti ve askerlerini topladı, onlara Hz. Peygamber'in emrini tebliğ etti ve kimin yanında ganimet olarak ne varsa hepsini bırakmasını emretti.(Vakidi, 1965:II, 559; İbn Sa'd, 1985:II, 88; İbnü'l-Esir, II, 208.) İbn Hibban, bu seriyyenin sonucunda ganimet ve esirlerle döndüğünü zikretmektedir. (İbn Hibban, 271.) Ancak yukardaki bilgiler dikkate alındığında bu değerlendirmenin doğru olmadığı anlaşılacaktır.

2.1.8. ZEYD B. HARİSE (VADİ'L-KURA) 2³² SERİYYESİ:

Zeyd b. Harise komutasında sevk edilen dördüncü dış güvenlik amaçlı seriyye, hicretten altı yıl sonraki Receb ayında Vadî'l-Kura'ya gönderilen seriyyedir. (Vakidi, 1965:I, 5; İbn Sa'd, 1985:II, 89; Belazuri, 1956:I, 377-378; Zehebi, 1990: 355.)

Vakidi, Meğazi'nin birinci cildinin girişinde vermiş olduğu seriyyelerin listesi içinde bu seriyyeden kısaca bahsetmekte ve Zeyd b. Harise komutasında, hicretin altınca yılı Receb ayında gönderildiğini ifade etmektedir. (Vakidi, 1965:I, 5.) Ancak, Zeyd b. Harise'nin Cemum'a gönderildiği seriyyede olduğu gibi, ikinci ciltte geniş olarak ele alması gereken yerde bu seriyye hakkında da geniş bilgi vermeden diğer seriyyeye geçmiştir. (Bkz: Vakidi, 1965:II, 562.)

İbn Sa'd da ayrı şekilde kısaca değinerek, gönderiliş tarihi ve gönderildiği yeri bildirmiş, Zeyd b. Harise'nin, emir yani komutan olarak görevlendirildiğini tasrih etmekle iktifa etmiştir. (İbn Sa'd, 1985:II, 89.)

²³¹ Bu esnada Ebu Zeyd, Rafi b. Mükeys'in bindiği deveyi tanıyarak onun kendilerine ait olduğunu söyledi ve onu yere indirdi. Bunun üzerine Hz. Ali, deveyi sahibine vererek, elçiyi kendi terkisine bindirdi.

²³² Vadî'l-Kura: Teyma ile Hayber arasında bulunan, bir çok kariyyeden müteşekkil olduğu için Vadî'l-Kura diye isimlendirilen bir yerdir. (Yakut, Mu'cem, IV, 238); Medine'ye yedi gecelik mesafededir. (İbn Sa'd, 1985:II, 90).Kudaa, Cüheyne ve Uzrelerin konak yerlerindedir.

Halife b. Hayyat, bu seriyye ile Zeyd b. Harise'nin Şam'a gidişini karıştırmış, bu seriyyenin de Beni Fezareler üzerine gönderildiğini ve Zeyd'in arkadaşlarının hepsinin öldürüldüğünü zikretmiştir (Halife b. Hayyat, Tarih, 77.) ki, onun anlattığı bu hadise, bizim istihbarat seriyyelerinde incelediğimiz, Zeyd b. Harise'nin Şam'a gönderildiği seriyyedir.

İbn Hibban ise Kitabu'l-Muhabber'de, hicri beşinci yıl seriyyeleri arasında yer verdiği bu seriyye hakkında çok kısa bilgi vermiş, Vadi'l-Kura'ya gidip döndüğünü ve bir kez daha Vadi'l-Kura'ya sevk edildiğini, bu sefer ise Ümmü Kırfe için gönderildiğini zikretmiştir. (İbn Habib, 119.) Onun verdiği bilgilerden, bu seriyyenin gönderiliş sebebini anlamak mümkün olmamıştır.

Bu seriyyenin gönderiliş sebebi hakkında en açık bilgiyi Belazuri vermektedir. Ona göre bu seriyye, Vadi'l-Kura'da Mezhic ve Kudaa kabilelerinin veya Mudardan bir kısım kabilelerin toplanmış olmalarıdır. (Belazuri, 1956:I, 377-378) Bu tarz toplanmaların Medine'yi ilgilendiren yönü, bedevilerin hayır için bir araya gelmeleriyle birlikte, Zira ne zaman bir araya gelseler, müslümanlar için bir plan kurmaktadırlar. Bu nedenle Hz. Peygamber, bedevilerin toplanma haberlerini hafife almamakta ve derhal duruma müdahale etmektedir.

Yine Belazuri'ye göre, bu seriyyede her hangi bir çatışma olmadan, Medine'ye salimen geri dönmüştür. (Belazuri, 1956:I, 378)

Taberi, bu seriyye hakkında çok kısa bilgi vermiştir. Sadece gönderildiği yeri ve tarihi belirtmekle iktifa etmiştir. Ona göre, bu seriyye hicretin altıncı yılı Receb ayında Vadi'l-Kura'ya sevk edilmiştir. (Taberi, 1879: Tarih, II, 642.) Ancak seriyyenin hangi sebepten ve kimler için gönderildiği hakkında bir bilgi zikretmemiştir. Aynı durum İbnü'l-Esir için de söz konusudur. O da, çok kısa olarak sadece, gönderildiği tarihi tasrih etmiştir. İbnü'l-Esir'e göre de, seriyye, hicretin altıncı yılı Receb ayında sevk edilmiştir. (İbnü'l-Esir, II, 209.)

İbn Seyyidünnas, hicretin altıncı yılı Receb ayında Vadi'l-Kura'ya gönderilen bir seriyyeden bahsetmekte, ancak gönderilme gerekçesi olarak, Zeyd b. Harise'nin Şam'a gidişinde arkadaşlarıyla birlikte Beni Fezare tarafından yollarının kesilip, arkadaşlarının öldürüldüğü ve Zeyd'in ağır yaralı olarak kurtulduğu olayın üzerine gönderildiğini zikretmektedir. (İbn Seyyidünnas, 1982: II, 142.)

İbn Seyyidünnas'ın bu rivayeti, diğer kaynakların verdiği bilgilerle çelişmektedir. Muhtemelen, İbn Seyyidünnas, bu seriyye ile ikinci Vadi'l-Kura seriyyesini karıştırmış olsa gerektir. Zira, Zeyd b. Harise'nin yaralı olarak kurtulduğu olay, altıncı sene Receb ayında vuku bulmuştur. Bu açıdan, Zeyd'in yaralarının iyileşmesi için iki ay bekleddikten sonra Ramazan ayında gönderildiğini belirten diğer kaynakların rivayeti daha doğrudur.

2.1.9 ZEYD B. HARİSE (MEDYEN) 2³³ SERİYYESİ:

Zeyd b. Harise komutasında gönderilen bir diğer dış güvenlik seriyyesi, Medyen üzerine sevk edilen bu seriyyedir. Ancak, kaynaklarda bu seriyye ile ilgili çok az bilgiye ulaşabildik. Seriyyenin kaç kişilik olduğu, niçin gönderildiği ve sonucunda ne olduğu gibi belirleyici sorular, kaynaklarda verilen bilgilerle cevaplarını bulamamaktadır.

İbn Seyyidünnas'ın zikretmiş olduğu, Mina'da halkın toplanmış olmasından dolayı sevk edildiği rivayeti de konuya yeterli açıklığı getirmemektedir. Zira niçin toplandıkları ve bunların seriyye ile karşılaşp karşılaşmadığından bahsedilmemektedir. (İbn Seyyidünnas, 1982:II, 143.)

İbn Hişam, ehl-i beyt tarikiyle verdiği rivaytinde, Hz. Peygamber'in Zeyd b. Harise'yi Medyen'e gönderdiğini, bu seriyyede Ali b. Ebi Talib'in azatlısı Dumeyra'nın da bulunduğunu haber vermektedir. ²³⁴ Ancak, seriyyede kaç kişi olduğu hakkında bir bilgi verilmemiştir. (İbn Hişam, 635.)

Seriyyenin gönderiliş tarihi hususunda kaynaklarda tasrih edilmiş bir tarih mevcut değildir, Ali b. Ebi Talib'in Fedek'e gönderilmesinden önce, Abdurrahman b. Avf'ın Dumetu'l-Cendel'e gönderilmesinden sonra zikredildiğinden ve her iki seriyyenin de hicretin altıncı yılı Şaban ayında gönderildiğinin kaynaklarda tasrih edilmesinden hareket ederek, Zeyd b. Harise'nin Medyen'e, hicretin altıncı yılı, Şaban ayında gönderilmiş olabileceğini ifade edebiliriz. (Bkz: İbn Seyyidünnas, II, 143 vd.)

Seriyyenin Medyen'e sevk edilmiş olduğu ifade edilmesine rağmen, seriyyenin sonucu hakkında yegane bilgi olan esirler alındığı hususu anlatılırken, bu esirlerin Mina halkından alındığı belirtilmektedir. (İbn Hişam, 635.)

²³³ Medyen: Vadi'l-Kura ile Şam arasındadır.

²³⁴ Bu rivayeti Halebi de eserinde zikretmiştir. Bkz:III, 185.

Kaynaklarda bu seriyye ile ilgili olarak verilen bir başka bilgi de, seriyyede alınan bu esirlerin satılması ile ilgilidir.

Hz. Peygamber'in esirlerin ağlaştıklarını duyarak yanlarına gittiği, niçin ağladıklarını sorduğunda, anaların çocuklarından ayırarak satıldığı için ağlaştıklarını söylemeleri üzerine, Rasulullah'ın, çocukların analarıyla birlikte, analarından ayrılmadan satılmalarını emrettiği rivayet edilmiştir. (İbn Hişam, 635; İbn Seyyidünnas, 1982: II, 143; Diyarbekri, 1283:II, 15; Halebi, 1980:III, 185.)

2.1.10 ALİ B. EBİ TALİB (FEDEK) 2³⁵ SERİYYESİ:

Beni Kurayza'nın ihanetinden dolayı cezalandırılmasından sonra, Hayber yahudileri, Teyma, Fedek ve Vadi'l-Kura yahudileri ile birleşerek Medine üzerine saldırmak üzere karar birliği etmişlerdi.

Beni Sa'd b. Bekr kabilesi de Hayber Yahudilerine yardım etmek maksadıyla, Fedek'te toplanmışlardı. Bu durumdan haberdar olan Hz. Peygamber, Ali b. Ebi Talib'in emrine yüz kişilik bir askeri birlik vererek, Fedek'de bulunan Beni Sa'd b. Bekrlerin oturduğu mahalleye sevketti. (Vakidi, 1965:II, 562; İbn Sa'd, 1985:II, 89-90; Halife b. Hayyat, Tarih, 79; Belazüri, I, 378; Taberi, 1879: Tarih, II, 642; İbn Hibban, es-Siretü'n-Nebeviyye ve Ahbaru'l-Hulefa, 271; Beyhaki, IV, 84; İbnü'l-Esir, II, 209; Zehebi, 1990: 355.)

Seriyyenin gönderiliş tarihi hususunda bütün kaynaklar aynı rivayeti vermektedirler. Seriyye, hicretin altıncı senesi, Şaban ayında Medine'den ayrılmıştır. (Vakidi, 1965:II, 562; İbn Sa'd, 1985:II, 89; Halife b. Hayyat, Tarih, 79; İbn Şebbe, Tarihu Medineti'l-Münevvere, I-II; Belazüri, I, 378; Taberi, 1879: Tarih, II, 642; İbn Hibban, es-Siretü'n-Nebeviyye ve Ahbaru'l-Hulefa, 271; Beyhaki, IV, 84; İbnü'l-Esir, II, 209; Zehebi, 1990: 355.)³⁶

İslam askeri birliği, Rasulullah'ın talimatı gereği, gündüzleri gizlenip, geceleri yol almak suretiyle, Hayber'le Fedek arasında bir su başı olan Hemec'e ulaştılar. (Vakidi, 1965:II, 562; İbn Sa'd, 1985:II, 90; Taberi, 1879: Tarih, II, 642; Beyhaki, IV, 84; Zehebi, 1990: 355.) Burada Beni Sa'd'ların bir casusunu yakalayarak sorguya çektiler. (İbn Sa'd,

²³⁵ Fedek: Hicaz'da bulunan bir köydür. Medine'ye iki-üç günlük mesafededir. (Yakut, Mu'cem, IV, 238) İbn Sa'd'a göre, Medine'ye altı gecelik mesafededir. (İbn Sa'd, 1985:II, 90.)

²³⁶ İbn Hibban, ve Beyhaki, seriyyenin gönderildiği ayı tasrih etmeksizin sadece altıncı yıl seriyyeleri içinde yer vermişlerdir. İbnü'l-Esir, II, 209; Zehebi, 1990: 355.

1985:II, 89-90; Taberi, 1879: Tarih, II, 642; Beyhaki, IV, 85; İbnü'l-Esir, II, 209.) Ondan, Beni Sa'd b. Bekr'lerin durumunu öğrenmek istediler. Ancak casus konuşmak istemedi. Biraz sıkıştıınca, kendisinin Beni Sa'd'ın casusu olduğunu, Hayber'e gönderdiklerini, Hayber yahudilerine destek vereceklerini, ama buna karşılık yıllık hurma mahsulünden pay istediklerini iletmek üzere gittiğini anlattı. (Vakidi, 1965:II, 562; Taberi, 1879: Tarih, II, 642; Beyhaki, IV, 85; İbnü'l-Esir, II, 209; Zehebi, 1990: 355.) Beni Sa'd'ın ne durumda olduğunu sorduklarında, onları ikiyüz kişilik bir kuvvetle toplanmış bir halde bıraktığını, reislerinin de, Veber b. Uleym olduğunu söyledi. (Vakidi, 1965:II, 562)

Ali b. Ebi Talib, Beni Sa'd'ın casusundan, kendilerini onların toplandıkları yere götürmelerini istedi. O da, eman verilmek şartıyla götüreceğini söyledi. (İbn Sa'd, 1985:II, 89-90.) Seriyeye komutani da, eğer kendilerini onların toplandıkları ve yayılım hayvanlarının bulunduğu yeri ulaştırırsa eman verileceğini, aksi takdirde eman verilmeyeceği söyleyince, bu şart üzere anlaştılar. (Vakidi, 1965:II, 562)

Beni Sa'dlı casusun klavuzluğunda uzun bir yolculuk yaptılar. Öyle ki, müslümanlar kendilerini tuzağa düşüreceklerinden endişe etmeye başladılar. Sonunda, Beni Sa'd'ların develerinin ve davarlarının bulunduğu ovaya ulaştılar. Seriyeye, ani bir baskınla orada bulunan hayvanları ele geçirdi. Casus kendisinin salıverilmesini istedi, ancak, kendilerinin takip edilmediğinden emin oluncaya kadar onu bırakmayacaklarını söyleyerek, yanlarında tutmaya devam ettiler. (Vakidi, 1965:II, 562.)

Bu sırada, hayvanların çobanı, kaçarak Beni Sa'dların toplandığı yere gitmiş, onları durumdan haberdar etmişti. Bunun üzerine Beni Sa'd kabilesi büyük bir korkuya kapılarak, toplandıkları yeri terkedip, etrafa dağılmışlardı. (Vakidi, 1965:II, 563.)

Casus, artık kendisinin salıverilmesini, zira çobanın haber vermesiyle bedevilerin korkup kaçtıklarını ve dağıldıklarını söyledi. Ancak, seriyyeyi, onların karargahlarına ulaştırıncaya kadar yanlarında tutacakları söylendi. Klavuzun delaletiyle Beni Sa'd'ların toplanmış oldukları yere geldiler, ancak hiç kimse kalmamış, herkes kaçıp gitmişti. Bunun üzerine, söz verdikleri üzere, casusu serbest bıraktılar Bu baskınla, Beni Sa'd b. Bekr'lerden, beş yüz deve ve iki bin davar ganimet olarak alınmıştı. (Vakidi, 1965:II, 563; İbn Sa'd, 1985:II, 89-90.) Vakidi'nin, Beni Sa'd b. Bekrlerin yurtlarından kaçıışı ile ilgili olarak verdiği bir rivayet var ki; bu rivayet bize, hem Hz. Peygamber'in askeri hareketlerindeki başarıyı, hem de o güne kadar müslümanların bölgede kurdukları askeri ve siyasi otoriteyi bütün açıklığı ile gözler önüne sermektedir.

Vakidi'nin Übeyr b. el-Ala', onun Isa b. Alile, onun babasından, onun da dedesinden rivayet ettiğine göre, dedesi şöyle demiştir: Ben, Hemec'den Bedia kadar uzanan vadide, Sa'd b. Bekirleri, kadınlarını ve çocuklarını hayvanlarına bindirip kaçarken görmüştüm. Bunlara ne oldu ki? dedim. Yanlarına yaklaştım ve liderleri olan Veber b. Uleym'e: "Bu yolculuk nedir?" dedim. "Kötü... Muhammed'in ordusu üzerimize geliyor, bizde de ona karşı koyacak takat yok. Daha onunla savaşmadan zelil ve rezil olduk. Hayber'e gönderdiğimiz elçimizi ele geçirdiler, o da bize kimsenin yapmadığını yaptı ve hakkımızdaki bütün bildiklerini söyledi." dedi. "Kim bu?" diye sordum, Veber: "Kardeşimin oğlu... Biz araplar içinde ondan daha cesur bir genç olmaz sanırdık" dedi. Ben dedim ki: "Görüyorum ki, Muhammed'in işi gittikçe büyüdü, korkusuz ve yenilmez oldu. Kureyş'e yapacağını yaptı ve gereği gibi savaştı ve çökertti. Sonra, Kaynuka, Beni Nadir, Kurayza gibi surlarla korunan Yesrib'deki kaleleri savaştı ve çökertti...Ta ki, işte şu Hayber'e gelinceye kadar...". Bunun üzerine Veber bana: " İşte bundan korkma! Orada ne adamlar var. Kendilerini her türlü saldırıdan koruyacak surları ve bitmeyen suları var. Muhammed onlara asla yaklaşamaz. O kendi yurdunda bile onlarla başedemez." dedi. "Bu senin görüşün mü?" diye sordum. "Bu onların görüşü" dedi. (Vakidi, 1965:II, 563.)

Seriyye komutanı Ali b. Ebi Talib, Beni Sa'd b. Bekirlerin yurdunda üç gün bekledi. Her hangi bir değişiklik, gelen giden olmayınca, ganimet olarak alınam malları, beşte birini Hz. Peygamber için ayırdıktan sonra, kalanını seriyyeye katılan askerler arasında taksim etti. Bu arada, Hafide adındaki bir deveyi Rasulullah için özel olarak ayırdı. (Vakidi, 1965:II, 563.; İbn Sa'd, 1985:II, 90.) Böylece her hangi bir çatışma olmadan sefer tamamlanmıştı. (Vakidi, 1965:II, 563.; İbn Sa'd, 1985:II, 89-90; Belazüri, I, 378.)

2.1.11 ZEYD B. HARİSE (II. VADİ'L-KURA) SERİYYESİ:

Zeyd b. Harise, Vadi'l-Kura'ya seriyye komutanı olarak ikinci kez, hicretin altıncı yılı Ramazan ayında Beni Fezareler üzerine gönderilmiştir. Seriiyenin gönderilmesi, iki sebepten dolayı olmuştur: Birincisi; Uyeyne b. Hisn el-Fezari idaresindeki, Gatafan ve Beni Fezarelerden müteşekkil kırk süvari, Gabe yaylımında bulunan Hz. Peygamber'in sağmal develerini sürüp götürmüş, bu esnada Ebu Zerr Gıfari'nin oğlu ve develerin çobanı da şehid edilmişti. Bunun üzerine Hz. Peygamber, Gabe veya Zü-Kared gazvesine çıkmış ancak saldırganlar yakalanamamıştı. (Bkz: İbn Sa'd, 1985:II, 90; Belazüri, I, 348; İbn Seyyidünnas, 1982:II, 87.)

Yakubi'nin rivayetine göre, bu saldırganları Medine'ye yollayan, Beni Fezarelerden Rebia b. Bedr'in kızı ve Malik b. Huzeyfe b. Bedr'in karısı olan Ümmü Kırfe namıyla meşhur, Fatıma binti Rebia b. Bedr idi. (Taberi, 1879: Tarih, II, 642; İbnü'l-Cevzi, 1975: Telkihu Fühumi Ehli'l-Eser fi Fününi'l-Meğazi ve's-Siyer, 63.) Ümmü Kırfe, kendi kabilesinden kırk kişiyi, Medine'ye saldırmak ve Hz. Peygamber'i öldürmek kasdıyla görevlendirmişti. (Yakubi, Tarih, II, 71.) Belazuri de, on iki tane erkek çocuk sahibi olan Ümmü Kırfe'nin, insanları Rasulullah'ın üzerine kıskırttığını haber vermektedir. (Belazuri, 1956:I, 378.) Rasulullah, onun hakkında "Allahım, onun oğullarını kaybettir!" diye beddua etmişti. (Ebu Nuaym, 468; Suyuti, Hasais, II, 69.)

İkincisi; Zeyd b. Harise ashabdan bir kısım arkadaşlarıyla birlikte, zahiri görüntüsü ticaret olan, Şam yolculuğuna çıkmıştı. Bu yolculuk sırasında Beni Fezarelerden bir grup tarafından yollarının kesilip, Zeyd b. Harise ve arkadaşları kuşatılarak Zeyd'in ağır yaralı olarak kurtulduğu olayda, arkadaşları şehid edilmiş (İbn Hişam, III-IV, 617; Taberi, 1879: II, 643; İbnü'l-Esir, II, 209.), beraberlerinde götürdükleri malları da alınmıştı. (Vakidi, 1965:II, 564; İbn Sa'd, 1985:II, 90; Halife b. Hayyat, Tarih, 77.)²³⁷ Zeyd, bu olaydan sonra, Beni Fezarelerle çarpışmadıkça ve bu olayın intikamını almadıkça, yıkanmayacağına ve koku sürünmeyeceğine dair yemin etmiş, Hz. Peygamber'den kendisini Beni Fezareler üzerine göndermesini beklemişti. (İbn Hişam, III-IV, 617; Taberi, 1879: II, 643; İbnü'l-Esir, II, 209.)

Zeyd b. Harise'nin yaraları iyileşince, Hz. Peygamber, emrine büyükçe bir süvari birliği ve bir klavuz vererek, Beni Fezareler üzerine gönderdi. Seriyeye komutanına, her zaman ki mutad talimatı olarak, gündüzleri gizlenip, geceleri hareket etmeleri talimatını vererek Medine'den uğurladı. (Vakidi, 1965:II, 564; İbn Sa'd, 1985:II, 90; Taberi, 1879: II, 643.) Kaynakların bir kısmı, seriyeyi doğrudan Ümmü Kırfe üzerine sevk edilmiş gibi göstermektedir (İbn Habib, 119; İbn Hibban, es-Siretü'n-Nebeviyye ve Ahbaru'l-Hulefa, 271; İbnü'l-Cevzi, 1975: Telkihu Fühumi Ehli'l-Eser fi Fününi'l-Meğazi ve's-Siyer, 63.) ki, bir açıdan doğrudur. Zira, Beni Fezareleri de Hz. Peygamber'in aleyhine kıskırtan bizzat Ümmü Kırfe'dir.

Seriyenin Medine'den ayrılışı, hicretin altıncı yılı Ramazan ayında olmuştur. (Vakidi, 1965:II, 564; İbn Sa'd, 1985:II, 90; Belazuri, I, 378; Taberi, 1879: Tarih, II, 642; İbnü'l-Esir, II, 209.) Halife b. Hayyat bu seriyeyi, beşinci senede gönderilen seriyeler arasında zikretmiştir. (Halife b. Hayyat, Tarih, 77)

²³⁷ Zeyd b. Harise'nin Şam yolculuğunu, istihbarat seriyeleri kısmında ele alıyoruz.

Beni Fezare, işlediği suçun farkında olduğu için olsa gerek, hergün konakladıkları yere Medine tarafından gelen yol üzerindeki yüksekçe bir tepe üzerinde, bir günlük mesafede gözcü bulunduruyorlar (İbn Sa'd, 1985:II, 90.) ve gözcü, "gelen-giden yoktur, artık rahatça uyuyabilirsiniz" dedikten sonra uyuyorlardı. (Vakidi, 1965:II, 564.)

Zeyd b. Harise komutasındaki İslam askeri birliği, gece yürüyüşü esnasında, klavuzları olmasına rağmen, yollarına kaybettiler ve farklı bir yola saptılar. (Vakidi, 1965:II, 564.) Böylece farklı bir yoldan Beni Fezarelerin yurduna geldiler. Muhtemelen bu sayede, Beni Fezare seriyenin gelişinden önceden haberdar olmasına rağmen onların gelişini farkedememişti.

Beni Fezare'nin konakladıkları yere geldiklerinde Zeyd b. Harise, ani baskın yapmak için gizlendi. Bu sırada askerlerine yanından uzaklaşmamalarını ve kendisi tekbir getirdiği zaman onların da yükses sesle tekbir getirmelerini istedi. Saldırı hazır oldukları zaman, Zeyd b. Harise tekbir getirdi, diğerleri de tekbir getirerek düşman üzerine ansızın saldırdılar. (Vakidi, 1965:II, 565; İbn Sa'd, 1985:II, 90.)

Bu baskın esnasında, Kays b. el-Musahhar, Beni Fezare'den, Mes'ad b. Hakme b. Malik'i öldürdü. Vakidi, Beni Fezareli'yi öldürenin, Seleme b. el-Ekva' ²³⁸ olduğunu rivayet ediyor. (Vakidi, 1965:II, 565.) Ümmü Kırfe ve kızıyla birlikte, (Vakidi, 1965:II, 565; İbn Habib, 119.) Abdullah b. Mes'ade de esir alındı. (İbn Hişam, III-IV, 617) ²³⁹ Yine Vakidi'ye göre, Ümmü Kırfe'nin kızı, Cariye binti Malik'i esir alan da Seleme b. el-Ekva'dır. (Vakidi, 1965:II, 565.) ²⁴⁰ Seriyeye komutanı Zeyd b. Harise, Kays b. Musahhar'a, Ümmü Kırfe'yi öldürme emrini verdi. O da şiddetli bir ölümle onu cezalandırdı. (İbn Sa'd, 1985:II, 90; Belazüri, I, 378; Taberi, 1879: II, 643.) Diğer iki esir, Ümmü Kırfe'nin kızı ve Abdullah b. Mes'ade ise Medine'ye getirildi. (İbn Hişam, III-IV, 617.)

İbn Sa'd'ın öldürülen ve esir alınanlarla ilgili rivayeti, İbn Hişam'ınki ile çelişmektedir. İbn Hişam'a göre iki kişi öldürülmüş, iki kişi esir olarak Medine'ye götürülmüştür. İbn Sa'd'a göre ise, Beni Fezare'den üç kişi öldürülmüş, bir kişi esir olarak Medine'ye götürülmüştür. Ona göre öldürülenler; Ümmü Kırfe (Halife b. Hayyat, Tarih, 77.),

²³⁸ İbn Sa'd, Seleme b. el-Ekva'ı, "Mesleme b. el-Ekva' " olarak zikrediyor. II, 90.

²³⁹ Vakidi'ye rivayetine göre, Ümmü Kırfe'nin kızı, Cariye binti Malik b. Huzeyfe'yi esir alan, Seleme b. el-Ekva'dır. Medine'ye geldiğinde, Hz. Peygamber'in "Sen bir kadın esir almışsın" diye sormasına karşılık, "Ben onu, Beni Fezare'nin elindeki esirlerin kurtulmasına bedel olarak elimde tutuyorum" demişti. Ancak onu Hz. Peygamber'e hediye etti. Rasulullah da Cariye'yi. Hazn b. Ebi Vehb'e verdi. (Vakidi, 1965:II, 565; İbn Sa'd, 1985:II, 90.)

²⁴⁰ İbn Hibban da aynı görüştedir. (Bkz: İbn Hibban, es-Siretü'n-Nebeviyye ve Ahbaru'l-Hulefa. 271.)

Abdullah b. Mesade ve Nu'man adında bir başka Beni Fezareli'dir. Esir olarak Medine'ye gönderilen ise Ümmü Kırfe'nin kızı Cariye b. Malik'dir. (İbn Sa'd, 1985:II, 90.)²⁴¹

Zeyd b. Harise, seriyeye dönüşünde doğrudan Rasulullah'ın evine giderek kapısını çaldı. Hz. Peygamber, elbisesini düzeltir bir vaziyette kapıyı açtı. Zeyd'i kucaklayarak öptü ve neler olduğunu sordu. O da, Allah'ın yardımına ve zaferine ulaştıklarını haber verdi. (Vakidi, 1965:II, 565; İbn Sa'd, 1985:II, 90.)

Böylece, Zeyd b. Harise komutasındaki dış güvenlik seriyyesi, görevini bihakkın yerine getirmiş ve zayıat vermeden Medine'ye dönmeyi başarmıştı.²⁴²

2.1.12 ÖMER B. HATTAB (TÜREBE) 243 SERİYYESİ:

Türebe'de konaklayan, Hevazinlerden Beni Sa'd b. Bekr, Sakıf b. Münebbeh b. Bekr, Beni Nasr b. Muaviye b. Bekr ve Beni Cüşem b. Muaviye b. Bekr kabilelerinin müslümanlara düşmanlık yapmak üzere biraraya geldiklerini (Belazuri, 1956:I, 379.) haber alan Hz. Peygamber, Ömer b. Hattab'ın emrine otuz kişilik bir askeri birlik vererek, hicretin yedinci yılı 244 Şaban ayında, Hevazinler üzerine gönderdi. (Vakidi, 1965:I, 5; II, 722; İbn Sa'd, 1985:II, 117; Belazuri, 1956:I, 379; İbn Habib, 119; Belazuri, 1956:I, 379; Taberi, 1879: III, 22; İbn Seyyidünnas, 1982:II, 188; Zehebi, 1990: 355; Diyarbekri, 1283:II, 60; Halebi, 1980:III, 191.)

Seriyeye Beni Hilal'den bir de klavuz görevlendirdi. (Vakidi, 1965:II, 722; İbn Sa'd, 1985:II, 117; Taberi, 1879: III, 22;; İbn Seyyidünnas, 1982:II, 188 Zehebi, 1990: 355; Diyarbekri, 1283:II, 60.) Muhtemelen bu klavuzu Beni Hilal'den olması sebebiyle görevlendirmişti, zira Türebe bu kabilenin yurdu idi. Dolayısıyla o bölgeyi en iyi bilen onlardan birisi olacaktı.

²⁴¹ Abdullah'ı da, "Ubeydullah" olarak zikrediyor.

²⁴² Burada bir teferruat bilgiyi de zikretmek gerekebilir: Taberi ve İbnü'l-Esir'in rivayet ettikleri ikinci bir habere göre, bu seriyyenin komutanı Ebu Bekir b. Ebi Kuhafe'dir. Biz seriyyenin Zeyd b. Harise komutasında sevk edildiğini rivayetini tercih ettik.

²⁴³ Türebe: Mekke'den San'a ve Necran'a giden yol üzerinde, Mekke'ye altı gecelik mesafede, büyük bir vadidir. Taif'deki Serat'tan başlar, Necd'e kadar devam eder. Bir baştan bir başa yirmi günde gidilebilir. Çevresinde Yesum ve Ferkad dağları vardır. Çeşitli meyva ve hurma bahçeleri vardır. Beni Hilal ve Amir b. Rabiaların yurdu. (Vakidi, 1965:I, 5; İbn Sa'd, 1985:II, 116; Yakut, Mucem, II, 21.)

²⁴⁴ İbn Habib, seriyyenin gönderiliş tarihini, hicretin beşinci yılı olarak vermektedir. (İbn Habib, 119.)

Seriyye, Hz. Peygamber'in talimatı gereği, gündüzleri gizlenip, geceleri yol almak suretiyle Hevazinlerin toplandığı yere kadar geldiler. Ancak, seriyyenin gelişini önceden haber alan bedeviler yurtlarını bırakıp kaçmışlardı. (Vakidi, 1965:II, 722; İbn Sa'd, 1985:II, 117; Taberi, 1879: III, 22; İbn Seyyidünnas, 1982:II, 188 ; Zehebi, 1990: 355; Diyarbekri, 1283:II, 60.)

Seriyye komutanı Ömer b. Hattab, Hevazinlerden kimseyi bulamadı (İbn Sa'd, 1985:II, 117; Zehebi, 1990: 355.), dolayısıyla her hangi bir çatışma olmadı. (Taberi, 1879: III, 22; Belazuri, 1956:I, 379; İbn Seyyidünnas, 1982:II, 188.) Orada bulabildiği Hevazinlere ait hayvanları ganimet olarak aldıktan sonra Medine'ye dönmek üzere oradan ayrıldı. (Vakidi, 1965:II, 722.)

Medine'ye dönüş sırasında, Medine'ye altı mil uzaklıkta bulunan (Halebi, 1980:Sire, III, 191.) Cedr mevkiine geldiklerinde seriyyenin klavuzu olan şahıs, "Kuraklık sebebiyle yurtlarını terkedip, buldukları yere gelmiş bulunan Beni Has'amları bırakacak mısınız?" diye, seriyye komutanından, Hevazinlerin bulamamış olmanın yerine, Beni Has'amların üzerine gitmesini istemişti. Ancak Hz. Peygamber'in emirlerinin maksadını ve sınırını çok iyi kavramış olan seriyye komutanı Ömer b. Hattab, "Rasulullah bana Türeb'de bulunan Hevazinlerle savaşmamı emretti, bunlarla savaşmama değil" diyerek onun isteğini reddetti ve Medine'ye doğru yoluna devam etti. (Vakidi, 1965:II, 722; Zehebi, 1990: 355; Halebi, 1980:III, 191.)²⁴⁵

2.1.13. EBU BEKİR B. EBİ KUHAFA (NECD) SERİYYESİ:

Bu seriyye de, kaynaklarda hakkında az bilgi bulunan seriyyelerden biridir. Bu konuda rivayet edilen haberler de çoğunlukla Vakidi'den ve Seleme b. el-Ekva' tarihiyle rivayet edilmiştir. (Vakidi, 1965:II, 722.)

Seriyyenin gönderiliş tarihi, hicretin yedinci senesir, Şaban ayıdır. (İbn Seyyidünnas, 1982:II, 188.)

Hz. Peygamber, bir önceki seriyye ile aynı ay içinde, yani hicretin yedinci yılı Şaban ayında, Ebu Bekir es-Sıddık komutasında bir seriyyeyi, Dariyye mevkiinde bulunan Necd'e sevketti. (Vakidi, 1965:I, 5; İbn Sa'd, 1985:II, 117; Belazuri, 1956:I, 379.)

²⁴⁵ Hz. Ömer'in bu tavrı, bir kez daha seriyyelerin hedefinin rastgele önüne gelen kabileye saldıran ve mallarına el koyan bir çapulcu hareketi gibi değerlendirilemeyeceğini, bilakis planlı, programlı ve kendilerine karşı hazırlanan düşmanca planlara karşı düzenlenen askeri hareketler olduğunu açık bir biçimde ortaya koymuştur.

Seriyyenin kimlere karşı düzenlendiği konusunda, kaynaklarda bir karışıklık sözkonusudur. Bu seriyye ile, Zeyd b. Harise komutasında gönderilen II. Vadi'l-Kura seriyyesi karıştırılmış, Ebu Bekir'in gönderildiği seriyyenin o seriyye olduğu da rivayete edilmiştir. ²⁴⁶ Dolayısıyla, Beni Fezare veya Beni Kilab üzerine gönderildiği rivayet şeklinde iki farklı rivayet mevcuttur. ²⁴⁷ Bu konuya mezkur seriyyenin anlatıldığı yerde ayrıca değinilmiştir. ²⁴⁸

İbn Seyyidünnas, Diyarbekri ve Halebi, bu seriyyenin Necd'de bulunan Beni Kilab üzerine sevk edildiğini belirtmektedirler. ²⁴⁹ Ancak gönderiliş sebebi üzerinde bu iki kaynaktan da her hangi bir rivayete rastlayamadık. Bununla birlikte, bu konuda Seleme'den gelen rivayet, ciddi bir çatışma olacak kadar bir düşman hazırlığının üzerine sevk edildiğini işaret etmektedir. ²⁵⁰

İbn Sa'd'ın Seleme b. el-Ekva'dan rivayet ettiğine göre, Seleme şöyle demişti: " Rasulullah Ebu Bekr'i gönderdiği zaman ben de onunla beraber seriyye katılmış ve savaşmışım. Müşriklerden bir grub bize saldırmış biz de onlarla savaşmıştık. (Vakidi, 1965:II, 722; İbn Sa'd, 1985:II, 117; Taberi, 1879: III, 22; İbn Seyyidünnas, 1982:II, 188 ; Diyarbekri, 1283:II, 60; Halebi, 1980:III, 191.) O gün bizim parolamız: emit, emit idi. Ben o gün müşriklerden yedi kişi öldürmüştüm." (Vakidi, 1965:II, 722; İbn Sa'd, 1985:II, 117.) Belazuri ve Diyarbekri'nin rivayetlerinden, bu seriyyede ciddi bir çatışma olduğunu, bedevilerden bir çok kişinin öldürüldüğünü ve birçoğunun da esir alındığını öğreniyoruz. ²⁵¹

2.1.14. BEŞİR B. SA'D (FEDEK) SERİYYESİ:

Hz. Peygamber'in dış güvenlik seriyyeleri adı altında incelediğimiz bu seriyyelerdeki ana hedeflerinden biri de, Hendek gazvesinde Mekkeli müşriklerle ittifak yapan bedevileri bu davranışlarından dolayı bir anlamda cezalandırmak, bir anlamda baskı kurarak daha uzaklara gitmelerini temin etmektir, böylece muhtemel benzeri bir olayda aynı tavrı takınmalarını engellemektir.

²⁴⁶ Bkz: İbn Sa'd, 1985:II, 119; Taberi, 1879: II, 643; İbnü'l-Esir, II, 209; Zehebi, 1990: 355..

²⁴⁷ Bkz: İbn Seyyidünnas, 1982:II, 188

²⁴⁸ Bkz: 2.1.11.

²⁴⁹ Bkz: İbn Seyyidünnas, 1982:II, 188 ; Diyarbekri, 1283:II, 60; Halebi, 1980:III, 191.

²⁵⁰ Bkz: Taberi, 1879: III, 22.

²⁵¹ Belazuri, 1956:I, 379;Diyarbekri, 1283:II, 60.

Beşir b. Sa'd'ın seriyyesi de, bu gayeyi gerçekleştirmeye matuf seriyyelerden biridir. Hendek gazvesinde Kureys'le birlikte hareket ederek, Haris b. Avf'ın komutasında dört yüz kişi ile ahzab kuvvetleri arasında yer alan bedevi kabilelerden biri de Beni Mürre idi. Bunlar Fedek civarında konaklıyorlardı.

Hz. Peygamber, Beşir b. Sa'd'ın emrine otuz kişilik bir askeri birlik vererek, hicretin yedinci yılı Şaban ayında, Beni Mürre'nin bulunduğu Fedek'e sevketti. (Vakidi, 1965:II, 723; İbn Sa'd, 1985:II, 119; Belazuri, 1956:I, 379; Taberi, 1879: III, 22; İbn Seyyidünnas, 1982:II, 196; Diyarbekri, 1283:II, 60.)

Seriyye Beni Mürre'nin yurduna yaklaşıncı onlara ait davar çobanlarına rastladı ve kabilenin nerede olduğunu sordu. Onlar da, vadilerinde olduklarını söylediler. O sırada Mürre oğulları kuraklık yüzünden kışlık vadilerine çekilmişlerdi. Onların uzakta olduğunu anlayan Beşir b. Sa'd, orada yaylımda bulunan hayvanlarını alarak Medine'ye doğru sürüp götürdü. (Vakidi, 1965:II, 723; İbn Sa'd, 1985:II, 119; İbn Seyyidünnas, 1982:II, 196; Diyarbekri, 1283:II, 60.)

Hayvanların çobanlarının, seriyyenin baskınına kabilelerine haber vermesi üzerine, Mürre oğulları çok sayıda adamıyla seriyyeyi takip ettiler ve gece karanlığında bir tepe üzerinde onlara kavuştular. Çatışma sabaha kadar karşılıklı ok atarak devam etti, ancak sabahleyin seriyyede bulunanların okları tükendi. Düşmanlar etraflarını kuşattılar ve birçoğunu şehid ettiler. (Belazuri, 1956:I, 379; Taberi, 1879: III, 22; Zehebi, 1990: 355.; Diyarbekri, 1283:II, 60.) Beni Mürreliler, deve ve davarlarını alarak yurtlarına geri döndüler. Müslümanlardan kurtulmayı başarabilenler ise Medine'ye döndü. Seriyye komutanı Beşir b. Sa'd da ayağından yaralanmış ve baygın düşmüştü. (İbn Sa'd, 1985:II, 119; İbn Seyyidünnas, 1982:II, 196.) Onun öldüğünü zannederek bırakıp gitmişlerdi. (İbn Seyyidünnas, 1982:II, 196.) Beşir b. Sa'd, akşam olunca yaralı olarak Fedek'e kadar gitti, orada bir yahudinin yanında yaraları iyileşinceye kadar günlerce kaldı (Belazuri, 1956:I, 379.) ve yaraları iyileşip yol yürüyecek hale gelince Medine'ye döndü. (Vakidi, 1965:II, 723; Taberi, 1879: III, 22; Zehebi, 1990: 355.)

Seriyyeden sağ kurtularak Medine'ye gelip başlarına gelen musibeti Rasulullah'a haber veren, Ulbe b. Zeyd el-Harisi olmuştu. (Vakidi, 1965:II, 723; İbn Sa'd, 1985:II, 119; İbn Seyyidünnas, 1982:II, 196.)

Vakidi'den öğrendiğimize göre, Rasulullah, Beşir b. Sa'd komutasında gönderdiği seriyyenin başına gelenleri öğrendikten sonra, Zübeyr b. el-Avvam'ı yanına çağırdı,

emrine ikiyüz kişilik bir seriyye ve bir de sancak vererek, Beşir b. Sa'd seriyyesinin başına gelenlerin hesabını sormak üzere Beni Mürre üzerine gitmelerini emretti. Zübeyr b. el-Avvam'a şöyle buyurdu: " Beşir ve arkadaşlarının şehid edildikleri yere kadar git, Allah eğer sana zafer verecek olursa, onlardan hiçbirini bırakma." (Vakidi, 1965:II, 723.) O sırada, Galib b. Abdullah komutasında, Meyfea'ya gönderilmiş olan seriyye muzaffer olarak Medine'ye dönünce, Hz. Peygamber, Zübeyr b. el-Avvam'ı göndermekten vazgeçti ve ona Medine'de kalmasını söyleyerek, hazırlanmış olan ikiyüz kişilik seriyyenin başına komutan olarak Galib b. Abdullah'ı görevlendirdi. (Vakidi, 1965:II, 723.) Bu seriyyeye Üsame b. Zeyd'le birlikte, Beşir b. Sa'd seriyyesinden sağ olarak kurtulmayı başaran Ulbe b. Zeyd'de asker olarak katılmışlardı. (Vakidi, 1965:II, 723.)

2.1.15. GALİB B. ABDULLAH (MEYFEA) 2⁵² SERİYYESİ:

Bu seriyyenin gönderilme sebebi, Beni Uval ve Salebe'nin Medine yaylımında müslümanlara ait develeri yağmalamaları ile başlayan ve önce Zatur-rika gazvesi, arkasından iki kez Zül-Kassa seriyyeleri ve Zeyd b. Harise komutasındaki Tarif seriyyesi ile devam eden, ancak etkili sonucun elde edilemediği için önceden beri devam edegelen bir mücadelenin devamı mahiyetindedir.

Ayrıca, Gatafanlara mensub bulunan Beni Uval ve Salebe'nin Hayber yahudilerinin yardımına koşmaları da, onların fırsat bulduklarında düşmanlıklarını devam ettirdiklerinin bir göstergesi olmuştu.

Bütün bu sebeplerden dolayı Hz. Peygamber, hicretin yedinci yılı Ramazan ayında, (Belazuri, 1956:I, 379; İbn Seyyidünnas, 1982:II, 196.) Galib b. Abdullah komutasındaki, yüzotuz kişilik seriyyeyi, Beni Uval ve Salebe kabilelerinin bulunduğu Meyfea'ya göndermişti. (Vakidi, 1965:I, 5; II, 726; İbn Sa'd, 1985:II, 119; İbn Seyyidünnas, 1982:II, 196; Diyarbekri, 1283:II, 61.) Belazuri'ye göre, seriyye Beni Sa'd b. Zibyan üzerine gönderilmişti. 2⁵³

Bu seriyyeye klavuz olarak, Küdr gazvesinde esir alınıp (Vakidi, 1965:I, 183.), müslüman olunca azad edilmiş olan Habeşli Yesar görevlendirilmiştir. (Vakidi, 1965:I, 726; İbn Sa'd, 1985:II, 119; İbn Seyyidünnas, 1982:II, 196.) Yesar'ın bu seriyyede

2⁵² Meyfea: Necd taraflarında Nahl vadisinin arka tarafında, Nakre istikametindedir. Medine'ye uzaklığı sekiz beriddir. Beni Uval ve Beni Abd-i Salebe'nin yurtlarıdır. Burada bulunan Meyfea suyundan dolayı bu adı almıştır. (Vakidi, 1965:II, 727; İbn Sa'd, 1985:II, 119; İbn Seyyidünnas, II, 147; Semhudi, Vefa, IV, 1317.)

2⁵³ Bkz: Belazuri, 1956:I, 379.

klavuz olarak gönderilmesi kendi arzusu ile olmuştu. Rasulullah'a, kendisinin Beni Abd b. Salebelerin yurduna baskın yapılabilecek gizli yolları bildiğini ve onlara gönderilecek seriyyeyi kendisiyle birlikte göndermesini istemişti. Onun bu arzusu üzerine, Hz. Peygamber, Galib b. Abdullah seriyyesinde klavuz olarak onu görevlendirmiştir. (Vakidi, 1965:II, 726; İbn Sa'd, 1985:II, 119.)

Seriyye, Yesar'ın klavuzluğunda zor ve sıkıntılı bir yolculuk geçirmişti. Hatta bu yolculuk sırasında azıkları tükenmiş, ellerinde bulunan hurmaları sayarak yemeye başlamışlardı. Öyle ki, yolculuk uzadıkça, Yesar'ın İslam'ından şüphelenmeye, bir tuzağa düşürülme endişesine bile kapılmışlardı. Ta ki, selden oyulmuş bir çukura geldiklerinde, Yesar tekbir getirdi ve arzu ettikleri yere ulaştıklarını müjdeledi. (Vakidi, 1965:II, 726.)

Önce, seriyyenin komutanı Galib b. Abdullah ve klavuz Yesar gizlice kabilenin bulunduğu yerin yakınına kadar sokuldular. Öyle ki, halkın ayak seslerini ve sağılan sütlerin şırıltısını duyacak kadar yaklaştılar. Durumlarını baskın için uygun olduğu bir anda, daha önce anlaştıkları gibi, seriyye komutanının tekbiri ile diğerleri de hep birden tekbir getirerek, ani bir baskınla düşman üzerine saldırdılar. Bu baskın esnasında kabilenin önde gelenlerinden birkaç kişi öldürüldü. (Vakidi, 1965:II, 726; İbn Sa'd, 1985:II, 119; İbn Seyyidünnas, 1982:II, 196; Diyarbekri, 1283:II, 61.)

Galib b. Abdullah, muhtemelen Rasulullah'ın talimatı gereği, kaçanların takip edilmesini istemedi. Bu nedenle esir de almamışlardı. Sonuçta, bedevilere ait orada bulunan hayvanları alıp tekrar Medine'ye dönmek üzere yola koyuldular. Dönüş yolculuğunda gece, Meyfea denilen su başına da uğramışlardı. (Vakidi, 1965:II, 726; İbn Sa'd, 1985:II, 119.)

İbn Sa'd'dın haber verdiği göre, bu seriyyeye katılmış olan Üsame b. Zeyd, bir kişiyi, "La ilahe illallah" diyerek müslüman olduğunu açıkladığı halde öldürmüş, bu durumu da, Medine'ye döndüğünde Rasulullah'a bildirmişti. O da, "Doğru veya yanlış söylediğini kalbini yardım da mı öğrendin?" diyerek yaptığı davranıştan dolayı Üsameyi kınamıştı. ²⁵⁴ Bunun üzerine Üsame, o günden sonra "La ilahe illallah" diyen hiçkimseyi öldürmediğini söylemiştir. (İbn Sa'd, 1985:II, 119; İbn Seyyidünnas, 1982:II, 196.)

İbn Hişam bu olayı, Galib b. Abdullah'ın, bu seriyyenin dönüşünde Fedek'de bulunan Beni Mürre üzerine gönderildiği seriyyeyi anlatırken zikretmiştir. ²⁵⁵ Taberi de, bu

²⁵⁴ Bkz: İbn Sa'd, 1985:II, 119; İbn Seyyidünnas, 1982: II, 196; Diyarbekri, 1283: II, 61.

²⁵⁵ Bkz: İbn Hişam, III-IV, 623.

seriyye ile, Galib b. Abdullah'ın Beni Mürre üzerine sevk edildiği Fedek seriyyesini, ikisini de ayrı ayrı zikretmesine rağmen karıştırmıştır. ²⁵⁶ Çünkü, Meyfea, Beni Mürrelerin yurdu değil, Beni Abd b. Salebelerin yurdu. Dolayısıyla, Meyfea'ya giden seriyye Beni Mürre üzerine değil, Beni Abd b. Salebe üzerine sevk edilmiş olacaktır. Taberi de Üsame b. Zeyd olayının, Beni Mürre üzerine gönderilen seriyyede olduğunu zannetmiştir. ²⁵⁷

2.1.16. BEŞİR B. SA'D (CİNAB) ²⁵⁸ SERİYYESİ:

Dış güvenlik seriyyelerinden biri de, Beşir b. Sa'd komutasında gönderilen üç yüz kişilik büyük bir seriyye olan, Cinab seriyyesidir. Hicri yedinci yıl seriyyelerinden olan bu askeri birlik, Hz. Peygamber'in aldığı bir istihbarat üzerine, Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer'le yaptığı istişare sonucu gönderilmiştir. (İbn Sa'd, 1985:II, 120; Belazuri, 1956:I, 379; Taberi, 1879: III, 23; İbnü'l-Esir, II, 226; İbn Seyyidünnas, 1982:II, 191; Zehebi, 1990: 451; Halebi, 1980:III, 194.)

Vakidi'nin Abdullah b. Zeyd'den rivayet ettiğine göre, Hz. Peygamber'e Hayber gazvesinde klavuzluk yapmış olan, ²⁵⁹ Eşca' kabilesinden Husayl b. Nuveyre Medine'ye geldiği bir gün Rasulullah'ın yanına uğramıştı. Rasulullah ile görüşmesinde, Gatafanların Medine üzerine saldırı hazırlıklarını haber vermişti. (Vakidi, 1965:II, 727; Taberi, 1879: III, 23 İbnü'l-Esir, II, 226; Zehebi, 1990: 451; Halebi, 1980:III, 194.) Bu konuşma, civar kabilelerin Müslümanlar hakkındaki kötü niyetlerini ve dış güvenlik seriyyelerinin gönderilme sebeplerini açıkça ortaya koymaktadır.

Hz. Peygamber'in haber alma kaynakları ve metodu açısından önemli olduğunu düşündüğümüz, Husayl ile aralarında geçen konuşmayı, Vakidi Meğazi'sinde şu şekilde zikretmiştir:

Rasulullah, Husayl b. Nuveyre'ye:

-*"Nereden geliyorsun Ya Husayl?"*

-*"Cinab'dan geliyorum".*

-*"Geldiğin yerde durum nasıl?"* Husayl geldiği yerdeki durumu şöyle anlattı:

²⁵⁶ Bkz: Taberi, 1879: III, 22-23.

²⁵⁷ Bkz: Taberi, 1879: III, 22.

²⁵⁸ Cinab: Medine ile Feyd arasında, Gatafanların topraklarında, Beni Fezare'nin yurtlarından. (İbn Seyyidünnas, 1982: II, 192; Zürkani, Şerhu'l-Mevahib, II, 252; Yakut, Mucem. II. 164.)

²⁵⁹ Bkz: Taberi, 1879: III, 23; İbnü'l-Esir, II, 226; Zehebi, 1990: 451.

-*"Cinab'da Gatafanları toplanmış bir halde bıraktım. Uyeyne onlara, "İster siz buraya gelin, ister biz sizin yanınıza gelelim" diye haber göndermiş, onlar da "Sen bizim yanımıza gel de, birlikte Muhammed'in üzerine yürüyelim" diye karşılık vermişler. Onlar ya seni, ya da etrafındaki arkadaşlarından bazılarını (öldürmek) istiyorlar"* dedi. (Vakidi, 1965:II, 728; Taberi, 1879: III, 23 İbnü'l-Esir, II, 226; Zehebi, 1990: 452.)

Hz. Peygamber, Husayl'dan öğrendiği bu bilgiler üzerine, Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer'i yanına çağırarak, aldığı haberi bildirdi. Ne yapılması gerektiği konusunda istişare etti. İkisi de, Beşir b. Sa'd'ı göndermesini teklif ettiler. (Vakidi, 1965:II, 728; Zehebi, 1990: 451.)

Beşir b. Sa'd komutasındaki üçyüz kişilik askeri birlik, hicretin yedinci yılı Şevval ayında Medine'den ayrıldı. (İbn Sa'd, 1985:II, 120; Belazuri, 1956:I, 379; Taberi, 1879: III, 23; İbnü'l-Esir, II, 226; İbn Seyyidünnas, 1982:II, 191.)

Rasulullah, Beşir b. Sa'd'ı yanına çağırdı, *kendisine bir sancak verdi* ve hazırlanan üçyüz kişilik askeri birliğin başına komutan olarak görevlendirdi. *Gündüzleri gizlenip, geceleri hareket etmelerini* emretti. (Vakidi, 1965:II, 728; İbn Sa'd, 1985:II, 120; Taberi, 1879: III, 23; Zehebi, 1990: 451; Halebi, 1980:III, 194.) Haberi getiren Husayl b. Nuveyre'yi de beraberinde klavuz olarak görevlendirdi. (Vakidi, 1965:II, 728; Taberi, 1879: III, 23; İbn Seyyidünnas, 1982:II, 191.)

Beşir b. Sa'd komutasındaki İslam askeri birliği, Husayl b. Nuveyre'nin klavuzluğu ile Rasulullah'nın talimatı gereği *gündüzleri gizlenip, geceleri hareket etmek* suretiyle, Hayber'in aşağılarında bulunan (Yakut, Mu'cem, V, 101; Zehebi, 1990: 451.), Selah mevkiine kadar geldiler. Bilahere Selah'dan ayrılarak Gatafanlar'ın konakladıkları yerin yakınında bulunan Cinab mevkiine kadar ilerlediler. (İbn Seyyidünnas, 1982:II, 192.) Oradan da, Fedek'le Vadi'l-Kura arasında bulunan Yümn ve Cebâr mevkiine ulaştılar. (İbn Sa'd, 1985:II, 120) Buraya geldiklerinde seriyyenin klavuzu olan Husayl, seriyye komutanına Gatafanlar'ın yurtlarına yarım günlük veya bir günün üçte biri kadar bir mesafe kaldığını hatırlatarak orada kalmaları gerektiğini söyledi. (Vakidi, 1965:II, 728.)

Bundan sonra takip edilmesi gereken hareket metodu için seriyye komutanı Beşir b. Sa'd'a bir teklif sundu: *"İster siz burada kalarak gizlenin, ben casus olarak gizlice gidip durumlarını araştırayım ve size haberlerini getireyim, isterseniz hep beraber gidelim"* dedi. Seriyye komutanı, Husayl'ın önden gönderilmesini uygun buldu, kendileri de orada gizlenerek beklemeye başladılar. (Vakidi, 1965:II, 728.)

Husayl b. Nüveyre, seriyyenin yanından ayrıldı ve bir müddet kendisinden haber alınamadı. Geri döndüğünde, "Gatafanların yaylım hayvanlarının çok yakında olduğunu, isterlerse önce baskın yaparak hayvanlarını ele geçirip sonra kabilenin üzerine gidebileceklerini " söyledi. (Vakidi, 1965:II, 728.)

Seriyyede bulunanların bir kısmı, önce kabilenin üzerine saldırılmasını isterken, diğer bir kısmı, önce hayvanların bulunduğu yere baskın yapılmasını sonra kabileye baskın yapılmasını istediler. Müzakereler sonunda, önce hayvanların bulunduğu yere baskın yapmaya karar verildi. Gatafanların hayvanlarının bulunduğu yere ani bir baskın yapılarak pekçok hayvan ganimet olarak alındı. (Taberi, 1879: III, 23; İbn Seyyidünnas, 1982:II, 191; Halebi, 1980:III, 194.) Orada bulunan Gatafanın çobanları ise baskın esnasında kaçmışlardı. Çobanlarının baskını haber vermeleri üzerine önce Müslümanlarla çarpışmaya hazırlanan Gatafanlılar, muhtemelen seriyyenin büyüklüğünden çekinerek, bu kararlarından vazgeçerek, buldukları yeri terkedip yurtlarının tepelerine doğru kaçtılar. (Vakidi, 1965:II, 728; İbn Sa'd, 1985:II, 120.)

Beşir b. Sa'd, seriyye ile birlikte Gatafanların konakladıkları yere geldiğinde orada hiç kimseyi bulamadı. Bunun üzerine aldıkları ganimetlerle birlikte Medine'ye geri dönmek üzere yola koyuldular. (Vakidi, 1965:II, 729; İbn Sa'd, 1985:II, 120; İbnü'l-Esir, II, 226; İbn Seyyidünnas, 1982:II, 191; Halebi, 1980:III, 194.)

İslam askeri birliği, Medine'ye dönüş esnasında, giderken uğramış oldukları Selah mevkiine tekrar geldiklerinde, burada Uyeyne b. Hısn'ın casusunu yakalayıp öldürdüler. (Taberi, 1879: III, 23.) Bir müddet sonra da, Uyeyne b. Hısn ve adamlarıyla karşılaştılar. (Vakidi, 1965:II, 729; Belazuri, 1956:I, 379; Taberi, 1879: III, 23; İbnü'l-Esir, II, 226; Zehebi, 1990: 451.) Daha önce de temas edildiği gibi Uyeyne, Medine'ye saldırmak için birlikte hareket etmek üzere Gatafanların bulunduğu yere gitmekteydi. Uyeyne, Gatafanların üzerine giden İslam askeri birliğinden habersizdi. Aralarında bir müddet devam eden çatışmadan sonra, Uyeyne ve adamları bozulup dağıldılar. Kaçmaktan başka bir çare bulamadılar. (Belazuri, 1956:I, 379 İbnü'l-Esir, II, 226; Zehebi, 1990: 451.) Bu esnada onlardan iki esir alınmıştı. Seriyye, Gatafanlardan aldıkları ganimetler ve Uyeyne'nin adamlarından yakaladıkları iki esirle birlikte Medine'ye döndü. (Vakidi, 1965:II, 729; İbn Sa'd, 1985:II, 120; İbn Seyyidünnas, 1982:II, 191; Zehebi, 1990: 451; Halebi, 1980:III, 194.)

Hız. Peygamber, bu seriyyede esir olarak alınan iki kişiyi, müslüman olmaları üzerine serbest bırakarak, yurtlarına dönmelerine izin verdi. (Vakidi, 1965:II, 729; İbn Sa'd, 1985:II, 120; İbn Seyyidünnas, 1982:II, 191; Zehebi, 1990: 451; Halebi, 1980:III, 194.)

Vakidi, bu seriyyenin önünden kaçarak kurtulmayı başaran Uyeyne'nin yolda karşılaştığı Haris b. Avf ile aralarında geçen konuşmayı, seriyyenin devamında, oldukça geniş bir şekilde nakletmektedir. İleride dış güvenlik seriyyelerinden birinin komutanı olacak Uyeyne b. Hısn'ın müslüman olmasına vesile olan bu konuşmanın bir bölümünü buraya almayı uygun gördük:

Haris b. Avf, Uyeyne'ye konuşmanın devamında şöyle demişti:

"Beni Nadir, Beni Kaymuka ve Hendek günü Beni Kurayzaların durumunu sen de açıkça gördün biz de... Bunların hepsi, bütün Hicaz Yahudilerinin en güçlüleri değil miydi? Onların cesaretleri herkesce bilinmiyor muydu? Onlar girilmez kalelere sahiptiler. Bütün Araplar onlara sığınsalardı, onları koruyabilecek güçteydiler. Fakat bunlar yenilip teslim oldukları zaman, kahramanlıklarının ve yiğitliklerinin nasıl yok olduğunu gördün!"

Uyeyne b. Hısn: *"Evet, vallahi öyle"* dedi.

Haris: *"O halde git Muhammede katıl"* deyince, Uyeyne:

"Ben ona tabi olmak isterim, ancak bizden önce ona tabi olanlar, kendilerinden sonra tabi olanlara, "Biz Bedir'e ve diğer savaşlara katıldık" diyerek küçük görecektir" dedi.

"Bu sana göre böyledir" diyen Haris devam ederek: "Eğer ona tabi olmakta biz de öne geçseydik, biz de onun yüce arkadaşlarından olurduk. Ancak sonraya kalan sade biz değiliz. Kendi kavminden de sonraya kalıp, aralarındaki anlaşmayla hala eski halini devam ettirenler (hala müşriklikte devam edenler) var." dedi.

Uyeyne, *"Vallahi anlıyorum"* dedi. Ve her ikisi birlikte Medine'ye hicret etmeye ve Rasulullah'ın yanına gitmek için hazırlandılar. (Vakidi, 1965:II, 730.)

Onlar bu kararı vererek yola koyuldukları sırada, yolda Ferve b. Hübeyre'ye rastladılar. Ferve onlardan bu kararlarını ertelemelerini, Hız. Peygamber'le Kureys'in yaptığı

muahedenin sonucu belli oluncaya kadar Medine'ye gitmemelerini, Kureyş'ten haber getirinceye kadar kendisini beklemelerini tavsiye ederek onları verdikleri bu karardan vazgeçirmişti. Bununla birlikte Ferve'nin Mekke dönüşünde, "Artık Kureyş'in Muhammed'le mücadele edemeyecek durumda olmadığını" söylemesinden sonra, Uveyne b. Hısn, Hicretin sekizinci yılında ve Mekke'nin Fethi'nden önce, Medine'ye giderek Rasulullah'ın huzuruna çıkmış ve müslüman olmuştu. (Vakidi, 1965:II, 730.)

2.1.17. GALİB B. ABDULLAH (KEDİD) 2⁶⁰ SERİYYESİ:

Dış güvenlik seriyyelerinden biri de, Beni Mülevvahlar üzerine gönderilen, Galib b. Abdullah seriyyesidir. Bu seriyye Galib b. Abdullah komutasında sevkedilen ikinci seriyyedir.

Bu seriyyenin gönderilme sebebi de, Medine'yi tehdit eden civar kabilelerden Kinane'ye mensub olan 2⁶¹ Beni Mülevvahlar'ın Medine'ye karşı davranışlarıydı. Hendek gazvesinde Kureyş'le birlik olarak Medine'yi muhasara eden kabilelerden biri de, Kinane'ye mensub boylardı. Beni Mülevvahlar da bu kabilelerden biriydi. Kinane'ye mensub olan ve Medine muhasarasına iştirak eden Beni Bekr, Hudeybiye anlaşması ile Kureyş'in müttefiki olarak saldırmazlık anlaşmasıyla korunmuştu. Beni Mülevvahlar ise bu anlaşmaya dahil olmayarak kendi başlarına kalmışlardı.

Hz. Peygamber, Beni Mülevvahların Medine'ye karşı kalkıştıkları bu davranışlarının hesabını sormak üzere, Galib b. Abdullah komutasında hazırladığı ondokuz kişilik seriyyeyi, hicretin sekizinci yılı Safer ayında Medine'den yola çıkarmıştı. (Vakidi, 1965:I, 6; II, 750; İbn Sa'd, 1985:II, 124; Belazuri, 1956:I, 379; Taberi, 1879: III, 102; İbnü'l-Esir, II, 230.)

Bu seriyyeye iştirak edenlerden birisi olan Cündeb b. Mekis el-Cüheni, seriyye hakkında detaylı bilgiler ihtiva eden rivayetinde şunları haber vermiştir:

"Hz. Peygamber, Galib b. Abdullah'ı benim de içinde bulunduğum 2⁶² bir seriyyenin komutanı olarak, Kedid'de konaklayan Beni Mülevvahlar üzerine gönderdi. Onlar

²⁶⁰ Kedid: Mekke ile Medine arasında bulunan geniş ve sert topraklı bir vadidir. Orada bulunan ve aynı adla anılan bir su da vardır.

²⁶¹ Bkz: İbn Hazm, Cemhere, 180.

²⁶² Burada dikkatlerden uzak tutulabilen bir husus vardır: Vakidi'nin Meğazi'sinde (II, 750), "Feküntü fihim" olan ibare, İbn Sa'd'ın Tabakat'ında (II,124), "feketcbe fihim" olarak yazılmıştır. M. Asım Köksal, İbn Sa'd'daki ibareyi esas alarak, Hz. Peygamber'in seriyye komutanına "Emrini yazılı olarak verdi" şeklinde tercüme etmiştir. Halbuki, Vakidi'nin rivayeti siyak ve sibaka daha

üzerine baskın yapmasını emretti. Medine'den yola çıktık, Kudeyd'e geldiğimizde, Haris b. Malik el-Bersa' ile karşılaşınca onu yakaladık. Haris: "Ben Müslüman olmak isteğiyle Rasulullah'ın yanına gitmek için yola çıkmıştım" diyerek (kurtulmak istedi) Biz de: "Eğer sen Müslüman isen seni bir gece bağlamış olmamız sana bir zarar vermez, ancak böyle değilse, seni kontrol altında tutmuş oluruz" dedik. Onu ipe sıkıca bağladıktan sonra arkadaşlarımızdan Süveyd b. Sahr'ı (Vakidi, 1965:II, 751.)²⁶³ onu beklemesi için geride bıraktık ve ona " Biz gelinceye kadar burada bekle, (Taberi, 1879: III, 102; İbn Kesir, III, 421.) eğer seninle kavga etmeye kalkarsa boynunu vur." (Vakidi, 1965:II, 751; İbn Sa'd, 1985:II, 124.) diye de tenbih ettik.

Bundan sonra yola devam ederek, gün batımında Kedid'e ulaştık. Oraya vardığımızda vadinin bir tarafına saklandık. Arkadaşlarım beni casusları olarak düşman hakkında bilgi toplamak üzere, kabilenin konakladığı yere gönderdi. Oturdıkları yeri görebileceğim bir tepenin en yüksek yerine kadar çıkarak Beni Mülevvahları gözetlemeye başladım. Bu esnada çadırından dışarıya çıkan bir adam beni gördü ve karısına:

"Ben şu tepede bugün, daha önce görmediğim bir karaltı görüyorum. Bir de sen bak bakalım bir şey görecek misin? Bir şeylerimizi çalıp götürən köpekler olmasın." diye seslendi. Hanımı benim bulunduğum tarafa doğru baktı:

"Ben birşey göremiyorum" dedi.

Adam karısından yayını ve oklarını getirmesini istedi, o da yayıyla birlikte iki ok getirdi. Adam oku attı ve ok hiç şaşmadan göğsüme saplandı. Oku çıkarıp yere bıraktım ve hiç hareket etmedim. Adam ikinci okunu da attı. Bu sefer de omuzumdan vurdu. Ben yine o oku da çıkarıp yere bıraktım ve yine hiç hareket etmedim. Bunun üzerin adam, hanımına:

"Eğer o canlı bir şey olsaydı mutlaka hareket ederdi. Sabah olunca git, köpekler onları çiğnemedən oklarımı getir " dedi ve sonra çadırına tekrar girdi.

Onları bir müddet rahatsız etmedik. Hayvanları yaylımdan döndüler, develerini ihdirdiler, kendileri de sükunete çekildiler. Sabaha karşı her taraftan ani bir baskın yaptık. Karşı koyanlarını öldürdük ve diğerlerini esir aldık. Hayvanlarını da yanımıza katarak

uygundur. Cündeb b. Mekis kendisinin seriyyede bulunduğunu teyid için bu sözü söylemektedir. Buradan emirlerin yazılı olarak verildiği gibi önemli bir sonucu bir noktanın varlığı ve yokluğuna bağlamak, kanaatimizce doğru değildir. Bkz. M. Asım Köksal, VIII, 33.

²⁶³ İbn Sa'd, 1985: geride yakalanan kişiyi beklemek için bırakılan nöbetçiyi "Esvcd" olarak zikretmiştir. Bkz: İbn Sa'd, II, 124.

Medine'ye dönmek üzere derhal yola çıktık. Yolda, bıraktığımız arkadaşımızı ve bağladığımız İbn Bersa'yı da alarak hızla yolumuza devam ettik. Bu arada, Beni Mülevvahlardan baskını haber alan başka bir topluluk peşimize düştü. Arkamızdan neredeyse kavuşmak üzereydiler. Aramızda yalnızca Kudeyd vadisi kalmıştı. Ancak o esnada yağın sağanak bir yağmurla oluşan sel, Kudeyd vadisini doldurarak, onlarla aramızda bir engel oldu. Seli aşp da yanımıza kadar gelemediler, sadece karşıdan bizi seyrettiler. Bu sırada biz, Kudeyd vadisindeki Müşellel tepesine sığınmıştık. Daha sonra da yolumuza devam ederek Medine'ye ulaştık." (Vakidi, 1965:II, 751-752; İbn Sa'd, 1985:II, 124-125; Taberi, 1879: III, 102; İbnü'l-Esir, II,230; İbn Kayyim, Zadü'l-Mead, II, 165; İbn Kesir, III, 421.)

Vakidi'nin, Hamza b. Amr Eslemi'nin babasından rivayetine göre, o şöyle demişti: Ben de bu seriyyeye katılmışım. On küsür kişi idik. O gün bizim parolamız: "*emit, emit*" idi. (Vakidi, 1965:II, 752; İbn Sa'd, 1985:II, 125.)

2.1.18 GALİB B. ABDULLAH (FEDEK) SERİYYESİ:

Dış güvenlik seriyyelerinden biri olan ve Galib b. Abdullah komutasında sevk edilenlerin üçüncüsü olan bu seriyye, aynı zamanda bir başka yönü ile Ebu Ubeyde b. el-Cerrah komutasında Zü'l-Kassa'ya gönderilen seriyye ile benzerlik arz etmektedir. Her ikisi de, İslam askeri birliğinin düşman tarafından yenilmesi, seriyyedekilerin çoğunun şehid edilmesi neticesinde, Hz. Peygamber'in, bunların intikamını almak ve suçluların cezasını vermek üzere görevlendirdiği seriyyelerdir.

Hicretin yedinci yılı Şaban ayında, Beşir b. Sa'd komutasında gönderilen otuz kişilik İslam askeri birliği, Beni Mürrelerin takibi neticesinde kuşatılmış, seriyyedekilerin komutan Beşir b. Sa'd ve Ulbe b. Zeyd hariç hepsi şehid edilmişlerdi. ²⁶⁴

Bu olaydan sağ olarak kurtulmayı başaran Ulbe b. Zeyd, Medine'ye gelerek durumu Rasulullah'a bildirmişti. Beşir b. Sa'd ise ağır yaralı olarak kurtulduğu olaydan sonra Fedek'de bir Yahudinin yanında yaraları iyileşinceye kadar kalmış; bir müddet sonra da Medine'ye dönmüştü.

Hz. Peygamber, bu hadise üzerine, Beni Mürrelere gereken cevabı vermek üzere, iki yüz kişilik bir askeri birlik hazırladı. Zübeyr b. el-Avvam'ı da, kendisine *bir sancak vererek* bu

²⁶⁴ Bkz: 2.1.14.

seriyyeye komutan olarak görevlendirdi. Zübeyr b. Avvam'a göreviyle ilgili olarak şu talimatı vermişti: "*Beşir b. Sa'd ve arkadaşlarının başlarına gelen olayın olduğu yere kadar git. Allah seni onlara muzaffer kılarca, onlardan hiç kimseyi orada bırakma!*" (Vakidi, 1965:II, 723; İbn Seyyidünnas, 1982:II, 196; Diyarbekri, 1283:II, 67.)²⁶⁵

Bu seriyyenin yola çıkmaya hazırlandığı esnada, Kedid'de bulunan Beni Mülevahhlar üzerine gönderilmiş olan Galib b. Abdullah, görevini başarıyla yerine getirmiş, muzaffer bir komutan olarak Medine'ye avdet etmişti. Galib b. Abdullah'ın gelmesi üzerine, Rasulullah, Zübeyr b. el-Avvam'dan seriyye komutanlığını bırakıp Medine'de kalmasını istedi. *Ona vermiş olduğu sancağı ise Galib b. Abdullah'a vererek*, ikiyüz kişilik seriyyenin komutanlığına onu getirdi. Zübeyr b. el-Avvam'a tahsis ettiği görevle, Fedek'te bulunan Beni Mürre üzerine gönderdi. (Vakidi, 1965:II, 724; İbn Sa'd, 1985:II, 126; Diyarbekri, 1283:II, 67.)

Bu seriyyede asker olarak, Üsame b. Zeyd, Ebu Mes'ud es-Sakafi, Ukbe b. Amr Ebu Mes'ud, Ka'b b. Uca, Huvayyisa b. Mes'ud, Ebu Said el-Hudri ve Beşir b. Sa'd seriyyesinden sağ olarak kurtulmayı başararak Medine'ye gelip durumu haber veren Ulbe b. Zeyd bulunuyordu. (Vakidi, 1965:II, 724; İbn Sa'd, 1985:II, 126; Diyarbekri, 1283:II, 67.)

Vakidi, Megazi'nin birinci cildinin giriş kısmında vermiş olduğu seriyyelerin listesinde, Galib b. Abdullah'ın Fedek'e gönderildiği bu seriyyeden bahsetmemektedir. Bununla birlikte, Beşir b. Sa'd seriyyesinin devamında bu seriyyeyi de zikretmektedir.²⁶⁶ Dolayısıyla, seriyyenin gönderildiği tarih Vakidi'ye göre, Galib b. Abdullah'ın Meyfea'dan dönmesinden hemen sonradır. (Vakidi, 1965:II, 723.)

²⁶⁵ M. Asım Köksal, buradaki ifadeyi, "onlardan hiçbirini sağ bırakma" şeklinde anlamıştır. Biz bu cümlenin, "onların hepsini öldür" şeklinde anlaşılmasının doğru olmadığı kanaatindeyiz. Hz. Peygamber, onların cezalandırılmasını istemişti. Ancak bundan, onların hepsinin öldürülmesini istediği sonucunu çıkarmanın vakiya uygun olmadığı kanaatindeyiz. Bize göre Hz. Peygamber, onların hepsinin öldürülmesini değil, buldukları yerde bırakılmamasını, bir başka ifadeyle yurtlarında başka yerlere gitmelerinin sağlanmasını arzu etmiştir. diye düşüncüyoruz. Ayrıca, emir bu şekilde olmuş olsa idi, onlardan esir olarak kimsenin alınmaması gerekirdi. Halbuki seriyyenin sonunda esirler alındığı kaynaklarda belirtilmiştir. Bkz: Köksal, VIII, 39.

²⁶⁶ Bkz: Vakidi, 1965:I, 5-6; II, 724. Seriyyelerin sayısını tesbitte bu konu önem arz etmektedir. Sadece Vakidi'nin birinci ciltte vermiş olduğu listeye bakarak veya konu başlıklarına bakarak seriyyeleri tesbit etmek, seriyyelerin sayısını belirlemede yanlış sonuçlara götürmektedir. Çünkü, listede ismi verilen bir seriyye yeri geldiğinde anlatılmamakta - Zeyd b. Harise'nin Cemum seriyyesinde olduğu gibi- ya da listede zikredilmemiş olan bir seriyye başka bir konunun arasında anlatılabilmektedir. Galib b. Abdullah'ın Fedek seriyyesinde olduğu gibi.

Vakidi' seriyyenin gönderildiği tarihi zikretmemesine rağmen, diğer kaynaklarda bu seriyyenin hicretin sekizinci yılı Safer ayında gönderildiği belirtilmiştir. ²⁶⁷

İbn Sa'd, Galib b. Abdullah'ın Fedek'de bulunan Beni Mürre üzerine gönderilmesini ayrı bir seriyye olarak zikretmekte ve seriyyenin gönderildiği tarihi, hicretin sekizinci yılı Safer ayı olarak belirtmektedir. İbn Seyyidünnas da, İbn Sa'd'ın zikretmiş olduğu tarihi esas alarak, Galib b. Abdullah'ın Kedid seriyyesinden döndükten sonra, Fedek'e gönderildiğini ifade etmiştir. ²⁶⁸ Dolayısıyla, Beşir b. Sa'd'ın arkadaşlarının şehid edilmesi üzerine gerekli cezayı vermek üzere görevlendirilen seriyye, beş ay sonra gönderilmiştir. Aradan beş ay gibi uzun bir müddet geçmiş olması canib-i dikkattir. Bu arada iki tane seriyye başka yerlere gönderilirken neden hemen gönderilmediği, bir taktik karar olarak düşünülebilir. Böylelikle, Beni Mürre'nin karşı saldırı beklentisi boşa çıkarılmak suretiyle, onların artık birşey olmaz dedikleri bir anda baskın yapılmasının planlandığı düşünülebilir.

Belazuri, seriyyenin gönderiliş tarihini belirtmemesine rağmen, Beşir b. Sa'd seriyyesinden sonra ve fakat Meyfea seriyyesinden önce zikretmiştir. ²⁶⁹

Galib b. Abdullah, emrindeki ikiyüz kişilik İslam askeri birliği ile birlikte Beni Mürre'nin Fedek'deki yurtlarının yakınında bulunan, Beşir b. Sa'd'ın arkadaşlarının şehid edildiği yere kadar geldiler. Seriyye komutanı, askerlerini biraraya topladı, ne yapmaları gerektiği ve nasıl davranmaları lazım geldiği hususunda bir konuşma yaptı. (Vakidi, 1965:II, 724.)

Vakidi , Seriyye komutanı Galib b. Abdullah'ın, Beni Mürre'nin konakladıkları yerin yakınına, Beşir b. Sa'd'ın arkadaşlarının şehid edildiği yere geldiklerinde, düşmanların durumunu araştırmak üzere, Ulbe b. Zeyd'in emrine on kişilik bir manga vererek görevlendirdiğini zikretmektedir. Araştırma için gönderilen keşif mangası görevini tamamlayıp tekrar seriyyenin yanına dönmüşler ve öğrenebildikleri bilgileri seriyye komutanına haber vermişlerdi. (Vakidi, 1965:II, 724.)

Bundan sonra, seriyye komutanı Galib b. Abdullah askerlerini toplayarak, yukarda naklettığımız konuşmasını yaptıktan sonra, askerlerini ikişer ikişer eşleştirmişti. "Ey falan sen falanla kardeşsin", "Ey filan, sen filanla kardeşsin" diyerek tek tek birbirleriyle kardeş yapmış, hiçkimsenin eşinden ayrılmamasını emretmişti. Ayrıca, muhtemel bir çatışmadan

²⁶⁷ Bkz: İbn Sa'd, 1985: II, 126; İbn Seyyidünnas, 1982: II, 196; Diyarbekri, 1283: II, 67. İbn Habib, hicretin altıncı yılında gönderildiğini belirtmektedir. İbn Habib, 120.

²⁶⁸ Bkz: İbn Seyyidünnas, 1982:II, 196.

²⁶⁹ Bkz: Belazuri, 1956:I, 379.

sonra yanına dönen herkese, "Ey filan arkadaşın nerede?" diye soracağını, hiçkimsenin "bilmiyorum" diyerek karşısına gelmemesini de tenbih etmişti. (Vakidi, 1965:II, 724.)

İbn Sa'd'ın, İbrahim b. Huvayyisa'dan onun da babasından rivayet ettiğine göre, babası şöyle demişti: "Rasulullah (s.a.) beni Galib b. Abdullah ile birlikte Beni Mürre üzerine sevk edilen seriyyede görevlendirmişti. Sabaha karşı onların yurtlarına vardığımızda komutanımız bize bir konuşma yaptı, bize birbirimizden ayrılmamamızı tenbil ettikten sonra, aramızda birini diğerine kardeş yaptı. Beni de Ebu Said el-Hudri ile kardeş yapmıştı. Galib b. Abdullah bize yaptığı konuşmasında şunları söylemişti: 'Bana karşı itaatsizlik etmeyiniz! Çünkü Rasulullah (s.a) şöyle buyurmuştur: Kim benim komutanıma itaat ederse, bana itaat etmiş olur; kim de benim komutanıma isyan ederse, bana isyan etmiş olur. Bu yüzden, bana isyan etmiş olduğunuz zaman, Peygamberinize isyan etmiş olursunuz.'" (İbn Sa'd, 1985:II, 126.) Aynı rivayeti İbn Seyyidünnas da, Uyunü'l-Eser'de zikretmiştir. ²⁷⁰

Bununla birlikte, keşif mangasının getirdiği bilgiler doğrultusunda baskın için hazırlık yapıldı. Seriyeye komutanı, baskına kendisinin tekbir getirmesiyle başlanacağını, bundan sonra bütün askerlerin tekbir getirerek hücum etmelerini bildirmişti. İslam askeri birliğinin bu baskında kullandığı parolası da, "emit, emit" di. (İbn Sa'd, 1985:II, 126.) Beni Mürre'nin beklemediği bir anda, sabahın alaca karanlığında yapılan baskın neticesinde, kabilenin erkeklerinden birçoğu öldürülmüştü. (İbn Habib, 120.) Kadın ve çocukları esir alındı, hayvanlarına da ganimet olarak el kondu. (Diyarbakri, 1283: II, 725.) Ne kadar hayvan alındığı konusunda kaynaklarda bir sayı verilmemekte ancak her askerin hissesine on deve veya yüz koyun düşecek kadar bir miktar olduğu belirtilmektedir. ²⁷¹

Seriyeye komutanı çatışmanın sonunda askerlerini topladı. Askerlerin hepsi toplanmış ancak Üsame b. Zeyd henüz gelmemişti. Uzun müddet onun gelmesini beklediler. Ancak gece geç saatlerde gelebilmişti. Seriyeye komutanı, Üsame'ye kızarak, "Benim size ne emrettiğimi bilmiyor musun?" diye kızdı. Üsame de, bir adamın peşine düştüğünü, kendisini öldürmek için kılıcını kaldırdığında adamın "La ilahe illallah" diyerek kelime-i tevhidi söylediğini anlattı. Komutan: "Kılıcını yerine koymadın mı?" diye sorunca, Üsame: "Hayır, onun boyun damarlarını kestim" dedi. Orada bulunan komutan ve askerler: "Sen üzerine düşmeyen bir iş yaptın. La ilahe illallah diyen bir adamı öldürdün dediler. Üsame yaptığına çok pişman olmuş, adeta kolu kanadı kırılmıştı. (Vakidi, 1965:II, 725.)

²⁷⁰ Bkz: İbn Seyyidünnas, 1982:II, 196.

²⁷¹ Bkz: Vakidi, 1965:II, 725.

Kaynaklarda Üsame'nin Beni Mürreden zannederek öldürdüğü kişinin, Mirdas b. Nehik adında, Beni Cüheyne'nin Huraka kabilesinden bir kimse olduğu rivayet edilmekte ve Beni Mürrelerin müttefiki olduğu için orada bulunduğu belirtilmektedir. ²⁷² Üsame b. Zeyd, Medine'ye döndükleri zaman yaptığı yanışı Hz. Peygamber'e haber verdi. Rasulullah, Üsame'ni yaptığı bu işten dolayı çok üzülmüş; "Demek sen La ilahe illallah diyen bir adamı öldürdün." diyerek Üsame'ye yaptığı davranışın kötülüğünü göstermişti. Üsame'nin, adamın öldürülme korkusuyla kelime-i tevhidi söylediğini belirterek kendisini savunması üzerine, Hz. Peygamber: "Doğru veya yalan söylediğini bilmek için kalbini mi yarıp baktın?" buyurmuştu. Bu olay üzerine Üsame o kadar üzülmüştü ki, kendi ifadesiyle "Keşke o güne kadar müslüman olmasaydım da, o gün müslüman olsaydım" diye temenni ettiğini söyledi.⁷³ Üsame b. Zeyd'in bu hadisesinin, Galib b. Abdullah'ın Meyfea seriyesinde geçtiği rivayetinin de var olduğu yukarıda ifade edilmiştir. ²⁷⁴

2.1.19. ŞUCA' B. VEHB (SİYY) 2⁷⁵ SERİYYESİ:

Dış güvenlik seriyyelerinden bir diğeri de, Şuca' b. Vehb komutasında gönderilen Siyy seriyyesidir. Dış güvenlik seriyyelerinin bir kısmının ortak özelliği, daha önce vukua gelen bir olayın cevabı yahut da tamamlanması şeklinde olmasıdır. Galib b. Abdullah'ın Fedek seriyyesinin, Beşir b. Sa'd'ın arkadaşlarının Beni Mürre tarafından şehid edilmesi üzerine, bu kavmin cezalandırılması için gönderilmesi buna bir örnek olarak zikredilebilir.

Şuca' b. Vehb komutasında gönderilen seriyye de benzer şekilde, hicretin dördüncü yılında Beni Amirler, kendilerinin talebi üzerine gönderilen, davet ve irşad seriyyeleri bölümünde ele aldığımız, Münzir b. Amr komutasındaki kırk kişilik davet seriyyesinin, Bîr-i Maune'de şehid edilmesinin hesabını sormak üzere gönderilmiştir.

Bu seriyye, aynı zamanda, aradan uzun zaman geçse bile, Rasulullah'ın işlenen cürümleri cezasız bırakmadığının da bir örneğidir.

Hız. Peygamber, Şuca' b. Vehb komutasındaki yirmidört kişilik askeri birliği, hicretin sekizinci yılı, Rebiu'l-Evvel ayında, Siyy'de konaklayan (İbn Sa'd, 1985:II, 127.) Hevazin'den Beni Amirler üzerine gönderdi. (Vakidi, 1965:I, 6; II, 753; İbn Sa'd,

²⁷² Bkz: İbn Hişam, III-IV, 623.

⁷³ Vakidi, 1965:II, 725.

²⁷⁴ Bkz: 2.1.15.

²⁷⁵ Siyy: Mekke'den Basra'ya ana yol üzerinde, Şübeyke ile Vecre arasında, Basra istikametinde Mekke'ye üç konak uzaklıkta bulunan bir yerdir. Hamevi, Mu'cem, III, 301. Medine'ye beş gecelik mesafede, Hevazinlerden Beni Amir kabilesinin konak yerleridir. (İbn Sa'd, 1985:II, 127; Halebi, 1980:III, 198.)

1985:II, 127; Belazuri, 1956:I, 380; Taberi, 1879: III, 103.) Rasulullah, seriyye komutanına *geceleri yol alıp, gündüzleri gizlenmelerini* tenbih ederek Medine'den uğurlamıştı. (Vakidi,II, 753; İbn Sa'd, 1985:II, 127; İbn Seyyidünnas, 1982:II, 198.)

Şuca' b. Vehb komutasındaki İslam askeri birliği, kendilerine verilen talimata uygun hareket ederek, Beni Amirlerin yurduna ulaştı. Seriyye komutanı düşman üzerine baskın yapmadan önce, askerlerine bir konuşma yaparak, *kaçanların takip edilmemesini* ve bu maksatla birlikten uzak kalınma tehlikesine düşülmemesini emretti. (Vakidi, 1965:II, 753; Halebi, 1980:III, 198.)

Seriyye, sabaha karşı, Beni Amirlerin beklemedikleri bir anda baskın yaptılar. *Kaçanlar takip edilmedi*. Geride kalan kadınlar ise esir olarak alınırken (Vakidi, 1965:II, 754.), orada bulunan hayvanlarına da ganimet olarak el konuldu. Daha sonra, aldıkları esirler ve ganimetle birlikte Medine'ye dönmek üzere yola çıktılar. Kaynaklarda alınan ganimetin toplam miktarı konusunda bir rakam verilmemekle birlikte, her askerin hissesine onbeş deve, veya buna mukabil yüz elli koyun düştüğü zikredilmektedir. (Vakidi, 1965:II, 754; İbn Sa'd, 1985:II, 127; Taberi, 1879: III, 103; İbn Seyyidünnas, 1982:II, 198; İbn Kesir, Sire, III, 453.)

Şuca' b. Vehb komutasındaki askeri birliğin, Medine'den ayrılışından, tekrar dönüşüne kadar, onbeş günlük bir süre geçmişti. (Vakidi, 1965:II, 754; İbn Sa'd, 1985:II, 127; İbn Seyyidünnas, 1982:II, 198; Diyarbekri, 1283:II, 70.)

Vakidi'nin İbn Ebi Sebre'den rivayet ettiğine göre, Beni Amir'den müslüman olan bir heyet Medine'ye gelelek; Rasulullah'ın huzuruna çıkıp, kabilelerinden esir olarak alınan kadınların kendilerine iade edilmesini rica ettiler. Rasulullah da, seriyye komutanı Şuca' b. Vehb ve arkadaşlarıyla görüşerek Beni Amirlerin isteklerini onlara ilettiler ve kadınların iade edilmesi konusunda onlarla konuştu. Beni Amir'den esir alınan kadınlar müslüman oldular ve gelen heyete iade edildiler. (Vakidi, 1965:II, 754.)

Yine İbn Ebi Sebre'den gelen bir rivayette, bu esir kadınlar arasında güzel bir kızın da bulunduğu ve bu kızın, seriyye komutanının kendi hissesine düşen pay karşılığında kendisine aldığı belirtilir. Daha sonra Beni Amir heyeti esirlerin iade edilmesini istemeye geldiklerinde, bu kız, ailesine dönmekle Şuca' b. Vehb'in yanında kalmak arasında

muhayyer bırakılır. Beni Amirli kız, seriyye komutanının yanında kalmayı tercih eder. (Vakidi, 1965:II, 754.)²⁷⁶

2.1.20. ZEYD B. HARİSE (MUTE) 277 SERİYYESİ:

Dış güvenlik seriyyelerinin en önemlilerinden birisi olan Mute seriyyesi, gerek komutanlarının tayini açısından, gerek gönderilen asker sayısı itibariyle ve gerekse Hz. Peygamber'in Bizans ve onun idaresindeki Araplarla yapmış olduğu ilk savaş olması hasebiyle diğer seriyyelerden ayrı bir yeri vardır.

Gönderiliş sebebi açısından, Zeyd b. Harise komutasında daha önce sevk edilmiş olan, Hısmâ seriyyesi ile benzerlik arz etmektedir. Her ikisinin de ortak noktaları, Hz. Peygamber'in gönderdiği elçisine karşı yapılmış olan bir eylem üzerine sevk edilmiş olmalarıdır. Birinci olayda yine Bizans'a gönderilen Rasulullah'ın elçisi Dıhye b. Halife'nin yolu kesilerek soyulmuş ve fakat öldürülmemiştir. İkincisinde de yine Bizans valisine gönderilen Rasulullah'ın elçisi yakalanarak şehid edilmiştir. Ayrıca, her iki seriyye de, kendinden önceki seriyyelere göre en fazla askerle gönderilen seriyyelerdir.²⁷⁸

Hz. Peygamber, Bizans'a bağlı olan Busra valisine, el-Haris b. Umeyr el-Ezdi'yi elçi olarak göndermişti. Elçi Busra'ya giderken Mute'de, Bizans'ın diğer bir valisi olan, Şurahbil b. Amr el-Ğassani tarafından alıkonulmuş, Rasulullah'ın elçisi olduğu anlaşılınca da öldürülmüştü. Rasulullah'ın öldürülen ilk ve tek elçisi el-Haris b. Umeyr olmuştu. Elçisinin öldürülmesi Rasulullah'ı çok müteessir etmişti. (Vakidi, 1965:II, 155/156; İbn Sa'd, 1985:II, 128; İbn Abdilberr, el-İstiab, I, 298; İbnü'l-Esir, Üsdülgabe, I, 408; İbn Seyyidünnas, 1982:II, 200; İbn Kayyim, II, 173; Diyarbekri, 1283:II, 70.)

Hz. Peygamber, elçisinin öldürüldüğü haberini arkadaşlarına bildirdi (Vakidi, 1965:II, 755; Diyarbekri, 1283:II, 70.) ve Cürf karargahında toplanmalarını istedi. (Diyarbekri, 1283:II, 70.) Müslümanlar bu davete uyararak Cürf karargahında toplandılar. (Vakidi, 1965:II, 755; İbn Sa'd, 1985:II, 128; Diyarbekri, 1283:II, 70.)

²⁷⁶ Vakidi, İbn Ebi Sebre'ye, bu bilgiyi kendisinden başka kimseden duymadığını söyleyince, İbn Ebi Sebre, Vakidi'ye ilginç bir cevap veriyor ve diyor ki: "İlmin tamamı senin duyduğun kadar mıdır?". O da " Vallahi doğru söylüyorsun" diyerek gönlünü alıyor.

²⁷⁷ Mute: Şam sınırlarındaki, Şam ile Vadi'l-Kura arasında yer alan Belka' köylerinden biridir. Yaylalık bir yerdir. Bölgede en iyi kılıçların yapıldığı yer olarak meşhur olan Meşarîf'in yakınındadır. Mute, Kudüs'e iki konak mesafesi uzaklığındadır. Belka da bir çok köy ve yerleşim yeri vardır. Geniş tarım arazisi olan bir yerdir ve buğdayının kalitesi ile meşhurdur. (İbn Hişam, III-IV, 645; Yakut, I, 489; V, 220; Zürcani, II, 268.)

²⁷⁸ Bkz. 2.1.7.

Bazı müellifler, Mute seriyyesinin sebebi olarak, Hz. Peygamber'in hicretin sekizinci yılı Rebiulevvel ayında, Ka'b b. Umeyr el-Gıfari komutasında gönderilen seriyyenin Zat-ı Atlah'da onbeş arkadaşının şehid edilmesi olayını göstermektedirler. ²⁷⁹ Bu olayda, sadece seriyye komutanı Ka'b b. Umeyr yaralı olarak kurtularak Medine'ye dönebilmişti. Hz. Peygamber, bu olay üzerine, Zat-ı Atlah'a ikinci bir seriyye göndermeyi planlamış, ancak bölge halkının başka yere gitmeleri üzerine bu kararından vazgeçmişti. ²⁸⁰

Mustafa Fayda, Halid b. Velid adlı eserinde, bu iki sebebi de birleştirmek suretiyle, Mute seriyyesinin gönderilme gerekçesini şu şekilde ifade etmektedir: *"Böylece Mute seferinin, bir taraftan Hz. Peygamber'in şehid edilen elçisinin, diğer taraftan Zatu Atlah'da öldürülen müslümanların, devletler hukukunu açık bir şekilde ihlaline karşı mukabelede bulunmak üzere hazırlanmış olduğu anlaşılmaktadır. Bu sefer ile Hz. Peygamber, İslam dininin düşmanlarına, müslümanların zaaf içerisinde olmadıklarını, mağlubiyete ve bu şekildeki tehdidlere boyun eğmeyeceklerini; ayrıca İslam davetine devam edileceğini göstermeyi hedef almıştı."* (Fayda, 1990:148.)

Caetani, bu seriyyenin gönderilme sebebi olarak kabul edilen, Rasulullah'ın elçisinin öldürülmüş olması sebebinin kabul etmemekte; buna delil olarak da iki şey ileri sürmektedir. Birincisi; böyle bir olaya İbn İshak'ın yer vermemiş olmasıdır. İkincisi ise, Bizans imparatoruna daha önce bir elçi ve mektup gönderildiğine göre, ikinci bir elçinin gönderilmesi için bir sebep olmadığını, dolayısıyla, gönderilmemiş bir elçinin öldürülemeyeceğini iddia etmektedir. Birinci iddiası, kendisinin de kaynak olarak kabul ettiği diğer eserlerde konunun var olması ile nakzolunabilir. İkinci iddiasına ise, Hamidullah'ın bir değerlendirmesi cevap olarak alınabilir: *"İmparator'un bu diplomatik seddi karşısında cesareti kırılmayan Rasulullah, bu defa Arap soyundan gelen ve fakat daha az önemli mevkilerde bulunan Bizanslı başkanlarla ilişkiler tesisine yöneldi."* (Hamidullah, Muhammed, İslam Peygamberi, I, 332, trc: Salih Tuğ, İstanbul 1990.)

H. Peygamber, mezkur sebeplerden dolayı, Mute'ye gönderilmek üzere üçbin kişilik büyük bir seriyye hazırladı. Mescid-i Nebevi'de öğle namazı kılındıktan sonra, seriyye komutanlarını tayin etti. Bu toplantıda, Numan b. Funhus ²⁸¹ adındaki bir Yahudi'nin de Hz. Peygamber'in yanında bulunduğu, kaynaklarda bildirilmiştir.

²⁷⁹ Bkz: Caetani, 1924: V, 228-229; Köksal, VIII, 51.

²⁸⁰ Hz. Peygamber, bu olaydan üç ay sonra, Cemadiye'l-Ahire'de, Zat-ı Atlah'a, Amr b. As komutasında üçyüz kişilik bir seriyye göndermiştir. Bkz. 2.1.21.

²⁸¹ Vakidi'nin rivayetine göre; Hz. Peygamber'in komutanların adını arka arkaya sıralaması üzerine Yahudi, Numan b. Funhus, Rasulullah'a şöyle demiş: " Ya Ebe'l-Kasım, eğer sen peygambersen, bu

Hız. Peygamber, ilk defa bu seriyyede birden fazla komutanın ismini birden zikretmiş ve şöyle buyurmuştu: "*Hazırlanan bu seriyyeye Zeyd b. Harise'yi komutan olarak tayin ettim. Zeyd öldürülürse, yerine, Cafer b. Ebi Talib geçsin. Cafer öldürülürse yerine Abdullah b. Revaha geçsin. Abdullah da öldürülürse, Müslümanlar kendi aralarından uygun birini seçsin ve kendilerine kumandan yapsınlar.*" (Vakidi, 1965:II, 756; İbn Sa'6, II, 128; İbn Seyyidünnas, 1982:II, 00; İbn Kesir, III, 455; İbn Haldun, II, 40; Diyarbekri, 1283:II, 70.)

İbn Sa'd ve İbnü'l-Esir'in rivayet ettiklerine göre, Cafer b. Ebi Talib, Hız. Peygamber'in üç komutanın arka arkaya isimlerini sıralamasından sonra ayağa kalkarak Rasulullah'a sitem ederek şöyle demişti: "Zeyd'i benim üzerime tayin edeceğini düşünmemiştim". Hız. Peygamber de: "Sen emredilen şekilde davran. Hangisinin hayırlı olacağını bilemezsin." buyurmuştu. (İbn Sa'd, 1985:III, 47; İbnü'l-Esir, III, 234.)

Seriyye hazırlandıktan sonra Hız. Peygamber, *beyaz bir sancak hazırlayarak seriyye komutanı Zeyd b. Harise'ye verdi.* Seriyye ile birlikte, Hız. Peygamber ve müslümanlar veda tepesine kadar uğurlamak üzere geldiler. Hız. Peygamber veda tepesine doğru yol alırken, seriyye komutanına, Haris b. Umeyr'in şehid edildiği yere kadar gitmesini, oradakileri İslam'a davet etmesini, eğer kabul ederlerse bırakıp gelmelerini, değilse Allah'a sığınıp savaşmalarını emretti. Veda tepesinde ise, seriyye komutanı ve askerlerine, ne yapmaları, nasıl davranmaları gerektiği hususunda emir ve tavsiyelerini belirterek, şöyle buyurdu:

" Ben size Allah'tan sakınmanızı, beraberinizde bulunan Müslüman kardeşlerinize hayırhah davranmanızı tavsiye ederim. Allah yolunda, Allah'ın adıyla savaşınız ve Allah'ı tanımayanlarla çarpışınız. Hıyanette bulunmayınız. Ahde vefasızlık yapmayınız. Küçük çocukları öldürmeyiniz.

Düşmanlarınızla karşılaştığınız zaman, onları öncelikle, üç şarttan birini kabul etmeye davet et.. Onlardan hangisini kabul ederlerse, kararlarını kabul et ve onlara dokunma.

isimlerini saydığın kişilerin hepsine (ölüm) isabet edecektir. Çünkü Beni İsrail'in peygamberleri, bir adamı bir topluluğun başına görevlendirir ve "Eğer ona birşey olursa..." demişlerse, yüz kişinin ismin bile zikretmiş olsalar, hepsine ölüm isabet etmiştir." Yahudi Numan b. Fünhus, daha sonra da, Zeyd b. Harise'nin yanına giderek, ona da aynı şeyleri anlatmış: "Eğer o gerçekten peygamberse, sen vasiyetini yap, çünkü bir daha asla onun yanına dönemeyeceksin." demişti. Zeyd de ona: "Ben inanıyorum ki, şüphesiz o, gerçek bir peygamberdir." diye cevap vermişti. Vakidi, 1965:II, 756.

Onları İslam'a girmeye davet et, eğer kabul ederlerse, onları kendi hallerine bırak. Sonra, onları yurtlarını terkederek, Muhacirlerin yurduna gelmelerini tavsiye et. Eğer kabul ederlerse, Muhacirler için sözkonusu olan her türlü hakk ve sorumluluğun, onlar için de olduğunu haber ver. Eğer müslüman olarak kendi yurtlarında kalmayı tercih edecek olurlarsa, onlara, Müslüman bedevilerin durumunda olacaklarını, Allah'ın hükümlerinin onlara uygulandığı gibi, Müslümanlarla birlikte savaştıkları takdirde Fe'y'den ve savaş ganimetden pay alabileceklerini, değilse her hangi bir haklarının olmayacağını onlara bildir.

Eğer bunlardan kaçınacak olurlarsa, onları (İslam'ın otoritesini kabul ederek) cizye vermeye davet et. Eğer kabul ederlerse, sen de onların kararların kabul et ve kendi hallerinde bırak. Eğer bundan da kaçınacak olur (bu şartlardan hiçbirini kabul etmezlerse) Allah'a sığın ve onlarla savaş.

Eğer muhasara ettiğin şehir ya da kale halkı, senden kendilerini Allah'ın hükmüne göre teslim almalarını isterlerse, onları Allah'ın hükmüne göre değil, kendi hükmüne göre teslim al. Çünkü, Allah'ın hükmüne göre almak istersen, Allah'ın hükmünde isabet edip, edemeyeceğin belli olmaz.

Eğer muhasara altına aldığın kale veya şehir halkı senden, Allah ve Rasulü' nün emanını isterlerse, onlara Allah ve Rasulü adına eman verme. Kendi, baban veya arkadaşların adına eman ver. Çünkü, kendin veya baban ya da arkadaşların adına verdiğin emanını bozman, Allah ve Rasulü adına vermiş olduğun emanını bozmandan, senin için daha hayırlıdır." (Vakidi, 1965:II, 757-758; Müslim, Ebü'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccac, el-Camiu's-Sahih, Cihad ve Siyer, 1731.)

Seriyye Medine'den ayrılmak üzere iken, Abdullah b. Revaha, Rasulullah'ın yanına gelip vedalaşırken, kendi üslubu ile: "Ya Rasullah, Allah Musa'ya olan ihsanlarını devamlı kıldığı gibi, sana da devamlı kılsın. Yardım ve zafere ulaşanlar gibi, sana da yardım ve zaferini ihsan buyursun." (İbn Hişam, III-IV, 374; Taberi, 1879: III, 107, İbn Abdilberr, III, 900; İbnü'l-Esir, II, 235; İbn Kayyim, II, 173.) diyerek duygularını dile getirince, Hz. Peygamber de: " Ey Revaha'nın oğlu, Allah seni de iyilik ve hayır üzere sabit ve devamlı kılsın" diyerek ona dua etti. (Süheyli, Ravd, VII, 40; İbnü'l-Esir, Üsdülgabe, III, 225.)

Vakidi'nin rivayetine göre de, vedalaşma sırasında Abdullah b. Revaha ile Rasulullah arasında şöyle bir konuşma olmuştu. Abdullah b. Revaha: "Ya Rasullah, benim senden öğreneceğim ve ezberleyeceğim bir şey tavsiye et" deyince, Rasulullah da: "Sen yarın,

Allah'a secdenin az yapıldığı bir ülkeye gideceksin. Orada secdelerini artır" buyurdu. İbn Revaha, Rasulullah'dan tavsiyelerini artırmasını istedi. Rasulullah da: " Allah'ı çok zikret. Bu senin arzu ettiklerini elde etmende yardımcı olacaktır" buyurmuştu. (Vakidi, 1965:II, 758.)

Seriyye Medine'den uğurlanırken, Rasulullah, son tavsiyelerini de şöyle dile getirmişti: "*Haydi Allah'ın ismi ile savaşınız. Şam'da bulunan, Allah'ın düşmanı ve sizin düşmanlarınızla çarpışınız. Orada, insanlardan uzaklaşarak kiliselerde secde eden insanlara sakın dokunmayınız. Ancak şeytana secde eden insanlarla savaşınız. Sakın, kadınları, küçük çocukları ve yaşlıları öldürmeyiniz. Kimsenin evini yıkıp, ağaçlarını yakmak ya da kesmek gibi bir fiili işlemeyiniz.*" (Vakidi, 1965:II, 758.)

Rasulullah'ın emir ve tavsiyelerinden sonra, seriyye veda tepesinde toplanan Müslümanlarla vedalaştı. Kuzeye doğru hareket ederek, Vadi'l-Kura'ya doğru yoluna devam etti.

Şurahbil b. Amr, İslam askeri birliğinin kendilerine doğru gelmekte olduğunu haber alınca, seriyyenin geçeceği yerlere casuslar göndererek, seriyye hakkında malumat topladı. İslam askeri birliği Vadi'l-Kura'ya kadar geldi ve orada bir müddet kaldı. Şurahbil b. Amr, kardeş Sedus'u veya Vebr'i, emrine tahsis ettiği askerlerle Müslümanların önünü kesmek üzere gönderdi. Ancak, İslam askeri birliği, Sedus'un birliğini bozguna uğrattı. Bu çatışma esnada Şurahbil'in kardeşi de öldürüldü. Bunun üzerine Şurahbil korkuya kapılarak kalesine kapandı. Zeyd b. Harise komutasındaki seriyye, yoluna devam ederek, Şam topraklarından Maan'a kadar geldi ve orada karargah kuruldu.

İslam askeri birliği Maan'da karargah kurup konakladıktan sonra, Bizans İmparatoru Heraklius'un yüzbin kişilik bir orduyla gelmekte olduğu haberini almıştı.

Bizans İmparatorunun nasıl olup da hemen yüzbin kişilik bir ordu hazırladığı konusunda iki değerlendirme yapılmaktadır. Bunlardan birincisi Hamidullah'ın yaklaşımıdır. Hamidullah şöyle demektedir: " Esasen İranlılarla savaşmak üzere toplanmış bulunan Bizans askeri birlikleri henüz kışlarına dönmüş değillerdi. Bu yüzden İmparator, Ğassanilerin yardımına koşmak üzere hazır yüzbin mevcutlu bir Ordu sahibiydi." (Hamidullah, I, 335.) İkinci değerlendirme Mustafa Fayda'ya aittir. Hamidullah'ın bu değerlendirmesini tarihi verilere uygun görmeyen Mustafa Fayda, bu konuyu Bizans tarihçilerinin verdiği bilgiler ışığında değerlendirmekte ve şöyle demektedir: "...Hamidullah'ın ifadelerinden, Heraklius'un müslüman ordusunun geldiğini öğrenince bir

ordu hazırlamadığı; Sasanilerle yapılan savaşlardan sonra Bizans ordusunun henüz kışlasına dönmediği ve imparatorun ordusunu, Şürahbil'in yardımına gönderdiği anlaşılmaktadır. Ancak burada bir noktayı açıklamak gerekiyor. Şöyle ki, Bizans-Sasani savaşlarının sonuncusu, Aralık 627 tarihinde, Ninova'da Bizans'ın kesin zaferiyle sonuçlanmış bulunuyordu. Mute savaşının vuku bulduğu tarih ise, 8. Hicri yılın Cemaziye'l-Evvel ayı, Ağustos-Eylül 629'dur; yani son savaş tarihinden bu savaş tarihine kadar bir yıl sekiz ay geçmiştir. Bu, uzun bir süredir ve Bizans ordusunun kışlasına dönmemesiyle izah edilmemelidir. Bu hususta Bizans tarihini araştıranların verdikleri bir haber, Heraklius'un o sırada Filistin'de bulunuş sebebini açık bir şekilde ortaya koymaktadır ve İslam kaynaklarında yer alan Mute savaşının tarihine de uygun düşmektedir. Bu habere göre, Heraklius, Ninova savaşından sonra İstanbul'a döndü; bir süre sonra da karısı Martin ile birlikte Kudüs'e gitti ve bu şehre Mart 630'da ulaştı. Bu tarih Mute savaşından beş ay kadar sonraya rastlar." (Fayda, 1990: 150-151.)

İslam askeri birliğinin Maan'da konakladığı sırada, ikinci bir haber gelmişti. Arap kabilelerinden, Lahm, Cüzam, Kayn, Behra, Vail, Bekr ve Beliy Hıristiyan Araplarından yüz bin kişilik bir ordu, Beliy kabilesinden Malik b. Zafile kumandasında Maab'a doğru geliyordu. (Vakidi, 1965:II, 760; İbn Sa'd, 1985:II, 129; Taberi, 1879: III, 107.) Böylece Müslümanlar karşısındaki düşman ordusunun toplam kuvveti ikiyüzbin kişiyi buluyordu. Bu rakamın ikiyüzellibin olduğuna da rivayetler arasında yer verilmektedir. (Süheyli, VII, 41.)

Seriyye komutanı Zeyd b. Harise, düşman kuvvetleri hakkında gelen haberleri ve bu duruma bağlı olarak neler yapılabileceği gibi hususları istişare etmek üzere arkadaşlarını topladı. Seriyedekiler, Rasulullah'a mektup yazılarak durumun bildirilmesini, ondan ya geri çağırmasını ya da takviye kuvvet göndermesini isteyelim dediler. Bu esnada, seriyyenin üçüncü komutanı olarak tayin edilmiş olan Abdullah b. Revaha da görüşünü belirtmek için kalktı ve kendi üslubu ile heyecanlı bir konuşma yaptı: *"Sizin şimdi istemediğiniz şey, onu arzularak sefere çıktığımız şehidliktir. Biz insanlarla, asker, silah ve at sayısında onlardan çok üstün olduğumuz için değil, Allah'ın bizi şereflendirdiği bu din ile savaşıyoruz. Yürüyoruz. Muhakkak ki bizim Bedir'de gördüğümüz iki atımız, Uhud'da ise bir atımız vardı. Her halukarda iki güzelden biri bizim olacaktır. Ya muzaffer olarak, bu bize Allah'ın ve Rasulü'nün vadettiği sonuca ulaşırız. Ki O vadine sadakatsizlik etmez. Ya da şehadet şerbetini içerek, cennetteki kardeşlerimize kavuşuruz."* İbn Revaha bu meyandaki konuşmasına devam ederek insanları savaşmak konusunda cesaretlendirmişti. (Vakidi, 1965:II, 760.) Seriyede

bulunanlar, "Revaha'nın oğlu doğru söylüyor" diyerek onun konuşmasıyla ikna olmuşlar ve savaşmak hususunda cesaretleri artmıştı. (Taberi, 1879: III, 108; İbnü'l-Esir, II, 235.)

Maan'dan ayrılan İslam askeri birliği, Mute'den önce Meşarîf adlı köye vardıklarında, burada Bizans ordusuyla karşılaştı. Daha sonra da, asıl savaşın cereyan ettiği Mute'ye gitti ve orada savaş düzenine geçti. Zeyd b. Harise'nin sağ kol kumandanı Kutbe b. Katade; sol kol kumandanı ise Ensar'dan Ubade b. Malik idi. (Taberi, 1879: III, 108; İbnü'l-Esir, II, 236; İbn Hacer, İsabe, III, 635.)

Vakidi'nin rivayet ettiğine göre, Mute seriyyesine katılanlardan birisi de Ebu Hureyre idi ve o, savaştan önce gördükleri ile ilgili olarak şöyle demişti: " Mute savaşında ben de bulundum. Düşman kuvvetlerini gördüğüm zaman gözlerim kamaştı. Sayı, silah, at, atlas, ipek ve altın yönünden bizimle mukayese edilmeyecek bir halde idiler. Yanımda bulunan Sabit b. Erkam dedi ki: "Ey Ebu Hureyre, ne oldu sana, büyük bir ordu görmüş (olmaktan dolayı şaşırmış) gibisin?" Ben de: " Evet" dedim. Bunun üzerine Sabit b. Erkam şöyle dedi: " *Bizi Bedir'de görmedin mi? Muhakkak ki, biz orada sayımızın çokluğundan dolayı muzaffer olmadık.*" (Vakidi, 1965:II, 760.)

Her iki taraf da, ordularını hazırlayıp savaşı düzeni aldıktan sonra savaş başladı. Her iki tarafta yeşil ekinler üzerinde amansızca savaşıyorlardı. Seriyye komutanı Zeyd b. Harise, Hz. Peygamber'in sancağını eline aldı; şehid edilinceye kadar savaştı. Sonra sancağı Cafer b. Ebi Talib aldı. Cafer, sancağı eline alarak düşman ordusunun içine daldı. Etrafı sarılınca, atından indi. Düşman eline geçmesini engellemek için atınının ayak sinirlerini kesdi ve yaya olarak savaşmaya devam etti. Bir düşman askeri tarafından sancağı tutan eli kesilince, sancağı öbür eline aldı ve savaşmaya devam etti; o eli de kesilince sancağı koltuk altına sıkıştırarak yere düşürmedi. O sırada bir düşman mızrağı ile şehid edildikten sonra, bir başka düşman askeri tarafından vücudu kılıçla ikiye bölünmüştü. Abdullah b. Ömer, der ki: "Savaştan sonra Cafer b. Ebi Talibi ölümler arasında aradık. Bulduğumuzda gördük ki, vücudunda doksandan fazla kılıç, ok ve mızrak darbesi vardı." (İbn Sa'd, 1985:IV, 38.)

Cafer b. Ebi Talib'in şehadetinden sonra sancağı, üçüncü sırada komutan olarak tayin edilen Abdullah b. Revaha aldı. Kaynakların verdiği bilgiye göre, İbn Revaha bir taraftan savaşıyor bir taraftan da nefsiyle mücadele ederek beyitler okuyordu: "*Ey nefsim, ben seni kendime boyun eğdireceğim diye yemin ettim. Sen buna ya kendi rızanla boyun eğersin, ya da bunu sana zorla kabul ettiririm. Müslümanlar toplanmışlar, bağrışıyorlar. Görüyorum ki, sen cennetten fazla hoşlanmıyorsun. Yıllar geçtiği halde*

sen hala mutmain olmuş değilsin. Sen beden kırbasında bir damla sudan başka nesin. Ey nefsim, şimdi öldürülmezsen ölmeyecek misin? İşte ölüm geldi çattı. İstemediğin şey kapında. Eğer o ikisinin yaptığını yapar, şehadeti seçersen, doğruyu yapmış olursun. Eğer gecikirsen bedbaht olursun." (Taberi, 1879: III, 109; İbnü'l-Esir, II, 236-237, Üsdü'l-Ğabe, III, 237; Zehebi, 1990: Siyeru A'lami'n-Nubela, tah. Şuayb Arnavud-Hüseyn Esed, I, 172, Beyrut 1981; Diyarbekri, 1283:II, 72.) Abdullah b. Revaha savaşırken parmağının biri düşman kılıcının darbesiyle kesilmiş fakat kopmamıştı, İbn Revaha atından yere inerek, kesik yarmağını ayağını altına alarak koparıp atmıştı. (Diyarbekri, 1283:II, 71.) Savaş devam ederken Abdullah b. Revaha da bir düşman mızrağı ile şehid edildi ve seriyyenin sancağı yere düştü.

Hız. Peygamber'in tayin ettiği üçüncü komutanın da şehid edilmesinden sonra, Müslüman askerler bir müddet bozgun halinde kaçmaya çalıştılar. Darmadağın oldular. Neredeyse iki kişi bir arada görülmez hale geldi. Düşman askerleri de dağılan müslümanları takip ediyordu. Kutbe b. Amir'in dağılanların arkasından *"Ey kavmim, bir adamın önünden öldürülmesi, arkasından öldürülmesinden daha güzeldir"* (Vakidi, 1965:II, 763.) diye seslenmesi bile birşey değıştirmeydi.

Abdullah b. Revaha şehid olunca, Ka'b. b. Umeyr, yere düşen sancağı alıp, Sabit b. Akrem'e vermişti. Sabit b. Akrem, sancağı alınca, dağılmakta olan askerlerin önüne geçti; sancağı toprağı dikerek, *"Ey insanlar! Ey insanlar! Bana doğru geliniz"* diye bağırmağa ve insanları oraya toplamaya başladı. Bu durumu gören Müslümanlar her taraftan gelerek onun başında toplanmaya başladılar. Sabit b. Akrem, orada toplananlara:

"Ey müslüman cemaati, içinizden birini kendinize komutan olarak seçiniz" dedi. Onlar da:

"Komutan sensin" dediler. Sabit b. Akrem:

"Ben bu işi yapamam" diyerek kabul etmedi. Sonra Halid b. Velid'e bakarak:

"Ey Ebu Süleyman! Al şu sancağı" dedi. Seriyede bir asker olarak bulunan Halid b. Velid, Sabit b. Akrem'e itiraz ederek:

"Bu sancağı senden alamam. Sen bu sancağı daha layıksın. Sen daha yaşlısın (tecrübelisin) ve Bedir'de bulunanlardansın." dedi. Sabit b. Akrem ise, Halid'in almasında ısrar ederek:

-*"Al şu. sancağı be adam! Ben onu yalnızca sana vermek için almıştım."* dedi. (Vakidi, 1965:II, 763; İbn Sa'd, 1985:II, 130; IV, 253; İbnü'l-Esir, II, 238.) Sonra da müslümanlara dönerek:

-*"Halid'in komutanlığında anlaşıyor musunuz?"* diye sordu. Onlar da kabul ettiklerini söylediler. (Vakidi, 1965:II, 764.) Müslümanların kendisinin komutanlığında ittifak etmeleri üzerine Halid b. Velid, sancağı aldı; ve böylece Mute seriyyesinin dördüncü komutanı olarak, İslam askeri birliğinin başına geçti.

Halid b. Velid seriyyenin komutanlığına seçilip, sancağı eline aldıktan sonra, düşman askerlerini şaşırtmak ve sanki yardımcı yeni kuvvetler gelmiş intibahı verdirmek için yeni bir taktik uyguladı. Buna göre, ordunun sağ tarafında bulunanları, sol tarafa; arka tarafta bulunanları, öne; önde bulunanları da arkaya aldı. (Vakidi, 1965:II, 764.) Bu değişiklik esnasında da, büyük gürültüler çıkararak, toz kaldırmak suretiyle düşmanın maneviyatını sarsmak istedi ve bunda da başarılı oldu.

"Halid'in asıl hedefi, savaş gücü ve asker sayısı çok fazla olan düşmanın ani bir çevirme hareketinden müslümanları kurtarmaktı. Bunun için, sabahleyin erkenden, kumandanlığını kendisinin yaptığı merkezi birliklerin düşman üzerine çok süratli ve şiddetli bir şekilde saldırmasını emretti. Halid'in niyeti, düşmanın maneviyatını sarstıktan ve çok şiddetli bir hücum ile onları korkutup yıldırıdıktan sonra, İslam ordusunu yok olmaktan kurtarmak, emniyet içinde geri çekmekti. Başında bulunduğu merkezi birlikler şiddetli bir şekilde savaşırken, sağ ve sol koldaki birlikler, ağır ağır geri çekilmeye başladı; sonra merkezdeki birlikler geri çekildi. Düşman askerleri müslümanları takip etmeye cesaret edemediler. Halid'in kendilerini çöle çekip orada savaşmak istemesinden endişe ettiler. Sonunda iki ordu birbirinden ayrıldı". (Fayda, 1990: 155-156.)

Bu çarpışmada, Halid'in elinde dokuz kılıç parçalandığı, sadece geniş bir Yemen palasının elinde parçalanmadan dayandığı rivayeti, ²⁸² Halid b. Velid'in o gün gösterdiği üstün gayretin ve kahramanlığın en güzel delilidir.

Mute'de savaş bütün şiddetiyle devam ederken, Rasulullah, Medine'de, ashabına savaşın ne durumda olduğunu tek tek haber veriyordu. Bu durum, daha sonra savaşın sonucunu ve haberlerini Medine'ye götürmek üzere seriyyeden önce Medine'ye gelen Ya'ya b. Ümeyye'den gelen rivayetten anlaşılmaktadır.

²⁸² Bkz: İbn Sa'd, 1985:IV, 253; Buhari, Meğazi, 44.

Buna göre, Ya'la b. Ümeyye, Mute savaşının sonucunu haber vermek üzere Medine'ye Hz. Peygamber'in huzuruna geldi. O savaşın sonucunu anlatmaya başlamadan önce, Rasulullah dedi ki: "İstersen sen bana anlat, istersen ben sana haber vereyim". Bunun üzerine Ya'la, Rasulullah'ın haber vermesini istedi. Hz. Peygamber, Mute'de olup bitenleri olduğu gibi anlattı. Hz. Peygamber'i dinleyen Ya'la şunları söyledi: "Seni hak ile gönderene yemin ederim ki, onlar hakkında zikretmediğin bir harf bırakmadın; onların durumu aynen anlattığın gibidir. Onun bu cevabı üzerine Hz. Peygamber, şöyle buyurdu. "Allah, benim için yeryüzünü kaldırdı da savaş yerlerinizi gördüm." (İbn Kesir, IV, 247; Diyarbekri, 1283:II, 73.)

Buhari'nin rivayet ettiği bir hadis de, bize Rasulullah'ın olayı önceden haber aldığını göstermektedir: "Sancağı Zeyd aldı, öldürüldü; sonra Cefer aldı, o da öldürüldü; sonra Abdullah b. Revaha aldı, o da öldürüldü. Rasulullah bunları gözünden yaşlar akarak anlatıyordu. Sonra sancağı, komutan tayin edilmemiş olan Halid aldı, ona fetih müyesser oldu." (Buhari, Cihad ve Siyer, 7, 183; İbn Sa'd, 1985:VII, 395.)

Halid b. Velid, ikiyüz bin kişilik Bizans ordusunun elinden en az zayıyla geri çekilmeyi başardıktan sonra, Medine'ye dönmek üzere hareket etti.

Mute seriyyesi ile ilgili ele alınması gereken diğer bir husus ise, seriyyenin Medine'ye girişinde, askerlerin üzerine toprak saçılarak "*kaçaklar*" olarak karşılandığı; "Allah yolunda savaşmaktan kaçınız." diyerek kınandığı rivayetlerinin değerlendirilmesidir. Bu aynı zamanda Mute seriyyesinin, yenilgi ile sonuçlanan bir seriyye mi, zaferle dönen bir seriyye mi olduğunun da tesbiti demektir.

Bu konuda, en kapsamlı değerlendirmeyi yapan, kaynaklar arasındaki farklılıklara işaret ederek, bunların arasını temyiz eden, Mustafa Fayda'nın konuya yaklaşımının, konunun en doğru bir şekilde değerlendirilmesi olduğunu söyleyebiliriz. Onun ulaştığı sonuçlara kısaca nakletmek yerinde olacaktır. (Fayda, 1990: 158-167.) Buna göre, öncelikle savaştan kaçmış olanlar vardır, ancak bunlar seriyyedekilerin tamamı veya çoğunluğu değil, belki küçük bir kısmıdır. Bunlar arasında Abdullah b. Ömer ve Seleme b. Hişam da vardır. Abdullah b. Ömer'in kendisinden gelen rivayeti Tirmizi şu şekilde rivayet etmiştir: "*İbn Ömer demiştir ki: Rasulullah, bizi bir seriyyede savaşa gönderdi. Askerler darmadağın olunca Medine'ye geldik ve orada gizlendik ve kendi aramızda helak olduk*" dedik. Sonra Rasulullah'a geldik ve: "*Bizler kaçaklarız!*" dedik. Rasulullah ise şöyle buyurdu: "*Bilakis sizler tekrar savaşacaksınız, ben sizin koruyucunuzum.*" (Tirmizi, Fedailü'l-Cihad, 36.) Tirmizi'nin bu rivayetinden de anlaşıldığı gibi, savaştan

kaçanlar, seriyye ile birlikte Medine'ye gelenler değil, daha önceden kaçıp Medine'de saklananlardır. 283

Ordunun Medine'de "kaçaklar" diye karşılanması, hemen bütün tarihçilerin kabul ettikleri bir haber değildir. Çünkü bu haberin kaynağı tektir ve bu da İbn İshak'ın rivayetidir ve diğer bütün kaynaklardaki rivayet ondan alınmıştır. (Fayda, 1990: 167.)

Mute savaşının sonucunun değerlendirilmesinde Fayda'nın söylediği hususlar da dikkat çekicidir. Bu konuda şöyle demektedir: "*Mute savaşı ile Halid ve müslümanlar, Bizans ordusunu, savaş üslubunu, taktiklerini ve silahlarını çok yakından tanıma imkanını elde ettiler. Yaşanmış bu tecrübenin, başta Yermuk olmak üzere, ileride Bizans ordusu ile yapılacak savaşlarda faydası görülecektir. Ayrıca, Suriye ve Filistin bölgesindeki Araplar, müslümanların iman, şecaat ve kahramanlıklarını görmüşler, yeni dini ve onun mensuplarını tanımaya başlamışlardır.*" (Fayda, 1990: 168.)

Vakidi'nin rivayet ettiğine göre, Mute'de şehid olanlardan bazıları şunlardır: Seriyye komutanları: Zeyd b. Harise, Cafer b. Ebi Talib ve Abdullah b. Revaha. Askerlerden ise; Mes'ud b. el-Esved b. Haris, Vehb b. Sa'd b. Ebi Serh, Süraka b. Amr b. Utbe, el-Haris b. en-Nu'man b. Yüsaf ve Übade b. Kays. (Vakidi, 1965:II, 769.)

2.1.21 AMR B. AS (ZATU'S-SELASİL) SERİYYESİ:

Dış güvenlik seriyyelerinden biri de, Amr b. As'ın komutasında gönderilen, Zatu's-Selasil seriyyesidir. Hz. Peygamber, Vakidi'ye göre, Beliy ve Kudaa kabilelerinin, Medine'ye saldırmak niyetiyle toplandıkları haberini almıştı. (Vakidi, 1965:II, 770.) Belazürî'nin rivayetine göre ise bunların yanısıra, Beni Amile, Lahm ve Cüzam kabilelerinden de katılanlar olmuştu. (Belazuri, 1956:I, 381.)

Hız. Peygamber, kendisine ulaşan bu haber üzerine, Amr b. As'ı yanına çağırarak, hazırlanan bir seriyyeye komutan olarak görevlendirdi. *Kendisine beyaz bir sancak ve ayrıca, ilk kez bu seriyyede karşılaştığımız, bir de siyah bayrak verdi.* (Vakidi, 1965:II, 770.)

Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde, Rasululah'ın, Amr b. As'ı görevlendirmesi esnasında aralarında geçen konuşmayı şöyle rivayet ediyor: (Ahmed b. Hanbel, IV, 197.)

²⁸³ Bu konudaki diğer rivayetler için bkz: Vakidi, 1965:II; 765; Ahmed b. Hanbel, Müsned, II, 86, 100, 110, 111; İbn Kesir, IV, 248-250.

"Rasulullah, Amr b. As'ı çağırarak, *"Ey Amr, Yolculuk hazırlığını yap, silahını kuşan ve acele yanıma gel."* buyurdu. Amr b. As der ki: " Rasulullah'in emrine uyarak yanına gittim. O esnada kendisi gölgelik bir yerde abdest alıyordu. Yanıma geldi ve bana: *"Ey Amr, Allah senin selametini ve zenginliğin için bir seriyye komutanı olarak göndermek istiyor, ben de senin zenginliğini isterim."* buyurdu. Ben de: *"Ya Rasulallah, ben zengin olmak için İslam'a girmedim. Sadece senin yanında bulunmayı ve Allah yolunda cihad etmeyi arzularak müslüman oldum"* diye cevap verdim. Bunun üzerine Rasulullah da: *"Ey Amr, zenginliğin faydalısı, insanların faydalısına ne güzel yakışı.r"* buyurdu.

Hiz. Peygamber'in bu seriyyeye Amr b. As'ı görevlendirmesinin sebeplerinden birisi de, onun anne tarafından Bely kabilesine akraba olması idi. Böylelikle komutanın gidilecek bölgedeki halkla olan akrabalık bağı dolayısıyla bu seriyyenin başarı şansının daha fazla olmasını arzu etmişti. (Vakidi, 1965:II, 770; İbn Sa'd, 1985:II, 131; İbn Kayyim, II, 174.)

Amr b. As komutasında gönderilen seriyyede bulunanlardan bazıları şunlardı: Amir b. Rebia, Süheyb. b. Sinan, Said b. Zeyd, Sa'd b. Vakkas, Üseyd b. Hudayr, Abbad b. Bişr, Seleme b. Seleme ve Sa'd b. Ubade. Böylece, Muhacir ve Ensar'ın önde gelenlerinden müteşekkil, üçyüz kişilik askeri birlik, Amr b. As'ın komutasında Medine'den yola çıkmıştı. Seriyye de otuz tane de at bulunuyordu. (Vakidi, 1965:II, 770.)

Hiz. Peygamber , Amr b. As'a, giderken akrabalarına uğrayıp, yakınlıktan dolayı yardımlarına başvurmasını ve onları da İslam'a davet etmesini istedi. Ayrıca, her seferde olduğu gibi, bu seriyyeye verilen genel talimatlardan biri de, yolculuğu *gündüzleri gizlenip, geceleri yol almalarının istenmesiydi.*

Amr b. As komutasındaki İslam askeri birliği, aradıkları kavmin bölgesine yakınlarına kadar gidip, burada onların hazırlıkları ile ilgili bilgi topladılar. Gelen haberlerde büyük bir hazırlık yaptıkları söyleniyordu. Gece onların bulunduğu yerin yakınına kadar gelerek, onları görebilecekleri bir yere kondular. Düşmanların çokluğu Amr b. As'ın gözünü korkutmuş, (Taberi, 1879: III, 104; İbnü'l-Esir, II, 232.) daha büyük bir hazırlık yaptıktan sonra çatışmaya girmenin daha doğru olacağı fikrine sevk etmişti. Bu yüzden, Rafi b. Mekis el-Cüheni'yi, kendilerine yardımcı kuvvet göndermesi için Rasulullah'a gönderdi. (Vakidi, 1965:II, 770)

Amr b. As'ın habercisi Rafi' b. Mekis, Rasulullah'a gelerek durumu haber verdi, düşmanın büyük bir hazırlık yapmış olduğunu ve seriyye komutanının yardımcı kuvvet istediğini bildirdi. Hiz. Peygamber de, Ebu Ubeyde b. el-Cerrah komutasında iki yüz kişilik bir

seriyye hazırlayarak derhal yola çıkardı. Bu seriyyede, Hz. Ebu Bekir ve Ömer gibi ashabın ileri gelenleri de bulunuyordu. Hz. Peygamber, Ebu Ubeyde'ye, Amr b. As ile buluşup hep birlikte hareket etmelerini ve aralarında ihtilafa düşmemelerini tenbih etti. (Vakidi, 1965:II, 770; İbn Sa'd, 1985:II, 131; Taberi, 1879: III, 104; İbn Kayyim, II, 175.)

Ebu Ubeyde komutasındaki seriyyeyi, özel görevli seriyyeler bölümünde ele aldığımız için, bu seriyye ile ilgili detay bilgiler orada zikredilmiştir. ²⁸⁴

Ebu Ubeyde b. el-Cerrah komutasındaki destek birliği, Amr b. As'ın bulunduğu yere geldi. Bu arada, ordunun sevk ve idaresi konusunda ve bunun sembolik ifadesi olan, orduya imamlık yapma konusunda Ebu Ubeyde ile Amr b. As arasında fikir ayrılığı çıkmıştı. Amr b. As, her iki seriyyedeki askerlerin birleştirilmesini ve kendi kumandasında hareket etmesini istiyor. Buna karşılık Ebu Ubeyde ise, "Sen kendi birliğinin komutanısın, ben de kendi birliğimin komutanıyım." diyerek, Amr b. As'ın teklifine karşı çıkıyordu. Ebu Ubeyde ile birlikte gelen seriyyedeler bulunanlar da komutanlarının fikrini destekliyorlardı. Amr b. As, her iki seriyyenin komutanının da kendisi olduğunu, çünkü sonradan gelen birliğin, sadece kendilerine destek olmak için gelmiş olan, yardımcı kuvvet olduğunu, esas birliğin ise kendi emrindeki olduğunu söyleyerek Ebu Ubeyde'yi ikna etmeye çalıştı. Sonunda Ebu Ubeyde, Rasulullah'ın Medine'den gönderirken verdiği, "*Arkadaşının yanına vardığın zaman birbirinize itaat edin, sakın ihtilafa düşmeyin.*" emrine göre hareket ederek, Amr b. As kendisine uymazsa, kendisinin ona tabi olacağını söyledi ve Amr b. As'ın kumandasında hareket etme kararını benimsedi. Bunun üzerine, Amr b. As, ordunun genel komutanı oldu ve namazları o kıldırdı. Amr b. As'ın arkasında namaz kılanların sayısı beşyüz kişiye ulaşmıştı.

Burada Amr b. As'ın askerlik tecrübesi itibarıyla, iki başlılığı kabul etmeyerek fikrinde ısrar ettiği düşünülebilir. Muhtemelen Rasulullah da bu durumu bildiği için olsa gerek, Ebu Ubeyde'yi gönderirken, özellikle yukarıda zikredilen talimatı; yani, "*birbirlerine itaat etmeleri ve ihtilafa düşmemeleri*" talimatını vermişti.

Amr b. As, beşyüz kişiye ulaşan emrindeki askeri birlikle düşmanların toplanmış olduğu bölgede ilerleyerek düşmanları araştırmaya başladı. Ancak, muhtemelen seriyyenin büyüklüğünü haber alan bedeviler yurtlarını terkederek başka yerlere dağılmışlardı. Sadece bir grub düşman askerine rastlandı. Aralarında bir müddet karşılıklı ok atışı oldu.

²⁸⁴ Bkz: 4.5.

Bu ok atışları esnasında, Amir b. Rebia kolundan vurulmuştu. Bir müddet bu şekilde devam eden çatışmadan sonra, ani bir saldırıya geçen Amr b. As, onları da dağıtmıştı. (Vakidi, 1965:II, 771; İbn Kesir, Sire, III, 517.) Seriyedekilerin *kaçanları takip etmesine ise müsaade etmemiştir*. (Halebi, 1980:III, 199.)

Amr b. As bölgede günlerce kaldı, etrafa süvariler gönderdi, ancak düşmanlardan hiç kimse ile karşılaşmadı. Bu seriyyenin seyri esnasında, seriyye komutanı Amr b. As ile emri altında bulunan müslümanlar arasında tartışma konusu olan iki olay kaynaklarda zikredilmektedir. Medine'ye dönüldüğünde de, Amr b. As'ın Rasulullah'a şikayet edilmesine sebep olan bu iki olaydan birincisi; seriyye komutanının askerlerin ısınmak için ateş yakmalarına izin vermemesi; ikincisi ise, ihtilam olan Amr b. As'ın, su bulunduğu halde, teyemmüm yaparak müslümanlara imam olmasıdır.

Ateş yakılmasının yasaklanması olayı şöyle olmuştur: Amr b. As, konakladıkları bir yerde, askerlerden bir kısmının odun toplayarak ateş yakmalarına karşı çıkmış; *"Hiç kimse ateş yakmayacak. Kim ateş yakarsa onu, yaktığı ateşe atarım."* diyerek, izin vermemişti. Amr b. As'ın bu davranışı askerlerin zoruna gitmişti. Hz. Ömer de, Hz. Ebu Bekir'e gelerek, Amr b. As'ın bu davranışını: *"Amr'ın insanlara yaptığını görüyor musun? Onların ateş yakmalarına izin vermeyerek ısınmalarına engel oluyor."* şeklinde şikayet etmişti. Bunun üzerine Hz. Ebu Bekir gidip Amr b. As'la konuştu. Amr b. As da ona: *"Sen bana itaat etmekle emrolunmadın mı?"* diye sordu. Ebu Bekir de: *"Evet, öyle."* deyince; Amr: *"O halde, sana emredilen şekilde hareket et."* dedi. Bu durumu öğrenen Hz. Ömer, Amr b. As'ın yanına giderek, ona çatmak istedi. Ancak, Hz. Ebu Bekir, daha temkinli davranarak: *"Onu kendi haline bırak. Şüphesiz Rasulullah onu, ancak savaştaki üstün bilgisi sebebiyle başımıza komutan tayin etti."* dedi ve Hz. Ömer'i niyetinden vazgeçirdi. (Vakidi, 1965:II, 770; Zehebi, 1990: A'lam, III, 44; Zürkani, II, 279; Helebi, III, 200.)

İkinci olay ise Medine'ye dönüş esnasında vuku bulmuştu. Amr b. As, çok soğuk bör gecede ihtilam olmuş, arkadaşlarının görüşüne başvurarak, ihtilam olduğunu; eğer yıkanırsa soğuktan donup öleceğini, bu nedenle teyemmüm yaparak namazı kıldırmak istediğini söylemişti. Dediği gibi yaparak, teyemmümle sabah namazını kıldırdı. Seriyye komutanının bu davranışı da, Medine'ye Rasulullah'ın huzuruna gidildiğinde, Amr hakkında şikayet konusu olmuştu. (Vakidi, 1965:II, 773; İbn Kesir, Sire, III, 518.)

Seriyye Medine'ye dönüş yolunda iken, Amr b. As, yolculukla ilgili haberleri Rasulullah'a ulaştırmak üzere, Evf b. Malik el-Eşca'i'yi haberci olarak önden gönderdi. Avf b. Malik, seher vakti Medine'ye Rasulullah'ın yanına geldi. Hz. Peygamber namaz kılıyordu. Selam

verdikten sonra: "Sen Avf b. Malik misin? " diye sordu. O da "evet" dedi. Rasulullah, olup bitenleri anlatmasını istedi.

Avf b. Malik, Rasulullah'a seriyye ile ilgili haberleri anlatışını şöyle naklediyor: "Ben de bütün olan olayları anlattım. Ebu Ubeyde ile Amr b. As arasında geçenleri, Ebu Ubeyde'nin ona itaat ettiğini söyleyince, Rasullah: "Allah Ebu Ubeyde'ye rahmet etsin." buyurdu. Amr b. As'ın, cünüp olduğu halde yıkanmayıp, teyemmmümle namaz kıldırıldığını, Müslümanları ateş yakmaktan menettiğini ve düşmanları takip etmelerine engel olduğunu, bir bir anlattım. Rasulullah, hiçbir şey söylemeden dinledi." (Vakidi, 1965:II, 773; İbn Kesir, Sire, III, 519; Halebi, 1980:III, 200.)

Seriyye Medine'ye döndüğünde, Hz. Peygamber seriyyede bulunanlara, Amr b. As'ın komutanlığını nasıl bulduklarını sordu ve şikayetlerini dinledi. Mezkur şikayetler üzerine, Amr b. As'a neden bu şekilde hareket ettiğini sordu. Amr b. As, yaptığı davranışın gerekçelerini şu şekilde izah etmişti: "Seni Hak ile gönderene yemin ederim ki, eğer o soğuk hava da yıkansa idim, hastalanıp ölürdüm. Ben şimdiye kadar böyle soğuk görmemiştim. Allah, "Kendinizi öldürmeyin." buyurmuyor mu?" (Nisa Suresi: 29. ayet.). Amr b. As'ın bu şekildeki izahını Rasulullah tebessümle karşılamıştı. Amr b. As, kaçan düşman askerlerini takip ettirmemesini ise şöyle savunmuştu: "*Ya Rasulallah, düşmanın sayıca azlığını farketmelerinden endişe ettim. Bir de, Müslümanların düşmanın hazırladığı tuzığa düşmelerinden korktum.*" (Zehebi, 1990: III, 45.)

Amr b. As, bu seriyye ile ilgili olan bir hatırasını da şöyle anlatıyor: "Rasulullah, beni bir seriyyenin başında Zatü's-Selasile göndermişti. Bu seriyye de, Ebu Bekir ve Ömer de bulunuyordu. Rasulullah'ın yanında benim yerim daha üstün ki, beni onların başına komutan olarak görevlendirdi diye düşündüm. Rasulullah'ın yanına varıp, "Ya Rasulallah, insanların sana en sevgilisi kimdir?" diye sordum. "Aişe'dir" dedi. "Erkeklerden hangisi?" dedim. "Aişe'nin babasıdır." dedi. "Ondan sonra." dedim. "Ondan sonra, Ömer'dir." buyurdu ve bazı isimleri daha zikretti. Bunun üzerine, kendimin en sona kalmasından korkarak, sormaya devam etmekten vazgeçtim." (Buhari, Meğazi, 355; Ahmed b. Hanbel, IV, 203; İbn Kesir, III, 521.)

2.1.22. EBU UBEYDE B. EL-CERRAH (HABAT) SERİYYESİ:

Dış güvenlik seriyyelerinden biri de, Ebu Ubeyde b. el-Cerrah komutasında, Cüheniler'in üzerine gönderilen Habat (ya da Sifu'l-Bahr) 2⁸⁵ seriyyesidir.

Habat seriyyesi, Muhacir ve Ensar'dan müteşekkil üçyüz kişilik bir seriyye idi. Hz. Ömer de bu seriyyede bulunuyordu. Seriyyenin gönderiliş tarihi, Vakidi'nin rivayetine göre, hicretin sekizinci yılı, Receb ayıdır. (Vakidi, 1965:I, 6.)

Ebu Ubeyde komutasındaki bu seriyyede, yiyeceklerini taşıyan develerin dışında binek hayvanı yoktu ve Müslümanlar piyade olarak yola çıkmışlardı. (Vakidi, 1965:II, 774.) Seriyye komutanı Ebu Ubeyde'ye sancak verildiğine dair bir rivayetse kaynaklarda zikredilmemiştir.

Vakidi'nin rivayetine göre seriyye, Cüheniler üzerine gönderilmiştir. Ancak aynı müellif, gönderiliş sebebi hakkında bir bilgi vermemektedir. 2⁸⁶ Buhari, Müslim ve diğer hadis kitaplarındaki rivayetlere göre ise, bu seriyye Şam'dan dönmekte olan bir Kureyş kervanını gözetlemekle görevli olarak gönderilmiştir. 2⁸⁷ Seriyyenin görevi esnasında herhangi bir düşmanla karşılaşmadığı ve bir çatışma olmadığı için, rivayetlerden hangisinin doğru olduğunu tesbit etmek mümkün gözükmemektedir. 2⁸⁸ Şu kadar var ki; seriyyenin gönderildiği tarihte Hudeybiye anlaşması yürürlükte olduğuna göre, Mekke ile sulh halinde bulunan Hz. Peygamber'in Kureyş kervanı için bir seriyye gönderdiğini kabul etmek imkan dahilinde değildir.

2⁸⁵ Bu seriyyenin ismi, kaynaklarda bu iki isimden biri ile anılmıştır. Mesela , Vakidi, 1965:"Habat" ismini tercih ederken. İbn Hişam, Sifu'l-Bahr" ismi ile zikreder. Esasen her ikisi de doğrudur. Seriyye, deniz sahilinde bulunan Cühenilerin yurduna gönderildiği için "Sifü'l-Bahr" ismi ile anılırken; "Habat" ismine gelince; ya seriyyenin seyri esnasında vuku bulan bir olaydan dolayı, seriyyedekilen açlıkla karşı karşıya kalıp, Habat denilen develerin yediği yaprakları yedikleri için, bu adla anılmıştır. Ya da, Yakut'un verdiği bilgiye göre, Habat'ın, deniz sahilinde, Cüheniyerin arazisinde bulunan, Medine'ye beş günlük uzaklıktaki bir yer isminden dolayı bu adla anılmıştır. Yakut, II, 344.

2⁸⁶ Bkz: Vakidi, 1965:II, 774-775.

2⁸⁷ Bkz: Buhari, 65; Cihad ve's-Siyer, 124; Müslim, es-Sayd ve'z-Zebaih, 17; Ahmed b. Hanbel, III, 303-304. Ebu Davud, Et'ime, 46.

2⁸⁸ M. Asum Köksal, seriyyenin gönderilme sebebi konusunda, her iki rivayeti de cem ederek, iki görevi de birlikte icra etmek üzere gönderildiğini ifade etmektedir. Ancak, Kureyş kervanını gözetlemeyle ilgili olarak, "Seriyyenin Kureyş kervanını Cühenilerin saldırısından korumak için görevlendirilmişti" şeklindeki iddiasını kabul etmek mümkün değildir. Kendisinin de kabul ettiği gibi, Müslümanların böyle bir yükümlülükleri bulunmamaktadır. Bunu yapmış olmaları için de geçerli bir sebep mevcut değildir. Bkz: Köksal, VIII, 122.

Ebu Ubeyde komutasındaki İslam askeri birliği, Medine'den ayrılırken yanlarına erzak olarak hurma almışlardı. Daha önceki seriyyelerle ilgili haberlerde Müslümanların yanlarına aldıkları erzakla ilgili bilgilere rastlanılmamasına karşın; bu seriyye ile alakalı olarak bu bilgilerin zikredilmesinin nedeni, seriyyenin uzun müddet devam eden hareketi esnasında açlıkla karşı karşıya kalmış olmalarından dolayıdır. Seriyye komutanı Ebu Ubeyde, yol boyunca yanlarındaki erzaktan askerlerine birer avuç dağıtıyordu. Erzak azaldıkça birer tane dağıtmaya, tükenmeye yüz tutunca da, her gün için bir hurma ile yetinmelerini istemeye başlamıştı. (İbn Sa'd, 1985:III, 411; Ahmed b. Hanbel, III, 311; Taberi, 1879: III, 105; İbnü'l-Esir, II, 232.) Seriyyede bulunan Müslümanlar, her gün aldıkları bir tek hurmayı ağızlarında emerek, onunla akşama kadar idare etmeye çalışıyorlardı. Sonunda bir tek hurmayı bile bulamaz hale gelmişlerdi. (Vakidi, 1965:II, 774; İbn Sa'd, 1985:III, 411; Ahmed b. Hanbel, III, 311.)

Seriyyede bulunanlardan Amir b. Rabia'nın oğlu Abdullah b. Amir'in rivayet ettiğine göre, babası o günleri şöyle anlatıyordu: "Evladım, Rasulullah bizi askeri bir birlikle görevlendirmişti. Bir yük hurmadan başka da yiyeceğimiz yoktu. Komutanımız bu hurmaları aramızda birer avuç paylaşıyordu. Sonra birer tane bölüşmeye başladı." Abdullah'ın: "Babacığım, bir tek hurmanın ne faydası olur ki?" diye sorması üzerine; Amir b. Rebia: "Böyle söyleme, temelli bitince onu da arar olduk" diyerek, o günlerde çektikleri sıkıntıları böyle anlatmıştı. (Ahmed b. Hanbel, III, 446.)

Ebu Ubeyde komutasındaki Müslümanlar, azıklarının bittiği ve açlıkla karşı karşıya kaldıkları bugünlerde, "Habat" denilen ağaç yapraklarını sopalarla düşürerek yemek zorunda kalmışlardı. O kadar ki, bu yaprakları yemeleri yüzünden ağızlarının, ot yiyen develerin ağızları gibi olduğu, diş etlerinin iltihaplandığı ve ağızlarının yara bere içinde kaldığı rivayet edilmektedir. (Vakidi, 1965:II, 775; Taberi, 1879: III, 105; Diyarbekri, 1283:II, 75; Halebi, 1980:III, 201.) Bu nedenle de seriyyenin, "Habat seriyyes" olarak anıldığı anlaşılmaktadır.

Seriyyenin bu sıkıntılı yolculuğunda, Ensar'ın ileri gelenlerinden Sa'd b. Ubade'nen oğlu Kays b. Sa'd, kendisinde içinde bulunduğu seriyyenin açlık problemini halletmek için bir çare bulmuştu. Buldukları bölgede yaşayan sahil halkından, kendisine bedelini Medine'de hasat mevsiminde hurmak olarak vermek üzere deve satacak birilerini aramış, sonunda Cühenili bir adamı böyle bir alış-verişe razı etmişti. Ancak, seriyyede bulunan Hz. Ömer, Kays'ın kendisine ait bir malı olmadığını, bu nedenle yaptığı alverişin hayret verici olduğunu söyleyerek bu şekildeki bir ticarete karşı çıkmıştı. Kays b. Sa'd, Hz. Ömer'in muhalefetine rağmen bu ticaretini yapmakta kararlı davranarak, Cühenili adam

ile konuşmuştu. Bu konuşmanın o günün ticaret anlayışını ve kurallarını ortaya koyan bir konuşma olmasından dolayı detaylı bilgi vermek faydalı olacaktır.

Kays b. Sa'd, Cühenili deve sahibine: "Bedelini Medine'de vereceğim hurma ile ödemek üzere bana develerini satar mısınız?" diye bir teklif verdi. Cühenili adam: "İyi de, sen kimsin, ben seni tanımıyorum ki?" diye sordu. Kays b. Sa'd da: "Ben, Sa'd b. Ubade b. Dülemi'nin oğluyum" deyince, Cühenili adam güveneceği bir kaynak bulmanın sevinciyle: "Sen soyunu (Sa'd b. Ubade'nin oğlu olduğunu) neden daha önce söylemedin. Yesrib halkının ulusu Sa'd'la aramızda sadece kardeşlik ve dostluk vardır" diyerek alış-verişe razı olmuştu. Bununla birlikte Cühenili adam, kendini garantiye almak için, Kays'ın yanında bulunan Ensar ve Muhacirlerden bazı kimselerin de bu ticarete "kefil" (Vakidi, 1965:II, 775.)²⁸⁹ olmalarını istiyordu. Kays b. Sa'd: "İsteddiğini kefil olarak kabul edebilirsin" demişti. Ancak oradakilerin arasında bulunan Ömer b. Hattab: "Ben bu işe kefil olmam. Çünkü bunun ne ödeme gücü ne satıp ödeyeceği malı vardır. Taahhüt ettiği mal babasına aittir." diyerek kefil olmaktan kaçınmıştı. Bunun üzerine Cühenili adam, muhtemelen Kays'ın zor durumda kaldığını düşünerek, kefil istemekten vazgeçti: "Vallahi, herhalde Sa'd b. Übade, birkaç deve yükü hurma için oğlunun taahhudüne aykırı hareket etmez. Ben karşımda temiz yüzlü ve şerefli iş yapan birini görmekteyim" dedi. (Vakidi, 1965:II, 775; İbn Seyyidünnas, 1982:II, ???; Halebi, 1980:III, 202.) Bu arada, Kays b. Sa'd ile Ömer b. Hattab arasında karşılıklı sataşmalar oldu. Kays, üç gün üst üste aldığı develeri keserek seriyyede bulunan Müslümanlara yedirdi. Elinde kalan son iki devesini kesmek istediğinde, Hz. Ömer seriyye komutanı Ebu Ubeyde'ye giderek, duruma müdahale edip, Kays'ın diğer develeri kesmesine mani olmasını istedi. Kays'ın borcunu ödeyemeyeceğini düşünerek, hiç değilse diğer develerin elinde kalmasını istemişti. (Vakidi, 1965:II, 776; Zürkani, II, 282.) Kaynaklarda Kays'ın kaç deve kesip yediği konusunda farklı rakamlar verilmektedir. Rakamlar farklı olsa bile, Kays'ın yapmış olduğu asil davranış seriyyenin o günlerdeki sıkıntısını çözebilmiştir. Bu olay, Medine'ye dönüldüğünde Rasulullah'a arz edildiği zaman o, Kays'ın bu davranışı ile ilgili olarak şöyle buyurmuştu: "Zaten cömertlik bu sülalenin en önemli hasletlerindendir" (Taberi, 1879: III, 105; İbn Abdilberr, III, 1290; İbn Esir, II, 233; Halebi, 1980:III, 203.) Kays'ın babası Sa'd b. Ubade ise, oğlunun yapmış olduğu bu davranışından dolayı onu tebrik ederek, son derece memnun olmuştu. Ayrıca, Ömer b. Hattab'ın, Kays'ın malı olmadığı için karşı çıktığının

²⁸⁹ (Vakidi, 1965:II, 775.) Vakidi'nin metninde bu kelime, "şahit" olarak zikredilmiştir. Her alış-verişte şahit bulunabilir. Ancak, Hz. Ömer'in, Kays b. Ubade'nin kendi mal varlığı olmadığından borcunu ödeyemeyeceği gerekçesiyle böyle bir alış-verişe şahitlik etmekten kaçındığı bilindiğine göre, bunun bir şahilik değil, belki "kefillik" olduğu düşünülmelidir. O takdirde Hz. Ömer'in kaçınmasının bir anlamı olacaktır.

anlatılması üzerine de, oğluna en verimli hurma bahçelerinden dört tanesini vermişti. (Vakidi, 1965:II, 776.)

Bu olaydan birkaç gün sonra, seriyye sahil boyunca hareketine devam ederken, denizden karaya vuran dev bir balık ölüsü buldu. 2⁹⁰ Seriyye komutanı Ebu Ubeyde, ilkönce ölü balığın yenmesine mani oldu. Ancak seriyyedekilerin içinde bulunduğu zor şartlar gözönüne alarak, daha sonra yenmesine müsaade etti. Buna rağmen, yaptıkları işin doğruluğunu teyid etmek, mütmain olmak için Medine'ye geldiklerinde Rasulullah'a bu konuyu sormuşlardı. Hz. Peygamber'in de, eğer yanlarında bu balığın etinden kalmışsa biraz da kendisine ikram etmelerini istemiş, ikram edilen bir parça etten yemek suretiyle Müslümanların tereddütlerini izale etmişti. (İbn Sa'd, 1985:III, 411; Ahmed b. Hanbel, III, 311.)

Seriyye balığı buldukları sahilde, iki haftadan fazla bir süre kaldılar. Her gün bir parça keserek yiyorlardı. Oradan ayrılacakları zaman, güneşte kurutulmuş parçaları yanlarına azık olarak almışlar, hatta Medine'ye kadar getirmişlerdi. Hz. Peygamber'e de bundan bir parça vermişlerdi.

Seriyyenin bir aydan fazla süren seferi esnasında, herhangi bir düşmanla karşılaşmadı. Her hangi bir olay olmadan, sağ salım Medine'ye döndüler. Hz. Peygamber seriyyenin çok fazla geç kalmasından tedirgin olmuştu. Ebu Ubeyde Medine'ye döndüğü zaman, kendilerini merak ettiklerini ve bu kadar geç kalmalarının sebebini sormuştu. İbn Sa'd'ın rivayetinden anlaşıldığını göre, Ebu Ubeyde Rasulullah'ın bu sorusu karşısında, Kureyş kervanını aradıkları için geç kaldıklarını söylemiştir. (İbn Sa'd, 1985:III; 411.) Ancak, İbn Sa'd'ın seriyyenin gönderilişi ile ilgili verdiği rivayetle, Ebu Ubeyde'nin Rasulullah'a cevap verdiği rivayeti arasında bir çelişki göze çarpmaktadır. İlk olarak, seriyyenin Beni Cüheyne için, onların arazisine gönderildiği belirtilirken, daha sonra Kureyş kervanı için olduğu söylenmiştir. Anlaşılan, rivayetlerde bu seriyyenin gönderiliş hedefi ile ilgili karışıklık, İbn Sa'd'ın rivayetlerinde de kendini göstermektedir. (İbn Sa'd, 1985:III; 411.) Yukarda ifade edildiği gibi, bu duruma sebep olan unsur, seriyyenin her hangi bir düşmanla karşılaşmadan dönmesinden dolayı, ne için ve kim için gönderildiği tam olarak anlaşılamamıştır.

Muhakkak ki, bu seriyyenin en önemli başarısı, Ebu Ubeyde'nin başarılı bir komutanlık örneği vermiş olmasıdır. Bu kadar sıkıntılı bir sefer yapılmasına rağmen, seriyye komutanı

²⁹⁰ Kaynaklarda, balığın büyüklüğü ile ilgili verilen bilgilerden, bunun bir balina olduğu anlaşılmaktadır. Bkz: Vakidi, 1965:II, 777; Ahmed b. Hanbel, III, 306;

Ebu Ubeyde b. el-Cerrah'ın başarılı komutanlığı ile, ciddi bir problem olmadan görevini tamamlayıp, Medine'ye salimen dönmüştür.

2.1.23. EBU KATADE (HADIRA) 2⁹¹ SERİYYESİ:

Dış güvenlik seriyyelerinden biri de, Ensar'dan Ebu Katade b. Rabi'i komutasında gönderilen Hadıra seriyyesidir. Hicretin sekizinci yılı, Şaban ayında gönderilmiştir. (Vakidi, 1965:I, 6; İbn Sa'd, 1985:II, 132; Belazuri, 1956:I, 381.) Cüheynelere mensub olan Gatafanlar (İbn Hazm, Cemhere, 479.), Hadıra da konaklıyorlardı. Gatafanlar ve mensub oldukları Beni Cüheyne her fırsatta Müslümanlara olan düşmanlıklarını ortaya koyuyorlardı. Hendek muhasarasında Kureyşlilerle, Mute savaşında da Bizans ile ittifak oluşturarak İslam'ın bölgelerindeki yayılışının önüne geçmek için gayret göstermekteydiler. Bu yüzden, Ebu Katade seriyyesi de, Gatafanlar üzerine gönderilmiştir. (İbn Sa'd, 1985:II, 132; Diyarbekri, 1283:II, 76.)

Vakidi, bu seriyye ile bilgileri, aynı zamanda bu seriyyede görev alan askerlerden biri olan Abdullah b. Hadred el-Eslemî'den rivayet etmiştir. Abdullah b. Hadred, Vakidi'nin naklettiği bu rivayette, seriyyeye nasıl iştirak ettiğini şöyle anlatır:

"Ben, Bedir'de şehid olan Süraka b. Harise'nin kızı ile nişanlanmışım. O benim dünyada en çok sevdiğim, onun sevgisini hiç bir şeyle değiştirmeyeceğim biriydi. Kendisine mehir olarak ise ikiyüz dirhem vadetmişim. Ancak bu bedeli ödeyecek durumumda yoktu. Bana yardım etmesini umarak Rasulullah'ın yanına gittim. Durumumu kendisine anlattım. Ondan nişanlığının mihrini ödemem konusunda yardımcı olmasını rica ettim. Rasulullah: "Mehir bedeli olarak kaç dirhem belirledin?" diye sordu. Ben de, "ikiyüz dirhem" deyince; "Eğer bu parayı çölden toplasaydın ancak bu kadar fazla verebilirdin" buyurarak, mehir bedelinin çok yüksek olduğunu söyledi. O an için kendisinin bana yardım edecek imkanı olmadığını belirttikten sonra dedi ki: " Ancak Ebu Katade'nin emrine ondört kişilik bir seriyye vererek sefere göndereceğim. Sen de onlara katılmak istemez misin? Ümit ederim ki, Allah sana nişanlığının mihrini ödeme imkanı verecek bir ganimet nasib eder." Ben de Rasulullah'ın bu teklifini kabul ederek, seriyye ile birlikte yola çıktım." (Vakidi, 1965:II,

²⁹¹ Hadıra: Necd bölgesinde Beni Muhariblerin arazisidir. İbn Amir'in bostanının yanında bulunan Hadıra'nın Medine'ye uzaklığı yirmi mildir. (Vakidi, 1965:I, 6; İbn Sa'd, 1985:II, 132; Yakut, II, 377.)

778; İbn Hişam, IV, 278; İbn Sa'd, 1985:IV, 310; Ahmed b. Hanbel, VI, 11. Taberi, 1879: III, 105.)²⁹²

"Hz. Peygamber, bizi Necd'de bulunan Gatafanlar üzerine gönderdi. Bizi uğurlarken, geceleri hareket edip, gündüzleri gizlenmemizi, düşman üzerine ani baskın yapmamızı, kadınları ve çocukları öldürmememizi emretti. Medine'den yola çıktık ve Gatafanların konakladıkları yere kadar geldik ve gece vakti yakınlarında bir yere yerleştik." (Vakidi, 1965:II, 778.)

Abdullah b. Hadred, seriyye komutanı Ebu Katade'nin, Gatafanların yurduna geldiklerinde seriyyede bulunanlara bir konuşma yaparak, onlara "Allah'dan sakınmalarını", Allah'ın emir ve yasaklarına uymalarını hatırlattıktan sonra; seriyyede bulunan her askeri, başka bir askerle eşleştirerek kardeş yaptığını haber vermektedir.

Vakidi, seriyye komutanı Ebu Katade'nin bu konuşmasında, askerlere, baskın anında nasıl davranmaları gerektiği hakkında şu talimatları verdiğini nakletmektedir:

"Hiç biriniz arkadaşınızdan, ölüm dışında ayrılmayacaksınız. Benim yanıma döndüğümüzde arkadaşınız hakkında bana bilgi vereceksiniz. Arkadaşınızın nerede olduğu sorulduğu zaman, bilmiyorum demeyeceksiniz. Kaçan düşmanları yakalamak için, arkasından takip etmeyeceksiniz. Ben tekbir getirdiğim zaman siz de hep birlikte tekbir getirip, benimle beraber hep birlikte saldıracaksınız." (Vakidi, 1965:II, 778.)

Seriyye komutanı, baskından önce askerlerden ikişer kişilik keşif kolu oluşturarak, Gatafanların durumu hakkında bilgi topladı. Ona göre baskın planı hazırladı. Ebu Katade, gecenin ilerleyen saatlerinde baskına hazır hale getirdiği askeri birliği, elde ettiği bilgiler doğrultusunda yerleştirdikten sonra, kılıcını çekerek tekbir getirdi, askerler de onunla birlikte tekbir getirdiler. Gatafanların beklemidiği bir anda üzerlerine hücum ettiler. İlk önce Gatafanların konakladıkları yerde bulunan kalabalık bir grup üzerine saldırdılar. O anda konak yerlerinden bir adamın "Ey Hadıra" diye bağırdığı duyuldu. Bunun üzerine Gatafan savaşçıları da durumdan haberdar olarak savunmaya geçtiler. Kabilenin ileri gelenleri bu çarpışma esnasında öldürüldü, kaçanlar takip edilmedi. Geride bıraktıkları kadın ve çocukları esir olarak alınırken, malları ganimet olarak ele geçirildi. Kaynaklarda Gatafan'dan alınan ganimetin, iki yüz deve ve bin veya ikibin kadar davar olduğu rivayet

²⁹² Vakidi'nin zikrettiği rivayette Abdullah b. Hadred'in Rasulullah'a ilk gidişinde seriyyeye katılmasının istendiği; Ahmed b. Hanbel'in rivayetinde ise, ilk gelişinde Rasulullah'ın cevabı üzerine gittiği. Daha sonra çağrılarak seriyye katılmasının söylendiği belirtilir.

edilmektedir. (Vakidi, 1965:II, 780; İbn Sa'd, 1985:II, 133; Diyarbekri, 1283:II, 76; Halebi, 1980:II, 204.)

Abdullah b. Hadred, kaçanların takip edilmesinin yasaklanmasına rağmen, kendisinin bir adamı öldürünceye kadar takip ettiğini, bu arada kendisinden sorumlu olan arkadaşının engel olmaya çalıştığını rivayet etmiştir. (Vakidi, 1965:II, 778-779.)

Abdullah b. Hadred, kaçan bir adamı nasıl takip ettiğini şöyle anlatır: "Kabilenin içinden uzun boylu bir adam, kılıcını elinde sallayarak, geri geri gidiyor ve bana: "Ey Müslüman, cennete gel." diyordu. Ben adamı takip ederken beraber olduğum arkadaşım bana komutanın kaçanların takip edilmesini yasakladığını hatırlattı. Kaçmakta olan adam: "Cennet, cennet" diyerek beni çağırıyor, bir taraftan da bize hakaret ediyordu. Bunun üzerine tekrar peşinden gittim. Arkadaşım yine, komutanın emrini hatırlatarak, adamın peşinden gitmekten vazgeçmemi istedi: "O adamı takip etmekten vazgeç, yoksa komutanın yanına gittiğimde senin emrini dinlemediğini söyleyeceğim." diyerek vazgeçirmeye çalıştı. Adam yine aynı şekilde konuşup hakaret etmeye başlayınca, yanına yaklaşmadan bir ok atarak onu vurdum. Adam tekrar, "Ey Müslüman cennete yaklaş." diyerek beni yanına getirmek istiyordu. İkinci bir okla onu yere düşürdüm, elinden kılıcını alarak onu öldürdüm." (Vakidi, 1965:II, 778-779.)

Abdullah b. Hadred, komutanın yanına gitmeden önce, arkadaşının yanına giderek; "Komutanım beni sordu mu?" der, o da, "Evet sordu ve sana da, bana da çok kızdı" der. Ganimetlerin toplandığını, kabilenin ileri gelenlerinin öldürüldüğünü haber verir. Abdullah b. Hadred, Ebu Katade'nin yanına gelince, komutan ona bir kez daha kızarak, emre aykırı davranmasından dolayı onu azarlar. (Vakidi, 1965:II, 779.)

Ebu Katade komutasındaki seriyye görevini tamamladıktan sonra, Gatafan'dan aldığı ganimetler ve esirlerle birlikte Medine'ye salimen dönmüştür.

2.1.24. UYEYNE B. HİSN (BENİ TEMİM) SERİYYESİ:

Dış güvenlik seriyyelerinden biri de, Uyeyne b. Hısn komutasından gönderilen seriyyedir. Bu seriyyenin gönderiliş gayesi önceliklere göre biraz farklılık arz etmektedir.

Hz. Peygamber, hicretin dokuzuncu yılı Muharrem ayında, Huzaalıların zekatlarının tahsili için, Beni Ka'b'dan Büsr b. Süfyan'ı zekat memuru olarak görevlendirmişti. Huzaalıların konakladığı bölgeye giden Büsr b. Süfyan onlardan zekat olarak verecekleri

mallarını hazırlamalarını istedi. Huzaaluların konakladıkları Zatü'l-Eşat diye bilinen su başında, Beni Temim'den bir kaç kabile de vardı. Onlar eskiden beri bu sudan birlikte istifade ederlerdi. Temimliler, Huzaaluların zekat mallarını almaya hazırlanan Büsr b. Süfyan'ı engellediler. Her ne kadar, Huzaalular, "Biz İslam dinine girdik, Müslüman olduk. Zekat bizim için bir görevdir." demiş olsalar da; Beni Temimliler, Huzaalılara da: "Bu nasıl iş böyle? Mallarınız boş yere elinizden alınıyor; mallarınızı niye onlara veriyorsunuz?" diye çıkışarak, onların zekatlarını vermelerine engel oldular. "Bir tek devenin bile yanımızdan götürülmesine izin vermeyiz." diyerek, zekat memurunu develerin yanına yaklaştırmadılar. Bununla da kalmayıp, savaşa hazırlanır gibi kılıçlarını kuşanıp, yaylarını omuzlarına astılar. (Vakidi, 1965:III, 973-974; Diyarbekri, 1283:II, 118; Halebi, 1980:III, 216.)

Beni Temimlerin engellemesi ve kendisine karşı durmaları üzerine, Büsr b. Süfyan onlardan çekinerek Medine'ye geri döndü. Beni Temimlerin, Huzaaluların zekatlarını vermelerini engellediklerini, ancak Huzaaluların da onlara karşı çıktıklarını bildirerek şöyle dedi: "Ya Rasulallah, ben üç kişi ile beraberdim. Huzaalular, Beni Temimlerin üzerine yürüdüler: "Eğer akrabamız olmasaydınız buradan sağ olarak çıkıp yurdunuza gidemezsiniz. Siz Rasulallah'ın elçisinin mallarımızın zekatını almasını engelleyerek, Muhammed'in düşmanlığını başımıza bela mi etmek istiyorsunuz?" diyerek buldukları yerden uzaklaştırdılar. Bunun üzerine Beni Temimler de kendi yurtlarına gitmek üzere oradan ayrıldılar." (Vakidi, 1965:III, 974.)

Hız. Peygamber, Beni Temimlerin yaptığı bu çirkin harekete karşılık, onları cezalandırmak üzere bir seriyye göndermek istedi. Vakidi, Rasulallah'ın bu seriyyenin komutanını tayin ederken: "Bu işi yapan kavmin hakkından kim gelir?" diye sorduğunu, bu göreve, orada bulunanlardan Uyeyne b. Hısn'ın talib olduğunu zikretmektedir. (Vakidi, 1965:III, 974.) Uyeyne b. Hısn bu işi kendisinin başarıyla yapacağını ifade ederek şöyle demişti: "Allah'a yemin olsun ki ben onların hakkından gelirim. Allah'ın izniyle Yebrin'e ²⁹³ bile gitseler onların izlerini sürerek peşlerinden gider ve yakalayıp sana getiririm. Sen de onların hakkındaki hükmünü yerine getirirsin, veya Müslüman olur kurtulurlar." dedi. (Vakidi, 1965:III, 975; Belazuri, 1956:I, 382.)

Bunun üzerine Rasulallah, Ubeyde b. Hısn'ın emrine elli kişilik süvari birliği vermek suretiyle Beni Temimlerin üzerine gönderdi. (Vakidi, 1965:I, 7.) Bu seriyye içinde Ensar ve Muhacirden hiç kimse yoktu. (İbn Sa'd, 1985:II, 160.) Seriyyenin Medine'den ayrılışı

²⁹³ Yebrin: Beni Sa'd yurtlarının en ilerisinde bulunan bir yerdir. Yakut, V, 427.

hicretin dokuzuncu yılı, Muharrem ayında olmuştu. (Vakidi, 1965:I, 7; İbn Sa'd, 1985:II, 160; Belazuri, 1956:I, 382.)

Uyeyne b. Hısn komutasındaki İslam askeri birliği, Rasulullah'ın talimatı gereği, gündüzleri gizlenip geceleri hareket etmek suretiyle, Beni Temimlerin bulunduğu bölgeye doğru hareket etti. Beni Temimlerin peşinden, önce Rekube'ye, oradan Arc'a 2⁹⁴ gittiler. Arc'a geldiklerinde, onların Beni Süleym'in arazisine geçtiklerini öğrenerek peşlerinden takip ettiler. Beni Süleym'in arazisine girdiklerinde, Beni Temimleri yüklerini indirmiş, hayvanlarını serbest bırakmış bir halde buldular. Düzensiz bir şekilde kurulan çadırlarda kadınlar ve çocuklardan başka hiç kimse yoktu. Bir müddet sonra onlardan bir grup çadırların bulunduğu yere gelince, Uyeyne b. Hısn, seriyyedeki askerlerle birlikte bu grubun üzerine saldırdı. Bu çatışma sonunda, Beni Temim'den, onbir erkek, onbir kadın ve otuz kadar da çocuk esir olarak alındı. (Vakidi, 1965:III, 975, İbn Sa'd, 1985:II, 161.)

Uyeyne b. Hısn, aldığı esirlerle birlikte Medine'ye, Rasulullah'ın yanına döndü. Hz. Peygamber, getirilen esirlerin Remle binti el-Haris'in evinde hapsedilmesini emretti. (Vakidi, 1965:III, 975, İbn Sa'd, 1985:II, 161.)

Bundan bir müddet sonra, Beni Temim'den seksen veya doksan kişilik bir heyet Medine'ye geldi. Kendilerinden alınan esirlerin geri verilmesi için Rasulullah'la görüşmek istediler. (İbn Sa'd, 1985:I, 294.) Beraberlerinde hatib ve şairlerini de getirmişlerdi; onların sayesinde esirlerini kurtarmayı umuyorlardı. Hz. Peygamber ve Müslümanlarla, şiir ve hitabet yarışına girmek, bu yarıştan kazanmalarının karşılığında da esirlerini almak istiyorlardı. Rasulullah, öğle namazını kıldırdıktan sonra onlarla mescidde görüştü. Ne istediklerini sordu. Onlar da, hatib ve şairlerine izin verilmesini istediler. Hz. Peygamber de onlara izin verdi. Gelen heyetten Utarid b. Hacib kalkıp konuştu. Onun konuşmasına karşılık olarak Hz. Peygamber, Sabit b. Kays b. Şemmas'a: "Kalk şunun konuşmasına karşılık ver" buyurdu. Onların şairlerine karşılık da, Hassan b. Sabit'e. "Kalk ya Hasan, şu adamın şiirine karşılık ver." buyurdu. Hassan b. Sabit de güzel ve uzun bir şiir okudu. (Vakidi, 1965:III, 976-979; İbn Hişam, IV, 209-212; Taberi, 1879: III, 151-152.)

Rasulullah'ın hatib ve şairinin Beni Temimlerin hatib ve şairini bastırması Hz. Peygamber'i ve Müslümanları sevindirmişti. (Vakidi, 1965:III, 979.) Beni Temim heyetinden Akra' b. Habis, Rasulullah için: "Bu adam mutlaka muvaffak olur. Vallahi o Allah'ın yardımını alıyor." demişti. Bu olaydan sonra Beni Temim heyeti, Rasulullah'ın peygamber olduğuna

²⁹⁴ Rakube ve Arc: Mekke ile Medine arasında hacc yolu üzerinde bulunan yerlerdir. (Yakut. III, 64: IV, 98.)

kanaat getirerek Müslüman olmuşlardı. (Vakidi, 1965:III, 979; İbn Hişam, IV, 212, İbn Sa'd, 1985:I, 294; Taberi, 1879: III, 152; İbnü'l-Esir, Üsdü'l-gabe, I, 130.)

Beni Temimlilerin Müslüman olmaları üzerine, onlardan alınan esirler kendilerine iade edildi. Ayrıca, yanlarında getirdikleri küçük bir çocuğa varana kadar, heyette gelenlere hediye ve bahşişler verildi. (Vakidi, 1965:III, 979-980; İbn Hişam, IV, 213; İbn Sa'd, 1985:I, 294.)

2.1.25 KUTBE B. AMİR (TEBALE) SERİYYESİ: 2⁹⁵

Dış güvenlik seriyyelerinden biri de, Kutbe b. Amir komutasında Beni Has'amlara gönderilen, Tebale 2⁹⁶ seriyyesidir. Hicretin dokuzuncu yıl, Safer ayında gönderilmiştir. (Vakidi, 1965:I, 7; II, 754;III, 981; İbn Sa'd, 1985:II, 162; İbn Kayyim, II, 226.)

Hz. Peygamber, Kutbe b. Amir'in emrine yirmi kişilik bir askeri birlik vermek suretiyle, Tihame arazisinde bulunan Beni Has'amların üzerine göndermiştir. Seriyeye komutanına verdiği talimatta: Gündüzleri gizlenip, geceleri hareket etmelerini; mümkün olduğunca sur'atle hareket etmelerini, düşmana ani ve her taraftan baskın yapmalarını emretmiştir. (Vakidi, 1965:II, 754; III, 981.) Kaynakların verdiği bilgiye göre, yirmi kişilik seriyyenin binmek için on tane devesi vardır. Ayrıca, seriyyede bulunan Müslümanlar, yolculukları esnasında silahlarını gizlemişlerdir. Bu tarzdaki baskın seriyyelerinin genel özelliğinin, düşman bölgesine mümkün merteye karşı tarafın haberi olmadan sızmak olduğuna daha önce değinilmişti. Bu seriyyenin de, yolculuk esnasında dikkat ettiği hususlardan, aynı gayeyi güttüğü anlaşılmaktadır. Binecek hayvanların asker sayısından az olması da, bir askeri birlik görüntüsü vermektan kaçınmak, sıradan bir yolcu kafilesi görünümü vermek için planlanmış olabilir. Silahların gizlenmesi de bu anlamda değerlendirilmelidir.

Medine'den ayrılan İslam askeri birliği, sürekli hareket halinde olan düşmanı yakalayabilmek için, önce Fetk'e, daha sonra da Meshal 2⁹⁷ vadisine ulaştılar. Meshal'ya vardıklarında, Has'amların gözcüsünü yakaladılar. Ondan kabilenin durumu hakkında bilgi almak istedilerse de, bunda başarılı olamadılar. Adam konuşmadığı gibi, bir de seriyyenin orada olduğunu kabilesine haber vermek için bağırmağa başlayınca onu

2⁹⁵ Vakidi, 1965:bu seriyye ile ilgili bilgileri, eserinin üç ayrı yerinde zikretmiştir. Seriyyenin adının verilerek konunun esas anlatıldığı yerde daha az bilgi vardır. Geniş bilgiyi, ikinci cilt, s. 754-755'de Şüca' b. Vehb seriyyesinin devamında anlatmıştır. Birinci ciltte ise kısaca bilgi verilmiştir. Bkz. Vakidi, 1965:I, 7; II, 754-755; III, 981.

2⁹⁶ Tebale: Tihame arazisinde, Yemen yolu üzerinde; Mekke'ye sekiz günlük, Taife altı günlük mesafede bulunan, Has'amların konak yerleridir. (Yakut, II, 9.)

2⁹⁷ Meshal: Mekke ile Medine arasında bulunan büyük yerleşim yerlerinden biridir. (Yakut, IV, 125.)

öldürmek zorunda kaldılar. Böylelikle, düşmanın haber almasını engellemiş oldular. Vadideki su başında konaklamış bulunan Has'amların uyumalarını bekleyerek, onların beklemedikleri bir anda saldırmak için pusuya yattılar. Bu arada, Has'amların başta bir casusu seriyyenin varlığından haberdar oldu ve durumu gidip kabilesine haber verdi. Onlar da, kendilerine karşı yapılacak saldırıya hazırlık yaptılar. Bundan haberleri olmayan Kutbe b. Amir ve askerleri, düşman uykuya daldıktan sonra, gece yarısı ani bir baskın yaptı. Bu saldırıyı bekleyen Has'amlılarla Müslümanlar arasında çok şiddetli bir çarpışma oldu. Bu esnada karşı koyan erkeklerden birçoğu çarpışma sırasında öldürüldü. Çok miktarda da yaralanan olmuştu. Sonunda Müslümanlar galib geldiler. Kaçanlar takip edilmedi. Geride bıraktıkları mallar ganimet olarak alınırken, kadınları da esir edildi. (Vakidi, 1965:II, 754-755; III, 981.)

Seriyye, aldığı ganimetler ve esirlerle birlikte Medine'ye dönüş yolundayken, sabahleyin yeniden toparlanan düşman, daha çok sayıda adamla Müslümanları takip etmeye başladı. Ancak yakalamaya muvaffak olamadı.

Kaynaklar, bu seriyyenin takibi esnasında da, düşmanla seriyye arasına sağanak bir yağmurdan sonra oluşan büyük bir selin girdiğini, seli geçemeyen düşmanın Müslümanları yakalamayı başaramadığını ifade etmektedirler. ²⁹⁸ Benzer bir olay da, daha önce bahsedilen, Galib b. Abdullah'ın Kedid seriyyesinde vuku bulmuştu. ²⁹⁹

Bu seriyyede alınan ganimetin toplam miktarı hakkında rakam verilmemiştir. Bununla birlikte, ganimetin beşte biri Hz. Peygamber için ayrıldıktan sonra, geriye kalanı paylaştırılmış, her bir asker için dört deve veya her deve için on koyun olmak üzere, dört devenin mukabili hissesine düşmüştür. (İbn Sa'd, 1985:II, 162; İbn Seyyidünnas, 1982:II, 206, Diyarbekri, 1283:II, 120.)

Dış güvenlik seriyyelerinin civar kabilelerin te'dibi ve otorite altına alınması gayesiyle yapıldığı ifade edilmişti. Bu seriyyenin de bu gayeyi gerçekleştirdiği anlaşılmaktadır. İbn Sa'd'da yer alan rivayette, bu seriyyeden sonra, Medine'ye gelen Has'am heyeti, Rasullullah'ın huzuruna çıkarak ona: "Allah'a, Rasulüne ve Allah'ın katından indirilenlere iman ettik. Bize bir belge yaz da, ona göre hareket edelim." dediler. Onlara bir belge yazıldı, buna da Cerir b. Abdullah ve orada bulunanlar şahid oldular." denilmektedir. (İbn Sa'd, 1985:I, 348.)

²⁹⁸ Bkz: İbn Sa'd, 1985:II, 162; Belazüri, I, 380; İbn Seyyidünnas, 1982:II, 206; İbn Kayyim, II, 226.
²⁹⁹ Bkz. 2.1.17.

2.1.26. DAHHAK B. SÜFYAN (KURATA) SERİYYESİ:

Dış güvenlik seriyyelerinden biri olan, Dahhak b. Süfyan seriyyesi, Beni Kilab'dan Kuratalara gönderilmiştir.¹⁰⁰ Gönderiliş sebebi itibariyle Zeyd b. Harise komutasındaki Hısma ve Mute seriyyesine benzerlik arz etmektedir.¹⁰¹ Daha önceki iki seriyyede olduğu gibi, bu seriyye de, Hz. Peygamber'in İslam'a davet mektubu akabinde meydana gelmişti. Maamafih, bu seriyyede, diğer iki seriyyede olduğu gibi Rasulullah'ın elçisine bir şey yapılmamıştır. Ancak, Rasulullah'ın davet mektubuna hakaret edilmiş, onun daveti alaya alınmıştır.

Hz. Peygamber, Beni Kilablara mensub, Beni Kurata'ya elçi olarak, Abdullah b. Avsece'yi görevlendirmişti.. Onunla birlikte, kırmızı bir deri üzerine yazılan bir de mektub göndermişti. Onlar davete icabet etmedikleri gibi, Rasulullah'ın mektubunu, hakaret olsun diye, suya sokup yazılarını silmişler, sonra da kullandıkları bir kabın dibine yama yapmışlardı. (Vakidi, 1965:III, 982; İbn Sa'd, 1985:I, 280; İbnü'l-Esir, III, 358; İbn Hacer, II, 355; Diyarbekri, 1283:II, 120.)²¹⁰²

Bu yüzden yaptıkları hakaretin cezalandırılması ve hadlerinin bildirilmesi için, Dahhak b. Süfyan komutasındaki askeri birlik, hicretin dokuzuncu yılı, Rebiu'l-Evvel ayında Medine'den yola çıkmıştır. (Vakidi, 1965:I, 7; III, 982; İbn Sa'd, 1985:II, 162; Belazuri, 1956:I, 382.) Dahhak b. Süfyan'ın Beni Kilab'a mensub olması, bu seriyyeye komutan olmasında etkili olmuştur denilebilir. Bu durumda, Hz. Peygamber'in komutan tayininde, komutanın, üzerine gidilen kabilenin akrabalarından olmasına önem verdiği ifade edilebilir. Amr b. As'ın Zatü's-Selasil'e gönderilmesinde bu husus, Rasulullah'ın kendi ifadesiyle ortaya çıkmıştı.²¹⁰³

Beni Kilab'a mensub olan Kuratalar, Dariyye²¹⁰⁴ mevkiinde ikamet ediyorlardı. Bu nedenle İslam askeri birliği o tarafa doğru yola çıktı. Beni Kuratalara, ikamet ettikleri Dariyye bölgesinin, Samman mevkiinde, Zücc veya Lave Zücc denilen yerde rast geldiler. Seriyye komutanı Dahhak b. Süfyan, daha önce İslam'a davet edilmiş olmalarına rağmen, bu daveti tekrarladi. Onların davete icabet yerine, Müslümanlarla savaşmayı

¹⁰⁰ Vakidi, 1965:I, 7; III, 982; İbn Sa'd, 1985:II, 162; Belazuri, 1956:I, 382; İbn Kayyim, II, 227..

¹⁰¹ Bkz: 2.1.7 ve 2.1.20.

²¹⁰² Bu seriyyeye ilerde, davet ve irşad seriyyeleri kısmında değinilecektir. Bkz: 4.1.4.

²¹⁰³ Bkz: 2.1.21.

²¹⁰⁴ Dariyye: Necid'de bulunan, Mekke-Basra yolu üzerinde, Mekke'ye daha yakın olan, Beni Kilabların yerleşim yerleridir. Yakut, III; 457.

tercih etmeleri üzerine, çarpışmaya başladılar ve bozguna uğradılar. (Vakidi, 1965:III, 982; İbn Sa'd, 1985:II, 162.)

Hz. Peygamber'in davet mektubuna zikredilen çirkin muameleyi yapan, Ri'ye es-Sülemi, sahip olduğu herşeyi kaybetmiş; Beni Hilaller'den birisi ile evli olan kızının yanına kaçarak, canını zor kurtarmıştı. Daha önce müslüman olmuş olan kızı ve damadı ne olduğunu sorduklarında: "Daha ne olsun? Babanın başına her türlü kötülük geldi. Ne yayılan hayvanları, ne ev halkı ne de malı kaldı. Hepsini elinden alındı" diyerek dert yandı. Halbuki kızı onu, Rasulullah'ın davet mektubunu tahkir ettiği zaman uyarılmış: "Senin başına büyük bir bela gelmesinden başka bir ihtimal göremiyorum. Sana Arapların efendisinin mektubu geldi, sen onu kovana yama yaptın " demişti. (İbn Sa'd, 1985:I, 281.) Ri'ye'nin kızı ve damadı daha önce Müslüman olmuşlardı. Onlardan bir binek hayvanı isteyerek, seriyyenin ganimet olarak aldığı malları ile esir olarak alınan hanımı ve çocuklarını kurtarmak için Rasulullah'ın yanına gitmek istiyordu. Ganimetler paylaşılmadan Medine'de olmak için acele yola çıkmıştı. ²¹⁰⁵

Ri'ye es-Suheyri, Hz. Peygamber'in sabah namazını kaldırdığı zaman Medine'ye gelmiş, doğrudan mescide, Rasulullah'ın yanına gitmişti. Hz. Peygamber'in eline uzanarak bey'at etmek istediğini bildirdi. Rasulullah: "Sen kimsin?" diye sordu. Adam da "Ben, Ri'ye es-Sülemi'yim" diye cevap verince, Hz. Peygamber onun kolunu tutup havaya kaldırarak: "Ey Müslümanlar, bu kendisine yazı yazdığım ama bu yazıyı kovasına yama yapan Ru'ye'dir. Müslüman olmaya ve kendisinden alınanları geri istemeye gelmiş." buyurdu. Ru'ye: "Ya Rasulullah, ailem, malım ve çocuklarım baskına uğradılar" dedi. Hz. Peygamber, mallarının paylaştırıldığını, eğer daha önce gelmiş olsaydı, mallarını geri almaya hakkı olacağını, ama ev halkından kimi bulursa alıp götürebileceğini söyleyerek onu teselli etti. (İbn Sa'd, 1985:I, 281; Ahmed b. Hanbel, V, 285-286; İbn Abdilberr, İstiab, II, 507; İbnü'l-Esir, Üsdü'l-Gabe, II, 223.)

Kaynaklarda, bu seriyye ile ilgili olarak yer verilen bir başka hadise de; seriyyede bulunan askerlerden, Asyad b. Seleme'nin, düşman kabile içinde bulunan kendi babasıyla karşı karşıya gelmesidir. Asyad, babasını ilk önce İslam'a davet etmiş ve eman verdiğini söylemişti. Ancak babası, oğlunun bu davetine, oğluna ve İslam'a küfrederek karşılık vermişti. Bunun üzerine Asyad b. Seleme, babasını bindiği attan orada bulunan suyun içinde düşürmüştü. Ancak babasını kendisi öldürmemiş, bir başkasının öldürmesini

²¹⁰⁵ Demek ki, ganimetler paylaşıldıktan sonra geri alamayacağını biliyordu.

beklemişti. (Vakidi, 1965:III, 982; İbn Sa'd, 1985:II, 162; İbn Seyyidünnas, 1982:II, 207; İbn Kayyim, II, 227; Halebi, 1980:III, 222; İbn Hacer, I, 53.)

2.1.27. ALKAME B. MUCAZZİZ (HABEŞE) SERİYYESİ:

Dış güvenlik seriyyelerinden biri de, Alkame b. Mucazziz el-Müdlîci komutasında, Habeşli bir topluluk üzerine gönderilen seriyyedir. Hz. Peygamber, Habeşli bir grubun, gemilerle Mekke yakınlarında bulunan yerleşim merkezlerinden Cüdde'ye kadar geldikleri haberini almıştı. Bu haber üzerine, üçyüz kişilik bir askeri birlik hazırlanarak, Alkame b. Mucazziz'in emrine verildi. (Vakidi, 1965:III, 983; İbn Sa'd, 1985:II, 163; İbn Seyyidünnas, 1982:II, 207; İbn Kayyim, II, 227; Diyarbekri, 1283:II, 120. Halebi, 1980:III; 222.)

Seriyyenin gönderilişi, hicretin dokuzuncu yılında olmuştur. Ancak hangi ayda gönderildiği konusunda kaynaklar arasında farklılıklar görülmektedir. Vakidi ve İbn Sa'd'a göre Rabi'u'l-Ahir ²¹⁰⁶, Belazuri'ye göre, Rabi'u'l-Evvel, ²¹⁰⁷ Diyarbekri'nin rivayetine göre ise, Safer ayında gönderildiği zikredilmiştir. ²¹⁰⁸

Alkame b. Mucazziz komutasındaki İslam askeri birliği, mezkur mahalle gitmiş, ancak o sırada düşmanın bulunduğu adaya çıkmayı başaramamışlardı. Denizin fırtınadan dolayı aşırı dalgalı olması yüzünden geri dönmek zorunda kalmışlardı. (Vakidi, 1965:III, 983; İbn Sa'd, 1985:II, 163; İbn Seyyidünnas, 1982:II, 207.)

Bu seriyyede, her hangi bir düşmanla karşılaşma olayı olmamıştı. Medine'ye dönüş yolunda iken, askerlerden bazılarının daha çabuk dönmek istemeleri üzerine seriyye komutanı buna izin vermişti. Ancak izin verdiği kimseleri başıboş bırakmayarak, başlarına Abdullah b. Huzafe'yi komutan olarak tayin etmiş ve öyle göndermişti. (İbn Hişam, IV, 229; Belazuri, 1956:I, 382.)

Bu seriyye ile ilgili olarak, kaynaklarda anlatılan tek hadise, Abdullah b. Huzafe'nin idaresinde, asıl birlikten ayrılarak bir an önce Medine'ye dönmek isteyenlerden müteşekkil olan küçük birlik ile ilgilidir.

²¹⁰⁶Bkz: Vakidi, 1965:I, 7; III, 983; İbn Sa'd, 1985:II, 163.

²¹⁰⁷Bkz: Belazuri, 1956:I, 382.

²¹⁰⁸Bkz: Diyarbekri, 1283:II, 120.

Kaynakların verdiği bilgilerden anlaşıldığına göre, Abdullah b. Huzafe mizaç itibariyle şakacı bir insandı. Emrinde bulunan Müslüman askerlerle birlikte dönüş yolculuğunda iken, arkadaşları hem ısınmak, hem de yemek pişirmek için bir ateş yakmışlardı. Ateş başında sohbet ederlerken, Abdullah b. Huzafe arkadaşlarına: "Benim emirlerime itaat etmek sizin göreviniz değil mi?" diye bir soru sormuştu. Arkadaşları: "Elbette sana itaat etmek görevimiz" dediler. Komutan arkadaşlarına tekrar sordu: "Ben ne emredersem tereddütsüz yapar mısınız?". "Evet" dediler. Bunun üzerine Abdullah b. Huzafe: "O halde, size şu ateşe girmenizi emrediyorum." dedi. Bazıları onun ciddi söylediğini zannederek, arkadaşı kendini ateşe atmasın diye elbisesinden tutmuştu. Abdullah b. Huzafe, daha sonra : "Oturun, ben size şaka yapmıştım" diyerek gerçek niyetini açıklamıştı.

Medine'ye gelindiğinde, Hz. Peygamber'e bu olay anlatıldığında, benzer olaylarda da yol gösterecek bir ilkeyi öğreterek: "Kim size ma'siyeti emrederse, ona itaat etmeyiniz." buyurmuştu. Ahmed b. Hanbel'in rivayetinde ise, "Eğer o ateşe girseydiniz, Kıyamet gününe kadar o ateşten çıkamazdınız" buyurduğu nakledilmektedir. (Ahmed b. Hanbel, I, 82.)

2.1.28. UKKAŞE B. MIHSAN (CİNAB) SERİYYESİ:

Dış güvenlik seriyyeleri içinde yer alan seriyyelerden birisi de, Ukkâşe b. Mihsan komutasında Cinab'a gönderilen bir askeri birliktir. Bu, Ukkâşe b. Mihsan komutasında gönderilen ikinci güvenlik seriyyesidir. Ukkâşe komutasında gönderilen birinci güvenlik seriyyesi, Gamr'a gönderilmişti. ²¹⁰⁹ Ayrıca bu seriyye, Cinab üzerine gönderilen ikinci seriyyedir. Daha önce aynı bölgeye, Beşir b. Sa'd komutasında bir seriyye, Beni Fezareler üzerine gönderilmişti. ²¹¹⁰

Vakidi, bu seriyyeden hiç bahsetmemektedir. Kaynaklardan, İbn Sa'd ve İbn Seyyidünnas çok kısa bilgi vermekle iktifa etmişlerdir. İbn Sa'd, Ukkâş b. Mihsan el-Esedi komutasında gönderilen bu seriyyenin, hicretin dokuzuncu yılı, Rebiu'l-Evvel ayında gönderildiğini rivayet etmiştir. Seriyyenin gönderildiği yerin de, Beni Uzre ve Beliyy kabilelerinin yurdu olan Cinab üzerine olduğunu bildirmiştir. (İbn Sa'd, 1985:II, 164.) İbn Seyyidünnas da, İbn Sa'd'ın verdiği bilgilerin aynısını zikretmektedir. (İbn Seyyidünnas, 1982:II, 208.)

²¹⁰⁹Bkz: 2.1.3.

²¹¹⁰Bkz: 2.1.16.

Zehebi, Meğazi'sinde bu seriyyeden çok kısa olarak bahsetmiştir. Ali b. Ebi Talib'in Fûls'e gönderilişinden sonra zikretmiştir. Hicretin dokuzuncu senesi olayları içinde ele almıştır. Ancak, bu seriyyeyi hocası Dımyati'nin "Muhtasaru's-Sire" adlı eserinden aldığını belirttiikten sonra, onun da Vakidi'nin rivayeti olduğunu zannettiğini ifade etmiştir. Zehebi'nin tahmini doğru değildir, çünkü yukarıda ifade edildiği gibi, Vakidi bu seriyyeden hiç bahsetmemektedir. (Zehebi, 1990: 624.)

Şami de, seriyye için ayrı bir bab açmış, ancak içinde herhangi bir bilgi vermeksizin, sadece İbn Sa'd'ın bahsettiğini ve fazla bilgi vermediğini ifade etmekle yetinmiştir. (Şami, 1993:VI, 220.)²¹¹

Seriyye hakkında fazla bilgi olmamasının, muhtemelen dikkate değer bir olay olmamasından, ya da her hangi bir hedef gözetmeksizin, sadece keşif amaçlı bir devriye birliği olmasından kaynaklandığı düşünülebilir.

2.1.29 HALİD B. VELİD (DUMETU'L-CENDEL) SERİYYESİ:

Dış güvenlik seriyyelerinden biri de, Halid b. Velid komutasında, Ukeydir b. Abdulmelik'i yakalamak üzere görevlendirilen, Dumetu'l-Cendel seriyyesidir.

Ukeydir'in üzerine seriyye gönderilmesinin sebebi, onun daha önce düşmanla işbirliği yapması yüzündendi. Ukeydir, Hayberli Yahudilerle işbirliği yapmak suretiyle Medine'ye gelen ticaret kervanlarına engel oluyordu. Hatta bu nedenle Hz. Peygamber, hicretin beşinci yılı Rebi'ul-Evvel ayında Dumetu'l-Cendel'e bir askeri sefer düzenlemiş, ancak bölge halkının oradan kaçmaları üzerine geri dönmüştü. (İbn Hişam, II, 213; İbn Sa'd, 1985:II, 63.) Halid b. Velid'in gönderilişi, bir anlamda yarım kalan bu görevin tamamlanması içindi.

Hz. Peygamber, Bizans'a bağlı Gassanilerin Müslümanlara karşı savaş hazırlıkları içinde olduğu haberlerinin Medine'ye ulaşması üzerine, o güne kadar hazırlanan orduların en büyüğü olan, Tebük ordusunu hazırlamış, hicretin dokuzuncu yılı Receb ayında, otuzbin kişilik ordusuyla Tebük'e kadar gitmişti. Ancak düşman ordusuyla karşılaşmadığı için, her hangi bir çarpışma olmamıştı. Halid b. Velid komutasındaki seriyye, bu sefer esnasında, ordunun Tebük'te konakladığı bir zamanda gönderilmiştir.

²¹¹Şami'de, seriyyenin gönderildiği yer olan Cinab, "Cibab"olarak ifade edilmiştir. İstinsah hatası olabilir.

Halid b. Velid, dört yüz yirmi kişilik bir süvari birliğinin komutanı tayin edilerek, Ukeydir b. Abdulmelik'i yakalamak ve yanına getirmek üzere Dumetu'l-Cendel'e ²¹¹² gönderdi. Halid b. Velid, Mute savaşında karşı karşıya kaldığı büyük tehlikeyi hatırlayarak, (Fayda, 1990: 216.) Hz. Peygamber'e, bu kadar az askerle her tarafını iyice bilmediği Beni Kelblerin bölgesinde Ukeydir'i nasıl yakalayacağını sordu. (Vakidi, 1965:III, 1025; Taberi, 1879: III, 146.) Rasulullah da, onu yabancı sığır avlarken yakalayacağını buyurmak suretiyle, yapacağı işte ona yol gösterdi. (Vakidi, 1965:III, 1025; İbn Hişam, IV, 170; Taberi, 1879: III, 146; İbnü'l-Esir, II; 281.) Ayrıca, yakaladığı takdirde öldürmemesini ve yanına getirmesini, eğer gelmemekte direnirse ancak o zaman öldürebileceği talimatını verdi. (Vakidi, 1965:III, 1026.)

Halid b. Velid, emrindeki askeri birlikle Tebük'ten ayrılarak Dümetü'l-Cendel'e vardı. Ukeydir'in kalesine vardığında, onu, mehtaplı bir gecede karısı ile birlikte kalenin üstünde eğlenirken buldular. Halid b. Velid ve askerleri kalenin karşısında, kaledekileri görebilecek bir yere pusuya yatarak, gözetlemeye başladılar. Bir müddet sonra, yabancı bir sığır kalenin önüne gelip, kapısına sürtünerek sesler çıkardı. Hayvanı önce Ukeydir'in hanımı görerek ona haber verdi. O da, hayvanın semizliğini farkedince, kaleden ayrılarak hayvanı avlamaya karar verdi. Kardeşi Hasan ve iki kölesi ile birlikte av hazırlıklarını yaparak kaleden dışarıya çıktılar. Gizlendikleri yerde olup bitenleri duyan Halid b. Velid, çıkanları yakalamak üzere plan kurdu. Önlerinden geçen Ukeydir ve yanındakilerin üzerine saldırdılar. Ukeydir yakalayıp esir aldılar, kardeşi Hasan ise teslim olmak istemiyerek çarpışmaya kalkınca öldürüldü, diğerleri ise kaçıp kaleye girmeyi başardılar. Halid b. Velid, çarpışma sırasında öldürülen Ukeydir'in kardeşi Hasan'ın atlas kumaştan yapılmış işmemeli cübbesini çıkararak, Hz. Peygamber'e gönderdi. (Vakidi, 1965:III, 1026; İbn Hişam, IV, 170; İbn Sa'd, 1985:II, 166; Taberi, 1879: III, 146; İbnü'l-Esir, II, 281.)

Halid b. Velid, Ukeydir'le, kaleyi teslim etmesi şartıyla bir anlaşma yaptı. Hz. Peygamber'in yanına gidinceye kadar da öldürülmeme garantisi verdi. Ukeydir şartları kabul ederek anlaşmaya razı oldu. Ancak, kalenin önüne geldiklerinde, kalede bulunan kardeşi Mudad, Ukeydir'in ellerinin bağlı olduğunu görünce kale kapısını açmayı reddetti. Bunun üzerine Ukeydir, elleri bağlı olduğu sürece kale kapısını açmayacaklarını söyleyerek, ya ellerini çözerek kaleye gitmesine izin verilmesini, ya da bir anlaşma yoluna gitmelerini teklif etti. Halid b. Velid, anlaşma yolunu tercih etti. Yapılan anlaşmaya göre

²¹¹²Dumetu'l-Cendel: Şam'ın Medine'ye en yakın beldelerinden, Medine'ye onbeş günlük mesafede bulunan, suyu bol, hurmalık ve ekinlikleri olan bir yerdir. Ayrıca o dönemde büyük bir ticaret merkezi durumdadır. (Vakidi, 1965:I, 403; İbn Sa'd, 1985:II, 62; Yakut, II, 487; Halebi, 1980:I, 581.)

Ukeydir, iki bin deve, sekiz yüz at, dört yüz zırh ve dört yüz mızrak verecek; ayrıca kardeşi ile birlikte Hz. Peygamber'in yanına gelerek, orada nihai anlaşmayı yapacaktı. (Vakidi, 1965:III, 1026; İbn Sa'd, 1985:II, 166.)

Halid b. Velid, kararlaştırılan ganimet malları ile birlikte, Ukeydir ve kardeşi Mudad'ı da yanına alarak Hz. Peygamber'in yanına döndü. (Vakidi, 1965:III, 1026.) O sırada Rasulullah hala Tebük'te bulunuyordu. İbn Sa'd'ın rivayetinde Medine'de olduğunu, Halid b. Velid ve beraberindekilerin oraya gittiklerini zikredilmektedir. (İbn Sa'd, 1985:II, 166.)

Halid b. Velid'le birlikte Rasulullah'ın yanına gelen Ukeydir, boynunda altından bir haç, sırtında atlastan işlemeli bir elbise olduğu halde huzura çıkmıştı. Hz. Peygamber onu ve kardeşini İslam'a davet etti. Ancak onlar kabul etmeyerek cizye vermeye razı oldular. Onlar için bir de, eman ve sulh şartlarını ihtiva eden bir yazı yazıldı. Hz. Peygamber bu yazıyı, o an mührü yanında olmadığı için, mürekkepli tırnağı ile çizerek mühürledi. Ukeydir ve kardeşinin ülkelerine dönmelerine de izin verildi. (Vakidi, 1965:III, 1026; İbn Hişam, IV, 170; İbn Sa'd, 1985:II, 166-167; Taberi, 1879: III, 147; İbn Seyyidünnas, 1982:II, 221; İbn Kayyim, III, 8.)

2.1.30. ÜSAME B. ZEYD (ÜBNA) SERİYYESİ:

Dış güvenlik seriyyelerinin sonuncusu, Zeyd b. Harise'nin oğlu Üsame'nin komutasında sevk edilen bu seriyyedir. Üsame seriyyesi, aynı zamanda, Hz. Peygamber'in hazırladığı en son askeri faaliyetidir.

Vakidi'nin bildirdiğine göre; Hz. Peygamber, hicretin onbirinci yılı, Safer ayının onsekizinci gününe denk gelen Pazertesi günü, Müslümanlara Bizansla savaşmak için seriyye göndermek istediğini bildirerek, (Zehebi, 1990: 713.) acele hazırlanmalarını emretti. Müslümanlar da, bir an önce seriyyeye katılmak için hazırlık yapmak üzere Rasulullah'ın yanından evlerine dağıldılar. Ertesi gün, yani Salı günü sabahı, Hz. Peygamber, Üsame b. Zeyd'i yanına çağırarak, ona, hazırlanan seriyyeye kendisini komutan olarak seçtiğini söyledi ve görevinin icrası ile ilgili şunları belirtti:

"Ey Üsame, seni bu orduya komutan olarak atadım. Allah'ın bereketiyle, babanın öldürüldüğü yere kadar git. Onları atlarının ayakları altına al. Giderken suratlı hareket et ve senin gelişini haber almalarından önce onlara ulaş. Übna halkını yıldırım gibi bir baskın yap. Yanına klavuzlar al, öncülerin ve casusların senin önünde olsunlar. Allah

seni zafere ulaştırırsa, onların içinde fazla kalma." (Vakidi, 1965:III, 1117; Zehebi, 1990: 713.)

Hz. Peygamber, Üsame seriyyesini yola çıkmaya hazırlamıştı ki, Safer ayının yirmisekizinci günü, humma hastalığına yakalandı. (Zehebi, 1990: 213.) Ancak ertesi gün biraz iyileşerek, Üsame'ye bizzat kendisi sancağını verdi ve savaş anında nasıl davranması gerektiği ile ilgili tavsiyelerini emir buyurdu:

"Ey Üsame, Allah'tı inkar edenlerle, Allah yolunda, Allah'ın adıyla savaşın. Savaşın ama ahdinize sadık kalın. Sakın çocukları ve kadınları öldürmeyin. Düşmanla karşılaşmayı özellikle arzu etmeyin. Çünkü belki onlara yenilebilirsiniz. Bilakis, Allah'a onlara karşı size yardım etmesi, onların belalarını sizden uzak tutması için dua edin. Onlar size kavuşurlarsa, size hava atacak, bağırıp çağıracaklardır. Ancak siz, sükunetinizi ve vakarınızı koruyun. Birbirinizle çekişmeyin, sonra içinize korku düşer ve kuvvetiniz dağılır. (Enfal: 46.) Allah'a şöyle dua edin: Allahım, biz de senin kullarınız, onlar da. Bizim de kaderimiz senin elinde, onların da. Onları ancak sen yenersin, deyin. İyi bilin ki, cennet, kılıçların gölgesindedir." (Vakidi, 1965:III, 1117.)

Hz. Peygamber, Üsame'ye karargahını Cüf'de kurmasını emrederek, askerlerin orda toplanmasını istedi. Üsame, Rasulullah'ın kendisine verdiği sancağı, Büreyde b. Husayb'a verdi. Bu seriyeye, Muhacir ve Ensar'dan başta, Ebu Bekir, Ömer, Ebu Ubeyde, Sa'd b. Ebi Vakkas gibi sahabenin önde gelenleri olmak üzere, birçok asker iştirak etmişti. (Vakidi, 1965:III, 1118; İbn Hişam, IV, 291; İbn Sa'd, 1985:II, 190; Zehebi, 1990: 124.)

Bu sırada, Muhacirlerden bazıları, Üsame'nin komutan seçilmesine karşı çıkıyorlar, rahatsızlıklarını ifade ediyorlardı. (Zehebi, 1990: 214.) Bu hususta en ileri giden, Ayyaş b. Ebi Rabia: "Bu içinde Muhacirlerin büyüklerinin olduğu seriyeye, bu çocuk mu komutan olarak atanacak?" diyerek, Üsame'nin komutanlığına karşı çıkıyordu. Üsame b. Zeyd, o zaman on sekiz veya on dokuz yaşlarındaydı. Bu itirazlar çoğalmaya ve sağda solda konuşulmaya başlayınca, Hz. Ömer durumu Rasulullah'a haber verdi. Hz. Peygamber, bu olaya çok kızmıştı. Rebiu'l-Evvel ayının, onuncu gününe rastlayan Cumartesi günü menbere çıkarak, Allah'a hamd ve sena ettikten sonra, bu hususta şunları söyledi: "Ey insanlar, Üsame'yi komutan seçmemden dolayı bana kadar ulaşan sözlerin anlamı nedir? Vallahi, siz şimdi Üsame'nin komutanlığına karşı çıktığınız gibi, daha önce de babasının komutanlığına karşı çıkmıştınız. Allah'a and olsun ki, Zeyd komutanlığa nasıl ehil ise, ondan sonra da oğlu, komutanlığa öyle ehildir. Zeyd'den sonra, Üsame'de

benim için insanların içinde en çok sevdiklerimdir. Ben size hayırlı olanı görevlendirdim. Zira onlar sizin en hayırlılarınızdandır."

Hız. Peygamber konuşmasını bitirdikten sonra, hutbeden inerek doğruca evine gitti. Rebiu'l-Evvel'in onuncu günü, seriyye ile birlikte gidecek olanlar da gidip Rasulullah'la vedalaştılar. Bu arada, hastalığı ağırlaşmıştı. Buna rağmen, her kendine gelişinde, Üsame seriyyesinin gönderilmesini istiyordu. Bir ara Ümmü Eymen, Üsame'nin gönderilmesini ertelemesini istemiş, Üsame'nin bu durumda gitmesinin yararlı olmayacağını söylemişti. Rasulullah yine aynı isteğini tekrarlayarak, Üsame'nin gönderilmesini emretmişti. Ertesi gün hastalığı daha da ağırlaştı. Bunun üzerine, Üsame karargahdan gelerek, gözleri yaşlı bir halde Rasulullah'ın yanına girdi. Hız. Abbas ve hanımları yanında bulunuyorlardı. Üsame eğilip öptü. Hız. Peygamber konuşmaksızın ellerini havaya kaldırdı ve Üsame'nin üstüne sürdü. Üsame, Rasulullah'ın kendisine dua ettiğini anlamını çıkarmıştı. Rasulullah'ın yanından ayrılarak, karargahına tekrar döndü. (Vakidi, 1965:III, 1120; İbn Sa'd, 1985:II, 190-191.)

Rebiu'l-Evvel'in onikinci günü, Pazartesiye rastlayan günün sabahı, Hız.Peygamber biraz iyileşir gibi olmuş, konuşmaya başlamıştı. Üsame'ye yeniden yola çıkmasını emretmişti. Rasulullah'ın biraz olsun iyileştiğini gören Üsame, vedalaşarak karargahına gitti. Seriyyeyi yola çıkacak şekilde hazırladı. Seriyyeye yola çıkma emrini verdiği, kendisinin de atına binip hareket edeceği sırada, Ümmü Eymen'in gönderdiği haberci, Rasulullah'ın vefat ettiği haberini getirmişti. Bunun üzerine Üsame, Ebu Ubeyde b. el-Cerrah ile birlikte karargahtan ayrılarak Medine'ye gelmişler, Cüf karargahında bulunan Müslümanlar da Medine'ye dönmüşlerdi.

Böylece, Rasulullah'ın son olarak hazırlamış olduğu, Üsame b. Zeyd seriyyesi, henüz Medine'den ayrılmadan, Rasulullah'ın vefatı ile Medine'de kalmıştı.

2.2. İÇ GÜVENLİK SERİYYELERİ:

Bu bölümdeki seriyyeleri ayrı bir başlık altına almamızın sebebi, olay mahallinin Medine olması; Medine içinde meydana gelen bir olaya karşı hazırlanmış olması sebebiyledir. Zeyd b. Harise ve Seleme b. Eslem Seriyyeleri, kaynaklarda ayrı bir konu olarak ele alınmamıştır. Halbuki, Hız. Peygamber'in görevlendirdiği diğer seriyyelerden bir farkı yoktur. Diğer seriyyelerle benzer özellikler taşıyan bir askeri faaliyet olması hasebiyle, seriyyelere dahil edilmemesi için bir sebep yoktur. Kanaatimizce bu seriyyeler, Hendek

gazvesi esnasında görevlendirildiği için, kaynaklarda müstakil bir seriyye olarak nakledilmemiştir.

Kürz b. Cabir seriyyesi de, yine Medine'nin içinde meydana gelen bir hadiseye karşı görevlendirilmesi nedeniyle bu başlık altında incelemesi uygun görülmüştür.

2.2.1. ZEYD B. HARİSE VE SELEME B. ESLEM SERİYYELERİ:

Hendek savaşında, Medine, Kureyş ve mütteliklerinden oluşan ahzab orudusu tarafından kuşatılmıştı. Bu durumu fırsat bilen Beni Kurayza Yahudileri, Huyey b. Ahtab'ı, Medine'yi kuşatmış olan müşriklere göndererek, onlardan geceleyin Medine'ye saldırmak üzere yardım istemişlerdi. Mekkelilerden ve Gatafan'dan biner savaşçının yanlarına gönderilmesini talep etmişlerdi. Yahudiler, gelecek bu destek kuvvetiyle, kendi kuvvetlerini birleştirmek suretiyle büyük güç oluşturup, o sırada hendek boyunca savunmada olan Müslümanların Medine'nin içinde kalmış bulunan ailelerine baskın yapmayı planlıyorlardı. (Vakidi, 1965:II, 460.)

Yahudilerin bu planını öğrenen Müslümanlar'ın sıkıntıları artmış, ailelerinden endişe etmeye başlamışlardı. Öyle ki, zaman zaman Sel dağına çıkarak Medine'ye bakıyorlar, ailelerinin selametini merak ediyorlardı. Hz. Ebu Bekir o günlerde duydukları sıkıntıları anlatırken: "Medine'deki çoluk çocuğumuz için Beni Kurayza Yahudilerinden duyduğumuz korku ve endişe, Kureyş ve Gatafan ordusudan duyduğumuz korkudan daha fazla olmuştu. Zaman zaman Sel' dağının tepesine çıkıp Medine evlerine bakar, onları selamette gördükçe Allah'a şükrederdim " demektedir. (Vakidi, 1965:II, 460.)

Ayrıca, Kureyş'in de bir gece Medine'nin içine baskın düzenleyeceği haberi ulaşmıştı. (Diyarbakri, 1283:I, 545.)

Hz. Peygamber, bunun üzerine Zeyd b. Harise'yi üçyüz kişinin başına komutan olarak görevlendirdi. Seleme b. Eslem'i de ikiyüz kişinin başına komutan olarak görevlendirdi ve Medine'nin içine gönderdi. Seriyyenin görevi, Müslümanların Medine'de kalan ailelerine gelebilecek saldırılara karşı koymaktı. Ayrıca, yüksek sesle tekbir getirerek, Medine sokaklarında devriye gezeceklerdi. (Vakidi, 1965:II, 460.)

Nitekim, Kurayza Yahudilerinden Nebbaş b. Kays bir gece on tane daha Yahudi'yi yanına alarak, Medine'nin içine girmeye çalışmışlardı. Ancak, Seleme'nin askerleriyle karşılaşmışlar, bir müddet karşılıklı ok attıktan sonra, çareyi kalelerine kaçmakta

bulmuşlardı. Seleme, arkadaşları ile birlikte Beni Harise mahallesinde arkalarından kovaladı, fakat kalelerine kadar takip ettiyse de yakalayamadı. Beni Kurayzaların kalesi etrafında dolaşmaya başladılar. Kurayzalara ait olan Karna kuyusunu yıktılar, Yahudiler görmelerine rağmen çıkıp müdahale edemediler. (Vakidi, 1965:II, 462.)

Yahudilerin ikinci baskın denemesi, Hz. Peygamber'in halası Safiyye'nin bulunduğu, şair Hassan b. Sabit'in evine yönelik olmuştu. Yahudilerden birinin evin etrafında dolaştığını gören Safiyye, Hassan b. Sabit'e: "Yahudi evin etrafında dolaşip duruyor. Savunmasız tarafımızı öğrenip arkasındakilere haber vermesinden korkulur. İn de şunu öldür." demişti. Hassan b. Sabit de, kendisinin bu işleri beceremediğini söyleyerek: "Abdumuttalibin Kızı Allah sana rahmet etsin. Sen de biliyorsun ki, ben bu işlerin adamı değilim. Ben bu işi yapamam. Ben de bunu yapacak cesaret olsaydı, Rasulullah'la birlikte savaşa çıkardım." demişti. Hassan b. Sabit'in birşey yapamayacağını anlayınca, kendisi aşağıya inerek Yahudiyi öldürmüş, kestiği kafasını da ilerde duran diğerlerinin yanına atmıştı. Bunun üzerine Yahudiler: "Bize Müslümanların ailelerinin yalnız ve savunmasız kaldıkları bildirilmişti." diyerek oradan uzaklaşmışlardı. (Vakidi, 1965:II, 463; İbn Hişam, III, 239; Semhudi, Vefa, I, 302; Diyarbekri, 1283:I, 550.)

Ayrıca, Medine'ye baskına gelen Salebe b. Sa'd'dan Necdan adındaki bir kişinin de Medine'de bulunan bir Müslüman tarafından öldürüldüğü rivayet edilmiştir. (Semhudi, I, 302, Diyarbekri, 1283:I, 550.) Bunun da muhtemelen Medine'yi savunmaya gelen seriyyede bulunan askerlerden birinin yaptığı bir iş olması gerekir.

2.2.2. KÜRZ B. CABİR SERİYYESİ:

Hicretin altıncı yılında, Urayne kabilesinden sekiz kişi, Medine'ye Rasulullah'ın yanına gelerek müslüman olup, biat etmişlerdi. (Vakidi, 1965:II, 569; İbn Sa'd, 1985:II, 93.)²¹¹³ Medine'ye gelen bu adamlar, son derece bakımsız ve zayıf kalmışlardı. (İbn Seyyidünnas, 1982:II, 88.) Bir de Medine'nin havasına alışamayarak iyice hastalanmışlardı. (Ahmed b. Hanbel, III; 186.) Bunu da bahane ederek, Medine'den çıkıp gitmeyi istemeye başlamışlardı. Hz. Peygamber'den Medine'nin dışında kendilerinin barınabileceği bir yere göndermesini istediler. (İbn Kayyım, II, 135.) Rasulullah da onları, sağmal develerinin veya zekat develerinin bulunduğu yere gönderdi. Orada develerin sütlerinden içebileceklerini ve orada kalabileceklerini söyledi. Vakidi'ye göre Rasulullah'ın

²¹¹³ Bu kişilerin, daha başka kabilelerden olduğu da kaynaklarda zikredilmiştir. Bkz: İbn Hişam, IV, 290; Ahmed b. Hanbel, III, 163; Halebi, 1980:III, 189.

develeri Zi'l-Cedr'de bulunuyordu. 2¹¹⁴ Ahmed b. Hanbel'in rivayetinde Harre'de olduğu belirtilmektedir. 2¹¹⁵

Urayneli sekiz kişi, orada bir müddet kaldılar, hastalıklarından kurtuldular ve gürbüz bir hale geldiler. Ancak bir müddet kaldıktan sonra, Rasulullah'ın develerini kaçırmaya teşebbüs ettiler. Hz. Peygamber'in develerinin yanında çoban olarak, Rasulullah'ın azadlısı Yesar bulunuyordu. Uranilerin develeri kaçırması üzerine, yanına bir kaç kişi alarak peşlerinden takip etti. Ancak onlar daha atik davranarak, Yesar'ı yakalayıp ellerini ve ayaklarını kestikten sonra, ölünceye kadar diline ve gözlerine diken batırarak işkence yaptılar. Öldürdükten sonra da, oradan uzaklaştılar. (Vakidi, 1965:II, 569; İbn Hişam, IV, 290; İbn Sa'd, 1985:II, 93.)

Hz. Peygamber'in azadlısı Yesar'ın cesedini, oradan geçmekte olan Beni Amr b. Avf'dan bir kadın görerak kabilesine haber vermiş, onlarda Küba'ya götürüp orada toprağa vermişlerdi. (Vakidi, 1965:II, 569; İbnü'l-Esir, Üsdü'l-Ğabe, V, 124.)

Hz. Peygamber, bu olayı öğrenir öğrenmez, Kürz b. Cabir'in emrine yirmi kişilik bir süvari birliği vermek suretiyle, develeri kaçırın ve çobanını öldüren Uranileri yakalamak üzere peşlerinden yola çıkardı. (Vakidi, 1965:II, 569; İbn Hişam, IV, 290; İbn Sa'd, 1985:II, 93; Taberi, 1879: III, 84; İbnü'l-Esir, II, 210.) Seriyenin gönderilişi, hicretin altıncı yılı Şevval ayında vuku bulmuştu. (Vakidi, 1965:II, 568.) Seriyede görevlendirilenler arasında, Seleme b. el-Ekva', Ebu Zerr el-Gıfari, Said b. Zeyd gibi ashabin ileri gelenlerinden kimseler vardı. (Vakidi, 1965:II, 569; İbn Seyyidünnas, 1982:II, 89; Semhudi, Vefa, I, 313.)

Kürz b. Cabir seriyyesi, kaçanları Münakka'nın yukarılarında, yemek için mola verdikleri bir sırada kuşatarak, hiçbirini kaçırmadan hepsini yakalamışlar ve Rasulullah'ın yanına getirmeye muvaffak olmuşlardı. Yaptıklarının cezası olarak, kendilerine kısas uygulandı, onların Yesar'a yaptıkları gibi, elleri ve ayakları kesilerek, gözlerine mil çektilirdi. (Vakidi, 1965:II, 570; İbn Hişam, IV, 290; ; İbn Sa'd, 1985:II, 93; Ahmed b. Hanbel, III, 186; Belazuri, 1956:I, 378.) Hz. Peygamber'in bunlardan başka hiçbir kimseye benzeri bir ceza vermediği de rivayetler arasında yer almaktadır. (Vakidi, 1965:II, 570.)

2¹¹⁴ Bkz: Vakidi, 1965:II, 568.

2¹¹⁵ Bkz: Ahmed b. Hanbel, III, 163.

3. İSTİHBARAT SERİYYELERİ İLE KEŞİF VE ÖNCÜ BİRLİKLERİ

3.1. İSTİHBARAT SERİYYELERİ:

Her faaliyette olduğu gibi hassaten askeri faaliyetlerde istihbaratın önemi tartışılmaz bir gerçektir. Buraya kadar anlatılmış olan, Hz. Peygamber'n askeri faaliyetlerin başarılı olmasında, hiç şüphesiz, o askeri seriyyelerden önce yapılan istihbaratın, düşmanın durumu ve hazırlıkları ile ilgili alınan bilgilerin mutlak tesiri olmuştur. Hz. Peygamber'in, Üsame b. Zeyd seriyyesini gönderirken, komutana verdiği talimatlar arasında özellikle, kendi gitmeden önce, casus ve gözcülerini önden göndermesini tavsiye ettiği görülmektedir. Komutanlarına tavsiye ettiği bu hususu, Rasulullah bütün mücadelesi boyunca uygulamış, düşman hakkında almış olduğu bilgilerle, askeri operasyonlarını başarıyla sonuçlandırmıştır.

İstihbarat konusunun, bir başka ifade ile, istihbaratta çok önemli olan, duyulan bir haberin hemen yetkili ve karar merciinde bulunan kişilere ulaştırılması hususunun, Kur'an-ı Kerim'in Nisa suresi 83. ayetiyle bütün mü'minlere görev olarak yüklediği bir görev olduğunu müşahade etmekteyiz. Ayrıca, Hz. Peygamber de bu konuda mü'minleri teşvik etmek suretiyle, onları kendilerine ulaşan haberleri derhal kendisine bildirmeleri konusunda eğitmiştir. Bunun örneklerini daha önce temas edilen birçok seriyyenin hazırlık aşamasında zikretmiştik.

Nisa suresi 83. ayette şöyle buyurulmaktadır: "*Kendilerine güven ya da korku haberi geldiğinde onu yaygınlaştırmırlar. Oysa, bunu peygambere ve onlardan olan emir sahiplerine ulaştırmış olsalardı, ondan sonuç çıkarabilenler, onun ne anlama geldiğini bilirdiler.*"

3.1.1. ABDULLAH B. CAHŞ İSTİHBARAT SERİYYESİ:

Bu seriyye, gerek görevlendirilişi, gerek gönderilişi ve gerekse sonuçları itibariyle, diğer seriyyelerde kapalı olan -komutanın ve askerlerin seçimi ve görevlendirilişi gibi-birtakım hususları anlamamıza yardımcı olması sebebiyle, dikkatle incelenmesi gereken bir seriyyedir.

Rasulullah (s), Sa'd b. Ebi Vakkas'ın Harrar'dan dönüşünden sonra, sırasıyla, Ebva, Buvat, 1.Bedir ve Uşeyra gazvelerine çıktı. (Vakidi, 1965: I, 12; İbn İshak, II, 8; İbn Kesir, III, 247.) Ancak, İbn Hişam diğer kaynaklarımızdan farklı olarak, Ebva veya kendi adlandırmasıyla "Veddan Gazvesi"ni, bütün seriyyelerden önce zikretmektedir. Rasulullah'ın ilk askeri operasyonunu bizzat kendisinin başlattığını, daha sonra da, Ubeyde b. Haris'i ilk seriyye komutanı olarak görevlendirdiğini ifade etmek suretiyle, diğer kaynaklarımızdan farklılık arz etmektedir. (İbn Hişam, I-II, 591, 601.)

Bu seriyye, bir kısım kaynaklarımızda, "Abdullah b. Cahş Seriyyesi" ³¹ olarak, bazılarında ise, "Nahle Seriyyesi" ³² olarak zikredilmiştir. Biz, komutanına izafeten yapılan adlandırmayı tercih ettik ve "Abdullah b. Cahş Seriyyesi" olarak ifade ettik.

Rasulullah (s), Kurz b. Cabir'i takipten, diğer adıyla 1.Bedir Gazvesi'nden Medine'ye döndüğünde (İbn Hişam, I-II, 601; Taberi, 1879: II, 410.), yatsı namazı esnasında Abdullah b. Cahş'ı yanına çağırarak şöyle dedi: "*Sabahleyin erkenden silahlı olarak hazır ol! Seni bir tarafa göndereceğim.*" (Vakidi, 1965: I, 13.)

Abdullah b. Cahş sabahleyin Rasulullah'ın yanına gelişini ve kendisinin görevlendirilişini şöyle anlatıyor: "Sabah erkenden kılıcım, kalkanım, yayım ve oklarımla birlikte mescidde hazır oldum. Rasulullah (s), insanlara sabah namazını kıldırdıktan sonra mescidden ayrıldığında beni kapısında bekler halde buldu. Ben de yanımda Kureyşden birini gördüm. ³³ Rasulullah (s), Übey b. Ka'b'ı çağırdı, o da yanına girdi ve Rasulullah (s), ona söyleyeceklerini yazmasını söyledi. Beni yanına

³¹ Bkz: İbn Hişam, I-II, 601; İbn Sa'd, 1985: II, 10; İbn Kesir, III, 248; Şami, 1993: VI, 16; Taberi, 1879: II, 410.

³² Bkz: Vakidi, 1965: I, 13.

³³ Burada Hz. Peygamber'in görevlendirmede uyguladığı bir ilke göze çarpmaktadır. Şöyle ki; Abdullah b. Cahş kendisiyle birlikte görevlendirilen kimseyi önceden bilmemektedir, binaenaleyh Rasulullah görevlendirmeyi bizzat kendisi yapmış ve birbirine tek tek söylemek suretiyle görevin gizliliğini sağlamış ve görev anında birbirlerini tanımalarını istemiştir.

çağırdı ve Havlan derisine yazılmış olan mektubu bana vererek şöyle dedi: 'Seni şu kişiler üzerine görevlendirdim, iki gece boyunca yoluna devam et, sonra yazmış olduğum emirnameyi aç, sonra orada emredildiği şekilde devam et.' Ben 'Ya Rasulallah! Hangi yöne?' dedim. 'Necid yolunu tut, kuyuya yönel!' buyurdu." (Vakidi, 1965: I, 13; Şami, 1993: VI, 16.)

Bu seriyyenin gönderildiği tarih, Rasulullah'ın Medine'ye hicretinin 17. ayına denk gelen Receb ayının başında idi. Bu konuda hemen bütün kaynaklarımız aynı bilgiyi vermektedir. ³⁴ Ancak, seriyyeye katılanların sayısı konusunda iki farklı rivayetle karşılaşmaktayız. Birincisi, seriyye komutanı Abdullah b. Cahş hariç, sekiz kişi oldukları şeklindeki rivayettir ki, başta İbn Hişam olmak üzere, İbn Kesir, Taberi bu rivayeti esas almışlardır. ³⁵ İkinci rivayet ise, seriyyedekilerin komutan hariç oniki kişi olduklarını haber vermektedir. Başta Vakidi olmak üzere, İbn Sa'd, Şami, bu rivayeti tercih etmişler, Taberi ise bu rivayete Vakidi'ye nisbet ederek ayrıca yer vermiştir. ³⁶

Bu seriyyeye katılanların kimler olduğu hususunda İbn Hişam'ın verdiği isimler şunlardır: *Ebu Huzeyfe b. Utbe b. Rabia, Abdullah b. Cahş, Ukkâşe b. Mihsan, Utbe b. Gazvan, Sa'd b. Ebi Vakkas, Amir b. Rabia, Vakid b. Abdullah, Halid b. Bukeyr ve Süheyl b. Beyda.* (İbn Hişam, I-II, 601.) İbn Kesir'in rivayetinde ise, Vakid b. Abdullah hariç diğer sekiz kişinin ismi verilmekte, Süheyl b. Beyda ise "Sehl b. Beyda" olarak geçmektedir. (İbn Kesir, III, 249.) Şami, İbn İshak ve Ebu Ömer'den, seriyyedekilerin komutanları hariç sekiz kişi olduklarını belirttikten sonra, bu sekiz kişinin ismini vermektedir. ³⁷ İbn Sa'd ve Vakidi ise, seriyyeye katılanların oniki kişi olduklarını ve bir deveye ikişer kişi nöbetleşe bindiklerini haber vermektedir. ³⁸ Seriyyeye katılanların durumu ile ilgili kaynaklarımızın ittifakla verdikleri diğer bir bilgi de, *katılanların tamamının muhacirlerden olduğu, ensardan hiçkimsenin*, daha önce temas edildiği gibi, bu seriyyede görev almamış olmasıdır.

Burada dikkatimizi çeken iki husus vardır: Birincisi, yaklaşık dokuz ay önce Ubeyde b. Haris seriyyesi ile Medine'ye katılma imkanını bulan Utbe b. Gazvan'ın bu seriyyede yer almış olmasıdır. Rasulullah (s), büyük fedakarlık göstererek Medine'ye ulaşmaya

³⁴ Bkz: Vakidi, 1965: I, 13; İbn Hişam, I-II, 601; İbn Sa'd, 1985: II, 10; Taberi, 1879: II, 410; İbn Kesir, III, 248.

³⁵ Bkz: İbn Hişam, I-II, 601; Taberi, 1879: II, 410; İbn Kesir, III, 248.

³⁶ Bkz: Vakidi, 1965: I, 13; İbn Sa'd, 1985: II, 10; Taberi, 1879: II, 410.

³⁷ Bkz: Şami, 1993: VI, 16.

³⁸ Bkz: Vakidi, 1965: I, 13; İbn Sa'd, 1985: II, 10.

çalışan Utbe'yi, kısa bir süre zarfında önemli bir görevde istihdam etmek suretiyle ödüllendirmiştir. Diğer bir husus ise, Sa'd b. Ebi Vakkas'ın, hem üçüncü kez görevlendirilmesi, hem de, bir önceki seriyede komutan olan bir kişinin, bir başka seriyede normal bir asker olarak görevlendirilmiş olması önemli bir hususdur.

Abdullah b. Cahş arkadaşları ile birlikte Medine'den ayrıldıktan sonra, Rasulullah'ın talimatı gereğince ve emredilen istikamette iki gün boyunca yola devam etti. İbn Dumeyra kuyusuna vardıklarında, yine emredildiği gibi, bundan sonra nasıl hareket edeceklerine dair emirleri içeren mektubu açtı ve okudu. Mektupta şöyle deniliyordu: *"Allah'ın ismi ve bereketiyle, Nahle vadisine kadar yoluna devam et. Arkadaşlarından hiçbirini de, seninle beraber gelmeleri için mecbur tutma. 3⁹ Sana tabi olanlarla beraber Nahle vadisine kadar git ve oradan Kureyş kervanlarını gözetle!"* (Vakidi, 1965: I, 13.) İbn Hişam'ın rivayeti ise şu şekildedir: *"Bu yazılı emrimi okuduktan sonra, Mekke ve Taif arasında bulunan Nahle'ye varıncaya kadar yoluna devam et, orada Kureyş'i gözetle ve haberlerini bize bildir!"*

Abdullah b. Cahş mektubu okuduktan sonra, "işittim ve itaat ettim" dedikten sonra arkadaşlarına hitaben: *"Rasulullah (s) benim, Nahle'ye kadar gitmemi ve orada Kureyş'i gözetleyerek haberlerini kendisine iletmemi emrediyor; bu konuda sizleri zorlamamı da yasaklıyor. Her kim şehadeti istiyor ve ona ulaşmak için can atıyorsa yoluna devam etsin, her kim de istemiyorsa geri dönsün"* diyerek Rasulullah'ın bundan sonra nasıl hareket edecekleri konusundaki talimatını bildirdi. Arkadaşları da kendisiyle birlikte hareket ettiler, onlardan bir kişi bile geri kalmadı." (İbn Hişam, I-II, 602.) Vakidi, Abdullah'ın arkadaşlarının şu şekilde cevap verdiğini haber veriyor: *"Biz işittik ve Allah'a, Rasulüne ve sana itaat ettik. Allah'ın bereketiyle dilediğin yöne devam et!"* (Vakidi, 1965: I, 14.)

İbn Sa'd, bu konuda, mektubun "Kureyş'in kervanını gözetleme" emrini içerdiğine dair bilgiler verirken (İbn Sa'd, 1985: II, 10.); İbn Kesir, Şami, Taberi, İbn Hişam'ın rivayetinin paralelinde, "Kureyş'in genel durumunu gözetleme ve alınan bilgileri

³⁹ Buradaki, *"ve la yukrih ehaden min ashabihi"* ibaresi ile ilgili olarak, İbnü'l-Esir'in, "el-Kamil fi't-Tarih"inin tercümesinde (M.Beşir Eryarsoy, Bahar Yay., İstanbul 1985.) yapılan bir yanlışlığı işaret etmek gerekir: II. c. s. 113'de ibare şu şekilde tercüme edilmiş: "... arkadaşlarından hiçbir kimseden tiksınmemesini emretti." Bu ibareye bu şekilde, tamamen sözlük manasından hareket ederek böyle bir mana vermek, mütercimim dalgınlığından değilse, konuya olan yabancılığını ortaya koymaktadır. Ayrıca benzeri yanlışlığın birkaç satır yukarda, "sekiz kişi"nin, "seksen kişi" olarak tercümesinde de yapıldığını görmekteyiz.

Rasulullah'a iletme" görevini ihtiva ettiğini haber vermektedirler. ³¹⁰ Bu iki rivayet, seriyyenin görevinin sınırları açısın farklılık arz etmektedir. Şöyle ki: Vakidi ve İbn Sa'd'ın rivayetine göre seriyyenin hedefi ve görevi, sadece Mekke'nin hazırlanmakta olan veya bir yerden dönmekte olan bir kervanı ile ilgili bilgileri toplamaktan ibaret iken; İbn Hişam'ın rivayetine göre seriyye sadece kervanla ilgili değil, daha şumullü bir görevle, Mekke'nin genel durumunu gözetleme ve elde edilen bilgileri Medine'ye ulaştırma göreviyle gönderildiğini belirtmektedir. Bu arada, Vakidi'nin konunun ileriki sayfalarında İbn Ebi Sebre'den aktardığı rivayette, seriyyenin görevinin "Kureyş'in haberlerini araştırmak" olarak vermektedir. (Vakidi, 1965: I, 16.) Ancak eldeki verilerden, bu iki rivayetten hangisinin tercih edilmesi gerektiğini çıkarmak oldukça zordur, zira, ileride görüleceği gibi, seriyye asıl hedefi noktasında görev ifa etmemiş, görevinin dışında hareket etmiştir. Bununla beraber, Abdullah b. Cahş'ın, çok gizli ve özel bir şekilde komuta ettiği bu seriyyenin temel vasfı, istihbarat ve keşif kolu olmasıdır. Muhtemelen, Rasulullah (s), gerek o güne kadar Kureyş'e karşı izlediği taktiklerin Mekkeliler üzerindeki etkilerini ölçmek ve gerekse o günden sonra uygulayacağı planların yapılmasında Kureyş'in içinde bulunduğu son durumu öğrenmek üzere bu seriyyeyi görevlendirmiştir.

Abdullah b. Cahş, arkadaşları ile konuyu istişare ettikten sonra, Rasulullah'ın emri istikametinde yola çıktılar. Hicaz bölgesine girdiler ve Furu' denilen yerin üstündeki Maden mevkiine geldiklerinde, muhtemelen bir mola esnasında, seriyyede bulunan Sa'd b. Ebi Vakkas ve Utbe b. Gazvan'ın ortaklaşa bindikleri develeri kayboldu. Sa'd ve Utbe, kaybolan develerini bulmak için arkadaşlarından geri kaldılar ve iki gün boyunca orada kaldılar, bu nedenle de daha sonra vuku bulan olaylara dahil ve şahit olmadılar. Abdullah b. Cahş ve beraberindekiler, bunları bırakarak, Nahle'ye varıncaya kadar yollarına devam ettiler (İbn Hişam, I-II, 602; İbn Kesir, III, 249; Taberi, 1879: II, 411.) Sa'd b. Ebi Vakkas ve Utbe b. Gazvan, diğerlerinden günlerce sonra Medine'ye dönebildiler. (Şami, 1993: VI, 17.)

Seriyye, emredildiği şekilde Nahle'ye doğru yoluna devam etti. Nahle'ye geldiklerinde, Kureyş kervanı ile karşılaştılar. (Vakidi, 1965: I, 14.) İbn Hişam'ın rivayetinde ise, Taiften dönmekte olan ve kuru üzüm ve deri yüklü olan kervanın seriyye oraya konakladıktan sonra geldiği belirtilmektedir. ³¹¹ Muhtemelen, her iki topluluk da

³¹⁰ Bkz: İbn Kesir, III, 249; Şami, 1993: VI, 17; Taberi, 1879: II, 411.

³¹¹ Bkz: İbn Hişam, I-II, 602.

birbirine yakın zamanda oraya geldiler. Kureyş kervanı kuru üzüm ve deri yüklü bir ticaret kervanı idi. Kervanda dört Mekkeli vardı: Amr b. el-Hadrami, Hakem b. Keysan el-Mahzumi, Osman b. Abdullah b. el-Mugire el-Mahzumi ve Nevfel b. Abdullah el-Mahzumi.

Kervandakiler, Abdullah ve arkadaşlarının yakınına konaklamışlardı. Onları görünce korktular. Ukkaşe b. Mihsan onlara doğru yaklaştı, o başını umreye gelenler gibi traş etmişti. Onu görünce, kendi aralarında "bunlar umre için gelenler, onlardan size bir zarar gelmez" diyerek onlara karşı emniyet duydular. (İbn Hişam, I-II, 603; İbn Kesir, III, 249; Taberi, 1879: II, 411.)

Vakidi, bu olayı biraz daha teferruatlı olarak şu şekilde aktarıyor: Kervandakiler onlardan korkunca, onlar da asıl maksatlarını gizlemek için bir plan yaptılar. Seriyede bulunanlardan Amir b. Rabia diyor ki: "Ukkaşe'nin saçlarını kendi ellerimle kestim. Bu Vakid b. Abdullah'ın görüşü idi. Ukkaşe saçlarını traş ettirerek ve kervandakilerin onları "Umre yapmak üzere gelen yolcular" olarak zannetmeleri için gereken herşeyi yaptı. Plan tuttu ve karşı tarafa asıl görevlerini gizleme konusunda hedeflerine ulaşmış oldular. Kervandakiler bunları umre yapmak üzere Mekke'ye gitmekte olan yolcular olarak görünce endişeleri kayboldu ve onlardan bir zarar gelmeyeceğini anlayınca da, hayvanlarının yüklerini çözerek konakladılar ve kendilerine güzel bir ziyafet çektiler. (Vakidi, 1965: I, 14; Şami, 1993: VI, 17.)

Bu esnada, Abdullah b. Cahş ve arkadaşları kendi aralarında bir konuyu çözmek üzere tartışıyorlardı. Planları, Kureyş kervanını alıkoymak, mallarını alıp, Mekkelileri de esir etmektir. Ancak, içinde buldukları günün, Receb ayının son günü mü, yoksa Şaban ayının ilk günü mü? olduğu konusunda şüpheleri vardı. Eğer Recep ayının son günü ise, o ayda savaş haram olduğu için, kervana ve kervandakilere birşey yapamazlardı. Kendi kendilerine dediler ki, eğer onları bu gece bırakırsak yarın haram bölgeye girecekleri için birşey yapamayız ve elimizden kurtulmuş olurlar; eğer onları şimdi öldürürsek haram ayda öldürmüş olacağız. (İbn Hişam, I-II, 603; İbn Kesir, III, 249; Taberi, 1879: II, 411; Şami, 1993: VI, 17.) Vakidi, yukardaki bilgilerin aynısını vermekle birlikte, seriyede bulunanların kendi aralarındaki tartışmalarına ve psikolojilerine ait ilginç ipuçları veriyor: "İçlerinden birisi: 'Biz, bugün, haram aydan bir gün mü, değil mi? Bunu tam olarak bilmiyoruz. (veya onlar bilmiyorlar)' dedi. Buna karşılık bir başkası: 'Hayır, biz bugünün sadece haram aydan bir gün olduğunu

çok iyi biliyoruz. Ancak, o ayda kendi arzularımızın doğrultusunda hareket etmemizin, onu helalleştirmek olduğunu da göremiyoruz.' dedi. Sonunda, işin sonucunu belirleyen, dünyanın gelip-geçici malını isteyenlerin arzuları oldu ve topluluk, kervandakilerle çarpışma konusunda cesaretlendiler. (Vakidi, 1965: I, 14.)

Böylece, Abdullah b. Cahş ve emrindekiler, güçlerinin yettiğini öldürmek ve mallarına el koymak üzere kervana saldırmak noktasında karar birliğine vardılar. (İbn Hişam, I-II, 603; İbn Kesir, III, 249; Şami, 1993: VI, 17.)

Bu karar üzerine, Vakid b. Abdullah öne çıkarak yayını hazırladı, okunu yerleştirdi ve Amr b. Hadrami'ye nişan alarak okunu bıraktı ve onu öldürdü. Zaten Vakid b. Abdullah'ın attığı oklar hedefini hiç şaşmazdı. Bu esnada seriyyede bulunan diğerleri de hareket geçerek, Osman b. Abdullah b. el-Muğire ve Hakem b. Keysan'ı esir aldılar. Ancak kervandaki dördüncü kişi olan Nevfel b. Abdullah el-Muğire yakalanamadı ve Mekke yönüne kaçmayı başardı. (Vakidi, 1965: I, 15; İbn Hişam, I-II, 603; İbn Sa'd, 1985: II, 10; İbn Kesir, III, 249; Şami, 1993: VI, 17.)

Abdullah b. Cahş komutasındaki seriyye birliğinin eline geçen kervandaki mallarla ilgili iki farklı rivayetle karşılaşılıyor. Bunlardan birincisi; İbn Hişam, Taberi, İbn Kesir ve Şami'nin yer verdikleri, "Abdullah b. Cahş'ın evlatlarının bir kısmına " dayanarak rivayet ettikleri bilgidir ki, burada, Abdullah b. Cahş'ın kervandan ganimet olarak ele geçirdikleri malların beşte birini Rasulullah için ayırarak geri kalanını arkadaşlarının arasında taksim ettiği, bunun da, bu konu ile ilgili ganimet ayetinin nüzulünden önce olduğu, ilgili ayetinde bu uygulamayı tastik eder mahiyette indiği bildirilmektedir.³¹² Bu konudaki ikinci rivayet ise, İbn Sa'd'ın verdiği bilgidir. Ona göre ise Abdullah b. Cahş ele geçirdiği malların "tamamını" Rasulullah'a götürmüş, herhangi bir taksim yapmamıştır. Ancak İbn Sa'd, diğer rivayete de, kısaca değinmektedir. (İbn Sa'd, 1985: II, 11.) Bu seriyye ile ilgili çok teferruatlı bilgileri bulabildiğimiz Vakidi'de ise bu konu ile herhangi bir bilgiye rastlayamadığımızı da ilave edelim.

Bu şekilde sona eren bu seriyye, aynı zamanda birçok "ilk"e de zemin teşkil ediyordu. Bu seriyye öldürülen Amr b. el-Hadrami, İslam'da ilk öldürülen kişi, alınan mallar, İslam'da ilk olarak ele geçirilen ganimet, esir edilen, Osman b. Abdullah ve Hakem b.

³¹² Bkz: İbn Hişam, I-II, 603; Taberi, 1879: II, 412; İbn Kesir, III, 249; Şami, 1993: VI, 18.

Keysan da, İslam'da esir alınan ilk kişiler olmuşlardı. Ayrıca, gerçek anlamda ilk çatışma da bu seriyyede gerçekleşmişti. (Şami, 1993: VI, 18.) *İlk defa bu seriyye ile, seriyye komutanı Abdullah b. Cahş'a "EMİR" sıfatı verildi.*

Abdullah b. Cahş, yolda develeri kaybolduğu için kendilerinden ayrılmak durumunda olan iki arkadaşı hariç, beraberindeki arkadaşları, iki esir ve kervanın malları olduğu halde Medine'ye doğru yola koyuldular.

Medine'ye vardıklarında, Rasulullah (s), onları yaptıklarından dolayı azarladı ve *"Ben size haram ayda savaşmanızı emretmedim"* buyurarak, emre aykırı hareket ettiklerini belirtti. İki esiri ve kervandan alınan malları bekleterek onlardan herhangi birşey almadı. Ta ki, Bedir Gazvesi'nden dönüncüye kadar. Kaynaklarımızın haber verdiğine göre, Bedir dönüşünde, Bedir ganimetlerinin taksimi esnasında bunları da, hak edenler arasında taksim etti. Rasulullah'ın bu şekilde konuşması, başta Abdullah b. Cahş olmak üzere, seriyyeye katılanları çok üzdü, kolları kanatları kırıldı, öyle ki, kendilerinin helak olduklarını düşündüler. Müslüman kardeşleri de kendilerini yaptıklarından dolayı kınamış ve dışlamıştı. (İbn Hişam, I-II, 604; Taberi, 1879: II, 412; İbn Kesir, III, 250; Şami, 1993: VI, 18.) Medine bu olayın etkisi ile bir kazan gibi kaynıyordu. (Vakidi, 1965: I, 16.)

İbn Ebi Sebre, Süleyman b. Suhaym'dan, seriyyenin görevi ile ilgili olarak şu bilgileri rivayet ediyor: *"Rasulullah (s), onlara haram ayda veya haram ayın dışında savaşmalarına dair bir emir vermedi. Onlara sadece Kureys'in durumunu araştırmaları ve haberlerini getirmelerini emretti."* (Vakidi, 1965: I, 16.)

Kureys, bu olayı fırsat bilerek müslümanlar hakkında propagandaya başlamıştı bile... "Muhammed ve arkadaşları haram ayı helal yaptı, onda kan akıttılar, mal gasbettiler ve insanları esir ettiler." diyorlardı. Buna karşın, Mekke'de olan ve onlara cevap vermek zorunda kalan müslümanlar ise, yaptıklarının haram ay olan Receb'de değil, Şaban ayı içinde olduğunu söyleyerek onları savunmaya çalışıyorlardı. (Vakidi, 1965: I, 16; İbn Hişam, I-II, 604; Taberi, 1879: II, 412.)

Medine'deki yahudiler de bu olayı içlerindeki kinlerini kusmak ve düşmanlıklarını ortaya koymak için bir fırsat bilerek, müslümanlar aleyhine propagandaya başlamışlardı. Seriyyede görevli olanlardan Vakid b. Abdullah'ın, Amr b. Hadrami'yi

öldürmesinden, kendilerince birtakım işaretler ve hayırlı sonuçlar çıkararak, bunun, müslamanlarla müşrikler arasında başlayacak bir savaşın işaretlerini taşıdığını iddia ediyorlar ve şöyle diyorlardı: "*Amr*", "*Amareti'l-harb*"e yani, "Savaşın süresinin uzun olacağına"; "*Hadrami*", "*hadarati'l-harb*"e, yani, "Savaşın vaktinin geldiğine"; "*Vakid*" ise, "*vakadeti'l-harb*"e, yani, "Savaş ateşinin tutuştuğuna" işarettir. (Vakidi, 1965: I, 16; İbn Hişam, I-II, 604; Taberi, 1879: II 412.)

3.1.2. BESBES B. AMR VE ADİY B. EBİ ZAĞBA İSTİHBARAT SERİYYESİ:

Hız. Peygamber, Bedir gazvesinden önce, Ebu Süfyan idaresindeki Şam'dan dönmekte olan kervanın geçişini engellemek için Bedir'e doğru yola çıktığında, kervan hakkında bilgi toplamaları için, Besbes b. Amr ve Adiy b. Ebi Zağba'yı kervanın geçeceği bölgeye göndermişti.

Bu görevlendirme, kaynaklarda ayrı bir seriyye olarak zikredilmemiş, Bedir gazvesi olayları içinde yer verilmiştir. Görevlendirilişi açısından diğer seriyyelerden bir farkı bulunmayan bu istihbarat timini, istihbarat seriyyeleri başlığı altına almanın uygun olacağı kanaatindeyiz. Bu yüzden, kaynaklarda az da olsa, bu konuda rivayetlerin, Hız. Peygamber'in istihbarata verdiği önem ve bunun uygulaması hakkında bilgi vereceğini düşündük.

Vakidi ve İbn Sa'd'ın verdiği bilgilerden anlaşıldığı kadarıyla; Hız. Peygamber, önceden kervanın sahil yolundan geçeceğini haber almış, bu konu hakkında daha geniş bilgi edinmeleri için, Ensar'dan Besbes b. Amr ile Adiy b. Ebi Zağba'yı casus olarak görevlendirmişti. Kervanın geçeceği bölge, Cühenilerin arazisi olduğu için, o bölgeye göndereceği casusların da Cüheyneli Besbes b. Amr ve Adiy b. Ebi Zağba olmasını tercih etmişti. (İbn Sa'd, 1985: II, 12.)

Besbes ve Adiy, Cühenilerin bölgesinde bulunan Bedir'e kadar gelip, kırbalarına su doldurmak üzere, su başına gittiler. Kabilesinin lider olan Mecdi b. Amr el-Cüheni de orada bulunuyordu. O sırada su başında bulunan iki kızıdan biri diğerine olan borcunu ödemek için, bir iki gün sonra oradan geçecek bir kervanın gelişini beklediğini, kervan gelince onlara hizmet ederek kazanacağı paradan borcunu ödeyeceğini söylemiş, Mecdi b. Amr da o kızı teyid ederek doğru söylüyor demişti. Kervanın gelişini ile ilgili

bu önemli bilgiyi öğrenen Müslüman casusular, derhal Rasulullah'ın yanına giderek, duydukları haberi ona ulaştırdılar. (Vakidi, 1965: I, 40-41; İbn Sa'd, 1985: II, 12-13.)

Mecdi b. Amr, bir müddet sonra buldukları yere gelen Kureyş casusu Damdam b. Amr'ın oralara Müslümanlardan kimsenin gelip gelmediğini sormuş, ancak o, Besbes ve Adiy'in oraya geldiğini gizleyerek, ona söylememiştir. (İbn Sa'd, 1985: II, 13.) Fakat Mekke casusu Damdam, orada bulunduğu develerin atığındaki hurma çekirdeğinden Medine'den birilerinin oraya geldiğini anlamış ve "Vallahi bu Medine yemidir. Bu Muhammed'in casuslarına ve arkadaşlarına aittir" diyerer oradan acele uzaklaşıp gitmişti. (Vakidi, 1965: II, 41.)

3.1.3. BÜREYDE B. HUSAYB'İN İSTİHBARAT İÇİN GÖREVLENDİRİLMESİ:

Büreyde b. Husayb, Beni Mustaliklerin, Hicretin beşinci yılı Şa'ban ayında Medine'ye saldıracakları haberini tahkik etmek üzere casus olarak görevlendirilmiştir. (Vakidi, 1965: I, 404; İbn Sa'd, 1985: II, 63.)

Beni Mustaliklerin lideri Haris b. Ebi Dırar'ın, kabilesi ve civar kabilelerden adam toplayarak, Hz. Peygamber'le savaş hazırlığına girdiği haberi, Rasulullah'a ulaşmıştı. Bunun üzerine Beni Mustaliklerin hazırlıklarını araştırmak, gelen haberlerin doğruluğunu tetkik etmek üzere, Bureyde b. Husayb'ı Haris b. Ebi Dırar'ın yurduna gönderdi. Büreyde, Rasulullah'dan onların her hangi bir zarar vermesinden korunmak için gerektiğinde yalan söyleyebilmesi için izin istedi. Hz. Peygamber de onun düşündüğünü yapmasına izin verdi. Bunun üzerine Büreyde, Beni Mustaliklerin bulunduğu yere kadar giderek, onların arasına karıştı. (Vakidi, 1965: I, 405.)

Beni Mustalikler, Bureyde'nin yabancı olduğunu farkederek kim olduğunu sorduklarında, Büreyde: "Ben sizdenim. Şu adamla savaşmak için toplandığınızı haber aldım. Ben de, bana tabi olanlarla birlikte, sizin yanınızda onlarla sonuna kadar savaşmak için yanınıza geldim" dedi. Onun bu cevabı üzerine, Beni Mustaliklerin reisi Haris b. Ebi Dırar: "Biz de o iş üzerideydik. Bize katılacaksan acele et." diyerek, onun gerçekten kendileriyle birlikte hareket edeceğini zannetmişti. Büreyde ise: "Şimdi hemen atıma atlar, kendi kabileden ve bana tabi olanlardan büyük bir toplulukla size yetişirim." diyerek acele oradan uzaklaştı. Doğruca Rasulullah'ın yanına gitti ve ona

Beni Müstalik hakkında öğrendiklerini haber verdi. (Vakidi, 1965: I, 405; Halebi, 1980: II, 584.)

Hz. Peygamber, Büreyde b. Husayb'ın getirdiği bu istihbarat üzerine, yediyüz kişilik bir ordu hazırlayarak, Beni Müstaliklerin yurduna sefer düzenlemişti. (Vakidi, 1965: I, 405; İbn Sa'd, 1985: II, 63; İbn Kesir, Sire, III 297.,)

3.1.4. ZÜBEYR B. AVVAMIN İSTİHBARAT İÇİN GÖREVLENDİRİLMESİ:

Hendek gazvesinde Müslümanlar bir taraftan Medine'yi muhasara eden Ahzab ordusunun karşısında, savaş halinde buldukları bir sırada, Beni Kurayza'nın ihanet haberi Rasulullah'a ulaşmıştı. Haberi getiren Hz. Ömer, "Bana haber verildiğine göre, Beni Kurayza ahdini bozarak, bizimle savaşmak için hazırlanıyor." dedi. Bu haber Hz. Peygamber'in üzerinde büyük sıkıntı yaratmıştı. Ancak yine de, "Allah bize yeter, o ne güzel vekildir." buyurarak metanetini muhafaza etti. (Vakidi, 1965: II; 457; İbn Sa'd, 1985: II, 67.)

Hz. Peygamber, Beni Kurayza'nın ihanet haberini yerinde araştırmak üzere, yanında bulunanlardan gönüllü birini oraya göndermek isteyerek: "Kim gidip onların durumunu araştırıp, bize bildirebilir?" buyurmuştu. Zübeyr b. Avvam, "Ben gider araştırır, size durumlarını bildiririm." demişti (İbn Sa'd, 1985: III, 105; Ahmed b. Hanbel, III, 365.). Vakidi'nin rivayetinde, Hz. Ömer'in bu işi Zübeyr b. Avvam'ın yapabileceğini söylediği nakledilmiştir. (Vakidi, 1965: II, 457.)

Zübeyr b. Avvam, Beni Kurayza'nın kalelerinin bulunduğu yerin yakınına kadar gelerek onların ne yaptıklarını araştırdı. Sonra da Rasulullah'ın yanına dönerek; Beni Kurayza'nın hazırlıklarını anlattı: " Ya Rasulallah, onların kalelerini onardıklarını, hayvanlarını topladıklarını ve yollarda savaş talimlerini yaptıklarını gördüm" (Vakidi, 1965: II, 457.)

Hz. Peygamber, Zübeyr b. Avvam'ın bu hizmetine karşılık onu yüceltmek için : "Her Peygamberin bir havarisi vardır; benim havarim de amcam oğlu Zübeyr'dir." buyurmuştu. (Vakidi, 1965: II, 457; İbn Sa'd, 1985: III, 106; Ahmed b. Hanbel, III, 314.)

Hız. Peygamber, Zübeyr b. Avvam'ın getirmiş olduğu bu haberden sonra, Sa'd b. Muaz, Sa'd b. Ubade ve Useyd b. Hudayr'ı Beni Kurayza'nının durumunu tekrar tahkik etmek üzere görevlendirdi. Onlara eğer gelen haberler doğru ise , bunu kendisine gizli olarak söylemelerini, eğer söylenen gibi değilse, bunu halka açıktan söyleyebileceklerini tenbih etmişti. (Vakidi, 1965: II, 458.)

3.1.5. HAVVAT B. CÜBEYR'İN İSTİHBARAT İÇİN GÖREVLENDİRİLMESİ:

Hız. Peygamber, Beni Kurayza'nın ihanet haberini aldıktan sonra, bir taraftan Kureş ordusuna karşı savunma savaşı verirken, bir taraftan da, Beni Kurayza'nın planlarını takip etmek, ne yapmak istediklerini önceden öğrenmek suretiyle tedbir almak istiyordu. Bunun için de Beni Kurayza'nın bulunduğu yere sürekli casuslar gönderiyordu.

Rasulullah'ın görevlendirdiği casuslarından birisi de, Havvat b. Cübeyr idi. O, Hız. Peygamber'in kendisini görevlendirişini şöyle anlatmıştı:

"Hendek'de kuşatılmış bir halde bulunurken, Rasulullah beni çağırđı: 'Beni Kurayza'ya git, onların ne yapmak istediklerini öğren, ani bir baskın mı planlıyorlar, yoksa bir delikten sızmaya mı çalışıyorlar, araştır ve bize bildir" buyurdu. Ben de hemen hazırlandım ve güneşin batacağı zamana yakın Rasulullah'ın yanından ayrıldım. Beni Kurayza'nın yurtlarına geldiğimde, saklandım. Ancak bir müddet sonra uyku bastırmış ve ben de uyuya kalmışım. Ancak bir adam beni uyur halde omuzuna alıp götürürken, ne olduğunu o zaman farkettim. Anladım ki, bu adam Beni Kurayza'nın casuslarından biridir. İşte o zaman, Rasulullah'ın bana, düşman saldırısından emin olmayacağım yerde dikkatli olmam gerektiği hususundaki tavsiyesine uymadığım için, ondan utandım. Adam beni, omuzunda kalelerinin bulunduğu yere kadar götürdü. Yahudice konuşarak, arkadaşlarına "Size semiz bir kurbanın müjdesini vereyim" diyerek sesleniyordu. Neden sonra, Kurayza Yahudilerinden hiçbirinin belinde balta olmadan bir yere gitmediklerini hatırladım. Adam kaledeki arkadaşları ile konuşmaya dalmışken, elimi yavaşca beline uzatarak baltasını aldım ve adama vurarak oracıkta öldürdüm. Yahudiler, olan biteni anlamak için kalelerinin üzerinde hurma yapraklarını yakarak ortalığı aydınlatmaya çalışırken, ben de hemen geldiğim yolu takip ederek, Rasulullah'ın yanına döndüm. Oraya vardığımda , Rasulullah arkadaşlarıyla

konuşuyordu. Bana, "Haber olarak getirdiklerin bana anlat." dedi. Ben de olup bitenleri anlattım. (Vakidi, 1965: II, 460-461.)

3.1.6. NUAYM B. MES'UD'UN DÜŞMANLARIN ARALARINI BOZMAKLA GÖREVLENDİRİLMESİ:

Hendek gazvesinin devam ettiği bir zamanda, Ahzab ordusuna dahil olan Gatafan kabilesine mensub Nuaym b. Mes'ud, gönlüne düşen Müslüman olma arzusu ile bir akşam Rasulullah'nın yanına geldi. Hz. Peygamber: "Seni buraya getiren nedir Ya Nuaym?" diye sorunca; "Ben seni tasdik etmeye, getirdiğin şeylerin doğru olduğunu kabul etmeye geldim." diyerek Müslüman olmak istediğini belirtti ve bu niyetini herkesden gizlediğini, kabilesinden veya diğerlerinden kimsenin bilmediğini de ekleyerek; bu aşamada kendisine düşen bir görev olup olmadığını sordu. Hz. Peygamber de, "Eğer yapabilirsen, şu insanların arasına gir de onları birbirine düşür." diyerek, onun yapabileceği işi göstermiş oldu. Buna karşılık Nuaym b. Mes'ud, yapacağı ve konuşacağı şeyler konusunda izin vermesini isteyince, Hz. Peygamber: "İstedığın her şeyi yapmakta serbestsin." diyerek, ona istediği müsaadeyi vermiş oldu. Ayrıca, "Harb, hiledir." buyurarak, ona yol gösterdi. (Vakidi, 1965: II, 480-481; İbn Hişam. III, 240; İbn Sa'd, 1985: IV, 277-278.)

Nuaym b. Mes'ud, istediği şeyi yapma konusunda Hz. Peygamber'den izin aldıktan sonra, yanından ayrıldı ve doğruca Beni Kurayza'nın kalelerine gitti. Onlarla Nuaym b. Mes'ud'un arasında eskiden beri süregelen dostlukları vardı. Onun müslüman olduğunu da bilmiyorlardı. Eskiden olduğu gibi onu iyi karşıladılar, izzet ikramda bulundular. Nuaym, buraya ziyafet için gelmediğini, başkalarına söylememeleri kaydıyla onlara çok önemli ve gizli birşey söyleyeceğini belirttikten sonra, aralarında bulunan kadim dostluğu da hatırlatarak, söyleyeceklerinin etkisini artırmak istedi. Kurayzalılar da, kendisini sevdiklerini ve güvendiklerini, söyleyeceği şeyden de kendilerinden başka kimsenin haberi olmayacağını ifade ettiler. Bunun üzerine Nuayma b. Mes'ud, kafasında kurduğu planını uygulamaya başladı. Kurayzalılara, daha önce Beni Nadir ve Kaynuka'nın başına gelenleri hatırlattıktan sonra, sözü hendek kuşatmasına getirerek; kendilerinin de İbn Ebi'l-Hukayk'ın davetine uyarak kuşatmaya katıldıklarını, ancak artık Kureyş'in ve kendi kabilesi olan Gatafan'ın bu işin uzamasından sıkılmaya başladıklarını anlattı. Üstelik onların yurtlarının çok uzakta olduğunu, istedikleri zaman çekip gidebileceklerini, onların gitmesinin kendilerine bir

zarar getirmeyeceğini anlattı. Ancak, Kurayza'nın durumunun onlarınkinden farklı olduğunu, onların çekip gittikleri gibi, Beni Kurayza'nın yurtlarını bırakıp gidemeyeceklerini ve Muhammedle arkadaşlarının karşısında tek başlarına kalacaklarını söyleyerek onları korkuttu. Buna çare olarak da, Kureyş ve Gatafan'dan istedikleri zaman çekip gitmelerini önlemek için, ellerinde tutacakları rehinelere istemelerini tavsiye etti. Kurayzalılar, Nuaym b. Mes'ud'un anlattıklarını can kulağıyla dinlemiş ve söylediklerine hak vermişlerdi. Nuaym'ın önerdiği gibi hareket etmenin doğru olduğu kanaatine ulaştılar. Ona da yardımlarından dolayı teşekkür etmeyi ihmal etmediler. Nuaym b. Mes'ud, yapacağını yaptıktan sonra, tekrar bu konuştuklarının aralarında kalmalarını hatırlatarak oradan ayrıldı. (Vakidi, 1965: II, 481; İbn Hişam, III, 240-241; İbn Sa'd, 1985: IV, 278.)

Nuaym b. Mes'ud, Beni Kurayza'nın yanından ayrıldıktan sonra, Kureyş ordusunun karargahına gidip, Ebu Süfyan ve diğer Kureyş ileri gelenleri ile görüştü. Onlara da, kendilerini ne kadar çok sevdiğini, bu nedenle duyduğu önemli bir haberi, aralarında kalması ve kendilerinden başka kimsenin bilmemesi şartıyla, onlara söyleyeceğini ifade etti. Onlar da kimseye söylemeyeceklerine söz verdiler. Bunun üzerine Nuaym b. Mes'ud, Kureyşlilere Beni Kurayza'nın, Muhammed'le aralarında yaptıkları anlaşmayı bozmaktan dolayı pişman olup, yeniden barışmak için çabaladığını anlattı. Bunun için de, Kureyşlilerle Gatafan'ın eşrafından rehin olarak alınacak kişilerin boyunlarını vurmaları için Müslümanlara teslim etmek, geri kalanı ile de birlikte savaşmak üzere teklif götürdüklerini; buna karşılık da, Beni Nadir'in yeniden Medine'ye dönmesine izin vermesini istediklerini, bu şekilde aralarında bir anlaşmaya vardıklarını söyledi. Beni Kurayza'nın kendilerinden bu amaçla rehinelere isteyeceklerini, böyle bir şey olursa, onların isteklerini geri çevirmelerini de tenbih etti. Onlar da, kendisinin dediği gibi hareket edeceklerini söyleyince, Nuaym b. Mes'ud konuştuklarının aralarında kalmasını tekrar hatırlatarak, onların yanından da ayrıldı. (Vakidi, 1965: II, 482; İbn Hişam, III, 241; İbn Sa'd, 1985: IV, 278.)

Nuaym b. Mes'ud, aynı planla kendi kabilesi Gatafanların yanına da gitti. Onlara da, kendilerinin kabilesi ve akrabaları olduğunu söyleyerek başladı ve Kureyş'e anlattıklarını bunlara da anlattı. Kureyş'i korkuttuğu şeyle bunları da korkuttu. Onlardan biri de, Nuaym b. Mes'ud'u tasdik etti. (Vakidi, 1965: II, 482; İbn Hişam, III, 241; İbn Sa'd, 1985: IV, 278.)

Bundan sonraki gelişmeler Nuaym b. Mes'ud'un planladığı şekilde işlemeye başlamıştı. İlk önce Beni Kurayza harekete geçti ve Ğazzal b. Semev'el adındaki elçilerini Ebu Süfyan'a gönderdiler. Kurayza elçisi Ebu Süfyan'a, kuşatmanın haddinden fazla uzadığını, eğer o güne kadar kesin bir tarih belirleyerek hep birlikte saldırmak kararı verselerdi, kendilerin de buna katılmış olacaklarını, ancak bu aşamadan sonra ellerinde rehine olarak tutacakları bazı kimseleri vermedikçe, onlarla birlikte savaşmayacaklarını söyledi. Buna gerekçe olarak da, Nuaym b. Mes'ud'un onlara söylediği gibi, Kureys'in çekip gitmesi durumunda, kendilerinin Muhammed'in düşmanlığı ile başbaşa kalacaklarını ifade etti. Ebu Süfyan, "Bu Nuaym'ın doğru söylediğini gösteriyor." diyerek, bir kişi bile göndermedi. Aynı şekilde Gatafanlar da göndermediler. (Vakidi, 1965: II, 482.)

Bu gelişmeler üzerine, Nuaym b. Mes'ud Beni Kurayza'nın yanına tekrar gitti. Bu sefer de planının devamını uygulamaya başladı. Onlara, elçilerinin Ebu Süfyan'ın yanına gittiği zaman kendisinin de orada olduğunu, Ebu Süfyan'ın bir kişi bile rehine göndermediği gibi, "Onlar benden bir keçi yavrusunu bile rehine olarak isteseler onlara onu bile vermezdim, ben arkadaşlarımla en iyilerini onlara rehine olarak vereceğim, onlar da öldürmesi için Muhammed'e verecekler." dediğini anlattı. Kurayzalılara rehine konusunda taviz vermemelerini, bu durumda Ebu Süfyan'ın bırakıp gideceğini kendilerinin de eski anlaşmaları üzerine devam edeceklerini anlattı. Beni Kurayza'dan Ka'b b. Esed de, bu anları tasdik ederek, zaten kendisinin baştan beri anlaşmayı bozmaya karşı olduğunu, fakat Huyey b. Ahtab'ın kendilerini bu işe zorladığını söyledi. Bu arada, Zübeyr b. Bata adındaki bir Kurayzalı, eğer Kureys ve Gatafan olmazsa, kendi paylarına kılıçtan başka bir şey düşmeyeceğini, bu yüzden en doğrusunun onlardan rehine istemekten vazgeçip hep birlikte Müslümanlara saldırmak olduğunu iddia ediyordu. Nuaym b. Mes'ud, hazırladığı planın bozulacağı endişesiyle, Zübeyr b. Bata'yi yatıştırmaya çalışarak: "Ey Abdurrahman'ın babası, böyle bir şeyden korkmana gerek yok." dediyse de; o Tevrat üzerine yemin ederek doğrusunun Kureysle birlikte hareket etmek olduğunu, onların hiçbir zaman rehine veremeye yanaşmayacaklarını, bunun için onları zorlayan bir sebep de olmadığını, zaten güç ve kuvvetin onlar da olduğunu anlatıyordu. Söylediklerine delil olarak da Gatafanla Müslümanlar arasında savaşın başlarında konuşulan bir konuyu anlatarak: "İşte Gatafanlılar. Onlar Muhammed'in yanına Kureys'e verdikleri desteklerini çekmek için Evs'in hurmalarının bir kısmını istemeye gittiler ama geri dönmek zorunda kaldılar.

Muhammed onlara kılıçtan başka bir şey vermeyeceğini söyledi. Onlar da eli boş döndüler." demişti. (Vakidi, 1965: II, 482-483.)

Beni Kurayza'nın bu şekilde karar değiştirmesiyle şaşkına dönen Ebu Süfyan, Kureyşlileri toplayarak, yiyecek sıkıntısı başladığını, develerin ve atların öldüğünü, Yahudilerin anlaşmalarını bozmak suretiyle yalan söylediklerini, anlattı ve çekip gitmeleri teklifinde bulundu. Onlar da, işin aslını araştırıp, Yahudilerin gerçek durumlarını öğrendikten sonra gitmelerinin mümkün olacağını söylediler. Bunun üzerine Ebu Süfyan, işin aslını öğrenmesi için Ebu Cehil'in oğlu İkrime'yi Beni Kurayza'ya gönderdi. İkrime onların yanına Cuma gününü Cumartesiye bağlayan gece gitmişti. Kurayzalılara, Medine kuşatmasının çok uzadığını, develerin ve atların yiyecek sıkıntısından öldüğünü, sonsuza kadar orada kalacak olmadıklarını anlatıp, ertesi sabah çarışmak için hazır olmalarını istedi. Ancak Kurayzalılar ertesi günün Cumartesiye denk gelmesi yüzünden, kendilerine katılamayacaklarını, zaten rehinelere almadan da birlikte hareket etmelerinin mümkün olmadığını söylediler. İkrime, bu şartı kimin ileri sürdüğünü öğrenmek istedi. Onlar da Huyey b. Ahtab'ın bunu şart koştuğunu söylediler. Böylece İkrime de eli boş olarak karagahına geri döndü. Ebu Süfyan'a olup biteni anlattı, rehine istemenin de Huyey'in fikri olduğunu söyledi. (Vakidi, 1965: II, 483; İbn Hişam, III, 242.)

Gatafanlar da aynı şekilde, Beni Kurayza'ya elçi gönderdiler. Kurayzalılar, İkrime'ye verdikleri cevabın aynısını, Gatafan elçisi Mes'ud b. Ruhayla'ya da vermişlerdi. (Vakidi, 1965: II, 484.)

Bu olaylar üzerine, Ebu Süfyan Beni Kurayza'ya haber göndererek, kendilerine rehine vermeyeceklerini, eğer kendileriyle birlikte hareket etmeyecek olurlarsa, aralarındaki anlaşmanın da hükmünün ortadan kalkacağını bildirdi. Bunun üzerine, Kurayzalılarda, Nuaym b. Mes'ud'un doğru söylediği kanaati bir kez daha yerleşti. Aynı şekilde, Kureyş ve Gatafan da, Nuaym'ın dediği doğru çıktı diyerek, Yahudilerin kendilerine yardım edeceklerinden ümitlerini kesmişlerdi. Bu arada Ebu Süfyan, söz verdiği gibi Yahudilerin desteğini alamadığı ve rehine şartını ileri sürdüğü için Huyey b. Ahtab'a da çatmış, onu ahde vefasızlıkla itham etmişti. (Vakidi, 1965: II, 484-485.)

Bütün bu gelişmeler olduktan sonra Nuaym b. Mes'ud, Rasulullah'ın yanına dönerek olan biteni haber verdi. Nuaym'ın Rasulullah'a verdiği cevaptan arada da gelip

gelişmeleri anlattığı, belki de Rasulullah'la birlikte planladıkları anlaşılmaktadır. Böylece usta bir istihbaratçı gibi çalışan Nuaym b. Mes'ud, Hendek gazvesinin yönünü değiştirmiş, düşmanın arasına tefrika düşürmek suretiyle, birliklerini ve kuvvetlerini parçalamıştı.

3.1.7. MUHAMMED B. MESLEME (ZÜ'L-KASSA) SERİYYESİ:

Medine'ye otuz altı mil uzaklıkta bulunan (İbn Sa'd, 1985: II, 85; İbn Seyyidünnas, 1982: II, 138.) Tağlemeyn ³¹³ ve Meraz bölgesinde toplanan, Beni Muharib, Beni Salebe ve Beni Enmar'ın, Medine'ye yedi mil uzaklıkta bulunan Heyfa (İbn Sa'd, 1985: II, 85.) ³¹⁴ vadisindeki müslümanlara ait hayvanları yağmalamak, aynı zamanda Medine'ye saldırmak üzere toplandıkları ve bunun için hazırlık yaptıkları haberi Hz. Peygamber'e ulaşmıştı. (İbn Sa'd, 1985: II, 86.)

Hz. Peygamber, kendisine ulaşan bu haberi araştırmak üzere, Muhammed b. Mesleme komutasında on kişilik keşif ve istihbarat birliğini, haberi tetkik etmek ve durumu yerinde incelemekle görevlendirmek suretiyle, mezkur kabilelerin konakladıkları bölgeye sevk etmişti. (Vakidi, 1965: II, 551; İbn Sa'd, 1985: II, 86.)

Seriyyenin gönderilişi, hicretin altıncı yılı, Rebiu'l-Ahir ayında vuku bulmuştur. (Vakidi, 1965: I, 4; II, 551; İbn Sa'd, 1985: II, 85.) Seriyyenin bir önceki ayda gönderildiği de rivayetler arasında zikredilmektedir. (Taberi, 1879: III, 82; İbnü'l-Esir, II, 207; İbn Kayyim, II, 134.)

İslam askeri birliğinin Medine'den yola çıktığını haber alan Beni Salebe ve Uval, onlara pusu kurdular. Seriyye, Zü'l-Kassa'ya ulaştığında, bir mola esnasında uykudayken, Beni Salebe'nin yüz kişilik savaşçılara tarafından kuşatıldılar. Düşmanın baskını üzerine uyanan Muhammed b. Mesleme, arkadaşlarını da uyararak, karşı koymak için silahlarına sarıldılar. Bir müddet karşılıklı ok atıldı. Ancak, Müslümanlara nazaran çok kalabalık olan düşman kuvvetleri, mızraklarla saldırıya geçince, ilk saldırı da önce üç kişiyi şehid ettiler, bu arada kendilerinden de bir kişi öldürüldü. İkinci kez yine mızraklarla saldırıya geçince, Muhammed b. Mesleme dışında geri kalan askerleri şehid ettiler. (Vakidi, 1965: II, 551; İbn Sa'd, 1985: II, 86.)

³¹³ Tağlemeyn, Beni Fezare'nin yurdunda, Rim'den önceki bir yerdir. (Mu'cem Me's-ta'cem, 203.)

³¹⁴ Vakidi'de, muhtemelen sehven "Heyka" olarak yazılmıştır. Bkz: Vakidi, 1965: II, 552.

Muhammed b.Mesleme ise, ağır yaralanıp baygın düştüğü için, öldü sanılarak orada terkedildi. Oradan geçmekte olan bir kişi: "İnna lillahi ve inna ileyhi raciun" diyerek üzüntüsünü belirtinci, o sırada kendine gelmiş olan Muhammed b.Mesleme, bu kişinin Müslüman olduğunu anlayarak sağ olduğunu bildirmek için kımıldadı. O da, Muhammed b. Mesleme'yi biraz su içirip, yemek yedirdikten sonra alıp Medine'ye götürdü. (Vakidi, 1965: II, 551; İbn Sa'd, 1985: II, 85; İbn Seyyidünnas, 1982: II, 104.)

Hız. Peygamber, Muhammed b. Mesleme ve arkadaşlarının intikamını almak, Müslüman askerleri şehid edenlerin cezasını vermek üzere, olayı öğrenir öğrenmez, Ebu Ubeyde b. el-Cerrah'ın komutasında kırk kişilik bir seriyyeyi, olayın olduğu Zül-Kassa'ya göndermişti. 3¹⁵

3.1.8. ABDULLAH B. REVAHA'NIN İSTİHBARAT İÇİN HAYBER'E GÖREVLENDİRİLMESİ:

Hayber Yahudilerinin lideri olan Ebu Rafi' öldürülünce, Yahudiler kendilerine yeni lider olarak, Üseyr b. Razim'i seçmişlerdi. Yahudilerin yeni lideri Üseyr'in, yanına Gatafanları da alarak Medine üzerine saldırmak istediği haberleri Hız. Peygamber'e ulaşmıştı. (Vakidi, 1965: II, 566, İbn Hişam, IV, 266; İbn Sa'd, 1985: II, 92; Diyarbekri, 1283: II, 16.)

Rasulullah, kendisine ulaşan bu haberlerin doğruluğunu araştırmak üzere, Abdullah b. Revaha'nın emrine üç kişi vermek suretiyle, istihbarat için Hayber'e gönderdi. Hız. Peygamber, istihbarat timinin görevini de belirleyerek; onlardan Hayber'de halkın içine girerek, ne durumda bulduklarını, neler konuştuklarını ve ne yapmak istediklerini araştırıp öğrenmelerini ve kendisine bilgi getirmelerini istedi. (Vakidi, 1965: II, 566.)

Vakidi, bu görevlendirmeyi, Abdullah b. Revaha'nın aynı yıl Şevval ayında ikinci kez görevlendirildiği seriyyenin içinde zikretmiştir. Bu nedenle birinci ciltte yer alan seriyyelerin listesinin verildiği yerde bu görevlendirmeden bahsetmemektedir. 3¹⁶

3¹⁵ Bkz: 2.1.4.

3¹⁶ Bkz: Vakidi, 1965: I, 5.

Abdullah b. Revaha komutasındaki istihbarat timinin gönderilişi, hicretin altıncı yılı, Ramazan ayında vuku bulmuştur. (Vakidi, 1965: II, 566; İbn Sa'd, 1985: II, 92; İbn Seyyidünnas, 1982: II, 11, Diyarbekri, 1283: II, 16.)

Abdullah b. Revaha ve üç arkadaşı, Hayber'e ulaşarak, kalelerinin içine kadar girdiler. Abdullah b. Revaha, arkadaşlarını Hayber'in içindeki değişik üç değişik kaleye dağıtarak, birini Natat, birini Şakk diğerini de Ketibe kalesine gönderdi. Üseyr ve diğerlerinin konuşmalarını takip ettiler ve üç gün boyunca Hayber'de kaldılar. Ramazan'ın bitmesine bir kaç gün kala, Medine'ye Rasulullah'ın yanına gelerek, onlarla ilgili öğrenebildikleri herşeyi, neler konuştuklarını haber verdiler. (Vakidi, 1965: II, 566.) Buna göre, Yahudiler liderleri Useyr b. Razim'in teşviki ile Müslümanlara saldırmaya hazırlanıyorlardı. Bu arada, Gatafan ve diğer kabilelerden de kendilerine müttefikler bulmuşlardı. (İbn Sa'd, 1985: II, 92; Taberi, 1879: III, 186; Diyarbekri, 1283: II, 16; Halebi, 1980: III, 186.)

Bundan sonra, Abdullah b. Revaha ikinci bir kere daha Hayber'e gönderilmiştir.

3.2. KEŞİF VE ÖNCÜ BİRLİKLERİ

Bu kısımda ele alınan seriyyelerin, bir yönü ile istihbarat seriyyeleri içinde zikredilmesi de mümkündür. Adından da anlaşılacağı gibi, bu seriyyeler büyük bir askeri operasyonun ön hazırlıklarını veya öncü kuvvetini ifade etmek için kullanılmıştır. Bu yönüyle, istihbarat için yapılan görevlendirmeler de aynı gayeyi gerçekleştirmek üzere hareket ettikleri gibi, keşif ve öncü birliklerinin de fonksiyonlarının en başında istihbarat elde etmek gelmektedir. Bununla beraber, bizzat Hz. Peygamber'in Üsame b. Zeyd'i görevlendirirken ayırdığı bu iki hususu, biz de ayrı başlıklar altında ele almayı uygun bulduk.

3.2.1. SA'D B. ZEYD ÖNCÜ BİRLİĞİ:

Sa'd b. Zeyd komutasındaki öncü birlik, Gabe veya Zü-Kared gazvesine çıkmadan önce sevk edilmiştir. Hicretin altıncı yılı Rebiu'l-Ahir ayında, Hz. Peygamber'in Gabe yaylımında bulunan sağmal develeri, Uyeyne b. Hısn tarafından gönderilen Gatafan ve Beni Fezare'den kırk kadar adam tarafından kaçırılmıştı. Bu arada Ebu Zerr Gıfari'nin oğlu Zerr şehid edilip hanımı Leyla da kaçırılmıştı. Bu olay üzerine Hz. Peygamber,

derhal Müslümanları baskın yapanların peşinden gitmek üzere sefere çıkmaya davet etmişti. Bu davete ilk icabet eden Mikdad b. Amr olmuştu. Rasulullah, üzerinde zırhı, başında miğferi ve elinde kılıcı ile hazır olan Mikdad'a, mızrağının ucuna bağlanmış bir sancak verdi. Bir grub süvari daha hazır olmuştu. (Vakidi, 1965: II, 538-539; İbn Hişam, III, 294; İbn Sa'd, 1985: II, 80.)

Hz. Peygamber, Sa'd b. Zeyd'i, yedi tane süvarinin başına komutan olarak görevlendirdi ve baskıncıları yakalayınca kadar arkalarından takip etmesini istedi. Kendisinin de, arkadan geleceğini bildirdi. Sa'd b. Zeyd, öncü süvari birliğinde görevlendirilenler; Muhacirlerden: Mikdad b. Amr, Muhriz b. Nadle, Ükkaşe b. Mihsan; Ensardan: Sa'd b. Zeyd, Ebu Ayyaş Ubeyd b. Zeyd, Abbad b. Bişr, Üseyd b. Hudayr ve Ebu Katade idi. (Vakidi, 1965: II, 541-542; İbn Hişam, III, 294-295.) İbn Hişam, seriyeye katılanların atlarının ismini bile zikretmiştir. (İbn Hişam, III, 296-297.)

Sa'd b. Zeyd süvari birliği, baskıncıların peşini takip edip yakalamak üzere derhal yola çıktı. Onlara ilk yetişen, Muhriz b. Nadle, Abdurrahman b. Uyeyne tarafından şehid edildi. (İbn Sa'd, 1985: II, 83; Ahmed b. Hanbel, IV, 53; İbn Hacer, el-İsabe, III, 368.) Onu da Ebu Katade öldürdü. Sa'd b. Zeyd komutasındaki Müslümanlar kaçan baskıncılara birer birer yetişip öldürmüşlerdi. Bir kısmı da kaçıp kurtulmayı başarmıştı. (Vakidi, 1965: II, 546; İbn Seyyidünnas, 1982: II, 86.) Kaçtırdıkları yirmi deveden on tanesi de ellerinden geri alınmıştı. Bir müddet sonra, emrindeki beşyüz veya yediyüz Müslümanla, Hz. Peygamber de öncü birliğin arkasından yetişmişti. Etrafi kolaçan etmek için bir gün bir gece orada kaldılar. Rasulullah, kesip yemeleri için her yüz askere bir deve vermişti. (Vakidi, 1965: II, 542; İbn Sa'd, 1985: II, 81; İbn Seyyidünnas, 1982: II, 87.) Burada kalındığı süre içinde, Rasulullah namazları korku namazı olarak kıldırmıştı. (Vakidi, 1965: II, 546; İbn Sa'd, 1985: II, 81; Belazuri, 1956: I, 349; İbn Seyyidünnas, 1982: II, 87.)

3.2.2 ABBAD B. BİŞR KEŞİF BİRLİĞİ:

Hz. Peygamber, hicretin yedinci yılında, Hudeybiye musalahasından sonra, daha önce temas edildiği üzere, Müslümanlarla savaşmak üzere hazırlık yapan, Gatafan va daha başkaları ile ittifak arayışlarına giren Hayber'in fethi için hazırlık yapmış, Muharrem'in sonunda veya Safer'in başında Hayber üzerine sefer düzenlemişti. (Vakidi, 1965: II,

634-650; İbn Hişam, III, 342-344; İbn Sa'd, 1985: II, 106; İbn Habib, Muhabber, 115; Belazuri, 1956: I, 352; İbnü'l-Esir, II, 216.)

Rasulullah, Hayber'e doğru hareket ettiği zaman, Abbad b. Bişr'i emrine verdiği birkaç süvari ile birlikte, Hayber Yahudilerin hakkında bilgi toplaması, onların buldukları yerde keşfe çıkması ve haberlerini getirmesi için, önceden gönderdi. Abbad b. Bişr, araştırmaları esnasında, Eşca' kabilesinden Yahudiler hesabına çalışan bir casus yakaladı. Komutan ona kim olduğunu sorunca, casus, kimliğinin anlaşılması için, kaybettiği devesini arayan bir adam olduğunu söyledi. Hayber hakkında bir bilgisi olup olmadığı soruldu. Hayber hakkında mı, Hayberliler hakkında mı bilgi istiyorsun diye cevap verdi. Abbad b. Bişr de, Yahudiler hakkında bilgi istediğini söyleyince; Eşca'lı kişi anlatmaya başladı: Yahudi liderlerinden Kinane b. Ebi'l-Hukayk ve Hevse b. Kays'ın Gatafanlara gittiğini, Hayber'in bir yıllık hurma mahsulü karşılığında ittifak yaptıklarını, onlardan asker ve silah yardımı alacaklarını, onların şimdi hep birlikte Hayber kalelerinde olduklarını anlattı. Bunları biraz daha abartarak onların yenilmezliğini söylemeye başladı. Kalelerde on bin savaşçının olduğunu, Muhammed ve arkadaşlarıyla savaşacakları zamanı sabırsızlıkla beklediklerini, kesinlikle ele geçirilmesi imkansız kalelerde korunduklarını, yanlarında bol miktarda silah ve yiyecek depoladıklarını, zaten kalelerinde akarsuları olduğu için su sıkıntısı da çekmeyerek, yıllarca muhasara altına alınsalar bile onlara hiçbir şey olacağını tahmin etmediğini söyledi. (Vakidi, 1965: II, 640-641.)

Normal bir insanın bilemeyeceği kadar çok şey bilen Eşca'lı adamın Yahudilerin casusu olmasından şüphelenen ve onun kendilerinin gözünü korkutmak için bunları anlattığını farkedene keşif birliği komutanı Abbad b. Bişr, kamçısıyla bir kaç defa vurup: " Sen muhakkak Yahudilerin casusu olmalısın. Ya doğruyu söylersin, ya da kafanı uçururum." diye tehdit etti. Bunun üzerine bedevi : "Sana doğrusunu söylersen, bana eman verir misin?" diyerek, canının bağışlanması şartıyla konuşmaya razı oldu. Abbad da, onun bu isteğini kabul etti ve ona kendisine bir zarar vermeyecekleri garantisini verdi. Kendisini sağlama alan Yahudi casusu için doğrusunu anlatmaya başladı: "Hayber Yahudileri, Medine Yahudilerine (Beni Kurayza ve Beni Nadir) yapmış olduğunuz şeyin kendi başlarına da geleceğinden korku içinde bekleyen bir topluluktan başka bir şey değildir. Amcam oğlu Medine'ye alış-veriş için gittiğinde, orada bulunan Yahudiler, onu Hayber Yahudilerinden Kinane b. Ebi'l-Hukayk'a göndererek, sizin savaş için gerekli olan asker, silah ve atlarınızın az olduğunu,

dolayısıyla Muhammed'le çarpışarlarsa rahatlıkla yenebileceklerini, kendilerinin sayıca, silah ve asker bakımından çokluğunu, kalelerinin sağlamlığını bilmeden Müslümanların onlarla savaşacak olmalarından sevinerek bahse tutuştuklarını, bir kısmının Muhammed yener, bir kısmının Hayberliler yener, eğer böyle olursa bu Muhammed'in sonu olur diyerek sevinç içinde olduklarını, Ebi'l-Hukayk'a bir bir anlatmasını istediler. (Vakidi, 1965: II, 641.)

Eşca'lı bedevi kendisinin olayın içine nasıl katıldığını da şöyle anlattı: "Sen Müslümanların yoluna çık, onları karşıla, dilenci gibi yanlarına kadar yaklaş, onlara bizim ne kadar büyük kuvvete sahip olduğumuzu, yardımcılarımızın da çokluğunu onlara anlat ve onların gözlerini korkut. Kendileri hakkında elde edeceğin bilgileri de alarak hemen yanımıza dön, dedi" diyerek, Ebi'l-Hukayk'ın kendisini casus olarak görevlendirdiğini bildirdi. (Vakidi, 1965: II, 641.)

Keşif birliğinin komutanı Abbad b. Bişr, öğrendikleri bu bilgilerden sonra yanlarında Yahudilerin casusu ile birlikte Rasulullah'ın yanına döndüler. Ona elde ettikleri bilgileri ve olup biteni anlattılar. Bu arada Hz. Ömer, casusun öldürülmesini istedi. Abbad buna karşı çıkarak, kendisinin ona eman verdiğini belirterek öldürülmemesini istedi. Hz. Peygamber, işin sonu belli oluncaya kadar onu yanlarında tutmalarını istedi. Bunun üzerine bedeviyi bağlayarak yanlarında alıkoydular. Hayber'e vardıklarında Yahudi casusu olan Eşca'lı bedevi Müslüman oldu. (Vakidi, 1965: II, 641.)

3.2.3. ZÜBEYR B. AVVAM ÖNCÜ BİRLİĞİ:

Hz. Peygamber, hicretin sekizinci yılı Ramazan ayında çok gizli bir şekilde Mekke'nin fethi için Medine'den ayrılmıştı. Fetih ordusu ile Medine'den ayrıldıktan sonra, Arc mevkiine geldiklerinde, Zübeyr b. Avvam'ı, ikiyüz kişilik süvari birliğinin başına komutan olarak atadı ve ordunun öncü kuvveti olarak görevlendirdi. (Vakidi, 1965: II, 801; İbn Sa'd, 1985: II; 125.)

Zübeyr b. Avvam komutasındaki öncü süvari birliği, Arc'la Talub arasında yol alırken, Hevazin casuslarından birini yakalayıp, Rasulullah'ın yanına getirdiler. Onun kendilerinden gizlenirken ve hareketlerini takip ederken yakaladıklarını, kim olduğunu sorduklarında, Beni Gıfarlardanım deyip, ancak oradan kimseyi tanımadığının anlaşılması ve kim olduğunu söylememesi üzerine sıkıştırdıklarını, canının

başılanması şartıyla doğru söylemeyi kabul ettiğini, ve şunları anlattığını bildirdiler: Aslında bu adam Hevazinlerin Beni Nadr kolundan birisi ve Hevazinler kendisini casus olarak Medine'ye göndermişlerdi. Rasulullah'ın Kureyş üzerine büyük bir ordu ile baskın yapacağını tahmin ederek, Medine'deki hazırlıkları ve ne yapılmak istendiğini araştırması için Medine'ye gönderilmişti. Hevazinler bu hazırlıkların kendileri için de yapılmış olabileceği endişesiyle, casuslarına; ister Hz. Peygamber kendi komutasında bir sefer düzenlesin, ister bir askeri birlik görevlendirsin, her halukarda Batn-ı Şerife kadar onları izlemesini, eğer oradan Batn-ı Şerif yolunu takip ederlerse bunun kendilerinin üzerine geldiği anlamını taşıdığını; eğer yollarına düz devam ederlerse bunun ise Mekke'nin üzerine saldıracağı anlamını taşıdığını söyleyerek, sonuçtan kendilerini haberdar etmesini tenbih ettiler. (Vakidi, 1965: II, 804-805.)

Hz. Peygamber de getirilen Hevazin casusunu sorguladı, ondan Hevazin'in durumu hakkında, kimlerle ittifak yaptığı, hangi kabilelerin onların davetine katılmadığı hususunda bilgiler aldı. Daha sonra da, Halid b. Velid'e onu yanında tutması için teslim etti. Ancak casus yolda bir fırsatını bularak kaçmaya muvaffak oldu. Hz. Peygamber, Halid b. Velid'i arkasından göndererek tekrar yakalattı. Onun gidip halkı haberdar etmesinden endişelenmişlerdi. Hz. Peygamber, Mekke'ye gidinceye kadar onun tutuklu kalmasını emretti. (Vakidi, 1965: II, 805-806.)

4. ÖZEL GÖREVLİ SERİYYELER

4.1. İSLAMA DAVET SERİYYELERİ:

Bu bölümde yer alan seriyyeler, genel anlamda İslam'ı tebliğ tebliğ amacı ile görevlendirilen seriyyeler olmakla birlikte, görevlerinin sadece bununla sınırlı olduğu da söylenemez. Seriyyelerin anlatıldığı yerde temas edildiği gibi, asıl görevlerinin yanında, istihbarat ve keşif görevleri de vardır. Ancak, kaynaklarda ön plana çıkan görev alanları İslam'ın tebliğ edilmesi olduğu için, bu bölümde ele alınmıştır. Bu seriyyelerden ilk iki tanesi, bizzat kabilelerin kendi istekleri üzerine gönderilmiş olan davet seriyyeleridir. Ama bu çağrının samimi olmadığı, bir tuzak olarak planlandığı sonradan anlaşılmıştır. Ayrıca, bu bölümde ele alınan İslam'a davet konusunun, Medine'de bulunan İslam Devleti'nin otoritesini kabul etmeye davet olduğu şeklinde anlaşılması daha doğru olsa gerektir. Aksi takdirde, silah zoru ile insanların din değiştirmesini izah etmek mümkün değildir. Bize göre bu davet, bir vatandaşlık hukuku çerçevesinde, devletin otoritesini kabul etmeye, onun koyduğu kural ve ilkelere göre yaşamayı kabul etmeye daveti ihtiva etmektedir. Konunun bu çerçevede ele alınması isabetli olacaktır.

4.1.1. ASİM B. SABİT (RECİ') SERİYYESİ:

Medine civarındaki kabilelerden Beni Lihyan, kendilerinden öldürülen Halid b. Süfyan'ın intikamını almak için bir plan hazırladılar. Bunun için, Adal ve Kare kabilelerine giderek, Medine'ye gidip, kendilerine İslam'ı anlatmak ve zekatlarını toplamak bahanesiyle Rasulullah'ın arkadaşlarından bazılarını çağrılmalarını, sonra kendilerine haber vermelerini istediler. Beni Lihyan, gelenlerin bir kısmını kendi adamlarına karşılık olarak öldürecek, bir kısmını da fidye karşılığında Mekkelilere satacaklardı. (Vakidi, I, 354.)

Adal ve Kare kabilesinden altı, yedi kişilik bir heyet Medine'ye, Rasulullah'ın yanına gelerek, kabilelerinde İslam'ın kabul görmeye başladığını, bu nedenle arkadaşlarından bir kısmını, dini öğrenmede ve yaşamada rehberlik etmeleri için, kendileriyle birlikte göndermesi talebinde bulundular. (Vakidi, I, 354; İbn Hişam, III-IV, 169; İbn Sa'd, II, 55.) Hz. Peygamber de onların taleplerine olumlu cevap vererek, Kureyş hakkında bilgi toplamak için hazırlanmış bulunan seriyyeyi onlarla birlikte gönderme kararını verdi. Öyle anlaşılıyor ki; bu davet seriyyesine verilen görevler arasında, buldukları yerdeki haberleri Medine'ye getirme görevinden de söz edilebilir. Adal ve Kare heyeti ile birlikte gönderilenlerin sayısı, altı ya da yedi kişi idi. Kaynaklar da bunların isimleri zikredilmiştir. Bu seriyyeye katılanlar: Mersed b. Ebi Mersed, Halid b. Bukeyr, Asım b. Sabit, Hubeyb b. Adiy, Zeyd b. Desinne, Abdullah b. Tarık, Muattib b. Ubeyd olmak üzere yedi kişi idi. (Vakidi, I, 355; İbn Hişam, III-IV, 169; İbn Sa'd, II, 55; Ahmed b. Hanbel, II, 294; İbn Abdilberr, III, 1443.) Seriyeye komutanının, Asım b. Sabit ya da Mersed b. Ebi Mersed olduğu kaynaklarda zikredilmiştir. (İbn Hişam, III-IV, 169; İbn Sa'd, II, 55.) Seriyenin Medine'den ayrılışı, hicretin dördüncü yılı, Safer ayında vuku bulmuştur. (Vakidi, I, 354; İbn Sa'd, II, 55; Belazuri, I, 375.)

Davet seriyyesi, Hicaz'da bulunan, Hüzeylilere ait bir su başı olan Reci'e geldiklerinde, beraberlerinde geldikleri, Adal ve Kare heyetinin ihanetine uğradılar. Bu heyetin içinden birisi bir bahane ile yanlarından ayrılarak Müslümanların bulunduğu yeri Beni Lihyana'a haber vermişti. Onlar da yüz kadar okçu ile gelerek, davet seriyyesinde bulunan Müslümanları Reci' de kuşattılar. O esnada durumdan şüphelenen Müslümanların dağa sığındıkları ancak Beni Lihyanlıların onları orada bularak kuşattığı da rivayetler arasında yer almaktadır. (Vakidi, I, 355; İbn Sa'd, II, 55; İbn Hişam, III-IV, 170; İbnü'l-Esir, II, 80; Diyarbekri, I, 511-512; Halebi, III, 188.)

Beni Lihyana'a mensub olan baskıncılar, seriyyede bulunanlara, eğer teslim olurlarsa kendilerine birşey yapılmayacağını, sadece fidye karşılığında (İbn Haldun, 1867:II, 208, .) Mekkelilere satmak istediklerini bildirerek, kolayca teslim almak istemişlerse de, ancak bu teklif Müslümanlarca kabul görmedi. Müslümanlar sonuna kadar çarpışmaya karar verdiler. Bu çarpışma esnasında, seriyyede bulunanlardan dördü, Mersed b. Ebi Mersed, Asım b. Sabit, Halid b. Ebi Bukeyr ve Muattib b. Ubeyd şehid edildi. Hubeyb b. Adiy, Zeyd b. Desinne ve Abdullah b. Tarık ise, Beni Lihyana'dan öldürülmeyeceklerine dair kesin söz aldıktan sonra teslim oldular. Onları yaylarının kirişleriyle bağladılar. Bu şekilde bağlanmak Abdullah b. Tarık'ın çok ağırına gitmiş ve

bunun verdikleri söze aykırı davranmanın, ahde vefasızlığın bir göstere olduğunu söyleyerek karşı çıkmıştı. İbn Sa'd'ın rivayetinde, Muattib b. Ubeyd'in de teslim alınanlar arasında olduğu zikredilmektedir. (Vakidi, I, 355-356; İbn Hişam, III-IV, 170; İbn Sa'd, III, 463; Diyarbekri, I, 512; Halebi, III, 189.)

Beni Lihyan esir olarak aldıkları Müslümanları Mekke'ye götürmek üzere Reci'den ayrıldılar. Mekke yakınlarındaki Merru'z-Zahran'a geldiklerinde, Abdullah b. Tarık, bir fırsatını bularak ellerini çözmeyi başarmış, eline geçirdiği bir kılıçla kendini korumuştur. Ancak, onun yanına yaklaşamayan düşmanlar, uzaktan taş atmak suretiyle şehid etmişlerdi. (Vakidi, I, 357; İbn Hişam, III-IV, 171; İbn Sa'd, IV, 56.) İbn Sa'd, esirler arasında bulunan Muattib b. Ubeyd'in de burada şehid edildiğini rivayet etmektedir. (İbn Sa'd, III, 455.)

Esir alınan diğer iki Müslüman, Hubeyb b. Adiyy ile Zeyd b. Desinne ise, Mekke'ye götürülerek yüklü bir fidye karşılığında satıldı. Bir müddet Mekke'de hapsedildikten sonra, Mekke dışındaki Ten'im mevkiinde Kureyş'in kurduğu dar ağacında şehid edildiler. (Vakidi, I, 357-358; İbn Hişam, III-IV, 173; Diyarbekri, I, 515; Halebi, III, 190.)

4.1.2. MÜNZİR B. AMR (Bİ'R-İ MAUNE) SERİYYESİ:

Kaynaklarda daha çok Bî'r-i Maune olayı olarak zikredilen hadise, hicretin dördüncü yılında vuku bulmuştur. Beni Amir'in reisi Ebu Bera' Amir b. Malik, Medine'ye gelip, Hz. Peygamber'i ziyaret etmişti. Beraberinde Rasulullah'a vermek üzere hediyeler de getirmişti. Hz. Peygamber, müşriklerin hediyelerini kabul etmediğini belirterek, onu İslam'a davet etmişti. Ebu Bera, bu daveti ne reddetmiş, ne de kabul etmişti. Ancak, anlatılan şeyler dikkatini çekmiş ve hoşuna gitmiş olacak ki; Hz. Peygamber'den, bu anlattıklarını geride bıraktığı kabilesine anlatacak davetçiler göndermesini istemişti. Eğer kabilesi Müslüman olursa, bunun İslam'ın güçlenmesinde büyük katkısı olacağını da ilave etmişti. (Vakidi, I, 357-358; İbn Hişam, III-IV, 173; Diyarbekri, I, 515; Halebi, III, 190.)

Hz. Peygamber, Ebu Bera'nın bu talebine karşılık, Necid halkına güvenmediğini, göndereceği arkadaşlarının can güvenliklerinin olmayacağını söyleyince, Ebu Bera, onlardan korkmamasını, göndereceği kimseleri kendi himayesine alacağını vadederek,

kendisinin himayesine almasından sonra, hiç kimsenin onlara dokunamayacağını, böylelikle canlarının emniyette olacağını söyledi. (Vakidi, I, 346-347.) Gönderilecek davet seriyyesinden önce Medine'den ayrılarak Necd bölgesine gitti. Rasulullah'ın göndereceği arkadaşlarını kendi himayesine aldığını ilan etti. Necdîler onun bu emanına ve onlara dokunmamaları konusundaki ikazına uyacakların belirttiler, ancak Ebu Amir'in yeğeni Amr b. Tufeyl, amcasının istediğini yapmayacağını söyledi. (Vakidi, I, 347; Şami, VI, 57.)

İbn Sa'd ve İbn Kesir'in yer verdikleri bir rivayetten anlaşıldığı kadarıyla, bu seriyyenin bir başka görevi de, gidecekleri yerler de bulunan Müslümanlara yardımcı olacaklardı. Ri'l, Zekvan, Usayy ve Lihyan kabilelerinden bazı kimseler Medine'ye gelerek, Rasulullah'dan kendilerine yardımcı olmalarını istemişler, onlara bu yetmiş kişilik seriyye gönderilmek üzere hazırlanmıştı. Bu durumda seriyyenin ikinci görevi de onları himaye etmek idi. (İbn Sa'd, II, 53; İbn Kesir, III, 139; Semhudi, Vefa I, 211; Şami, VI, 57.)

Büyük bir kısmı Ashab-ı Suffa'dan ve "Kurra" diye isimlendirilen Ensar'dan yetmiş kişiden müteşekkil olan seriyye, Beni Süleym'den Muttalib adında bir rehberin klavuzluğunda Beni Amir'in bulunduğu bölgeye doğru yola çıktı. Hz. Peygamber, Beni Amir ve diğer Necdî halkı liderlerine verilmek üzere bir de mektup vermişti. (Vakidi, I, 347; Şami, VI, 57.)

Müslümanlar, Beni Amir ve Beni Süleym'in arazilerinin arasında kalan Bi'r-i Maune denilen su başına gelip konakladılar. Seriyye komutanı, Bi'r-i Maune'de yerleştikten sonra hayvanları otlatılmak üzere Haris b. Simme veya Münzir b. Muhammed b. Ukbe ile Amr b. Ümeyye'yi civarda bulunan otlaklara gönderdi. Haram b. Milhan'ı da, Rasulullah'ın mektubunu Beni Amir'e götürmesi için kabilenin bulunduğu yere gönderdi. Kaynakların verdiği bilgiye göre, seriyye komutanı mektubu Beni Amir'e göndermek için bir gönüllü istemiş, bu işe gönüllü olarak Haram b. Milhan talip olmuştu. Yola çıkarken de, eğer Amir oğulları kendilerini dinlemek üzere eman verirlerse arkadaşlarının her hangi bir şey yapmalarına gerek olmadığını, ama ihanet ederlerse yardımına gelmek için hazır olmalarını istemişti. (Vakidi, I, 347; Taberi, III, 36; İbnü'l-Esir, Üsdü'l-Gabe, I, 395; Ahmed b. Hanbel, III, 210; Şami, VI, 58; Diyarbekri, I, 509.)

Haram b. Milhan'ın sözlerinden anlaşıldığı kadarıyla Beni Amir'in ihanet etmesi ihtimali kuvvetli idi, Müslümanlar da bu ihaneti bekliyorlardı. Zaten Rasulullah da, bu seriyyeyi gönderirken Ebu Bera'ya Necd halkından arkadaşlarının can emniyeti hususunda kaygı duyduğunu belirttiği daha önce zikredilmişti.

Haram b. Milhan, Beni Amir'in bulunduğu yere gittiğinde, Rasulullah'ın mesajını iletmek için yanlarına gidip konuşmak üzere izin istedi, onlar da kendisine izin verdiler. Haram b. Milhan, Beni Amirlerin yanlarına kadar giderek, kendisinin Rasulullah'ın elçisi olduğunu, Allah'dan başka İlah olmadığını ve Muhammed (s.a.) onun elçisi olduğunu ikrar ettikten sonra, onların da Allah'a ve Rasulüne iman etmelerini istedi. (Vakidi, I, 347; Taberi, III, 36; Şami, VI, 58.)

Haram b. Milhan konuşurken, Amir b. Tufeyl mızrağıyla onu sırtından vurdu ve şehid etti. Daha sonra da, geride kalan Müslümanları kuşatmak ve hepsini öldürmek üzere Beni Amirlerin arkasından gelmelerini istedi. Ancak, Beni Amirler, Ebu Bera'nın daha önce kendilerine gelerek Müslümanların kendi himayesinde olduğunu ilan ettiğini, bu yüzden bu işte Amir b. Tufeyl'e destek olmayacaklarını belirttiler. Bunun üzerine Amir b. Tufeyl, Beni Süleym'in bazı kabilelerinden yardım ve destek istedi. Beni Süleym'e mensub olan, Ri'l, Zekvan, Usayy, Adal ve Zi'b kabilelerinden topladığı çok sayıda adamla birlikte, seriyyede bulunan diğer Müslümanlara saldırmak üzere harekete geçti. Bu arada, seriyye komutanı Münzir b. Amr, gönderdiği elçinin gecikmesi üzerine hareket ederek, Beni Amir'in konakladıkları yere doğru yola koyuldu. Amir b. Tufeyl'in topladığı bedevilerle, İslam askeri birliği yolda karşılaştılar. Seriyye komutanı karşılarında silahlı adamları görünce, savunma vaziyeti aldı ve kendilerinin, Rasulullah'ın verdiği bir görev için orada bulduklarını, savaşmak için gelmediklerini söyledi. Buna rağmen, Amir b. Tufeyl ve ona destek verenler, seriyyede bulunan Müslümanları kuşattılar. Seriyyede bulunan bütün Müslümanlar şehid oluncaya kadar çatışma devam etti. Bu arada Amir b. Tufeyl, seriyyede buluna Beni Süleym'den Urve b. Esmâ b. Salt'a eman verdiğini ve isterse ayrılıp gidebileceğini teklif etmesine rağmen, Urve b. Esmâ onların emanlarını kabul etmeyerek arkadaşlarıyla birlikte kalıp, şehid oluncaya kadar savaşmayı tercih etti. Aynı şekilde, seriyye komutanı Münzir b. Amr'a da eman teklif etmişler, o da reddederek, şehid oluncaya kadar savaşmayı tercih etmişti. (Vakidi, I, 347-348; İbn Hişam, III-IV, 184-185; İbn Sa'd, II, 53; İbn Kesir, Sire, III, 142; Şami, VI, 58.)

Develeri otlatmak üzere seriyyeden ayrılmış olan Amr b. Ümeyye ile Münzir b. Muhammed, arkadaşlarını bıraktıkları yere gelmek üzere yola çıktıklarında, Beni Amir'in kadınlarından birine rastlayarak, ondan arkadaşlarının şehid edildiklerini öğrendiler. Amr b. Ümeyye, bedevilerin bulunduğu yere gitmeyip, Rasulullah'ın yanına giderek durumu haber vermelerini teklif etti. Münzir b. Muhammed ise, seriyye komutanı Münzir b. Amr'ın şehid edildiği yerden sağ olarak ayrılıp, geride kalanlara acı haberi vermek yerine, orada şehid oluncaya kadar savaşaacağını söyledi ve dediğini de yaparak, şehid edilinceye kadar çarpıştı. Amr b. Ümeyye ise esir edildi. Amir b. Tufeyl, Amr b. Ümeyye'yi, annesinin bir adağını yerine getirmek için serbest bıraktı. (Şami, VI, 58.)

Serbest bırakılan Amr b. Ümeyye, Medine'ye dönmek üzere yola çıktı. Yolda bir gölgelikde dinlendiği sırada yanına gelen iki kişinin Beni Amir'den olduğunu öğrenince, onların arkadaşlarını şehid edenlerden olduğunu zannederek, öldürmek üzere uyumalarını bekledi, uyudukları zaman her ikisini de öldürdü. Ne var ki, bu iki kişi Medine'den Rasulullah'ın yanından gelmekte olan ve bu olayla ilgileri olmayan suçsuz kimselerdi. Ancak Amr b. Ümeyye bu durumun farkında değildi. Hz. Peygamber'in yanına gelerek, Bi'r-i Maune'de arkadaşlarının başlarına gelen felaketi haber verdi. Bu arada yolda öldürdüğü iki kişinin de haberini vermişti. Rasulullah, hem seriyyede bulunan Müslümanların şehid edilmelerine, hem de Amr b. Ümeyye'nin yanlışlıkla Beni Amir'den iki kişiyi öldürmesine çok üzülmüştü. Amr, onların suçsuz olduklarını bilmediğini, Beni Amir'in hıyanetinden dolayı bunu yaptığını ifade ederek kendini savundu. Hz. Peygamber, yanlışlıkla öldürülen iki kişinin diyetlerini ödeyeceğini belirtti. Rasulullah, daha işin başında tahmin ettiği bu durumun Ebu Bera'nın yüzünden olduğunu söylemiş, bu olay üzerine bir ay boyunca, bu cinayete iştirak eden kabilelere her sabah namazında beddua etmişti. (Vakidi, I, 349-350; İbn Sa'd, II, 53; Şami, VI, 58.)

Ebu Bera, bu durumu oğlu Rabia'yı Hz. Peygamber'e hediyelerini götürmesi için Medine'ye gönderdiğinde öğrenmişti. Hz. Peygamber, Rabia'aya babasının emanının bir işe yaramadığını söylemiş, o da, bu işin cezasını kılıçla vereceklerini söyleyerek Rasulullah'ın yanından ayrılmış ve durumu babasına bildirmişti. Bu olayı ve Rasulullah'ın kendisine sitemini haber alan Ebu Bera, kendisi çok yaşlı olduğu için, yeğeni Amir b. Tufeyl'i işlediği bu suçun cezasını vermesi için oğlu Rabia'yı Amir b. Tufeyl'in peşine gönderdi. Ebu Bera'nın oğlu, Amir b. Tufeyl'i Beni Amirlerin

yurdunda yakaladı, ancak öldürmeyi başaramadı. Amir b.Tufeyl'i bacağından yaralayıp, devesinden düşürdü, onu öldürmek için davrandığı sırada, diğerleri Rabia'nın üzerine yürüdüler. Onu öldürmek istediler. Amir b. Tufeyl, Beni Amirlerin bu hareketine engel olarak, kendisinin amcasının emanına ihanet ettiğini, bu nedenle amcasına kanını helal ettiğini, eğer ölürse kan davasını gütmemelerini istedi ve amca oğlunu serbest bıraktı. Ebu Bera ise, kendi emanı altındaki insanların öldürülmesinden dolayı çok üzülmüş ve kahrından ölmüştü. (Vakidi, I, 351; Şami, VI, 58.)

4.1.3. ABDURRAHMAN B. AVF (DUMETU'L-CENDEL) SERİYYESİ:

Hz. Peygamber'in hicretin altıncı yılı Şaban ayında Dumetu'l-Cendel halkı üzerine gönderdiği bu seriyye, büyük bir askeri birlik olmasına rağmen, görünürde askeri bir hedefi olmasını gerektiren bir sebep mevcut değildir. Bir başka ifadeyle dış güvenlik seriyyelerinin gönderilme sebeplerinden, bölge halkının Müslümanlara karşı bir savaş hazırlığı veya Müslümanlara karşı yapılmış olan bir hareket söz konusu değildir. Bu yüzden ve ayrıca, Rasulullah'ın bölge halkını İslam'a davet etmesini emretmesinden, bu seriyyenin bir davet seriyyesi olduğu anlaşılmaktadır.

Vakidi'nin İbn Ömer'den rivayet ettiğine göre o şöyle demiştir: "Rasulullah, Abdurrahman b. Avf'ı yanına çağırarak: "Seni bugün veya yarın bir seriyyenin komutanı olarak görevlendireceğim, bunun için hazırlığını yap" buyurunca, ben de Hz. Peygamber'in ona yapacağı tavsiyeleri dinlemek için ertesi gün namazda hazır bulunayım dedim. Ertesi gün namazı Rasulullah'ın arkasında kıldım. Bu esnada Ebu Bekir, Ömer ve Muhacirlerden başka insanlar ve Abdurrahman b. Avf da hazır bulunuyordu. Rasulullah, Abdurrahman b. Avf'a, Dumetu'l-Cendel halkını İslam'a davet etmek üzere geceleyin hareket etmesini emretti." (Vakidi, II, 560.)

İbn Ömer seriyyenin hazırlanışı ve yola çıkışı ile ilgili olarak da şu bilgileri vermektedir: Yediyüz kişilik askeri birlik Cüf karargahında hazırlanmış, ancak Abdurrahman b. Avf oraya gelenlerin en sonuncusu olmuştu. Rasulullah, niye arkadaşlarından arkaya kaldığını sorunca, o da 'Yolculuk elbisem üzerimde, en son seninle konuşmayı arzu ettiğimi için arkaya kaldım' dedi. Abdurrahman b. Avf'ın başına bir sarık sarmış olduğu halde gelmişti. Rasulullah onu yanına çağırarak önüne oturttu ve başındaki siyah sarığı yeniden sararak, bir ucunu da iki omuzunun

arasından salıverdikten sonra 'Avfın oğlu sarığını işte böyle sar' buyurdu. Abdurrahman b. Avfın kılıcı da boynunda aslıydı. (Vakidi, II, 561.)

Hız. Peygamber, seriyyeyi hareket etmek üzere hazırladıktan sonra, seriyye komutanı ve askerlerine, sefer boyunca nasıl davranacakları, neleri yapmaktan kaçınmaları gerektiği konusunda, aynı zaman da, İslam'ın savaş hukuku ilkelerini de ihtiva eden şu tavsiyelerde bulundu:

"Allah yolunda, Allah'ın adı ile Allah'ı inkar edenlerle savaşın. Hainlik etmeyin, ahde vefasızlık göstermeyin. Çocukları öldürmeyin. Ey insanlar, şu beş şeyden sakının: Bir millet ölçüde haksızlık yaparsa Allah onlara verdiği nimetini geri alır, ta ki hakka dönünceye kadar. Bir millet ahdini bozarsa, muhakkak ki Allah onların üstüne düşmanlarını musallat edecektir. Bir millet zekatını vermekten kaçınırsa, Allah onların gökten yağacak yağmurlarını kesecektir, velev ki hayvanları susuzluktan kırılabilir. Bir milletin içinde kötü işler yaygınlaşırsa, Allah onları büyük hastalıklara düşürür. Bir millet Kur'an'ın ayetlerine göre hükmetmezse, Allah onları bölük bölük yapar, birbirine düşürür." (Vakidi, II, 561; İbn Hişam, IV, 280.)

Hız. Peygamber, bu tavsiyelerinden sonra, seriyye komutanı Abdurrahman b. Avf'a, Dumetu'l-Cendel halkını İslam'a davet etmesini, eğer Müslüman olmayı kabul ederlerse, liderlerinin kızı ile evlenmesini de emrettikten sonra Medine'den uğurladı. (Vakidi, II, 561; İbn Sa'd, II, 89; Belazuri, Ensab, I, 378; İbnü'l-Esir, Üsdü'l-Gabe, III, 314.)

Abdurrahman b. Avf, Dumetu'l-Cendel'e giderek Rasulullah'ın emirleri doğrultusunda onları İslam'a davet etti. İlk önce kabul etmek istemediler ve kılıçtan başka bir karşılık vermeyeceklerini söylediler. Seriyye üç gün boyunca orada kaldı ve onları İslam'a davet etmeye devam etti. Bu zaman zarfında onların tavırlarının değişmesini, son kararlarını vermesini bekledi. Üçüncü gün, Dumetu'l-Cendel halkının lideri ve Hristiyan olan Asbağ b. Amr Müslüman oldu. Kendisi ile birlikte halkın büyük çoğunluğu da Müslüman olmayı kabul ettiler. Abdurrahman b. Avf, Beni Cüheyne'ye mensub Rafi' b. Mekis adında bir kişiyi Hz. Peygamber'e yazdığı mektubunu götürmesi için elçi olarak gönderdi. Bu mektupda, Dumetu'l-Cendel halkının ve liderlerinin Müslüman olduğunu haber verdi. Ayrıca, Asbağ b. Amr'ın kızı ile evlenmek istediğini de bildirdi. Rasulullah da karşılığında gönderdiği mektubunda, Asbağ'ın kızı

Tumadır'la evlenmesini yazdı. Abdurrahman b. Avf, Hz. Peygamber'in tavsiyelerine uyarak, Asbağ b. Amr'ın kızı Tümadır'la evlendi. Ayrıca, bölge halkından Müslüman olmayanlarla da cizye ödemek üzere anlaşma yaptı. Bir müddet sonra da, Medine'ye dönmek üzere Dumetu'l-Cendel'den ayrıldı. (Vakidi, II, 561-562; İbn Sa'd, II, 89; Halebi, III, 184.)

4.1.4. AHREM B. EBİ'L-AVCA'NIN BENİ SÜLEYM'E GÖNDERİLMESİ:

Hz. Peygamber, hicretin yedinci yılı Zilhicce ayında Umre'den Medine döndükten hemen sonra, Ahrem b. Ebi'l-Avca'yı Beni Süleym'i İslam'a davet etmek üzere görevlendirdi. İbn Ebi'l-Avca'nın emrine elli kişilik bir askeri birlik verilmişti. Seriyeye, Beni Süleym'in bulunduğu, Necd bölgesinde Hayber yakınlarında bulunan yurtlarına doğru hareket etmek üzere Medine'den ayrıldığında, Beni Süleym lehine casusluk yapan bir kişi de aralarında seriyeye ile birlikte yola çıkmıştı. Bu casus, yolda seriyeyden ayrılarak önceden gidip Beni Süleym'i Müslümanların gelişinden haberdar etmişti. (Vakidi, II, 741; İbn Sa'd, II, 123.)

Seriyeye Beni Süleym'in bulunduğu bölgeye geldiğinde, kendilerinin gelişini daha önceden haber alarak kalabalık bir grupla yolda bekleyen Beni Süleym'in adamları ile karşılaştı. Seriyeye komutanı İbn Ebi'l-Avca, onların yanlarına giderek kendilerini İslam'a davet etti. Ancak onlar komutanın konuşmasını, "senin anlattığın şey bize lazım değil" diyerek dinlemek bile istemediler. Onları niyeti Müslümanlarla savaşmaktı. Bir müddet karşılıklı ok attılar. Daha sonra Beni Süleym'e başkaları da yardıma gelince, seriyeye bulunan Müslümanları kuşatarak şiddetli bir çarpışmaya girdiler. Bu esnada, seriyeye komutanı ve bir kaç arkadaşı ağır bir şekilde yaralanırken, seriyeye bulunan diğer Müslümanlar şehid edilmişlerdi. Beni Süleym, seriyeye komutanı ve yaralı olarak kurtulmayı başaran bir kaç Müslümanı da öldü zannederek bırakıp gitmişlerdi. Onların gitmesinden sonra, İbn Ebi'l-Avca ve yaralı olarak kurtulan bir kaç arkadaşı Medine'ye döndüler. (Vakidi, II, 741; İbn Sa'd, II, 123; İbn Seyyidünnas, II, 150; İbn Kesir, Sire, III, 445.)

4.1.5. KA'B B. UMEYR (ZAT-I ATLAH) SERİYYESİ:

Hz. Peygamber, hicretin sekizinci yılı Rebiu'l-Evvel ayında, Ka'b b. Umeyr'i emrine verdiği onbeş kişilik seriyeye ile birlikte Zat-ı Atlah'a gönderdi. Seriyenin gönderildiği

bölge Şam arazisi içinde bulunuyordu. Kaynakların verdiği bilgilerden bu seriyyenin de bölge halkını İslam'a davet için gönderildiği anlaşılmaktadır. (Vakidi, I, 6; II, 752-753; Şami, VI, 143,)

Ka'b b. Umeyr komutasındaki seriyye Zat-ı Atlah'a ulaştığında, kendilerini karşılayan büyük bir topluluğa rastladılar. Vakidi'nin rivayet ettiğine göre, seriyye geceleri gizlenip, gündüzleri gizlenerek yol almalarına rağmen, karşı tarafın casusu tarafından Müslümanların az sayıda olduğu görülerek kabileye haber vermiş, onlar da atlarına atlayarak seriyye ile savaşmak üzere yollarına çıkmışlardı. Onları İslam'a davet etmek istemelerine rağmen, bu taleplerine karşılık bulamadılar. Bölge halkının oluşturduğu kalabalık tarafından kuşatılarak çok şiddetli bir çarpışma neticesinde Müslümanlar şehid edildiler. Sadece bir kişi yaralı olarak kurtulmayı başarmış ve Medine'ye ulaşarak Rasulullah'ı durumdan haberdar etmişti. İslamı tebliğ etmekle görevlendirdiği arkadaşlarının başına gelen bu olay Hz. Peygamber'i çok müteessir etmiş, gereken cezayı vermek için teşebbüse geçmişti. Ancak bölge halkının buldukları yeri terkettikleri haberi alınması üzerine, yeni bir seriyye gönderilmekten vazgeçilmiştir. (Vakidi, II, 753; Şami, VI, 143.)

4.1.6. HALİD B. VELİD'İN NECRAN'A GÖNDERİLMESİ:

Hicretin onuncu yılı Rebiu'l-Ahir ayında gönderilen bu seriyye de tam anlamıyla bir davet seriyyesidir. Bu seriyye, hicretin onuncu yılına kadar Müslüman olmayan az sayıda kabilelerden biri olan Beni'l-Haris b. Ka'b kabilesini İslam'a davet etmek üzere, Halid b. Velid'in komutasında görevlendirilen dörtyüz kişilik bir seriyyedir. Hz. Peygamber, Halid b. Velid'i bir süvari birliği ile görevlendirmiş ve savaşmadan önce onları Müslüman olmaya davet etmesini istemiştir. (Vakidi, I, 7; İbn Sa'd, I, 339; Taberi, III, 156; İbn Kayyim, III, 41.)

Bu seriyye görev süresinin uzunluğu bakımından da diğer seriyyelerden farklı bir konumda bulunmaktadır. Halid b. Velid, Haris b. Ka'b kabilesinin bulunduğu Necran'a ulaştığında, onları İslam'a davet etmiş, Müslüman olmayı kabul etmelerini müteakip, Hz. Peygamber'e bir mektup yazarak, İslam'ı öğretmek ve bu konuda rehberlik yapmak üzere uzun bir müddet orada ikamet etmiştir. (İbn Sa'd, I, 339-340; İbn Hişam, IV, 239; Taberi, III, 156;)

Halid b. Velid, Rasulullah'a yazdığı mektubunu seriyyede asker olarak bulunan Bilal b. Haris el-Müzeni ile göndermiştir. Halid b. Velid'in mektubunu ve Rasulullah'ın Halid'e yazdığı cevabını Hamidullah Vesaik'inde zikretmektedir. Buna göre Halid b. Velid mektubunda şöyle demektedir:

"Bismillahirrahmanirrahim. Halid b. Velid'den Allah'ın Rasulü Muhammed'e. Ey Allah'ın Rasulü, Allah'ın selamı, rahmeti ve bereketin üzerine olsun. Kendinden başka ilah olmayan Allah'a hamdolsun. Ya Rasullah, sen beni, Beni'l-Haris b. Ka'b'a gönderdin ve bana, onların yanına vardığında üç gün müddetle savaş yapmadan onları İslam'a davet etmemi, Müslüman olurlar ise, bunu kabul edip, İslam'ı, Allah'ın kitabını ve Rasulünün sünnetini öğretmemi, Müslüman olmayı kabul etmezler ise, onlarla savaşmamı emretmiştin. Ben onların yanına vardım ve senin emrettiğin gibi onları İslam'a davet ettim. Onlar da kabul ettiler. Ben şimdi onlarla birlikte bulunuyorum, kendilerine Allah'ın emrettiklerini emrediyor, yasakladıklarından sakındırıyorum. Senden cevap gelinceye kadar da bu şekilde hareket edeceğim. Allah'ın selamı Rasulünün üzerine olsun." (Hamidullah, Muhammed, el-Vesaiku's-Siyasiyye, Beyrut 1985, 165.)

Hz. Peygamber de, Halid b. Velid'e göndermiş olduğu cevabi mektubunda bundan sonra nasıl hareket etmesi gerektiği ile ilgili şunları bildirmişti:

"Bismillahirrahmanirrahim. Rasulullah Muhammed'en Halid b. Velid'e. Allah'ın selamı senin de üzerine olsun. Kendinden başka hiç bir İlah olmayan Allah'a seninle birlikte ben de hamdederim. Beni'l-Haris b. Ka'b'ın savaşmadan Müslüman olmayı kabul etmiş olduklarını bildiren mektubunu getiren elçin bana ulaştı. Allah onlara hidayet yolunu göstermiştir. Onları müjdele ve uyar. Sen geri dön ve seninle birlikte onlardan bir heyeti beraberinde getir. Allah'ın selamı va rahmeti üzerine olsun." (Hamidullah, a.g.e., 166.)

Halid b. Velid, Hz. Peygamber'in bu mektubunu aldıktan sonra, seriyye ile birlikte Beni'l-Haris b. Ka'b kabilesinden yedi kişilik bir heyeti de yanına alarak Medine'ye Rasulullah'ın yanına döndü. Rasulullah'ın yanına gelen Haris b. Ka'b heyeti Şevval ayının sonuna kadar Medine'de kaldıktan sonra yurtlarına döndüler. (İbn Hişam, IV, 239-240; İbn Sa'd, I, 339-340; Taberi, III, 156.)

4.1.7. ALİ B. EBİ TALİB'İN YEMEN'E GÖNDERİLMESİ:

Davet seriyyelerinden sonuncusu, Ali b. Ebi Talib'in Yemen'de ikamet eden Beni Müzhiçlere İslam'ı anlatmak ve davet etmek üzere gönderilmesidir. Hz. Peygamber, hicretin onuncu yılı Ramazan ayında, Ali b. Ebi Talib'in emrine üçyüz kişilik bir seriyye vermek suretiyle, Kuba'da karargah kurmasını emrederek, seriyyeyi Kuba karargahından uğurladı. Rasulullah, seriyyeyi uğurlayacağı zaman, seriyye komutanına

kendi eliyle hazırladığı sancağı verdi, komutanın sarığını kendi elleriyle bağladı ve nasıl davranması gerektiği ile ilgili emir ve tavsiyelerini bildirdi:

"Onların yurtlarına gittiğin zaman, onlar seninle çarpışmadıkça, sen onlarla çarpışma. Eğer çarpışmayı tercih ederlerse, sizden birini öldürmedikçe yine çarpışmaya girme. Sizden birini öldürürlerse, bir müddet ne yapacaklarını gözlemeden yine çarpışma. Onları İslam'a davet et. Eğer Müslüman olmayı kabul ederlerse, namaz kılmayı teklif et. Eğer kabul ederlerse, fakirlerine verilmek üzere toplanacak zekatı vermelerini teklif et. Eğer bunu da kabul ederlerse, onlardan daha fazlasını isteme. Senin vasıtanla bir kişinin hidayet bulması, senin için üzerine güneşin doğduğu ve battığı her şeyden daha hayırlıdır." (Vakidi, I, 7; II, 1079; İbn Sa'd, II, 169; İbn Seyyidünnas, II, 271.)

Seriyye komutanı Ali b. Ebi Talib, üçyüz kişilik askeri birlikle Medine'den ayrıldı ve Müzhiclerin yurduna ulaştı. Oraya geldiklerinde, kabileden kalabalık bir toplulukla karşılaştılar. Onları İslam'a davet ettiler ise de, kabul etmediler ve çarpışma yoluna gittiler. Karşı taraftan bir adam çıkararak, karşısında kendisiyle teke tek çarpışacak bir adam isteyince, ona karşı Müslümanlardan Esved b. Huzai meydana çıktı. Bir müddet sonra Esved rakibini öldürmeyi başardı. Daha sonra da, bütün askerlerin karşılıklı saldırısı başladı. Bu çarpışma anında Müzhiclerden yirmi kadar insan öldü. Diğerleri etrafa dağıldılar. Seriyye komutanı kaçanların peşinden takip ettirmedi ve onları yeniden İslam'a davet etti. Müzhicler daha önce davet olundukları şeyi bu kez kabul ettiler ve hem kendileri hem de geride bıraktıkları kabileleri adına İslam'ı kabul edip, biat ettiklerini belirttiler. (Vakidi, III, 1080; İbn Sa'd, II, 170.)

Hz. Ali, bütün bu gelişmeleri bildiren bir mektup yazarak, Abdullah b. Amr b. Avf ile Rasulullah'a gönderdi. Hz. Peygamber de, cevabi mektubunda, Hac mevsimine kadar Yemen'de kalmasını, Haccda Mekke'ye gelerek kendisiyle buluşmasını emretti. (Vakidi, III, 1080-1081; İbn Sa'd, II, 170; İbn Seyyidünnas, II, 272.)

4.2. SUİKAST TİMLERİ:

Özel görevli seriyyeler bölümünde ele alınan bir diğer seriyye türü ise, açıkça İslam düşmanlığı yapan, görüş ve düşüncelerini açıklamanın ötesinde, İslam'a ve onun kutsal değerlerine hakaret eden özellikle Yahudilerden olan İslam düşmanlarının öldürülmesi ile görevli seriyyelerdir. Kendileri hakkında bizzat Hz. Peygamber tarafından öldürülme emri verilen bu kişiler sadece İslam'a ve Müslümanlara hakaret etmekle

kalmayıp, aynı zamanda Müslümanların savaş halinde buldukları düşmanlarıyla açık ve gizli ittifaklara girişmişlerdir. Hatta ittifak kurmanın ötesinde, bizzat Müslümanların yok edilmesini sağlamak için, organize faaliyetini üstlenmişlerdi. Hendek savaşı bu ittifakın ve savaş hazırlığını organize etmelerinin en bariz örneğini teşkil etmektedir. Bu seriyyeler hakkında fazla teferruat bilgiye lüzum görülmez, konunun ana hatlarıyla bilinmesini sağlayacak bilgilerle iktifa edilmiştir.

4.2.1. ASMA BİNTİ MERVAN'IN ÖLDÜRÜLMESİ:

Asma binti Mervan, Yahudi kabilelerinden Ümeyye b. Zeyd oğullarına mensub, Beni Hatma'dan Yezid b. Zeyd'in karısıdır. Özellikle Bedir savaşı sonrasında İslam düşmanlığını açıkça ortaya koyan, Rasulullah'a ve Müslümanlara hakaret eden, Medine halkını bir yabancıya boyun eğdiklerinden dolayı kınayarak, Rasulullah'a karşı isyan etmeye davet eden bir kadındı. Vakidi, bu kadının Rasulullah'a eziyet ettiğini ve insanları ona karşı kışkırttığını ifade etmektedir.(Vakidi, III, 1080-1081; İbn Sa'd, II, 170; İbn Seyyidünnas, II, 272.)

Hicretin ikinci yılı Ramazan ayında vuku bulan bu olayı gerçekleştiren kişi, yine Beni Hatma'nın bulunduğu yerde ikamet eden ve gözleri de çok iyi görmeyen Umeyr b. Adiyy'dir. Kaynakların verdiği bilgilerden anlaşıldığı kadarıyla, Umeyr b. Adiyy bu olayı gerçekleştirdiği zaman henüz Müslümanlığını açıkça ilan etmemiştir. Ayrıca orada bulunan diğer Müslümanlar da aynı şekilde, Müslümanlıklarını gizli tutmaktadırlar. Bu durum o bölgede Müslümanların rahat bir ortamda bulunmadıkları ve Yahudiler tarafından baskı altında tutulduklarını izlenimini vermektedir. Nitekim, Asma binti Mervan'ın öldürülmesinden sonra, burada bulunan Müslümanların, kendilerini açıkladıkları belirtilmektedir.

Umeyr b. Adiyy'in bu olayı gerçekleştirmesi hususunda kaynakların verdiği bilgiler, Umeyr'in bu işi kendi başına düşünüp yaptığı şeklinde bir anlamaya yol açmaktadır. Buna göre, Hz. Peygamber Bedir savaşında iken, Umeyr b. Adiyy, eğer Rasulullah Medine'ye sağ salim dönerse bu kadını öldüreceğine dair kendi kendine söz verdiği ve Bedir savaşından sonra bu eylemi gerçekleştirdiği ifade edilmektedir. Bu durumda, Umeyr b. Adiyy bu işi kendi planlamış ve Rasulullah'ın iznini almaksızın böyle bir eylemi gerçekleştirmiş olduğu şeklinde bir anlam çıkmaktadır. Her ne kadar, Hz. Peygamber'in bu konuda Umeyr b. Adiyy'e açıkça emir verdiği gibi bir rivayet kaynaklarda zikredilmemiş olsa da, biz bunun böyle olamayacağı kanaatindeyiz. Yani

bu derece önemli bir kararın Rasulullah'ın izni veya işareti olmadan yapılmayacağını düşünmekteyiz. Vakidi'nin rivayeti arasında zikredilen bir husus bu konuda delil olarak ele alınabilir. Umeyr b. Adiyy, eylemi gerçekleştirdikten sonra Medine'ye Hz. Peygamber'in yanına gelmiştir. Rasulullah'ın Umeyr'e ilk sözü: "Mervan'ın kızını öldürdün mü?" diye sorması olmuştur. Bu durumda, her ne kadar rivayetlerde bu konuda bir bilgi bulunmasa bile, bu şekildeki bir soru, her hangi birine, bir görevi verdikten sonra o görevin akibetini öğrenen emir sahibinin sorusu gibi anlaşılabilir. Böylelikle, Rasulullah'ın, Umeyr b. Adiyy'i önceden bu işle görevlendirdiği veya en azından bu eylemi işaret ettiği düşünülebilir. Bununla birlikte Hz. Peygamber, bu eyleminden dolayı Umeyr b. Adiyy'e, kan bedeli veya benzeri her hangi bir yükümlülük düşmediğini belirtmiştir. Ayrıca orada bulunan Müslümanlara dönerek: "Allah'a ve Rasulüne gizlice yardım eden birini görmek isteyen, Umeyr b. Adiyy'e baksın" diyerek onun yaptığı görevi tasdik ve takdir etmiştir.(Vakidi, I, 173; İbn Hişam, III-IV, 636-638.)

4.2.2. EBU AFEK'İN ÖLDÜRÜLMESİ:

Amr b. Avf Yahudilerine mensub olan Ebu Afek'in asıl adı, Haris b. Süveyd'dir ve oldukça yaşlı bir kimsedir. Ebu Afek de, aynı şekilde özellikle Bedir savaşından sonra, Müslümanların galibiyetini hazmedemeyerek, düşmanlığını açıkça ortaya koymuş, halkı Hz. Peygamber'e karşı savaşmak hususunda kışkırtmıştır. Bunun öldürülme eylemi de, Bedir savaşından bir ay sonra, Asma binti Mervan'ın öldürülmesini müteakip Şevval ayında olmuştur. Ebu Afek'i öldüren Müslüman, Beni Neccar'dan Salim b. Umeyr'dir.(Vakidi, I, 174-175; İbn Hişam, III-IV, 635-636; İbn Sa'd, II, 28; III, 480; Belazuri, I, 373-374.)

Belazuri'nin rivayetinde Ebu Afek'in, Hz. Ali tarafından öldürüldüğü de zikredilmektedir. (Belazuri, I, 373.)

4.2.3. KA'B B. EŞREF'İN ÖLDÜRÜLMESİ:

Ka'b b. Eşref, anne tarafından Beni Nadir Yahudilerine mensub ve Yahudilerin meşhur şairlerinden birisiydi. İslam düşmanlığını daha ziyade söylediği şiirlerle, Müslümanlara hakaret etmenin yanısıra, o da halkı Hz. Peygamber'e karşı kışkırtmak, İslam düşmanlarını Müslümanlara karşı savaşma hususunda cesaretlendirmek için gayret sarfediyor, bu konuda elinden gelen herşeyi yapıyordu. Bu kişi de, özellikle Bedir

savaşında Müslümanların galibiyetini hazmedememiş, o gün için "Bu gün yerin altı, üstünden yeğdir" diyerek, bu galibiyetin kendileri için ölümden beter olduğunu açıkça ortaya koymuştu.(Vakidi, I, 184-185; İbn Hişam, III-IV, 51-57; İbn Sa'd, II, 32; Taberi, III, 3; Beyhaki, II, 455.)

Bununla da kalmayarak, Mekke'ye gitmiş, Kureyş müşriklerinin acılarına ortak olmuş ve Diyarbekri'nin rivayet ettiğine göre, Müslümanlara karşı birlikte savaşmak için onlarla ittifak anlaşması bile yapmıştı. (Diyarbekri, I, 517.)

Ayrıca fiili olarak, Hz. Peygamber'e karşı suikast planladığı da, kaynaklarda rivayet edilmiştir. (Semhudi, I, 199.)

Ka'b b. Eşref'in öldürülmesi için Hz. Peygamber'in emir vermesi, diğerlerine göre daha açık bir şekilde kaynaklarda yer almaktadır. Ka'b'ın, diliyle Rasulullah'ı ve Müslümanları rahatsız etmesi üzerine, Hz. Peygamber'in: "Beni Ka'b b. Eşref'in dilinden kim kurtarır?" diyerek Ka'b'a gerekli cezayı vermek üzere bir gönüllü talep ettiği anlaşılmaktadır. Rasulullah'ın bu arzusu üzerine, Muhammed b. Mesleme bu eylemi gerçekleştirmek için gönüllü olarak görev almıştır. Kaynaklarda Muhammed b. Mesleme'nin bu eylemi gerçekleştirmek için gönüllü olarak ortaya çıktığı zaman, Rasulullah'ın onu Sa'd b. Muaz'a gönderdiği, onun da bu eylemi birlikte yapmak üzere, Haris b. Muaz, Abbad b. Bişr, Ebu Abs b. Cebr ve Ebu Naile b. Silkan ile birlikte planlayıp yapmalarını istediği belirtilir. Sonuçta, Muhammed b. Mesleme isimleri zikredilen bu kişilerle birlikte, Ka'b b. Eşrefi tuzağa düşürüp, öldürmeyi başarmış, Rasulullah'ı ve Müslümanları bu İslam düşmanının dilinden kurtarmıştır. Muhammed b. Mesleme Ka'b b. Eşrefi öldürdükten sonra, Rasulullah'ın yanına gelerek görevin başarıyla tamamlandığını bildirmiştir.

4.2.4. EBU RAFİ'İN ÖLDÜRÜLMESİ:

Ebu Rafi' Sellam b. Ebi'l-Hukayk da, Ka'b b. Eşref gibi açıkça İslam düşmanlığı yapan, gerek Medine halkını gerekse Medine civarındaki kabileleri ve Mekke müşriklerini Hz. Peygamber'le savaş hususunda kışkırtan bir kişiydi. Hayber'de ikamet eden Ebu Rafi', zengin bir Yahudi tüccarı olarak, servetiyle de Müslümanlar aleyhine çalışanları desteklemekteydi. Vakidi bu olayı, İbn Atik seriyyesi adıyla zikretmiştir. Ebu Rafi'in öldürülmesi hicretin üçüncü yılında vuku bulmuştur. Hz. Peygamber bu eylemi gerçekleştirmekle, Abdullah b. Atik komutasında Mes'ud b. Sinan, Abdullah b. Üneys, Ebu Katade, Huzai b. Esved'den müteşekkil beş kişilik bir tim görevlendirmiştir. Ebu Rafii öldürmekle görevli seriyye, ikamet ettiği kaleye kadar girmeyi başararak orad

öldürmüşlerdir. Eylemi gerçekleştirdikten sonra, bir müddet kendilerini arayan Hayber Yahudilerine yakalanmamak için iki gün su kanalında saklanan seriyye, Ebu Rafi'in öldüğünün kesin olarak ilan edilmesinden sonra Medine'ye gelerek, durumu Rasulullah'a bildirmişlerdi. (Vakidi, I, 391-395; İbn Hişam, III-IV, 274-275; İbn Sa'd, II, 91; Taberi, III, 9.)

4.3. PUTLARI İMHA ETMEKLE GÖREVLENDİRİLEN SERİYYELER:

Özel görevli seriyyeler bölümünde ele aldığımız bu askeri birlikler, Mekke'nin fethinden sonra, Hz. Peygamber'in, çeşitli bölgelerde bulunan kabilelerdeki putları yıkmakla görevlendirdiği seriyyelerdir. Rasulullah, Mekke'nin fethinden sonra, artık şirkin hakimiyeti ortadan kalktığına göre, bunu temsil eden putların yıkılmasına, Kabe'de bulunan putları bizzat yıkmakla başlamış, civar bölgelerde bulunan putların imhası için de, çeşitli seriyyeler görevlendirmiştir. Elbette bu seriyyelerin fonksiyonu, sadece bir nesneyi ortadan kaldırmak gibi bir görevi ifa etmekten ibaret olmayıp, aynı zamanda bir otorite tesisini sağlamak, şirkin asla bir daha gere dönemeyeceği bir yokluğa atılmasını tescil etmektir. Bu seriyyelerin hareketinde kayda değer bir vukuat olmadığı için, kısaca hangi seriyyenin nereye gönderildiği ile ilgili bilgi vermekle iktifa edilmiştir.

4.3.1. UZZA'NIN İMHASI:

Hz. Peygamber, Nahle'de bulunan Uzza putunun yıkılması işi için Halid b. Velidi'yi otuz kişilik bir süvari birliği ile birlikte görevlendirmiştir. (Vakidi, III, 873; İbn Sa'd, II, 145; İbn Habib, 135; Ezraki, Ahbar-u Mekke, I, 127.)

4.3.2. SUVA'IN İMHASI:

Hz. Peygamber, fetihten sonra putları imha ile görevlendirdiği seriyyelerden biri de Amr b. As seriyyesidir. Amr b. As, Nahle vadisindeki Ruhat'da bulunan Suva putunu yıkmakla görevlendirilmiştir. (Vakidi, II, 870; İbn Sa'd, II, 146; Ezraki, I, 131-132; İbn Kayyim, II, 186; Yakut, III, 276.)

4.3.3. MENAT'IN İMHASI:

Müşellel'de bulunan Menat putunun imhası işiyle, Hz. Peygamber, Sa'd b. Zeyd el-Eşheli'yi görevlendirmiştir. (Vakidi, II, 870; III, 873; İbn Sa'd, II, 147; Ezraki, I, 127; İbnü'l-Esir, II, 260; İbn Kayyim, II, 186.)

4.3.4. ZÜ'L-KEFFEYN'İN İMHASI:

Taif'de bulunan ahşabtan yapılmış Zül-Keffeyn putunun imhası görevi, Tufeyl b. Amr ed-Devs'i'ye verilmiştir. Tufeyl b. Amr, kendi kabilesi olan Devs kabilesine ait bu putu yakarak imha etmiştir. (Şami, VI, 210.)

4.3.5. LAT'İN İMHASI:

Beni Sakif 'den gelen bir heyet, Rasulullah'a kabilelerinde bulunan Lat, diğer adıyla Rabbe putunu ne yapacaklarını sormuşlar, Hz. Peygamber de yıkılmalarını istemişti. Ancak onlar, kendilerinin yıkmasının zor olacağını belirtince, Rasulullah, bu işle, Ebu Süfyan b. Harb ve Muğire b. Şube'yi görevlendirmiştir. (Şami, VI, 226.)

4.4. HEDEF ŞAŞIRTMA/DÜŞMANI YANILTMAKLA GÖREVLİ SERİYYE:

Özel görevli seriyyeler bölümünde ele alınan bir başka seriyye türü de, askeri taktik olarak orjinal bir uygulama olan, asıl gidilecek istikametın düşmandan gizlenmesi için yapılan askeri harekattır. Bunun Hz. Peygamber tarafından en güzel şekliye uygulaması, Mekke fethi hazırlıklarının gizliliğini sağlamak için, başka bir tarafa gönderilen Ebu Katade seriyyesidir.

4.4.1. EBU KATADE (BATN-I İZAM) SERİYYESİ:

Rasulullah, hicretin sekizinci yılında Mekkelilerin Hudeybiye anlaşmasının şartlarını ihlal edip, anlaşmayı bozmaları üzerine, fetih hazırlıklarına başlamıştı. Mekke fethinin olabildiğince, kansız ve az zayıatla olmasını temin etmek için de, Mekke halkının ve idarecilerinin haberi olmaksızın hazırlıkları tamamlamak istiyordu. Hz. Peygamber, bu gizliliği son güne kadar korumak için, hareket edilecek zamana kadar bile, en yakın arkadaşlarından hedefin neresi olduğunu gizli tutmuştu. Herhangi bir haber sızmasını önlemek için de, Medine'ye girip çıkılan yollar gözetim altına alınmış, bu sırada durumu Mekke'ye haber vermek için bir kadınla mektup gönderen Hatib b. Ebi Beltea'nın gönderdiği mektub da ele geçirilmişti.

Mekke fethi hazırlıklarının, Mekkelilerin farkına varmaması için, Hz. Peygamber'in planladığı taktiklerden birisi de, Ebu Katade'yi sekiz kişilik bir askeri birliğin başına

geçirerek, Medine-Şam yolu üzerinde bulunan Batn-ı İzam'a, yani Mekke'nin tam tersi bir istikamete göndermesidir. Böylece bu seriyye, sanki arkasından gelecek büyük bir ordunun öncü birliği görüntüsü vererek, gözden saklanması mümkün olmayan hazırlıkların bu tarafa yapılacağı izlenimi verilmek istenmiştir. (Vakidi, II, 796; İbn Sa'd, II, 133; Belazuri, I, 381; Diyarbekri, II, 76; Halebi, III, 206.)

Kaynaklarda yer verilen başka bir rivayette bu seriyyenin, Abdullah b. Ebi Hadred komutasında gönderildiği de ifade edilmektedir. (İbn Hişam, IV, 275; Belazuri, I, 381; Taberi, III, 106.)

4.5. YARDIMCI KUVVET/DESTEK SERİYYESİ:

Amr b. As, hicretin sekizinci yılında Zatu's-Selasil'e üç yüz kişilik bir seriyye ile gönderilmişti. Amr b. As, düşmanların bulunduğu yere gittiğinde, emrindeki kuvvetlerin onlarla savaşmak için yeterli olmadığına karar vererek, Hz. Peygamber'den destek kuvveti istemişti. Rasulullah da, Amr b. As'ın bu isteği üzerine, içinde Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer gibi Muhacir ve Ensar'ın ileri gelenlerinin bulunduğu iki yüz kişilik bir seriyyeyi, Ebu Ubeyde b. el-Cerrah'ın komutasında göndermişti. Ebu Ubeyde'ye, Amr b. As'ın yanına gittiğinde uyumlu davranmasını, aralarında ihtilafa düşmemelerini, eğer o kendisine itaat etmektен kaçınırsa, kendisinin ona itaat etmesini emretmişti. Ebu Ubeyde b. el-Cerrah, Amr b. As'ın yanına gittiğinde, ordunun kimin kumandasında olacağı problemi çıkmış, ancak Ebu Ubeyde, Rasulullah'ın tavsiyesine uyarak Amr b. As'ın komutasına tabi olmuştu. (Vakidi, II, 770; İbn Hişam, IV, 272; İbn Sa'd, II, 131; İbn Kayyim, II, 175.)

SONUÇ

Yetiştirdiği örnek nesil ve ortaya koyduğu örnek mücadele ile bütün insanlığa her yönüyle örnek bir lider modeli sergileyen Hz. Peygamber, askeri ve siyasi sahadaki uygulamalarıyla da, örnekliliğini bir kez daha ortaya koymuştur. On yıl gibi kısa bir zaman zarfında gerçekleştirilen onlarca askeri faaliyetin sonunda, askerlik ve savaş sanatı erbabının daha iyi takdir edecekleri, az bir zayıyla büyük başarıya imza atmasını bilmiştir. Bu nedenle, onun örnekliliğini sergilediği askeri ve siyasi mücadelesinin de bilinmesi, ona inanan ve onu kendilerine rehber edinen müminlerin üzerindeki vazgeçilmez bir ödevdir. Elbette Rasulullah'ın başarısında metafizik boyutun payı tartışılmazdır. Ama, madem ki, örnektir ve bütün yaptıklarını bir beşer olarak yapmıştır. O halde, bu sahadaki uygulamalarının da, metafizik boyutun ötesinde ele alınması gerekmektedir. Ki Rasulullah'ın örnek kişiliği daha da bilinir ve uygulanabilir hale gelebilir.

Hz. Peygamber'in askeri faaliyetlerinin ikinci ayağını oluşturur seriyeleri incelediğimiz bu çalışmamızda, bu faaliyetlerin fonksiyon itibarıyla bir gruplandırmasını yaparak, hangi gayelerle yapılmış olduğunu ve sonunda hangi ortak sonuçların elde edildiğini ortaya koyabilelim istedik.

Bedir gazvesine kadar olan ilk dört seriyye, Hz. Peygamber'in sadece muhacirlerden teşkil ettiği seriyyelerdir. Komutanları da, İslam'ın ilk tebliğ yıllarında müslüman olan, yani uzun zamandır denenmiş ve kabiliyetleri temayüz etmiş kimselerdir. Bu açıdan ilk seriyyelerde Ensardan hiç kimsenin ne komutan, ne de asker olarak bulunmaması ilginçtir. Onların görevlendirilmesi için, kabiliyet ve hususiyetlerinin ortaya çıkacağı bir sürenin geçmesi gerekmektedir.

Seriyyelerin özel olarak gönderildikleri görevler hariç, bütün seriyyelerin ortak olarak gerçekleştirdikleri temel bir görev de vardır: Henüz o dönemde oluşmamış olan düzenli orduya geçişin bir aşaması olarak, İslam askeri birliklerinin hem askeri hem de idari eğitimlerinin yapılması gerçekleştirilmiştir. Böylece, Hz. Peygamber bir gün kaçınılmaz

olarak Medine üzerine saldıracak olan Mekke ve diğer yerlerdeki düşmanlara karşı emrindeki insanları fiili mücadele içinde eğitime imkanı bulmuş olmaktadır. Daha önce bir devlet düzeni içinde yaşamamış olan bir toplumu, bir devlet olmanın ciddiyeti içinde hareket ederek, başına buyruk olmayı, kendinden başka kimseyi tanımamayı şiar edinmiş bir toplumun fertlerini, başına bir köle bile emir olarak tayin edilse, ona itaat etmeyi ve boyun eğmeyi öğretmek imkanı ortaya çıkmıştır.

Bu çalışmanın, Hz. Peygamber'i örnek alan her mümin için olduğu kadar, uzmanlık sahası askerlik olan araştırmacılar için de, harp tarihi açısından dikkatle incelenmesi gereken bir dönem olduğunu söyleyebiliriz.

KAYNAKLAR

- ABDURRAUF AVN**, *el-Fennu'l-Harbi fi-Sadri'l-İslam*, Kahire 1961.(Fayda)
- AHMED B. HANBEL** (241/855), *Müsned*, I-XV, Kahire trz.
- ASIM EFENDİ**, *Kamus Tercemesi*, I-VI, Matbaa-i Bahriye, İstanbul 1225.
- BELAZÜRİ**, Ahmed b. Yahya b. Cabir (279/892), *Fütuhu'l-Büldan*, I-III, Kahire 1956.
- _____, *Ensabü'l-Eşraf*, I-II, Kahire 1959.
- BEYHAKİ**, Ebu Bekir Ahmed b. el-Hüseyin (458/1066), *Delailü'n-Nübüvve*, tah. Abdulmuti Kalaca, Beyrut trz.
- BUHARİ**, Muhammed b. İsmail (256/870), *Sahihu'l-Buhari*, I-VIII, İstanbul 1981.
- CAETANİ**, Leoni, *İslam Tarihi*, trc. Hüseyin Cahid, I-X, İstanbul 1924-27.
- ÇAKAN**, İsmail Lütfi, "*Abdullah b. Cahş*", DİA, I, 89-90.
- DİYARBEKRİ**, Hüseyin b. Muhammed b. Hasan (990/1582), *Tarihu'l-Hamis fi Ahvali Enfesi'n-Nefis*, I-II, Kahire 1283.
- EBU DAVUD**, Süleyman b. el-Eş'as es-Sicistani (275/888), *Sünen*, tah. M.M.Abdulhamid, I-IV, İstanbul trz.
- EBU'L-FİDA**, İmadüddin İsmail (732/1332), *el-Muhtasar fi Ahvali'l-Beşer*, I-IV, Kahire 1325.(Fayda)
- EBU ŞEHBE**, Muhammed b. Muhammed, *es-Siretü'n-Nebeviyye fi Dav'il-Kur'an ve's-Sünne*, Beyrut 1992.
- FAYDA**, Mustafa, "*Amr b. Ümeyye*", DİA, III, 94-95.

- _____, *Allah'ın Kılıcı Halid b. Velid*, İstanbul 1990.
- FASİ**, Takiyyüddin Muhammed b. Ahmed (832/1429), *el-İkdü's-Semin fi-Tarili'l-Beledi'l-Emin*, tah. Fuad Seyyid ve arkadaşları, I-VIII, Beyrut 1986.
- FESEVİ**, Ebu Yusuf Yakub b. Süfyan (277/890), *Kikabu'l-Ma'rife ve't-Tarih*, tah. Ekrem Ziya el-Ömeri, I-III, Bağdad 1974-76.
- HALEBİ**, Ali b. Burhaneddin (1044/1634), *İnsanu'l-Uyun fi Sirati'l-Emini'l-Me'mun (es-Siretu'l-Halebiyye)*, I-II, Beyrut 1980.
- HALİFE B. HAYYAT**, *et-Tarih*, tah. Süheyl Zekkar, I-II, Dimeşk 1967-68.
- _____, *Kitabu't-Tabakat*, tah. Süheyl Zekkar, I-II, Dimeşk 1966.
- HAMİDULLAH**, Muhammed, Hz. *Peygamber'in Savaşları ve Savaş Meydanları*, Trc.: Salih Tuğ, İstanbul 1981.
- _____, *İslam Peygamberi*, I-II, Trc.: Salih Tuğ, İstanbul 1990.
- HASAN İBRAHİM HASAN**, *İslam Tarihi, I-VI*, trc. İsmail Yiğit vdğ. İstanbul 1985.
- HATTAB**, Mahmut Şit, *Komutan Peygamber*, Trc.: Ahmet Ağırakça, İstanbul 1988.
- _____, *Peygamber Ordusunun Tarihi*, Trc.: İ. Süreyya Sırma, İstanbul 1983.
- HİTTİ**, Philip, *Siyasi ve Kültürel İslam Tarihi*, trc. Salih Tuğ, I-IV, İstanbul 1980-81.
- İBN ABDİLBERR**, Ebu Ömer Yusuf b. Abdillah (463/1071), *ed-Dürer fi-İhtisari'l-Meğazi ve's-Siyer*, tah. Şeyki Dayf, Kahire 1966.
- _____, *el-İstiab fi-Ma'rifeti'l-Ashab*, tah. Ali Muhammed el-Becavi, I-IV, Kahire trz.
- İBN ABDİRABİH**, Ahmed b. Muhammed el-Endülüsi (327/939), *el-İkdu'l-Ferid*, I-IX, Beyrut 1983.
- İBNÜ'L-CEVZİ**, Ebu'l-Ferec Abdurrahman b. Ali (597/1201), *el-Vefa bi Ahvali'l-Mustafa*, I-II, tah.: Mustafa Abdulvahid, Kahire 1966.

- _____, *Telkihu Fühüm Ehli'l-Eser fi Uyuni't-Tarih ve's-Siyer*, Kahire 1975.
- İBNÜ'L-ESİR**, Ali b. Muhammed, *Üsdü'l-Ğabe fi Ma'rifeti's-Sahabe*, I-V, Kahire 1285-87.
- _____, *el-Kamil fi't-Tarih*, I-XIII, Beyrut 1979.
- İBN HABİB**, Ebu Cafer Muhammed, *Kitabu'l-Muhabber*, Beyrut ts.
- İBN HACER el-ASKALANİ**, *el-İsabe fi Temyizi's-Sahabe*, I-VII, Nşr.: Ali Muhammed Bicavi, Kahire 1970-72.
- İBN HALDUN**, *Kitabu'l-İber ve Divanü'l-Mübtede' ve'l-Haber*, I-VII, Beyrut 1979.
- İBN HAZM**, Ebu Muhammed Ali b. Ahmed b. Said (456/1064), *Cevamiu's-Sire*, tah. İhsan Abbas ve arkadaşları, Kahire trz.
- İBN HİŞAM**, Ebu Muhammed Abdulmelik (218/883), *es-Siretü'n-Nebeviyye*, I-IV, Nşr.: Mustafa es-Sekka, Beyrut trz.
- İBN HİBBAN**, Ebu Hatim Muhammed b. Hibban b. Ahmed (354/965), *es-Siretu'n-Nebeviyye ve Ahabaru'l-Hulefa*, Beyrut 1987.
- İBN HUBEYŞ**, Ebu'l-Kasım Abdurrahman b. Muhammed el-Ensari (584/1188), *Kitabu'l-Gazavat*, Berlin Ktb. No: 9689. (Fayda)
- İBN İSHAK**, Muhammed (151/768), *Siretu İbn İshak*, tah. Muhammed Hamidullah, Konya 1981.
- İBN KAYYIM el-CEVZİYYE**, *Zadü'l-Mead fi Hedyi Hayri'l-Ibad*, I-V, tah. Şuayb Arnavud-Abdulkadir Arnavud, Beyrut 1987.
- İBN KESİR**, İsmail b. Ömer (774/1372), *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, I-XIV, Beyrut ts.
- _____, *es-Siretü'n-Nebeviyye*, tah: Mustafa Abdulvahid, I-IV, Beyrut 1976.
- İBN MANZUR**, Ebu'l-Fadl Cemaluddin Muhammed b. Mükerrerem (710/1310): *Lisanu'l-Arab*, I-XV, Beyrut trz.
- İBN SA'D**, Ebu Abdullah Muhammed (230/844), *et-Tabakatü'l-Kübra*, I-IX, Nşr. İhsan Abbas, Beyrut 1985.

İBN SEYYİDÜ'N-NAS, *Uyunü'l-Eser fi Fünuni'l-Meğazi ve's-Şemâil ve's-Siyer*, I-II, Beyrut 1982.

İBN ŞEBBE, Ebu Zeyd Amr b. Şebbe en-Nümeiryi (262), *Tarihu'l-Medineti'l-Münevvere (Ahbaru'l-Medineti'l-Münevvere)*, I-IV, Cidde 1979.

KAPAR, M. Ali, *Hz. Muhammed'in Müşriklerle Münasebetleri*, İstanbul 1993.

KAZICI, Ziya, *İslam Müesseseleri Tarihi*, İstanbul 1996.

KETTANİ, Muhammed Abdulhayy (1382/1962): *Kitabu't-Teratibi'l-İdariyye (Nizamu'l-Hükümeti'n-Nebeviyye)*, I-II, Beyrut trz.

_____, *et-Teratibi'l-İdariyye (Hz. Peygamber'in Yönetiminde Sosyal Hayat ve Kurumlar)*, I-III, trc. ve tah. Ahmet Özel, İstanbul 1990-93.

KÖKSAL, M. Asım, *Hz. Muhammed ve İslamiyet*, I-XI, İstanbul 1987.

KUTUB, Muhammed Ali, *Peygamberimizin Seriyeleri*, trc. Nedim Yılmaz, İstanbul 1986.

ÖNKAL, Ahmet, "Abdurrahman b. Avf", *DİA*, I, 156-157.

REŞİD, Abdullah, *İslamda Ordu ve Komutan*, Trc.: Enver Günenç-Seraceddin Emre, İstanbul 1992.

REŞİD, Abdullah, *el-Kiyade fi-Ahdi'r-Rasul*, Kahire 1989.

SEMHUDİ, Ali b. Abdullah, *Vefai'l-Vefa bi Ahbar-ı Darı'l-Mustafa*, I-II, Kahire 1326.

SİNDİ, Muhammed b. Haşim b. Abdulgafur b. Abdurrahman, *Bezlü'l-Guvve fi Havadis Sinni'n-Nübüvve*, tah.: Ebir Ahmed Abbasi, Haydarabad (Sinda) Pakistan 1966.

SÖNMEZ, Abidin, *Rasulullah'ın İslam'a Davet Mektupları*, İstanbul 1984.

SÜHEYLİ, Abdurrahman b. Abdullah (581/1185), *er-Ravdü'l-Ünüf fi Şerhi's-Sireti'n-Nebeviyye li'bn-i Hişam*, I-VII, Nşr.: Abdurrahman el-Vekil, Kahire 1967-70.

MEVLANA ŞİBLİ, *Asr-ı Saadet*, I-X, ter. Ömer Rıza Doğrul, İstanbul 1928-35..

ŞİBLİ NUMANİ, *Siretü'n-Nebi (The Life of Prophet)*, II, Hindistan 1979.

ŞAMİ, Muhammed b. Yusuf b. Ali, *Sübülü'l-Hüda ve'r-Reşad fi Siret-i Hayri'l-Ibad*, I-XII, tah.: Adil Ahmed Abdulmevcud ve Ali Muhammed Muavviz, Beyrut 1993.

TABERİ, Ebu Cafer Muhammed b. Cerir (310/922): *Tarihu'r-Rüsul ve'l-Müluk*, tah. M. de Goeje, I-XV, Leiden 1879-1881.

TANTAVİ, Muhammed Seyyid, *es-Seraya el-Harbiyye fi'l-ahdi'n-Nebeviyye*, Kahire 1990.

TERZİ, Mustafa Zeki, *Hz. Peygamber ve Hülefa-i Raşidin Döneminde Askeri Teşkilat*, Samsun 1990.

URVE B. ZÜBEYR, *Meğazi-i Rasulillah*, tahkik: Mustafa el-Azami, Riyad 1401.

VAKİDİ, Muhammed b. Ömer (207/822), *Kitabü'l-Meğazi*, I-III, Nşr.: Marsden Jones, Londra 1965-66.

WATT, Montgomery, *Muhammed at Medina*, London 1972.

WATT, Montgomeriy, *Hz. Muhammed Mekke'de*, trc. R. Ayas-A.Yüksel, Ankara 1986.

YAHYA B. MAİN (233/847), *et-Tarih*, tah. Ahmed Muhammed Nur Seyf, I-IV, Mekke 1979.

YAKUT EL-HAMEVİ, Ebu Abdİllah b. Abdillan (626/1229), *Mucemu'l-Büldan*, I-V, Beyrut 1957.

ZEHEBİ, Şemsüddin Muhammed b. Ahmed b. Osman (748), *Tarihu'l-İslam, el-Meğazi*, tah. Ömer Abdusselam, Beyrut 1990.

EZ-ZÜBEYR B. BEKKAR (256/870): *el-Ahbaru'l-Muvaffakiyat*, tah. Sami Mekki el-Ani, Bağdad 1972.

EZ-ZÜRKANİ, Muhammed b. Abdalbaki b. Yusuf (1122/1710), *Şerhu'l-Mevahibu'l-Ledünniye*, I-VIII, Kahire 1325.

ÖZGEÇMİŞ

1964 yılında Sivas'ta doğdu. İlk ve orta tahsilini orada tamamladı. 1990 yılında MÜ İlahiyat Fakültesi'nden mezun olduktan sonra, bir süre MEB'de öğretmenlik görevini sürdürdü. 1994 Haziran'ından itibaren SAÜ İlahiyat Fakültesi'nde İslam Tarihi Bilim Dalı Araştırma Görevlisi olarak çalışmaktadır.

